

INSTITUT PRO KRIMINOLOGII A SOCIÁLNÍ PREVENCI

**MOŽNOSTI TRESTNÍ JUSTICE
V PROTIDROGOVÉ POLITICE II.**
(empirická část)

**Odpovědná řešitelka: PhDr. Ivana Trávníčková, CSc.
JUDr. Petr Zeman, Ph.D.**

Technická spolupráce: Věra Havránková

Tento text neprošel jazykovou korekturou a je určen pro studijní účely

Neprodejné

Praha 2008

ISBN 978-80-7338-072-4

© Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008

www.kriminologie.cz

PODĚKOVÁNÍ

Vzhledem k tomu, že realizované dotazníkové šetření bylo omezeno na poměrně úzký okruh odborníků, kteří pro svou erudovanost jsou značně pracovní vyčerpáni, je nutno zvláště ocenit vstřícnost a ochotu, kterou při realizaci výzkumného šetření projevili.

Za pomoc při výběru respondentů a distribuci dotazníků náleží poděkování plk Ing. Gabrielu Berzsimu (Národní protidrogová centrála SKPV PČR), PhDr. Jitce Čmuharové (Generální ředitelství Vězeňské služby ČR), JUDr. Bohumíru Markovi (Generální ředitelství cel), JUDr. Jaroslavě Novotné (Vrchní státní zastupitelství v Praze) a JUDr. Rudolfu Tomašovičovi (Vrchní soud v Praze).

Poděkování náleží též předsedkyním a předsedům příslušných soudů za svolení k nahlédnutí do vybraných trestních spisů pro účely analýzy spisového materiálu, a dalším pracovníkům těchto soudů za praktickou pomoc při práci se spisy.

Obsah:

I. Úvod, předmět, cíl a metodika výzkumu	7
I.1. Předmět, cíl a metodika výzkumu	7
I.2. Shrnutí výsledků I. fáze výzkumu	12
II. Analýza vybraných trestních spisů	17
II.1. Trestný čin nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů dle § 187 tr. zák.	18
II.2. Trestný čin nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů dle § 187a tr. zák.	27
II.3. Trestný čin nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů dle § 188 tr. zák.	30
II.4. Trestný čin nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů dle § 188a tr. zák.	32
III. Interpretace dotazníkového šetření	35
III.1. Hodnocení české drogové scény	35
III.2. Hodnocení protidrogové legislativy a trestní justice	50
IV. Souhrn empirické části	83
V. Závěry (I. a II. fáze výzkumu)	88
Literatura a prameny	101
Resumé	106
Summary	111
Příloha : 4 typy dotazníků	117

*Každá země a kultura má svoje vlastní drogy, svoje vlastní tradice
a svou vlastní cestu jak s drogami zacházet.*

Anita Ganeri (Drogy: od extáze k agonii, Praha, Amulet, 2001)

I. Úvod, předmět, cíl a metodika výzkumu

Reakce státu na strukturu a dynamiku drogového problému bývá vyjádřena v jeho protidrogové politice. Nedílnou součástí této politiky, a v některých zemích součástí zcela převažující, je i represe, tedy organizace a činnost systému trestní justice. Souhrn právních norem, jež by měly obsahovat pravidla realizace protidrogové politiky státu, lze stručně označit jako protidrogovou legislativu. Její úroveň nelze hodnotit izolovaně, ale v kontextu celého právního řádu, sociálních a ekonomických podmínek, jakož i mezinárodní situace. Základním cílem právní úpravy drogové problematiky je prostřednictvím přijatých zákonů a jiných právních předpisů snížit dostupnost a užívání drog v České republice.

Ale ani kvalitní legislativa nezaručuje sama o sobě úspěšné řešení příslušného problému, neboť zásadní vliv na její účinnost v praxi má způsob její aplikace subjekty, které jsou k tomu určeny. Pro oblast působení systému trestní justice v rámci protidrogové politiky to znamená, že žádoucí účinek každého právního předpisu v praxi je kromě jeho vlastní kvality podmíněn též tím, že je správně aplikován kvalifikovaným a motivovaným orgánem uvedeného systému. Jednotlivé orgány systému trestní justice¹ přicházejí do styku s drogovou problematikou (nejen kriminalitou) v různé míře a různou formou. To se zákonitě odráží v jejich znalostech uvedené problematiky a jejich postojích k ní. Svou roli při formování postoje jednotlivých pracovníků k drogovému problému hrají samozřejmě i ryze subjektivní charakteristiky dané osoby, její osobní zkušenosti apod.

S prudkým nárůstem tranzitu drog přes naše území i s rychlým nárůstem zneužívání drog v české populaci, zejména mezi mládeží, jsou spojeny i problémy při dokazování drogových deliktů. Nejednotné postupy nebo nejednotný výklad ustanovení trestněprávních norem mohou značně komplikovat trestní řízení vedené proti pachatelům drogových deliktů. Důkladná a co nejvšestrannější znalost trestněprávních aspektů drogové problematiky přispívá k účinnějšímu předcházení tomuto problémovému fenoménu.

Předkládaná studie je pokračováním výzkumného úkolu „Možnosti trestní justice v protidrogové politice“, jejíž první část – teoretický vstup do problematiky – byla publikována v edici IKSP v r. 2007 (stručný souhrn poznatků uvádíme dále).

I.1. Předmět, cíl a metodika výzkumu

Předmětem realizovaného výzkumu jsou:

- a) *prostředky trestního práva (a souvisejících právních oborů) využívané po r. 1989 při postihu drogové kriminality*
- a) *vývoj drogové kriminality a drogové scény v ČR po r. 1989.*

Cílem této studie bylo získat obecnější pohled na aktuální možnosti trestní justice v rámci protidrogové politiky, jakož i některé specifické informace týkající se sledované problematiky, a to nejen z hlediska příslušných právních norem, ale zejména při jejich aplikaci v praxi.

¹ Orgány systému trestní justice zde nemíníme pouze tzv. „justiční orgány“, tedy státní zastupitelství a soudy, ale všechny státní orgány, které v rámci systému trestní justice působí, tedy také policejní a vězeňské orgány, příp. pracovníky Probační a mediační služby.

Metodika výzkumu

V prvé části studie spočívalo metodologické těžiště v analýze právních předpisů a dostupné odborné literatury, dále v analýze dokumentů relevantních státních orgánů a statistických údajů Policie ČR a Ministerstva spravedlnosti ČR k drogové problematice. Druhá - empirická část studie prezentuje poznatky získané z vytypovaných trestních spisů a z dotazníkového šetření mezi experty zabývajícími se drogovou problematikou v orgánech systému trestní justice České republiky. Česká republika disponuje v současné době specializovaným policejním útvarům s celostátní působností (Národní protidrogová centrála SKPV PČR), a i v dalších orgánech působících v rámci systému trestní justice jsou často vyčleněni odborníci, kteří jsou zaměřeni na ochranu a prosazení zákona v oblasti drog.

Vlastní empirické šetření mělo dvě základní fáze: 1. analýzu vytypovaných trestních spisů; 2. anonymní dotazníkové šetření mezi různými skupinami expertů specializovanými na drogovou problematiku. Abychom omezili možnost mylné interpretace některých zjištěných skutečností, absolvovali jsme ve fázi vyhodnocování výsledků doplňující konzultace se zástupci jednotlivých orgánů činných v trestním řízení, kteří se uvedenou problematikou dlouhodobě zabývají.

Cílem analýzy trestních spisů bylo získat poznatky o praktickém postupu orgánů činných v trestním řízení při stíhání drogové kriminality, jakož i o charakteru trestných činů, které byly ve zkoumaných případech projednávány, a jejich pachatelích. Zaměřili jsme se na vybrané trestněprávní instituty a na míru a způsob jejich uplatnění v jednotlivých případech.

Obdobně jako právní úprava prochází i přístup a aplikační praxe orgánů činných v trestním řízení postupem času vývojem. Výsledky činnosti systému trestní justice se promítají do policejních, justičních, příp. vězeňských či probačních statistik². Řada kriminologicky významných skutečností z této oblasti se však v žádných statistikách neeviduje. Představu o nich si tak lze učinit především zkoumáním materiálů, jako jsou trestní spisy, v nichž je činnost orgánů činných v trestním řízení zaznamenávána. Analýza vybraného vzorku trestních spisů k drogové problematice se navzájem vhodně doplňuje s mnohem ucelenějším, ale také mnohem méně podrobným pohledem, získaným studiem statistických údajů.

Soubor analyzovaných trestních spisů - vzorek

Letopočet představuje rok, kdy rozhodnutí ve věci nabylo právní moci. Trestné činy dle § 187a, § 188 a § 188a tr. zák. projednávaly výhradně okresní (obvodní) soudy, trestné činy dle § 187 tr. zák. buď okresní (obvodní) soudy, nebo krajské soudy (Městský soud v Praze).

Rok	§ 187 tr. zák.		§ 187a tr. zák.	§ 188 tr. zák.	§ 188a tr. zák.	Celkem
	OS	KS				
1999	21	6	5	1	2	35
2002	14	7	7	3	2	33
2004	20	6	5	3	2	36
Celkem	55	19	17	7	6	104

² Pro podrobnou analýzu statistických údajů o stavu a vývoji drogové kriminality v ČR viz Trávníčková, I., Zeman, P.: Možnosti trestní justice v protidrogové politice I. IKSP, Praha 2007, str. 61 a násl.

Při výběru vzorku trestních spisů jsme vycházeli ze statistických údajů o struktuře a územním rozložení drogové trestné činnosti³ a technicko organizačních možností výzkumu. Pro zachycení delšího časového úseku jsme se rozhodli vyžádat spisy ve věcech, které byly pravomocně ukončeny v letech 1999, 2002 a 2004. Oslovili jsme vybraných 15 okresních soudů (vč. Městského soudu v Brně) a 4 krajské soudy (vč. Městského soudu v Praze) se žádostí, aby nám umožnily nahlédnout do určeného počtu trestních spisů o jednotlivých drogových trestných činech v případech, kdy právní moc nastala v uvedených třech letech. Zejména u statisticky méně frekventovaných trestných činů dle § 188 a § 188a tr. zák.⁴ bylo obtížné se k příslušným trestním spisům dostat, neboť údaje k jednotlivým trestným činům jsou v běžně dostupných justičních statistikách uváděny v územním členění podle obvodů jednotlivých krajských soudů, tedy bez možnosti určit, které okresní soudy v obvodu daného krajského soudu řízení o sledovaném trestném činu vedly.

Dotazníkové šetření jako jedna z hlavních metod empirického šetření bylo realizováno na vzorku 168 respondentů, který tvořili specialisté z těchto profesních skupin: pracovníků celní správy, policistů z NPC, státních zástupců, soudců a pracovníků vězeňské služby. Šetření proběhlo počátkem roku 2006.

Přestože hlavním cílem byla názorová komparace jednotlivých skupin expertů na možnosti trestní justice v protidrogové politice, bylo při tvorbě dotazníku nutno přihlídnout k rozdílné roli respondentů v rámci systému trestní justice. Proto byly zpracovány čtyři typy dotazníku, obsahující otázky obecnější povahy vhodné pro komparaci názorů jednotlivých skupin expertů, a další otázky byly diferencovány podle jednotlivých profesí respondentů.⁵ Důvodem bylo získat co nejkonkrétnější a nejužitečnější souhrn názorů té které profese na vývoj drogové problematiky a možnosti trestní justice při postihu drogové kriminality. Prakticky každou odpověď na kteroukoli otázku mohli experti doplnit o vlastní názor nebo zkušenost. To samozřejmě přispělo k upřesnění jednotlivých odpovědí, a často docházelo i ke shodě v doplňovaných informacích napříč jednotlivými expertními skupinami. Vysoká návratnost dotazníků v jednotlivých skupinách respondentů i obsáhlost některých sdělení potvrdila značný zájem nejen o drogovou problematiku, ale i realizovaný výzkum.⁶

Soubor respondentů dotazníkového šetření – vzorek

Členění respondentů do jednotlivých profesních skupin ilustruje následující tabulka:

<i>Profese</i>	<i>Počet respondentů</i>
Soudci	51
Státní zástupci	23
Policisté z NPC	32
Celníci	24
Pracovníci vězeňské služby	38
<i>Celkem</i>	168

³ Pramenem byla Statistická ročenka kriminality za příslušný rok. Ministerstvo spravedlnosti ČR.

⁴ Tyto trestné činy se přitom v rámci drogové kriminality objevují poměrně často, ovšem z velké části v souběhu s trestným činem dle § 187 tr. zák. V justičních statistikách je pachatel stíháný, obžalovaný a odsouzený za více drogových trestných činů, spáchaných v jednočinném či vícečinném souběhu, evidován pouze jednou, a sice u nezávažnějšího ze sbíhajících se trestných činů, což bývá zpravidla trestný čin dle § 187 tr. zák. na úkor ostatních drogových deliktů.

⁵ Shodný dotazník byl určen jen expertům z řad státních zástupců a soudců.

⁶ Příslušné verze dotazníku jsou uvedeny v příloze této zprávy.

Výběru respondentů pro terénní šetření bylo nutno věnovat zvýšenou pozornost, neboť se sledovanou problematikou v jednotlivých profesních skupinách (s výjimkou pracovníků NPC) intenzivně zabývá pouze omezený okruh odborníků. Pro účely našeho výzkumu jsme se rozhodli získat vhodné respondenty z následujících orgánů systému trestní justice – soudy, státní zastupitelství, Národní protidrogová centrála SKPV PČR⁷, Celní správa ČR⁸, Vězeňská služba ČR. Pracovníci Probační a mediační služby ČR nebyli mezi respondenty zařazeni pro téměř zanedbatelný podíl případů, týkajících se drogové kriminality či „trestné činnosti páchané za účelem obstarání drogy“ na všech případech řešených PMS. Ostatně působení PMS v rámci kontroly drogové kriminality jsme se z podobných důvodů příliš nevěnovali ani v ostatních částech výzkumu, třebaže potenciál této instituce při řešení trestních věcí pachatelů užívajících drogy je obecně značný⁹. Výzkum však probíhal v letech 2005 – 2007 a zabýval se obdobím po roce 1990, v jehož větší části PMS ještě ani neexistovala.

Základním kritériem pro výběr respondentů z jednotlivých skupin odborníků byla pouze jejich erudovanost v drogové problematice. Další charakteristiky respondentů (např. jejich věk či pohlaví, postavení pracoviště, na němž respondenti působí, v soustavě příslušného orgánu trestní justice) ani další sociodemografické ukazatele (např. týkající se území, spadajícího do oblasti místní příslušnosti orgánu, v němž působí) jsme nepovažovali z hlediska zjišťovaných informací za rozhodující.

K výběru konkrétních respondentů jsme proto využili konzultace s předními představiteli jednotlivých profesních skupin, kteří se sami drogovou problematikou dlouhodobě zabývají a mohli nám zprostředkovat kontakt na své kolegy, jež lze za odborníky na sledovanou problematiku pokládat. Výsledný vzorek respondentů tedy není reprezentativním či náhodným vzorkem příslušníků určitých profesí, ale představuje významnou část pracovníků vybraných orgánů systému trestní justice, zabývajících se intenzivně drogovou kriminalitou, resp. obecněji drogovou problematikou.

Rozdílný počet odborníků v každé expertní skupině souvisí nejen obecně s ochotou odpovídat na dotazníky, ale zejména s tím, kolik jedinců se v dané profesi na drogovou problematiku specializuje. I když se jednalo o poměrně malý vzorek respondentů, umožnila statistická analýza zachytit nejen souhrnný pohled na jednotlivé problémy, ale procentuální vyjádření získaných údajů¹⁰ umožnilo lépe zdůraznit případné rozdíly v názorech u jednotlivých expertních skupin.

Získané údaje byly zpracovány speciálním počítačovým programem pro statistickou analýzu dat SPSS a informace kvalitativního charakteru bylo nutno interpretovat pomocí obsahové analýzy.

⁷ NPC je útvar SKPV PČR s působností na celém území České republiky, který se specializuje na odhalování a dokumentování drogové kriminality (především organizované). Jsme si vědomi, že zejména pouliční drogovou kriminalitou se zabývají též útvary PČR s územně vymezenou působností. NPC nicméně v rámci své činnosti s těmito útvary spolupracuje a zpracovává od nich získané údaje, takže u jejich pracovníků lze předpokládat dostatečně ucelený přehled o sledované problematice z hlediska policejního orgánu.

⁸ Příslušné celní orgány mají ze zákonem stanovených podmínek postavení policejního orgánu (§ 12 odst. 2 tr. ř.), a to mj. v řízení o trestných činech spočívajících v dovozu, vývozu či průvozu OPL.

⁹ Srov. Trávníčková I., Zeman P.: Možnosti trestní justice v protidrogové politice I. IKSP, Praha 2007 str. 9.

¹⁰ Pro lepší srovnání jednotlivých informací jsou údaje ve všech tabulkách uváděny v procentech.

Stejně jako v prvním díle závěrečné zprávy „Možnosti trestní justice v protidrogové politice“ upřesníme užívání některých pojmů.

Vzhledem k častému a nejednotnému používání pojmů souvisejících s drogovou problematikou a tomu, že se zabýváme situací týkající se drogové problematiky v ČR v kontextu vývoje stávajících legislativních norem, je vhodné zdůraznit, že i naše terminologie odpovídá definicím uváděným v českých právních předpisech.

Drogami tedy budou chápány omamné a psychotropní látky uvedené v přílohách č. 1 - 7 zákona č. 167/1998 Sb. o návykových látkách, v platném znění.

Další klíčový pojem, který bude užíván, je drogová kriminalita. *Drogovou kriminalitou budeme rozumět trestné činy nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187, § 187a a § 188 trestního zákona, a trestný čin šíření toxikomanie podle § 188a trestního zákona.*

V textu jsou dále používány pojmy *toxikoman, narkoman* – vždy jde o synonyma pro uživatele drog bez bližší diferenciaci.

Použité zkratky :

ČR – Česká republika
GŘC – Generální ředitelství cel MFČR
Kč – koruna česká
KS – krajský soud
KSZ – krajské státní zastupitelství
MS – městský soud
MSZ – městské státní zastupitelství
NPC – Národní protidrogová centrála Služby kriminální policie a vyšetřování Policie ČR
NS – Nejvyšší soud ČR
NSZ – Nejvyšší státní zastupitelství
OS – okresní soud
OSZ – okresní státní zastupitelství
OPL – omamné a psychotropní látky
PMS – Probační a mediační služba ČR
Sb. – sbírka zákonů
SKPV PČR – Služba kriminální policie a vyšetřování Policie ČR
tr.ř. – zákon č.141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (Trestní řád)
tr.z – zákon č. 140/1961 Sb., Trestní zákon
VS – vrchní soud
VSZ – vrchní státní zastupitelství
WHO – Světová zdravotnická organizace
IOPL – Inspektorát omamných a psychotropních látek

Případně další v textu používané pojmy, budou vždy vysvětleny – operacionalizovány v poznámce pod čarou.

Vzhledem k tomu, že předkládaná studie je druhou částí výzkumu „Možnosti trestní justice v protidrogové politice“, jejíž vstupní – teoretická část byla publikována v r. 2007, uvádíme pro základní orientaci její stručný souhrn.

I.2. Shrnutí výsledků I. fáze výzkumu

Česká republika se stejně jako ostatní státy Evropy snaží omezit nejen užívání drog v populaci, ale i navazující problémy, zejména drogovou kriminalitu. Proto již v roce 1993 schválila základy národní protidrogové politiky, které postupně aktualizuje. Zároveň byl vytvořen stávající systém koordinace protidrogové politiky prostřednictvím koordinátorů příslušných úřadů.

Národní strategie protidrogové politiky je klíčový dokument schvalovaný vládou, který definuje základní východiska a směry řešení problematiky užívání drog v ČR. Je základem pro tvorbu a uskutečňování protidrogových strategií jednotlivých resortů a orgánů místní, okresní a krajské veřejné správy. Základním východiskem strategie protidrogové politiky České republiky byl po celé sledované období vyvážený přístup k řešení problému užívání drog z hlediska represe, prevence, léčby a resocializace drogově závislých. Pro realizaci racionální protidrogové politiky je nezbytný komplexní a koordinovaný přístup a provázanost dílčích intervencí, ale také součinnost příslušných institucí při řešení dalších závažných problémů.

Od roku 1993 prošla protidrogová politika ČR mnoha změnami, byla realizována řada konkrétních opatření v oblasti legislativy, prevence, léčby a resocializace závislých osob. Postupně byla zintenzivňována činnost jak v oblasti zákonné represe, tak v oblasti prevence. I drogová scéna v ČR procházela v uplynulých letech vývojem, v jehož důsledku vznikly nové problémy, a tudíž i potřeba hledání nových řešení. Mezi klíčové kroky realizované (mimo oblast trestní justice) lze ve sledovaném období zařadit následující:

- harmonizace legislativy s právními předpisy EU
- přijetí zákona č. 79/1997 Sb. o léčivech a o změnách a doplnění některých souvisejících zákonů (mj. reguluje nakládání s léčivými přípravky obsahujícími omamnou nebo psychotropní látku nebo prekursor)
- přijetí zákona č. 167/1998 Sb. o návykových látkách
- přijetí zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí (mj. zaměřuje sociálně-právní ochranu na děti, které požívají alkohol nebo jiné návykové látky)
- přijetí zákona č. 258/2000 Sb. o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů (upravuje mj. hygienické požadavky na provoz zdravotnických zařízení a ústavů sociální péče)
- přijetí zákona č. 379/2005 Sb. o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů (mj. upravuje organizaci a provádění protidrogové politiky)
- zpřísnění bezpečnostních podmínek pro subjekty legálně zacházející s návykovými látkami, přípravky a prekursory
- zlepšení kontrolních mechanismů, zapojení orgánů místní zprávy do kontrolní činnosti zdravotnických zařízení a lékáren; kontrola subjektů, kterým MZ vydalo povolení zacházet s OPL, je závislá na současném počtu pracovníků IOPL
- síť protidrogových koordinátorů, kteří pracují při okresních úřadech a úřadech magistrátních a statutárních měst. Přednostové a primátoři jmenovali jako svůj poradní orgán protidrogové komise, složené ze zástupců klíčových institucí. Protidrogová

koordinátoři a místní protidrogové komise iniciují a koordinují protidrogové aktivity na místní úrovni v souladu s vládní strategií

- vybudování systému léčebné a resocializační péče pro uživatele drog, který zabezpečuje poskytování klíčových služeb na území celé ČR.

Tak, jak se po roce 1990 začaly drogy a jejich užívání stávat mediálně a politicky zajímavým tématem, a jak se v ČR začala vytvářet klasická otevřená drogová scéna, zintenzivnila se též činnost zákonodárců v oblasti **protidrogové legislativy**. Zároveň bylo třeba, aby trestní právo reagovalo na nové formy drogové kriminality, a to vše v podmínkách hlubokých změn celé trestněprávní legislativy, souvisejících s přechodem k demokratickému právnímu státu, s otevřením hranic, se zapojováním státu do mezinárodních struktur, s globalizací života jako celku i kriminality jako jeho součástí, s nástupem nových koncepcí přístupu k řešení trestné činnosti (odklony, restorativní justice...), s objevením nových hrozeb či nových forem hrozeb již známých (globální terorismus, organizovaný zločin...), apod.

Kapitola o vývoji právní úpravy v této oblasti zachycuje po roce 1990 několik legislativních trendů. Skutkové podstaty drogových trestných činů byly zpřesňovány a doplňovány tak, aby postihovaly různé formy neoprávněného nakládání s omamnými a psychotropními látkami. Dopad skutkových podstat byl rozšířen i na přípravky obsahující omamnou či psychotropní látku a na prekursory. V této souvislosti nelze nezmínit přijetí zákona č. 167/1998 Sb., o návykových látkách, který mj. na zákonné úrovni vymezil pro účely trestního práva pojmy omamné látky, psychotropní látky, přípravku obsahujícího omamnou nebo psychotropní látku a prekursoru (třebaže od dubna 2006 není seznam prekursorů uveden přímo v příloze zákona o návykových látkách, ale zákon odkazuje na bezprostředně použitelný předpis Evropských společenství), a nahradil tak dosavadní definice stanovené nařízením vlády č. 192/1988 Sb. Trestnost přechovávání drogy pro vlastní potřebu (resp. její držení bez prokázaného úmyslu přechovávat ji pro jiného) byla na počátku sledovaného období z trestního zákona vypuštěna, aby byla na konci devadesátých let po podstatně vzrušenější diskusi restaurována v podobě kontroverzního ustanovení § 187a tr.z., zavádějícího poměrně vágní množstevní kritérium (množství větší než malé) trestnosti přechovávání drogy pro vlastní potřebu.

V letech 1990 a 1998 došlo k poměrně citelnému zvýšení trestních sazeb u drogových trestných činů, resp. k jejich větší diferenciaci tak, aby lépe odrážely rozdíly ve společenské nebezpečnosti jednotlivých forem drogové kriminality, a to zejména typově vyšší závažnost výroby a obchodu s drogami v rámci (mezinárodního) organizovaného zločinu. Především v souvislosti s tímto zvlášť závažným druhem trestné činnosti byly ve sledovaném období do českého trestního práva zaváděny některé instituty, které by měly zefektivnit práci orgánů činných v trestním řízení (sledovaná zásilka, operativně pátrací prostředky...), příp. byly již existující instituty doplňovány či zpřesňovány (prohlídky apod.). Některé z těchto změn měly zároveň zajistit důslednější respektování práv a svobod účastníků trestního řízení (např. zařazení právní úpravy odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu do trestního řádu a její pozdější změny).

Výraznou tendencí byla ve sledovaném období snaha o vytváření prostoru pro alternativní řešení jednotlivých případů. Byl zaveden trest obecně prospěšných prací, v trestním řízení se objevily prvky odklonu a probace, a uvedené postupy se v určité míře začaly využívat i v méně závažných případech drogové kriminality. A konečně nelze opomenout zřetelný trend rozšiřování a zpřesňování právní úpravy právního styku s cizinou ve věcech trestních. Stále větší internacionalizace zločinu vede jednotlivé státy k tomu, aby se

nejen formou mezinárodních smluv, ale i v rámci svého vnitrostátního práva snažily vytvořit předpoklady pro co nejjednodušší a neúčinnější spolupráci policejních a justičních orgánů z různých zemí. Česká republika v tomto ohledu nebyla výjimkou, přičemž s blížícím se vstupem země do EU a v období poté se toto úsilí ještě zintenzivnilo.

K interpretaci **statistických údajů** o kriminalitě je třeba přistupovat opatrně, přičemž u údajů o drogové trestné činnosti to platí možná obzvláště. Při pohledu na statistiky drogových trestných činů, registrovaných policií, či osob za drogové trestné činy stíhaných, obžalovaných a odsouzených, lze nabýt dojmu, že drogová kriminalita svým rozsahem nepředstavuje v ČR v kontextu celkové míry trestné činnosti významnější problém. Drogové trestné činy představují dlouhodobě mírně přes 1 % všech u nás policií registrovaných trestných činů. Podíl osob, odsouzených v ČR za drogovou kriminalitu, na celkovém počtu odsouzených osob, činí posledních pět let cca 2 % a v letech předešlých byl ještě nižší. Přesto nelze problematiku drogové kriminality bagatelizovat.

Charakteristickým rysem drogové kriminality, jako kriminality tzv. „bez obětí“, je vysoká latence. Lze předpokládat, že drogové trestné činy evidované v oficiálních statistikách jsou pouze malou částí skutečně páchané drogové kriminality. Kromě toho samotné drogové trestné činy podle § 187, § 187a, § 188 a § 188a tr.z. představují jen malou část kriminálních aktivit, souvisejících se základním problémem, kterým je užíváním nelegálních drog. V úvahu je třeba v této souvislosti vzít nikoliv zanedbatelné množství trestných činů páchaných pod vlivem OPL (násilná, mravnostní, majetková kriminalita) a především kriminalitu opatřovací. A konečně je drogová kriminalita pouze jedním z řady vzájemně souvisejících sociálně patologických jevů, provázejících užívání nelegálních drog (organizovaný zločin, záškoláctví, domácí násilí, prostituce, šíření viru HIV a žloutenky atd.). V těchto souvislostech nelze ani relativně nízký počet evidovaných případů drogových trestných činů podceňovat.

Pokud jde o trendy drogové kriminality, tak po období pochopitelného a poměrně výrazného nárůstu všech základních sledovaných ukazatelů (počet policií zjištěných trestných činů, počty stíhaných, obžalovaných a odsouzených osob) v devadesátých letech, se na přelomu století začala situace měnit. Počet zjištěných drogových trestných činů začal od roku 2000 (s výjimkou roku 2002) meziročně klesat (s údaji z předcházejícího období nelze z důvodu zásadně odlišné metodiky evidování příliš srovnávat, z hlediska trendu však lze hovořit o nárůstu až do roku 1999), přičemž v posledních třech letech byl zřetelný. K meziročnímu poklesu počtu osob stíhaných a obžalovaných dochází od roku 2003, a v roce 2005 poklesl poprvé za sledované období také počet odsouzených osob. Počet osob odsouzených za drogové trestné činy přitom do roku 2004 narůstal, a to v porovnání s vývojem celkového počtu osob odsouzených v ČR v letech 1995 – 2004 (celkově mírný nárůst) mnohem výrazněji. Zaměříme-li se však na výrazně nejfrekventovanější drogový trestný čin, kterým je nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 tr.z., lze hovořit spíše o několikaleté stagnaci.

Složení trestů, ukládaných za jednotlivé drogové trestné činy, jakož i výměra za ně ukládaných nepodmíněných trestů odnětí svobody, vycházely v průběhu sledovaného období samozřejmě především z trestních sazeb za tyto trestné činy stanovených a jejich změn. V justičních statistikách však lze postřehnout jisté náznaky možné změny přístupu soudů při ukládání trestů za drogové trestné činy, kdy zejména organizovaný obchod s drogami patrně začal být během devadesátých let postupně hodnocen jako velmi závažná trestná činnost, čemuž mohl odpovídat i určitý posun při stanovování druhu trestu a jeho výměry. Do skladby trestů se ve druhé polovině devadesátých let promítlo též stále častější ukládání trestu obecně

prospěšných prací. Od roku 2004 je samostatně vykazován počet mladistvých, jimž bylo soudem pro mládež uloženo trestní opatření podle zákona č. 218/2003 Sb., ovšem dosud bez rozlišení druhu trestního opatření, což podíly ostatních trestů ovlivňuje.

Za drogovou kriminalitu bývá v posledních několika letech v ČR pravomocně odsouzeno přibližně 1300 osob ročně. Počet policíí zjištěných případů drogových trestných činů klesl v roce 2005 poprvé od roku 1997 pod 3000. Vzhledem k charakteru jednání, postižitelného podle ustanovení § 187, § 187a, § 188 a § 188a trestního zákona, však lze předpokládat, že v oficiálních statistikách je zachycena pouze malá část tohoto druhu trestné činnosti. Nelze též zapomínat na skutečnost, že statistické údaje poskytují pouze kvantitativní pohled na danou problematiku. Zkušenosti jednotlivců a institucí, které se odhalováním a stíháním drogové kriminality zabývají, zahrnují informace a trendy, které se ve statistikách neprojeví.

Jedním z významných a ve vyspělých zemích pravidelně sledovaných aspektů je **vývoj nelegální drogové scény**. Pro každou drogovou scénu jsou charakteristické dva aspekty: nabídka a poptávka. *Nabídka* bývá často označována jako drogový trh, jehož komponenty tvoří sortiment¹¹, dostupnost, čistota a cena jednotlivých druhů drog. Nabídku lze odvodit s určitým omezením od pohybu cen (protože cena jako ekonomická kategorie je vždy výslednicí mezi nabídkou a poptávkou) jednotlivých druhů drog na nelegálním drogovém trhu. Cena drog stoupá podle obecných zákonitostí trhu na jednotlivých stupních prodeje (stejně jako u jiného druhu zboží) směrem od větších objemů k menšímu množství obchodovaných drog. Samozřejmě i ceny na českém drogovém trhu podléhají změnám způsobeným událostmi radikálně omezující výrobu a pohyb drog na zahraničních (světových) trzích. Cenové relace je proto nutné brát do úvahy pouze orientačně s přihlédnutím k faktorům, které je vždy momentálně ovlivňují, jako je např. země původu OPL, množství a kvalita (tj. *koncentrace účinné látky*) prodávané drogy, poptávka ve vztahu k druhu drogy, osoba odběratele, místo prodeje atp. Základním zdrojem aktuálních cenových relací jsou výroční zprávy NPC a GRČ.

Poptávku lze odvodit od zájmu populace o užívání drog, zahrnuje prevalenci užívání drog ve všeobecné populaci i prevalenci užívání drog v rizikových - cílových skupinách populace včetně kvalitativních údajů o rozsahu drogové scény. Její evidence tvoří klíčový zdroj informací (i když zdaleka ne dostačující) pro kvantitativní hodnocení rozsahu a závažnosti drogové scény v České republice i jejích hlavních trendů. Z dostupných dat vyplývá, že existuje značná disproporce mezi počtem těch, kteří drogu jednorázově zkusí, kteří opakovaně experimentují, těmi, kteří vyhledávají příležitosti k jejímu užívání a těmi, kteří je pravidelně užívají a stávají se problémovými uživateli, popř. závislími na drogách. Validní informace o poptávce a jejích trendech z hlediska jejího vývoje lze vyčíst z údajů mapujících drogovou scénu prostřednictvím jednotlivých epidemiologických studií. Drogovou epidemiologii provádí Centrální pracoviště drogové epidemiologie při Hygienické stanici hl. m. Prahy od roku 1995.

¹¹ Zdrojem informací o sortimentu, čistotě a ceně jednotlivých druhů drog na nelegálním trhu v České republice jsou výroční zprávy Národní protidrogové centrály (NPC). Informace o dostupnosti jednotlivých druhů drog lze také získat celoplošnými výzkumy populace, zaměřenými na zjištění, zda byla respondentům droga nabídnuta (případně kolikrát), nebo zjištěním, kolik uživatelů drog má přímý kontakt na výrobce nebo prodejce. NPC získává údaje o čistotě zachycených a analyzovaných drog od Kriminalistického ústavu Praha z hlášení jednotlivých útvarů Služby kriminální policie a vyšetřování (SKPV).

Poznatky orgánů činných v trestním řízení o **stavu drogové kriminality v ČR** potvrzují názor, že se zde v průběhu devadesátých let vytvořila klasická drogová scéna „západoevropského“ typu včetně drogového trhu, s některými odlišnostmi danými především geografickou polohou, historií a demografickou strukturou země. V souvislosti s celkovým otevřením drogové scény došlo na počátku sledovaného období též k otevření drogového trhu. Vlivem intenzivnějšího zájmu orgánů činných v trestním řízení a patrně i přísnější legislativy však pachatelé drogové kriminality začali postupně využívat stále konspirativnější metody činnosti. Objevily a etablovaly se zde nové formy drogové kriminality, včetně forem typických pro činnost skupin organizovaného zločinu. Otevření hranic umožnilo příliv „klasických“ drog, které se před rokem 1990 na našem trhu prakticky nevyskytovaly, a na území ČR se postupně dostávaly rovněž nejrůznější „novinky“ (GHB). Významnou roli v oblasti drogové kriminality zde převzaly skupiny cizích státních příslušníků. V důsledku působení zahraničních či mezinárodních zločineckých skupin v ČR a zároveň českých pachatelů v zahraničí stále vzrůstá důležitost účinné mezinárodní spolupráce při odhalování a stíhání drogové kriminality.

II. Analýza vybraných trestních spisů

V konkrétní činnosti systému trestní justice se odráží represivní složka protidrogové politiky státu. Orgány činné v trestním řízení se pohybují v rámci vymezeném trestněprávní úpravou a využívají právní prostředky odhalování trestných činů a stíhání jejich pachatelů. Postup orgánů systému trestní justice v konkrétních případech je zaznamenáván v trestních spisech, které obsahují řadu kriminologicky cenných informací, jež nelze vyčíst např. ze statistik. Součástí výzkumu možností trestní justice v protidrogové politice tedy byla též analýza uzavřených trestních spisů ve věcech, týkajících se drogové kriminality.

Vzhledem ke zvolené metodice této části výzkumu a praktické dostupnosti konkrétních trestních spisů¹² jsme nakonec získali možnost prostudovat celkem 104 trestní spisy, a to 74 týkajících se trestného činu dle § 187 tr. zák., 17 týkajících se trestného činu dle § 187a tr. zák., 7 týkajících se trestného činu dle § 188 a 6 týkajících se trestného činu dle § 188a tr. zák. U spisů týkajících se trestného činu dle § 187 tr. zák. nastala právní moc konečného rozhodnutí ve věci v roce 1999 ve 27 případech (21 věcí vyřizovaných okresními soudy, 6 věcí vyřizovaných krajskými soudy), v roce 2002 ve 21 případech (14 věcí OS, 7 věcí KS), a v roce 2004 ve 26 případech (20 věcí OS, 6 věcí KS). U spisů týkajících se trestného činu dle § 187a tr. zák. nastala právní moc konečného rozhodnutí ve věci v roce 1999 v 5 případech, v roce 2002 v 7 případech a v roce 2004 v 5 případech. U spisů týkajících se trestného činu dle § 188 tr. zák. nastala právní moc konečného rozhodnutí ve věci v roce 1999 v 1 případě a v letech 2002 a 2004 vždy ve 3 případech. A konečně u spisů týkajících se trestného činu dle § 188a tr. zák. nastala právní moc konečného rozhodnutí ve věci ve všech třech sledovaných letech vždy ve dvou případech.

Cílem této části výzkumu bylo získat poznatky o praktickém postupu orgánů činných v trestním řízení při stíhání drogové kriminality, jakož i o charakteru trestných činů, které byly ve zkoumaných případech projednávány, a jejich pachatelích. Zaměřili jsme se na vybrané trestněprávní instituty a na míru a způsob jejich uplatnění v jednotlivých případech. Abychom omezili možnost mylné interpretace některých zjištěných skutečností, absolvovali jsme ve fázi vyhodnocování výsledků doplňující konzultace se zástupci jednotlivých orgánů činných v trestním řízení, kteří se uvedenou problematikou dlouhodobě zabývají.

Analýza probíhala podle záznamových listů, vytvořených zvlášť pro každý z drogových trestných činů, které obsahovaly 71 (§ 187 tr. zák.), 69 (§ 187a tr. zák.), 72 (§ 188 tr. zák.) a 69 (§ 188a tr. zák.) položek. Zaměřila se na několik tématických okruhů, a sice okolnosti spáchaného trestného činu, charakteristiky pachatele, průběh řízení a rozhodnutí ve věci. Při její realizaci jsme byli samozřejmě omezeni obsahem trestních spisů. Obzvlášť patrné to bylo při snaze zjistit, jakým způsobem policejní či celní orgány získávají prvotní informace o trestné činnosti. Informace o operativně pátrací činnosti policie se v trestních spisech objevují prakticky pouze tehdy, pokud její výsledky slouží jako důkaz v trestním řízení. Důvodem je nutnost zajistit bezpečnost osob, které se na ní podílejí, i bezpečnost zdroje informací, předejít zmaření navazujících či jinak souvisejících operací, jakož i respektovat požadavky zákona č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti (dříve zákona č. 148/1998 Sb., o ochraně utajovaných skutečností a o změně některých zákonů). Velmi významnou a i z hlediska práva zajímavou část policejní činnosti v rámci odhalování drogové kriminality tedy nelze analýzou trestních spisů podchytit.

¹² Viz kapitolu I.1. této zprávy.

Určité metodologické problémy a podrobnosti zpracování této analýzy, byť platné pro všechny čtyři drogové trestné činy, uvádíme pouze u trestného činu dle § 187 tr. zák. a dále je neopakujeme.

II.1. Trestný čin nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů dle § 187 tr. zák.

Okolnosti spáchaného trestného činu

Více než 60 % spisů ze zkoumaného vzorku se týkalo trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů dle § 187 tr. zák. v základní skutkové podstatě (§ 187 odst. 1 tr. zák.), případně dle § 187 odst. 1, 2 písm. a) tr. zák., tedy s okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby, spočívající v tom, že pachatel se činu dopustil jako člen organizované skupiny či ve větším rozsahu. Obě uvedené právní kvalifikace byly nejčastější mezi spisy ze všech tří sledovaných let s výjimkou vzorku z roku 2002, kdy byla téměř čtvrtina případů kvalifikována jako trestný čin dle § 187 odst. 1, 2 písm. b) tr. zák., tedy s okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby ve formě spáchání činu vůči osobě mladší než osmnáct let. O trestný čin dle § 187 tr. zák. v základní skutkové podstatě se v celém vzorku jednalo u 35 % spisů, o trestný čin uvedený ve druhém odstavci § 187 tr. zák. se jednalo u 45 % spisů, o trestný čin uvedený ve třetím odstavci § 187 tr. zák. se jednalo u 15 % spisů, a ve vzorku se vyskytly 4 případy trestného činu uvedeného ve čtvrtém odstavci § 187 tr. zák.

Pokud jde o konkrétní formy trestné činnosti ve zkoumaném vzorku spisů, ve více než polovině případů spočívala v distribuci drog za účelem dosažení finančního zisku, resp. podílu na distribuovaných drogách (ve spisech z let 1999 a 2004 se jednalo o více než 60 % případů, v r. 2002 o 40 %) ¹³. Ve čtvrtině všech věcí se jednalo o trestnou činnost spočívající ve sdílení drog mezi uživateli, přičemž významnější podíl tato forma drogové kriminality představovala mezi spisy z roku 2002, kde se jednalo o 40 %. Přibližně ve 20 % všech spisů se drogové trestné činy vyskytovaly ve formě výroby OPL, a podobný podíl představovalo též pašování drog. Dále se ve vzorku spisů vyskytly též jednotlivé případy organizace obchodu s drogami, účastenství na vývozu OPL ve formě pomoci, jakož i přechovávání drog pro jiného.

V jednom z případů z roku 2002 byla obviněná uznána vinnou z trestného činu dle § 187 odst. 1 tr. zák., kterého se měla dopustit tím, že ve skleníku na zahradě vypěstovala 10 rostlin konopí, čímž po dosušení a zbavení stonků získala 830 g sušené hmoty o obsahu 9,6 – 10,6 g delta-9-THC, čímž podle výroku trestního příkazu vyrobila psychotropní látku. Obviněná byla trestním příkazem, proti němuž nepodala odpor, odsouzena k podmíněnému trestu odnětí svobody na 1 rok se zkušební dobou v délce 2 let. ¹⁴

¹³ Jednotlivé případy někdy zahrnovaly více forem trestné činnosti, proto součet podílů jednotlivých forem mezi všemi případy převyšuje 100 %.

¹⁴ K nejasnostem ohledně právní kvalifikace nedovoleného pěstování rostliny konopí viz Trávníčková, I., Zeman, P.: Možnosti trestní justice v protidrogové politice I. IKSP, Praha 2007, str. 35 – 36; srov. usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 3Tdo 687/2006.

Z hlediska jednotlivých druhů OPL se celá polovina spisů¹⁵ týkala trestné činnosti spočívající v nelegální dispozici s pervitinem, přičemž v jednotlivých sledovaných letech se jednalo o 64 % spisů v roce 1999, 35 % spisů v roce 2002 a 48 % spisů v roce 2004. Druhým nejčastěji zastoupeným druhem OPL byly konopné drogy, které se objevovaly v téměř 30 % případů (vyskytovaly se ve více než polovině spisů z roku 2002, naopak mezi spisy z roku 1999 se objevily jen v cca 5 % případů), následované heroinem s patnáctiprocentním zastoupením (mezi spisy z roku 2004 téměř 20 %). Ostatní druhy drog se vyskytovaly v jednotlivých případech a jednalo se o kokain, extázi, amfetamin, LSD, opium, kodein. Ve čtyřech případech spočívala trestná činnost v nelegální dispozici s prekursorem – efedrinem.

V pětině případů z celého vzorku byl trestný čin spáchán ve spolupachatelství a v téměř polovině případů v souběhu s jiným trestným činem, a to většinou s jiným drogovým trestným činem, popř. s trestným činem ohrožování výchovy (do r. 2004 mravní výchovy) mládeže dle § 217 tr. zák. Přibližně třetina případů zahrnovala mezinárodní prvek, a sice dovoz, vývoz či průvoz drogy, pachatele z řad cizinců, zapojení zahraniční či mezinárodní skupiny, popř. spolupráci českých orgánů činných v trestním řízení se zahraničními kolegy. Ve většině z uvedených případů se jednalo o kombinaci několika těchto prvků.

V jednom z případů se jednalo o organizovanou skupinu osob, která se v polovině devadesátých let zabývala na území ČR a Polska výrobou pervitinu z českého léku Solutan a polského léku Astmin, a jeho následnou distribucí koncovým uživatelům. Češi, zapojení do činnosti této skupiny, zajišťovali výrobu drogy. Pervitin byl vyráběn v ČR, popř. zkušený výrobce za součinnosti polských občanů vyjížděl drogu vyrábět do Polska, přičemž tam vyrobená droga byla buď distribuována přímo polským konzumentům, nebo byla převážena zpět do ČR a distribuována zde. Všichni členové skupiny byli sami uživateli drog. Výslech polských občanů, zapojených do této činnosti, byl v přípravném řízení proveden v Polsku v rámci právní pomoci. Poznatky získané z jejich výpovědí však nebylo nakonec možno použít jako důkazu, neboť obhájcům obviněných nebylo umožněno se jejich výsledku zúčastnit a k hlavnímu líčení do ČR se nedostavili. Ve skutkově i důkazně obtížném řízení byl nakonec hlavní pachatel a výrobce odsouzen k 9 letům odnětí svobody nepodmíněně, a ostatní pachatelé k nepodmíněným trestům odnětí svobody ve výměře mezi 18 měsíci a 6 lety.

Ve vzorku se vyskytlo několik spisů z roku 2002, týkajících se trestné činnosti spočívající v tom, že pachatel si na svou či cizí adresu do ČR poslal ze zahraničí (Nizozemí, Španělsko) poštovní zásilku obsahující rostlinnou drť, v níž bylo zjištěno konopí s obsahem delta-9-THC. Zásilky byly zachyceny na letišti Praha – Ruzyně, když na ně upozornil služební pes. Pachatelé do státu původu drogy cestovali opakovaně v rámci studijních pobytů, popř. v zahraničí pobývali dlouhodoběji. Jediná žena z těchto pachatelů studovala v ČR vysokou školu (angličtina, holandština) a v Nizozemí pobývala studijně. Podle své výpovědi si v Amsterdamu legálně zakoupila 1 g marihuany a protože ji nestihla během pobytu spotřebovat, poslala zbytek uvedeným způsobem domů. Vzhledem k nižší závažnosti spáchaného činu, dosavadnímu řádnému životu, spolupráci obviněné s orgány činnými v trestním řízení i velmi kladnému hodnocení vysoké školy, kterou studovala, bylo její trestní stíhání podmíněně zastaveno s dvouletou zkušební dobou. Ze spisu bylo zjištěno, že se pachatelka ve zkušební době osvědčila.

Na letišti Ruzyně byli dopadeni také pachatelé ze spisů z roku 1999, kteří ze zahraničí dovezli kokain. Pachatelé do Prahy přiletěli vždy linkou z Amsterdamu, přičemž výchozím

¹⁵ Jednotlivé případy někdy zahrnovaly více druhů OPL, proto součet podílů jednotlivých druhů OPL mezi všemi případy převyšuje 100 %.

místem byl ostrov Curacao, resp. Kostarika. V jednom z těchto případů dorazila státní občanka Slovenska na letiště v Praze se 3 plastovými lahvemi od kosmetiky a 2 lahvemi od alkoholu, naplněnými 19 balíčky se sypkou hmotou, v níž bylo kriminalistickou chemickou expertizou zjištěno celkem 974,96 g kokainu, což podle zpracovatelů expertizy představuje cca 30000 účinných dávek drogy a 812 dávek smrtelných. Na zavazadlo opět reagoval služební pes. Obviněná se hájila tím, že droga byla do zavazadla uložena bez jejího vědomí, nicméně byla na základě vyhodnocení důkazů uznána vinnou a odsouzena k 5 letům odnětí svobody nepodmíněně a k trestu vyhoštění na 5 let.

Mezi zkoumanými spisy se vyskytl též jeden případ tzv. polykače, kdy na letiště v Praze dovezl státní občan Polska linkou Sao Paulo – Curych – Praha v tělních dutinách 90 kontejnerů s lisovanou bílou hmotou o celkové hmotnosti 945,6 g, v níž bylo kriminalistickou chemickou expertizou zjištěno celkem 433,67 g kokainu. Pachatel tvrdil, že byl k činu najat neznámým mužem ve Varšavě za slíbenou odměnu 2000 USD. Byl uznán vinným z trestného činu dle § 187 odst. 1, 2 písm. a) tr. zák. a odsouzen k trestu odnětí svobody nepodmíněně o výměře 7 let a trestu propadnutí věci (zajištěné látky). K odvolání obžalovaného odvolací soud trest odnětí snížil na 6 let. Odsouzený podal dovolání k Nejvyššímu soudu, které však vzal následně zpět, neboť probíhalo řízení o jeho předání k výkonu trestu do Polska.

Přítěžující okolnosti ve smyslu § 34 tr. zák. shledal soud v cca 40 % případů a jednalo se většinou o skutečnost, že pachatel byl již pro trestný čin odsouzen, spáchal více trestných činů, trestný čin páchal nebo v něm pokračoval po delší dobu, popř. svedl k trestnému činu nebo činu jinak trestnému mladistvého či dítě mladší patnácti let. Polehčující okolnosti (§ 33 tr. zák.) se dle soudu naopak vyskytovaly ve 30 % případů, přičemž se jednalo o skutečnost, že pachatel vedl před spácháním činu řádný život, spáchal jej ve věku blízkém věku mladistvých, při objasňování své trestné činnosti napomáhal orgánům činným v trestním řízení, popř. trestného činu upřímně litoval. Nutno ovšem podotknout, že v téměř 30 % případů rozhodl soud trestním příkazem nebo zjednodušeným rozsudkem, které neobsahují odůvodnění, takže u této skupiny rozhodnutí nebylo možno případné polehčující či přítěžující okolnosti zjistit.

Charakteristiky pachatele

Ve zkoumaném vzorku spisů tvořili více než 80 % pachatelů muži. Podobný poměr mezi muži a ženami panoval i v jednotlivých věkových kategoriích pachatelů, z nichž nejpočetnější byla skupina pachatelů ve věku 20 – 29 let, do níž patřilo více než 40 % pachatelů. Přes 20 % pachatelů patřilo do věkové kategorie 30 – 39 let a více než desetiprocentní podíl měla ještě věková kategorie 40 – 49 let. Velikostí vyrovnané byly věkové kategorie 15 – 17 let a 18 – 19 let, do nichž patřilo po cca 8 % pachatelů. Přibližně 16 % pachatelů tedy v době spáchání činu nedovršilo dvacátý rok věku. Ve vzorku se dále vyskytlo několik případů pachatelů starších 50 let a jeden z pachatelů byl starší 60 let. Přes 80 % pachatelů byli státní občané ČR. Pokud se ve vzorku pachatelů vyskytovali cizinci, jednalo se o občany Slovenska, Kanady, Alžírsko, Polska, Velké Británie, bývalé Svazové republiky Jugoslávie, a jejího nástupnického (dnes již rovněž bývalého) soustátí Srbsko a Černá Hora.

Většina pachatelů (60 %) ze všech zkoumaných spisů byla v době spáchání trestného činu nezaměstnaná. Významnou skupinu tvořili také podnikatelé a studenti nebo učni, přičemž podíl každé z těchto skupin mezi všemi pachateli převyšoval 10 %. Mezi ostatními pachateli se vyskytovali dělníci, zaměstnanci v soukromém sektoru, důchodci (invalidní i starobní), státní zaměstnanec a osoba v domácnosti. Pokud jde o nejvyšší dosažené vzdělání

pachatele v době spáchání trestného činu, cca 80 % pachatelů, u kterých bylo dosažené vzdělání zjištěno, dosáhlo vzdělání základního nebo bylo vyučeno bez maturity, přičemž obě tyto skupiny byly zastoupeny rovnoměrně. Více než desetiprocentní podíl představovali pachatelé se středoškolským vzděláním a ve vzorku se objevili též pachatelé s neukončeným základním vzděláním a vyučení s maturitou.

Pokud jde o předchozí kriminální kariéru pachatelů ze zkoumaného vzorku trestních spisů, v téměř polovině všech případů se jednalo o dosud netrestanou osobu, ovšem tento podíl se ve vzorcích z jednotlivých let snižoval, když ve spisech z roku 1999 činil podíl dosud netrestaných pachatelů téměř 60 %, ve vzorku z roku 2002 cca polovinu a ve vzorku z roku 2004 již jen zhruba třetinu¹⁶. V případě pachatelů – recidivistů se jednalo převážně o recidivu nestejnorodou (77 % všech recidivistů), kdy se předchozí odsouzení pachatelů týkala zejména majetkové kriminality, popř. kriminality násilné či trestné činnosti hrubě narušující občanské soužití (trestné činy výtržnictví, ohrožení pod vlivem návykové látky). U těchto případů přichází v úvahu role drogy v trestné činnosti, ať již formou kriminality opatřovací či kriminality páchané pod vlivem OPL, ovšem až na výjimky neobsahovaly trestní spisy k této otázce potřebné informace. Ve zbylých případech se jednalo o recidivu speciální, příp. v kombinaci s recidivou druhovou či nestejnorodou. Pouze jeden z pachatelů byl soudem posuzován jako zvlášť nebezpečný recidivista ve smyslu § 41 tr. zák. Podobně jako v případě podílu recidivistů klesal ve vzorcích z jednotlivých let také podíl pachatelů, kteří dosud nebyli ve výkonu trestu odnětí svobody. Celkem tento podíl činil 70 %, přičemž mezi pachateli ve spisech z let 1999 a 2002 to bylo cca 77%, zatímco ve spisech z roku 2004 již jen necelých 60 %. Z pachatelů, kteří již zkušenost z výkonem trestu odnětí svobody měli, byla jedna čtvrtina ve výkonu tohoto trestu vícekrát.

V této souvislosti je třeba poznamenat, že údaje o kriminální kariéře pachatele lze z trestních spisů získat tehdy, pokud se jedná o občana ČR. Informace o trestné činnosti cizích státních příslušníků, za kterou byli postiženi mimo ČR, se ze spisu lze dozvědět jen výjimečně a nahodile, neboť tito pachatelé se o ní zpravidla sami nezmiňují, český registr (rejstřík trestů) ji neeviduje a orgány činné v trestním řízení ji zjišťují prakticky pouze v rámci výsledku obviněného nebo pokud spolupracují se zahraničními kolegy na případu, přesahujícím území republiky. Cizinci, o jejichž dosavadní trestné činnosti nebyl jiný zdroj informací než opis z rejstříku trestů, proto byli v této části analýzy ze vzorku vyřazeni.

Vzhledem k předmětu výzkumu nás velmi zajímaly charakteristiky pachatelů, týkající se role drog v jejich životě. Kromě samotného obsahu těchto informací jsme se zaměřili také na to, do jaké míry a jakým způsobem je orgány činné v trestním řízení zjišťují a jaký vliv mají na výsledek řízení. Věnovali jsme se tedy tomu, jaké zdroje informací orgány činné v trestním řízení využívají k hodnocení osobnosti pachatele a jeho vztahu k drogám, co se o pachatelích ve zkoumaném vzorku spisů tímto způsobem dozvěděly a jak tyto údaje zohlednily ve svém rozhodování.

Zdrojem informací o vztahu pachatele k drogám je především samotná výpověď obviněného v rámci trestního řízení. V souvislosti s objasňováním subjektivní stránky trestného činu je pachatel zpravidla již v přípravném řízení dotazován na to, zda užívá drogy či jiné návykové látky (popř. jaké a jak často) a zda absolvoval léčení závislosti na drogách či jiných návykových látkách nebo léčení duševní poruchy či choroby obecně. Dlužno dodat, že

¹⁶ Podíl soudem označených recidivistů mezi osobami, pravomocně odsouzenými za trestný čin dle § 187 tr. zák., činil v r. 1999 cca 12 %, v r. 2002 cca 14 % a v r. 2004 cca 18 %. Pramen: Statistická ročenka kriminality za příslušný rok, Ministerstvo spravedlnosti ČR.

při výslechu obviněného k této otázce se orgány činné v trestním řízení zpravidla spokojí se základním vyjádřením obviněného, jeho výslech zaměřují na objasnění ostatních skutečností důležitých pro trestní řízení a případné pochybnosti ohledně zavinění pachatele ve vztahu k jeho trestné činnosti se snaží rozptýlit jinými prostředky. Někdy bývají zdrojem informací o vztahu pachatele k drogám i výpovědi spoluobviněných či svědků.

Zásadním pramenem poznatků o osobnosti pachatele jsou zjištění znalců v trestním řízení. Ze zkoumaného vzorku trestních spisů si orgány činné v trestním řízení vyžádaly posudek znalce o duševním stavu obviněného v přibližně 60 % případech. Vždy se jednalo o znalce z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, v pěti případech byl zároveň vyžádán posudek znalce se specializací klinická psychologie. Kromě toho byl ještě v pěti případech přibrán znalec z oboru zdravotnictví, odvětví toxikologie, za účelem zjištění přítomnosti OPL v organismu pachatele.

Znalecké posudky z odvětví psychiatrie se zaměřovaly na aktuální stav osobnosti pachatele i na stav jeho ovládacích a rozpoznávacích schopností v době činu, na sociálně patologické aspekty jeho života včetně vztahu k drogám a na prognózu nápravy pachatele včetně možnosti abstinence a příp. vhodnosti ochranného léčení. Ve vzorku se vyskytovali převážně pachatelé, u nichž znalci konstatovali různé patologické rysy osobnosti, nezdrženlivost, neúctu k normám a lehkovážný přístup k životu. Kupříkladu ze znaleckého posudku pachatele, stíhaného za trestný čin dle § 187 odst. 1 spočívající v prodeji pervitinu, vyplývá, že obviněný netrpěl duševní chorobou ani poruchou, jeho ovládací i rozpoznávací schopnosti v době činu byly plně zachovány, jednalo se o osobnost nezdrženlivou, neukázněnou se sociopatickými sklony. Vyzkoušel mnoho druhů návykových látek, v době trestního řízení užíval převážně heroin ve středních až vysokých dávkách ve formě škodlivého užívání bez plně vytvořené závislosti. Prognóza úspěšnosti případné léčby byla podle znalce komplikovaná, spíše mizivá, proto nedoporučili uložení ochranného léčení. Obviněný nenavazoval kvalitní vztahy, postrádal normy a hodnotový systém, žil parazitickým životním stylem, vyrůstal v početné rodině vedené komunitním stylem s nízkou sociálně kulturní úrovní.

Ve většině případů ze zkoumaného vzorku (80 %) byly k hodnocení osobnosti pachatele využity ještě další podklady (kromě již zmíněného opisu z rejstříku trestů). Nejčastěji se jednalo o zprávy o pověsti z místa bydliště. Vypovídací hodnota těchto zpráv pro účely trestního řízení je však problematická a nejinak tomu bylo i ve zkoumaném vzorku případů. Zprávy orgánů místní správy se zpravidla omezily na údaje z evidence přestupků. V několika případech byly vyžádány posudky ze zaměstnání či školy. Jejich zpracovatelé se ve většině případů snažili komentovat jak pracovní (studijní), tak i obecně charakterové vlastnosti pachatele. Polovina ze zkoumaných spisů obsahovala ještě další podklady pro hodnocení osobnosti pachatele nejrůznějšího charakteru, jako jsou zprávy z úřadu práce, zprávy Interpolu, a v několika případech též posudky a jiná vyjádření zdravotnických zařízení, s nimiž přišel pachatel do styku v souvislosti s užíváním drog.

Naším cílem bylo získat ze spisů údaje o tom, zda pachatel byl v době spáchání trestného činu uživatelem drog¹⁷, a pokud ano, zda se v minulosti dopustil trestné činnosti pod vlivem OPL či v souvislosti s jejím užíváním (opatrovací kriminalita), zda ve svém životě

¹⁷ Pro tyto účely jsme jako uživatele drog označili pachatele, který v období, kdy se dopustil trestného činu, kterého se daný spis týkal, užíval OPL, byť i jen zřídka, přičemž ovšem toto užívání v době spáchání činu nebylo možno pokládat za ukončené (tj. pachatel přinejmenším připouštěl, že v užívání drog bude pokračovat).

podstoupil léčbu závislosti na OPL a zda byl v době spáchání trestného činu účastníkem léčebného, terapeutického či jiného programu pro uživatele drog. Tyto poznatky jsme čerpali z výše uvedených zdrojů, zejména z výpovědí pachatelů a zjištění znalců. Pokládáme za nutné upozornit na skutečnost, že přes veškerou pečlivost, která byla vyhodnocení obsahu spisů věnována, nelze vyloučit určité zkreslení, zejména tehdy, pokud byla výlučným zdrojem těchto informací výpověď samotného pachatele. V případech, kdy nebyl vyžádán znalecký posudek na duševní stav pachatele, pak také orgány činné v trestním řízení často podrobnosti o charakteru pachatelova abusu drog dále nezjišťovaly.

Více než tři čtvrtiny pachatelů z celého zkoumaného vzorku bylo možno označit za uživatele OPL. Téměř polovina z nich však představovala model uživatele, který lze nazvat rekreačním, resp. příležitostným, tj. za osobu, užívající OPL nepravidelně, s často delšími intervaly abstinence, bez zřetelného vlivu na její život a sociální okolí. U další zhruba třetiny pachatelů – uživatelů se jednalo o užívání pravidelné, aniž by ovšem byla konstatována závislost. U zbylých 20 % pachatelů – uživatelů byla znalci shledána závislost na OPL. Pokud jde o druhy OPL, které pachatelé nejčastěji užívali, odpovídaly zjištěné skutečnosti v zásadě poznatkům ze studií o užívání drog v populaci ČR¹⁸. Nejrozšířenější drogou mezi pachateli byl pervitin, který převažoval u všech typů uživatelů. Zejména mezi drogově závislými pachateli bylo značně rozšířené užívání heroinu jako základní drogy. Příležitostní uživatelé naproti tomu spolu s pervitinem preferovali konopné drogy. Pachatelé z řad uživatelů drog užívali i řadu dalších druhů OPL, včetně amfetaminů, extáze, halucinogenů či kokainu, a docházelo mezi nimi i ke zneužívání nejrůznějších léčiv, těkavých látek a podobně. Zároveň lze konstatovat, že značná část pachatelů měla pestrou drogovou kariéru ve smyslu počtu druhů drog, které postupně nebo i současně užívali. Tento jev, tedy užívání (i současně) více druhů OPL, byl zvláště patrný ve vzorcích spisů z let 2002 a 2004.

Předchozí trestná činnost spáchaná pod vlivem OPL či v souvislosti s jejich užíváním byla zjištěna jen u cca 15 % pachatelů. Jednalo se většinou o majetkovou (opatřovací) kriminalitu, příp. přímo o některý z drogových trestných činů. U zbylé části pachatelů byla tato možnost buď vyloučena vzhledem k tomu, že dosud za žádný trestný čin nebyli odsouzeni, anebo k ní nebyly ve spise dostatečné informace.

Téměř čtvrtina pachatelů – uživatelů mělo zkušenost s léčením závislosti na OPL. Nejčastěji se jednalo o dobrovolnou ústavní léčbu, ve vzorku se však vyskytly též případy dobrovolné ambulantní léčby, ochranného léčení v ústavní formě, ale i kombinace více druhů léčebného působení na téhož pachatele. V pouhých dvou případech byl pachatel v době činu účastníkem zvláštního programu pro uživatele drog, a to ve formě pravidelných návštěv psychiatrické ambulance.

Jeden z pachatelů, uživatel pervitinu, heroinu a toluenu přiznal, že se v průběhu základní vojenské služby účelově podrobil ústavní léčbě závislosti, aby byl služby zproštěn, čehož se mu podařilo dosáhnout. Jinak o léčbu neprojevil zájem. Další z pachatelů s pestrou kriminální i drogovou minulostí, stíhaný za prodej pervitinu, nastoupil v průběhu trestního řízení (v r. 2004) ochranné léčení protitoxikomanické v ústavní formě, které mu však bylo uloženo v r. 1996. Trestného činu, pro který byl stíhán ve zkoumané věci, se dopustil v lednu 2004, takže i v tomto případě je namísto určité podezření o účelovosti zájmu o léčení.

¹⁸ Pro podrobnou analýzu stavu a vývoje drogové scény v ČR viz Trávníčková, I., Zeman, P.: Možnosti trestní justice v protidrogové politice I. IKSP, Praha 2007, str. 44 a násled.

Průběh řízení

Průměrná délka trestního řízení ve věcech, kterých se týkaly zkoumané spisy, činila mírně přes 15 měsíců (u spisů z roku 1999 činila cca 15, z roku 2002 cca 13 a z roku 2004 cca 18 měsíců). Průměrná délka řízení do vydání rozhodnutí soudu 1. stupně činila mírně přes 12 měsíců (u spisů z roku 1999 cca 13, z roku 2002 cca 9 a z roku 2004 cca 15 měsíců).

V téměř 60 % všech případů byl obviněný v průběhu řízení vzat do vazby, přičemž tento podíl ve spisech z jednotlivých let postupně klesal, z 86 % v r. 1999 a 47 % v r. 2002 na 38 % v r. 2004.

Z trestních spisů bylo možno dále získat informace o provedení domovní prohlídky či prohlídky jiných prostor a pozemků ve smyslu § 82 a násl. tr. ř., a o provedení odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu podle § 88 tr. ř. či o zjišťování údajů o uskutečněném telekomunikačním provozu dle § 88a tr. ř.

Domovní prohlídka, popř. prohlídka jiných prostor a pozemků (dále též souhrnně „prohlídka“), byla provedena v přibližně 30 % případů. Míra využití tohoto zajišťovacího úkonu¹⁹ se ve spisech z jednotlivých sledovaných let postupně zvyšovala z cca 20 % spisů z roku 1999 na cca 40 % spisů z roku 2004. Prohlídky probíhaly v prostorách vlastněných či užívaných osobou podezřelou z trestného činu či obviněným, ale i třetími osobami (příbuznými pachatele, jeho známými či jeho partnerem). Mezi zkoumanými spisy se nevyskytl případ, kdy by byla prohlídka provedena v rozporu s ustanoveními § 82 a násl. tr. ř. Konaly se na základě řádného písemného příkazu vydaného oprávněným orgánem a obsah spisů rovněž nenaznačoval žádná zřejmá pochybení při jejich provedení. Příkazy obsahovaly řádné označení příslušných prostor (bytu, chaty, garáže apod.), jakož i poučení o zákonem stanovených povinnostech strpět prohlídku a vydat věci důležité pro trestní řízení, a o možnosti překonat odpor či překážku provedení prohlídky. Rozdíly mezi jednotlivými příkazy byly ve vymezení účelu prohlídky, resp. v míře konkrétnosti, s jakou byly v příkazech uvedeny věci, které měly být v rámci prohlídky nalezeny, popř. skutečnosti, které měly být prohlídkou zjištěny. Tato vymezení se pohybovala od velmi podrobného popisu hledaných věcí až po vymezení značně obecná, u nichž by mohla vyvstat otázka, zda stanoví dostatečně určitě meze provedení prohlídky. Určitost vymezení účelu prohlídky v příkazu k prohlídce v řadě případů odrážela míru určitosti tohoto vymezení v návrhu na vydání příkazu. V jednom z případů si soudce, příslušný k nařízení domovní prohlídky, vyžádal doplnění návrhu ve smyslu konkretizace věcí, které se mají v bytě podezřelé osoby nacházet. Až na dvě výjimky byly ve všech případech skutečně nalezeny věci důležité pro trestní řízení, ať již přímo OPL či zařízení a suroviny na jejich výrobu, tak i předměty užívané při dalším zpracování a distribuci drog, jakož i další věci používané při drogové trestné činnosti, jako karty do mobilních telefonů, kontakty na spolupachatele či odběratele a jiné věcné prameny důkazů.

Z celého vzorku zkoumaných spisů byl odposlech a záznam telekomunikačního provozu uskutečněn ve 3 případech, z toho v jednom z nich se jednalo o odposlech účastnické stanice jiné osoby než pachatele. Údaje o uskutečněném telekomunikačním provozu byly zjišťovány v 5 případech, z toho ve 2 případech se jednalo o údaje o provozu účastnické stanice pachatele i o údaje o provozu účastnické stanice třetí osoby. Ve všech

¹⁹ Zajišťovacími úkony rozumíme ty úkony, jejichž prostřednictvím se zajišťuje přítomnost osob a věci důležitých pro trestní řízení, viz Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 2. přepracované vydání. C.H.Beck, Praha 2003, str. 296 a násl.

případech byly splněny zákonné podmínky pro realizaci těchto zajišťovacích úkonů. Byly provedeny v řízení o trestných činech, u nichž to trestní řád připouští, byly nařizeny příslušným soudcem a příkazy k jejich provedení obsahovaly zákonem stanovené náležitosti. Z protokolů o provedení odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu nebylo patrné ani žádné pochybení při samotné realizaci úkonu. Lze tedy opět zmínit pouze rozdíly, které v jednotlivých případech panovaly v míře konkrétnosti příkazu k provedení příslušného úkonu, zejména pokud jde o vymezení jeho účelu. Rovněž jsme se ve vzorku setkali s případem protokolu o odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu, obsahujícího doslovný přepis celých hovorů ze záznamu, což trestní řád nevyžaduje.

Obsah výpisů telefonických hovorů hrál významnou roli při dokumentaci trestné činnosti skupiny pachatelů z roku 1999, kteří organizovali přepravu cca 10 kg amfetaminu ze SRN přes Švédsko do Norska. Hlavní pachatelé byli odsouzeni k nepodmíněným trestům odnětí svobody v délce 10, resp. 8 let.

V několika ojedinělých případech bylo využito institutu utajeného svědka ve smyslu § 55 odst. 2 tr. ř. V případě z roku 2002 byla obviněná stíhána za to, že v Praze po dobu půl roku prodávala s pomocí mobilního telefonu různým osobám heroin, a to celkem nejméně 480,5 g drogy v nejméně 18 případech. Část svědků z důvodu obav z rodiny obviněné v trestním řízení vystupovala pod smyšleným jménem a příjmením a v hlavním líčení byla vyslýchána v oddělené místnosti. Přesto u některých z nich došlo v hlavním líčení ke změně výpovědi ve prospěch obviněné. Obviněná byla uznána vinnou a odsouzena k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v délce 5,5 roku a trestu zákazu pobytu na území hl. m. Prahy v délce 5 let.

Proti žádnému z celkem 16 vydaných trestních příkazů nebyl podán odpor. Odvolání bylo podáno v necelé polovině případů. V podílu rozsudků soudu 1. stupně, napadených odvoláním, byly mezi spisy z jednotlivých let rozdíly. Ve spisech z roku 1999 bylo odvoláním napadeno přes 70 % rozsudků, ve spisech z roku 2002 necelých 30 % a ve spisech z roku 2004 více než polovina. V cca 70 % případů bylo odvolání podáno pouze obžalovaným, ve 4 případech pouze státním zástupcem a ve zbylých 7 případech podali odvolání jak státní zástupce, tak i obžalovaný. Jiná oprávněná osoba odvolání ve zkoumaném vzorku spisů nepodala. Obžalovaný podával odvolání do výroku o vině i výroku o trestu. Státní zástupce podával odvolání výhradně v neprospěch obžalovaného a pouze do výroku o trestu (což je pochopitelné, neboť ve zkoumaném vzorku spisů se nevyskytl zprošťující rozsudek soudu 1. stupně).

V téměř polovině případů, kdy bylo podáno odvolání, nahradil odvolací soud napadený rozsudek rozsudkem vlastním. V žádném z těchto případů odvolací soud nezměnil výrok o vině ani druh uloženého trestu. V 7 případech změnil odvolací soud výrok rozsudku, přičemž obžalovanému uložil trest stejného druhu i výměry, přičemž změna spočívala ve formální úpravě původního výroku tak, aby přesně odpovídal znění zákona, popř. ve změně výroku o způsobu výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody. V 6 případech odvolací soud snížil původní výměru nepodmíněného trestu odnětí svobody, v jednom případě tuto výměru naopak zvýšil. V jednom případě též zvýšil výměru podmíněného trestu odnětí svobody.

Ve 4 případech odvolací soud napadený rozsudek zrušil a věc vrátil soudu 1. stupně. Ve dvou případech vzal obžalovaný odvolání zpět. Ve zbylých případech bylo odvolání

zamítnuto. Tímto způsobem bylo rozhodnuto o cca 40 % odvolání podaných pouze obžalovaným.

Ve dvou případech z roku 1999 podal odsouzený návrh na povolení obnovy řízení. V obou případech byl návrh zamítnut z důvodu dle § 283 písm. d) tr. ř., tedy proto, že soud neshledal důvody pro obnovu řízení. V sedmi případech z roku 2004 podal odsouzený dovolání k Nejvyššímu soudu ČR. V pěti z nich Nejvyšší soud dovolání odmítl podle § 265i odst. 1 písm. b) tr. ř., tedy proto, že bylo podáno z jiného důvodu, než připouští zákon. Ve zbylých dvou případech Nejvyšší soud dovolání odmítl z důvodu dle § 265i odst. 1 písm. e) tr. ř., tedy proto, že se jednalo o dovolání zjevně neopodstatněné.

Rozhodnutí ve věci

S výjimkou jediného případu, kdy došlo k podmíněnému zastavení trestního stíhání, byl ve všech věcech ze zkoumaného vzorku trestních spisů obviněný pravomocně odsouzen. Ve dvou případech upustil soud od potrestání pachatele, peněžité trest a trest obecně prospěšných prací byly jako trest hlavní uloženy vždy jen v jednom případě (peněžité trest ve výměře 9000 Kč, trest obecně prospěšných prací ve výměře 300 hodin). Velké většině odsouzených byl uložen trest odnětí svobody, případně s podmíněným odkladem výkonu, přičemž poměr počtu nepodmíněných a podmíněných trestů odnětí svobody byl vyrovnaný (mezi spisy z roku 1999 převažovaly tresty nepodmíněné, mezi spisy z roku 2002 byl poměr opačný a mezi spisy z roku 2004 se již vyrovnal). V šesti případech byl spolu s podmíněným odsouzením k trestu odnětí svobody pachateli uložen dohled, ve dvou případech mu v rámci podmíněného odsouzení byly uloženy přiměřené povinnosti, a sice povinnost pokračovat ve studiu a po jeho ukončení si zajistit řádný zdroj obživy, resp. podrobit se léčení závislosti na návykových látkách.

Pokud jde o výměru uložených nepodmíněných trestů odnětí svobody, průměrná výměra mírně přesahovala 6 let. Nejnižším trestem byl trest o výměře jednoho roku, nejdelší výměra činila 11,5 roku. Celkově ve zkoumaném vzorku spisů převažovaly tresty o výměře přes 5 do 8 let, a dále přes 3 roky do 5 let a přes 8 do 10 let. Průměrná výměra uložených nepodmíněných trestů odnětí svobody se mezi vzorky spisů z jednotlivých let postupně mírně zvyšovala. V souladu s ustanovení § 39a tr. zák. byli pachatelé v závislosti na výměře trestu k jeho výkonu zařazováni nejčastěji do věznice s ostrahou (70 % pachatelů odsouzených k nepodmíněnému trestu odnětí svobody), popř. s dozorem či se zvýšenou ostrahou.

Vedlejší trest byl odsouzenému uložen v cca 30 % případů. Jednalo se zejména o trest propadnutí věci (předměty a látky nalezené u pachatele a související s jeho trestnou činností), vyhoštění (u cizinců) či zákazu pobytu. V 8 případech bylo uloženo ochranné opatření zabránění věci a ve 3 případech ochranné léčení protitoxikomanické. Soudy ne zcela jednotně rozhodovaly ohledně OPL, které byly v rámci řízení zajištěny. Některé soudy ukládaly obviněnému trest propadnutí věci, tj. těchto látek, jiné ohledně nich ukládaly ochranné opatření zabránění věci. Pouze výjimečně soud uložení ochranného opatření namísto trestu odůvodnil tím, že nebylo zjištěno, že by látka náležela pachateli.²⁰ V několika případech také soudy o zajištěných látkách rozhodly až na upozornění státního zástupce.

²⁰ Na možnost uložení trestu propadnutí věci, pokud se jedná o věc, jejíž držení či vlastnictví zákon omezuje a pachatel ji držel neoprávněně, nebyl vždy jednotný názor. Ve prospěch této možnosti se nově vyslovil Vrchní soud v Olomouci v rozsudku sp. zn. 1 To 55/2005: „Skutečnost, že pachatel trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek podle § 187 tr. zák. nakládal s drogou neoprávněně, nevylučuje uložení trestu propadnutí věci - této drogy - podle § 55 odst. 1 písm. a) tr. zák., neboť i v takovém případě

V odůvodnění rozsudků se soudy zpravidla pečlivě věnovaly zjištění skutkového stavu a jeho právní kvalifikaci. Při úvahách o druhu a výměře trestu vycházely především ze závažnosti spáchaného trestného činu, jeho následku, poněkud méně se v odůvodnění zabývaly osobními poměry pachatele. V případech, kdy měly k dispozici znalecký posudek k duševnímu stavu obviněného, omezily se někdy jen na jeho doslovnou citaci či odkaz na něj, aniž by jeho obsah jako důkaz hodnotily a odůvodnily, které jeho pasáže braly v úvahu při hodnocení možnosti nápravy a poměrů pachatele. Je pochopitelné, že znalec disponuje odborností, kterou orgány činné v trestním řízení postrádají a informace z jeho posudku získané, popř. upřesněné výsledkem znalce, by tedy z povahy věci měly být věrohodné. Nejsou však důkazem absolutním. Soud je musí hodnotit stejně jako důkazy ostatní, veden zásadou volného hodnocení důkazů. Takové hodnocení by se pak mělo v odůvodnění rozsudku odrazit. V řadě případů tak soudy také činily, když v odůvodnění důkladně popsaly, jaké informace z názoru znalce vzaly při hodnocení možnosti nápravy pachatele v úvahu, a uvedly je do souvislostí s důkazy dalšími. V těchto případech byla také v rozhodnutí náležitě zohledněna role, kterou hrály OPL v životě pachatele.

Charakter vzorku zkoumaných spisů neumožňuje vyvozovat kategorické závěry, nicméně způsob rozhodování v některých případech drobné drogové kriminality, se kterým jsme se ve vzorku spisů setkali, naznačuje možnost praxe určité „cesty nejmenšího odporu“. Zejména v případech drobné pouliční distribuce OPL využívaly soudy často trestního příkazu, kterým ukládaly poměrně dosti mírné podmíněné tresty, a to i tehdy, jednalo-li se např. o opakovanou trestnou činnost téhož druhu téhož pachatele, který za ni již byl v minulosti podobným způsobem (podmíněným trestem) opakovaně postižen. Obvinění proti takovým trestním příkazům nepodávali odpor a řízení bylo poměrně rychle ukončeno.

II.2. Trestný čin nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů dle § 187a tr. zák.

Okolnosti spáchaného trestného činu

Pouze jeden trestní spis ze zkoumaného vzorku se týkal trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek dle § 187a odst.1, 2 tr. zák., tedy neoprávněného přechovávání OPL nikoliv pro jiného ve větším rozsahu; v ostatních případech se jednalo o tento trestný čin v základní skutkové podstatě, tedy dle § 187a odst. 1 tr. zák. Zmíněná výjimka se týkala případu z roku 2002, kdy byl u pachatele – cizince nalezen igelitový sáček s 3,1973 g hnědé hmoty, ve které byl znaleckým zkoumáním zjištěn obsah hydrochloridu heroínu v množství 0,243 g.²¹ Obviněný byl uznán vinným a odsouzen k trestu vyhoštění na dobu 5 let.

(nabyli-li jí do své dispozice např. koupí či výrobou) lze učinit závěr, že mu věc náleží ve smyslu § 55 odst. 2 tr. zák.“ Srov. též ustanovení § 55 odst. 3 tr. zák. ve znění novely č. 253/2006 Sb.

²¹ Tehdy platný Pokyn obecné povahy nejvyššího státního zástupce č. 6/2000 ze dne 27. 4. 2000, jímž se upravují podrobnosti postupu státních zastupitelství při postihu trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187a tr. zák., přitom ve své Příloze č. 1, která stanoví orientační hodnoty odpovídající znění ustanovení § 187a odst. 1, 2 tr. zák. u nejčastěji se vyskytujících omamných a psychotropních látek, uvádí jako množství hydrochloridu heroínu, odpovídající znaku skutkové podstaty „ve větším rozsahu“, množství o hmotnosti alespoň 1,5 g; viz též Trávníčková, I., Zeman, P.: Možnosti trestní justice v protidrogové politice I. IKSP, Praha 2007, str. 38 – 40.

Ve většině zkoumaných případů byl přechovávánou drogou pervitin, dále se ve vzorku vyskytlo přechovávání heroinu, konopných drog, a také prekursoru – efedrinu (v kombinaci s přechováváním pervitinu). Zadržena množství účinné látky se pohybovala od 90 – 270 mg hydrochloridu heroinu, od 6,7 do 7,2 g THC, a od 136 do 4660 mg metamfetaminu.

Ze spisů vyplývalo, že pachatelé byli odhalováni při víceméně náhodných kontrolách na veřejně přístupných místech – na ulici, v restauraci, na nádraží, kde u nich hlídka policie OPL nalezla. Ve dvou případech byla droga přechovávána ve vozidle pachatele, v jednom případě v jeho bytě. V některých případech skutkové okolnosti nasvědčovaly možnosti, že pachatel OPL nepřechovává výlučně pro vlastní potřebu, nicméně orgány činné v trestním řízení tuto eventualitu v rámci daného trestního řízení dále neprověřovaly.

Žádný z trestných činů, kterých se zkoumané spisy týkaly, nebyl spáchán v souběhu s jiným trestným činem. Ve 14 ze zkoumaných 17 věcí rozhodl soud pravomocně trestním příkazem nebo zjednodušeným rozsudkem, které neobsahují odůvodnění. Ze zbývajících 3 případů pouze v jednom shledal soud přitěžující okolnost ve smyslu § 34 tr. zák., a sice skutečnost, že byl pachatel pro trestný čin již v minulosti odsouzen. Polehčující okolnosti v žádném z případů soud nekonstatoval.

Charakteristiky pachatele

Ve zkoumaném vzorku pachatelů byly 3 ženy a 14 mužů. Tři čtvrtiny pachatelů spadalo do věkových kategorií 20-29 let, resp. 30-39 let, dva patřili do skupiny 18-19 let a po jednom pachateli bylo ze skupin 15-17 let a 40-49 let. Většinu pachatelů tvořili čeští občané, dále ve vzorku byli občané Slovenska, Libanonu, Gruzie, Ukrajiny a bývalé Svazové republiky Jugoslávie.

V době spáchání trestného činu byla většina pachatelů nezaměstnaná, dále se ve vzorku vyskytovali tři dělníci a po jednom podnikateli a studentu. Nejvyšším dosaženým vzděláním byla u 8 pachatelů základní škola, 7 pachatelů bylo vyučeno, jeden pachatel dokončil středoškolské vzdělání a jeden z pachatelů – cizinců uvedl, že do školy nikdy nechodil.

U sedmi pachatelů byla zjištěna dřívější trestná činnost, přičemž vždy se jednalo o případy recidivy nestejnorodé, kdy se dosavadní kriminální aktivity pachatelů omezovaly na drobnou majetkovou, příp. násilnou trestnou činnost. V jednom případě byl pachatel nedlouho před spácháním trestného činu, za který byl ve zkoumané věci stíhán, odsouzen za trestný čin nedovoleného nakládání s tkáněmi a orgány dle § 209a tr. zák. Vliv OPL na předchozí trestnou činnost pachatele se nepodařilo v žádném z případů ze spisu zjistit. Ve výkonu trestu odnětí svobody byli před spácháním zkoumaného trestného činu celkem 4 pachatelé, z toho tři více než jednou.

Znalecký posudek k hodnocení duševního stavu pachatele byl orgány činnými v trestním řízení vyžádán v osmi případech. Vždy se jednalo o posudek znalců z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie. V jednom případě byl vyžádán též posudek znalce z oboru zdravotnictví, odvětví toxikologie, za účelem zjištění přítomnosti OPL v organismu mladistvého pachatele. Znalci se zaměřovali především na zachovalost ovládacích a rozpoznávacích schopností pachatele v době činu, resp. u mladistvých pachatelů na

důkladný rozbor osobnostních rysů a výchovného prostředí, jakož i prognózu dalšího vývoje i s ohledem na vztah k návykovým látkám.

Z ostatních podkladů pro hodnocení poměrů pachatele byly vždy vyžadovány zprávy o pověsti z místa bydliště, dále se mezi nimi vyskytly zpráva živnostenského úřadu, posudek ze školy a zpráva z úřadu práce.

Vzhledem k charakteru trestného činu dle § 187a tr. zák. (zjednodušeně přechovávání drog pro vlastní potřebu) by se mezi pachateli neměla vyskytovat osoba, kterou bychom nemohli označit za uživatele OPL ve smyslu stanoveném pro účely této analýzy. Pět pachatelů představovalo rekreační či příležitostný typ uživatele, u 8 bylo možno hovořit o pravidelném užívání. Druhy drog, jejichž užívání pachatelé přiznávali, se v zásadě shodovaly s druhy látek, pro jejichž přechovávání byli ve zkoumaných věcech stíháni, přičemž se ve výpovědích vyskytly i kombinace užívaných drog (pervitin s marihuanou, amfetaminy či extází). Dva pachatelé přiznali též užívání extáze a jeden halucinogenů. U zbývajících 4 ovšem nebylo k frekvenci a charakteru užívání drog zjištěno ze spisu nic bližšího. Pouze jeden z pachatelů (pravidelný uživatel heroinu) se dostal v minulosti do kontaktu s institucí poskytující péči uživatelům drog, když sám kontaktoval odborníky v K-centru a následně dobrovolně podstoupil ústavní léčení. Ostatní pachatelé žádný takový kontakt neabsolvovali, příp. tuto skutečnost nebylo možno ze spisu zjistit. Jeden z nich však záhy po zahájení trestního stíhání nastoupil odvykací ambulanci léčbu v denním stacionáři.

Průběh řízení

Průměrná celková délka trestního řízení ve všech zkoumaných věcech činila 8,5 měsíce, přičemž nejkratší řízení trvalo od sepsání záznamu o zahájení úkonů trestního řízení do právní moci konečného soudního rozhodnutí ve věci samé necelé dva měsíce, zatímco nejdelší řízení trvalo 42 měsíců. Průměrná délka řízení od jeho zahájení do vydání rozhodnutí ve věci soudem 1. stupně činila 9,5 měsíce, přičemž v nejkratším případě vydal soud 1. stupně rozhodnutí do jednoho měsíce od zahájení trestního řízení a v případě nejdelším vydal soud 1. stupně rozhodnutí za 34 měsíců od zahájení trestního řízení. V pěti případech byl obviněný v průběhu trestního řízení vzat do vazby.

V jednom případě byly důkazy o přechovávání drogy získány domovní prohlídkou, která byla řádně nařízena příslušným soudem a provedena policejním orgánem. Příkaz k provedení domovní prohlídky obsahoval všechny náležitosti včetně dostatečně určitého vymezení účelu prohlídky (věcí, které měly být nalezeny).

Ve vzorku se nevyskytl žádný případ, kdy by byl rozsudek soudu 1. stupně napaden odvoláním, nebo kdy by proti trestnímu příkazu byl podán odpor.

Rozhodnutí ve věci

Ve všech případech ve zkoumaném vzorku byl obžalovaný odsouzen. Jako hlavní trest byl téměř v polovině z nich uložen podmíněný trest odnětí svobody. Výměra podmíněného trestu se pohybovala mezi 2 a 10 měsíci a zkušební doba byla stanovena v rozmezí 12 měsíců až 3 roky. Ve třech případech byl uložen nepodmíněný trest odnětí svobody, a to ve výměře 5, 6 a 7 měsíců. Rovněž třikrát byl uložen trest vyhoštění (na dobu 2, 3 a 5 let) a dvakrát trest obecně prospěšných prací (ve výměře 200, resp. 250 hodin). Ve vzorku jediný peněžitý trest byl uložen ve výměře 10000 Kč. Pachatelé, odsouzení k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, byli ve dvou případech zařazeni pro výkon trestu do věznice s dozorem a v jednom případě do věznice s ostrahou. Vedlejší trest byl uložen v 7 případech a jednalo se o tresty propadnutí věci a v jednom případě též trest zákazu pobytu. V žádném ze zkoumaných případů nebylo uloženo ochranné opatření.

II.3. Trestný čin nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů dle § 188 tr. zák.

Okolnosti spáchaného trestného činu

Zkoumaný vzorek tvořily spisy ve věcech trestných činů nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů dle § 188 odst. 1 tr. zák. Podstata trestného činu spočívala v přechovávání předmětu určeného k výrobě omamné či psychotropní látky, přičemž tímto předmětem bylo zařízení či suroviny k výrobě OPL, popř. v opatření si a přechovávání takového předmětu. V jednom případě pachatel na balkóně svého bytu neoprávněně vypěstoval pro vlastní potřebu 4 rostliny konopí s příslušným obsahem THC, za což mu bylo sděleno obvinění z trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů dle § 187 tr. zák. V průběhu trestního řízení došlo ke změně právní kvalifikace a obviněný byl odsouzen za trestný čin dle § 188 odst. 1 tr. zák., neboť podle trestního příkazu „sobě opatřil a přechovával předmět určený k nedovolené výrobě psychotropní látky“.²² Soud mu uložil podmíněný trest odnětí svobody v délce jednoho roku se zkušební dobou 18 měsíců. V ostatních případech se jednalo o přechovávání (a opatření si) zařízení a surovin k výrobě metamfetaminu (pervitinu).

Žádný z trestných činů, kterých se týkaly zkoumané spisy, nebyl spáchán v souběhu s jiným trestným činem. V jednom ze dvou případů, kdy soud rozhodl rozsudkem obsahujícím odůvodnění, byly shledány přitěžující (recidiva pachatele, resp. skutečnost, že čin spáchal ve zkušební době podmíněného propuštění) i polehčující (doznání) okolnosti. V ostatních případech bylo rozhodnuto trestním příkazem či zjednodušeným rozsudkem bez odůvodnění.

²² K nejasnostem ohledně právní kvalifikace nedovoleného pěstování rostliny konopí viz Trávníčková, I., Zeman, P.: Možnosti trestní justice v protidrogové politice I. IKSP, Praha 2007, str. 35 – 36; srov. usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 3Tdo 687/2006; ve světle argumentace tohoto rozhodnutí by danému skutku patrně odpovídala právní kvalifikace dle ustanovení § 187a odst. 1 tr. zák., pokud by soud shledal množství vypěstované rostliny konopí, resp. THC v ní obsaženého, za větší než malé.

Charakteristiky pachatele

Ve vzorku bylo šest mužů a jedna žena. Až na dvě výjimky všichni patřili do věkové kategorie 20 – 29 let. Po jednom pachateli bylo z věkových kategorií 30 – 39 let a 40 – 49 let. Všichni byli státními občany ČR.

Jeden z pachatelů pracoval v době činu jako dělník, další byl zaměstnán v soukromém sektoru a pachatelka – žena byla na mateřské dovolené. Ostatní byli nezaměstnaní. Pět pachatelů bylo vyučeno, z toho jeden s maturitou. Jeden pachatel dokončil středoškolské vzdělání a u posledního pachatele se dosažené vzdělání ze spisu nepodařilo zjistit.

Pouze dva pachatelé nebyli před spácháním činu odsouzeni za trestný čin. Ostatní pachatelé byli před spácháním činu odsouzeni již vícekrát, přičemž se u nich vyskytovala recidiva nestejnorodá (majetková, násilná, mravnostní trestná činnost, trestná činnost proti pořádku ve věcech veřejných), druhová (trestné činy dle § 187 a § 188a tr. zák.), ale ve třech případech i speciální. U jiných než drogových trestných činů, kterých se pachatelé v minulosti dopustili, se nepodařilo ze spisů zjistit případný vliv OPL (opatrovací kriminalita či kriminalita pod vlivem OPL). S výjimkou dvou pachatelů již měli všichni ostatní zkušenost s výkonem trestu odnětí svobody, z toho 4 pachatelé tento trest vykonávali již více než jednou.

Ve čtyřech případech byl pro účely hodnocení duševního stavu pachatele vyžádán znalecký posudek z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, v jednom případě doplněný o posudek z oboru toxikologie. Rovněž ve čtyřech případech byly k posouzení poměrů pachatele využity ještě další podklady, a sice zprávy o pověsti z místa bydliště a zpráva úřadu práce. Nálezy znalců se u těchto pachatelů podobaly zjištěním u pachatelů trestného činu dle § 187 tr. zák. (viz výše).

Všichni pachatelé byli v době činu uživateli OPL. U dvou z nich znalci konstatovali závislost, ostatní užívali OPL pravidelně. S výjimkou jednoho uživatele marihuany byl hlavní drogou ostatních pervitin, v jednom případě společně s opiáty. Jeden z pachatelů absolvoval ochranné protitoxikomanické léčení v ústavní formě, další z nich, který byl znalcem označen za závislého, v minulosti opakovaně kontaktoval instituce poskytující péči uživatelům drog. Ostatní s podobnou institucí v kontaktu nebyli.

Průběh řízení

Průměrná délka trestního řízení ve zkoumaných věcech činila 14 měsíců, nejkratší řízení trvalo 4 měsíce, nejdelší 25 měsíců. Průměrná délka řízení do vydání rozhodnutí soudu 1. stupně činila 9,5 měsíce, přičemž v nejkratším případě vydal soud 1. stupně rozhodnutí za dva měsíce od zahájení trestního řízení, v nejdelším případě po 18 měsících. Ve třech případech byl pachatel v průběhu řízení vzat do vazby.

V jednom případě proběhla v bytě pachatelky domovní prohlídka. Podle údajů uvedených ve spise byly při nařízení tohoto zajišťovacího úkonu dodrženy všechny zákonné požadavky. Prohlídka ovšem byla nařízena v rámci trestního řízení proti jiné osobě, která daný byt rovněž obývala a byla podezřelá z trestného činu dle § 187 odst. 1 tr. zák., spočívajícího v distribuci heroinu. Při prohlídce byly nalezeny dvě tašky se zařízením a surovinami na výrobu pervitinu, přičemž pachatelka tyto tašky vydala a vypověděla, že ač jí

nepatří, nechala je u sebe za úplatu a věděla, co obsahují. Soud jí uložil podmíněný trest odnětí svobody v délce 1 rok, se zkušební dobou 2 roky.

Ve třech případech byl rozsudek soudu 1. stupně napaden odvoláním. Vždy se jednalo o odvolání podané obžalovaným a pokaždé bylo odvolání zamítnuto. Proti trestním příkazům odpor podán nebyl.

Rozhodnutí ve věci

Ve všech zkoumaných řízeních byl obviněný odsouzen. Ve dvou případech byl uložen nepodmíněný trest odnětí svobody, a to ve výměře 12, resp. 18 měsíců (jednou se jednalo o trest souhrnný). Oba pachatelé byli pro výkon trestu zařazeni do věznice s ostrahou. Ostatním odsouzeným byl uložen trest odnětí svobody s podmíněným odkladem výkonu. Výměra podmíněného trestu činila od 1 do 1,5 roku a zkušební doba se pohybovala mezi 18 měsíci a 3 roky. Třem odsouzeným byl uložen také vedlejší trest, a sice propadnutí věci (předmětů určených k výrobě OPL). Ochranné opatření uloženo nebylo.

II.4. Trestný čin šíření toxikomanie dle § 188a tr. zák.

Okolnosti spáchaného trestného činu

Ve zkoumaném vzorku se vyskytovaly případy trestného činu šíření toxikomanie, kvalifikované jako § 188a odst. 1 tr. zák. (3 případy) a jako § 188a odst. 1, 2 tr. zák. (3 případy). U trestných činů dle § 188a odst. 1, 2 tr. zák. spočívala okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby v tom, že pachatel se činu dopustil vůči osobě mladší osmnácti let.²³ Ve dvou případech se jednalo o šíření zneužívání konopných drog, ve dvou případech pervitinu, a v dalších pachatelé „propagovali“ zneužívání toluenu a semen rostliny durmanu, obsahujících jedy atropin, hyoscyamin a skopolamin. Dlužno dodat, že v jednom případě, který nabyl právní moci v roce 1999, spočíval skutek v tom, že pachatel prodal dvě dávky pervitinu za 200 Kč osobě mladší 18 let. Ze spisu se nepodařilo zjistit, co vedlo orgány činné v trestním řízení k právní kvalifikaci tohoto činu jako trestného činu šíření toxikomanie dle § 188a odst. 1, 2 tr. zák. (rozhodnuto bylo zjednodušeným rozsudkem, který nebyl napaden odvoláním).

Jinak trestná činnost ve zkoumaných věcech spočívala typicky v tom, že pachatel osobám ze svého okolí (spolužáci, sousedé, kamarádi) předváděl aplikaci příslušné látky, přemlouval je k jejímu užití a následně látku užíval společně s nimi.

Ve třech případech byl daný trestný čin spáchán v souběhu s jiným trestným činem, a sice s trestnými činy ohrožování mravní výchovy mládeže (§ 217 odst. 1 písm. a) tr. zák.), krádeže (§ 247 odst. 1 písm. b)), nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních

²³ Tyto trestné činy byly spáchány před účinností zákona č. 134/2002 Sb., který do druhého odstavce § 188a přidal jako druhou okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby skutečnost, že pachatel čin spáchal tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem.

látek a jedů (§ 187 odst. 1 tr. zák.) a vydírání (§ 235 odst. 1 tr. zák.). V jednom případě byl trestný čin spáchán ve spolupachatelství. V jednom z případů soud shledal přítěžující okolnosti ve smyslu § 34 tr. zák., spočívající v tom, že pachatel spáchal více trestných činů, resp. že se trestného činu dopustil ve zkušební době podmíněného odsouzení, a zároveň polehčující okolnosti ve smyslu § 33 tr. zák. spočívající v tom, že se pachatel k činu doznal. Ve čtyřech případech bylo rozhodnuto zjednodušeným rozsudkem, který neobsahuje odůvodnění.

Charakteristiky pachatele

Ve vzorku pachatelů bylo 5 mužů a jedna žena. S výjimkou jednoho pachatele z věkové skupiny 20 – 29 let byli všichni pachatelé mladiství (15 – 17 let). Všichni byli občané ČR. V době spáchání činu byli čtyři pachatelé studenti (žáci) a dva byli nezaměstnaní. Věku pachatelů odpovídalo jejich nejvyšší dosažené vzdělání v době činu, kdy pouze jeden se stihl vyučit, ostatní měli základní vzdělání, ve dvou případech v době činu ještě neukončené.

Přes nízký věk pachatelů ze zkoumaného vzorku spisů již byli dva v minulosti odsouzeni za trestný čin, a sice v jednom případě šlo o dvě dřívější odsouzení za krádež a výtržnictví, a ve druhém o odsouzení za trestný čin pohlavního zneužívání, spáchaný v rámci partnerského vztahu s o málo mladší osobou, která však v době činu nedovršila patnáctý rok věku. Případný vliv OPL na tyto trestné činy ze spisů nebylo možno zjistit. Žádný z pachatelů nebyl dosud ve výkonu trestu odnětí svobody.

Ve třech případech byl k hodnocení duševního stavu pachatele vyžádán orgány činnými v trestním řízení znalecký posudek z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie. Ve čtyřech případech byly k posouzení poměrů pachatele využity též další podklady, a sice zprávy o pověsti z místa bydliště, hodnocení ze školy či výchovné (výchovně – léčebné) instituce, a zprávy orgánu péče o dítě.

U dvou pachatelů konstatovali znalci závislost, a to na těkavých látkách a metamfetaminu. Dva další pachatele bylo možno označit za pravidelné uživatele marihuany, pervitinu, resp. heroinu. U jednoho pachatele nebyl k posouzení jeho případného abusu ve spisu dostatek informací a jeden pachatel drogy neužíval. Z uvedených čtyř uživatelů OPL absolvovali před činem léčbu závislosti dva. V obou případech se jednalo o dobrovolné léčení, v jednom případě o ambulantní léčbu v psychiatrické ordinaci, ve druhém o ústavní léčbu v léčebném zařízení pro mládež.

Průběh řízení

Průměrná délka trestního řízení ve zkoumaných věcech činila 13 měsíců, nejkratší řízení trvalo 5 měsíců, nejdelší 25 měsíců. Průměrná délka řízení do vydání rozhodnutí soudu 1. stupně činila 12 měsíců, v nejkratším případě vydal soud prvního stupně rozhodnutí za čtyři měsíce po zahájení trestního řízení, v nejdelším případě za 24 měsíců. Ve dvou případech byl obviněný v průběhu řízení vzat do vazby.

Proti rozsudku soudu 1. stupně bylo podáno odvolání v jediném případě, a to obžalovaným. Jednalo se o případ, kdy pachatel umožnil po dobu dvou dnů nezletilé osobě

zdržovat se mimo domov v opuštěné garáži, kde se sám oddával čichání toluenu a kouření marihuany, přičemž jí umožnil rovněž vdechovat výpary toluenu a vykouřit spolu s ním jednu cigaretu marihuany. Soud 1. stupně pachatele uznal vinným z trestných činů nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů dle § 187 odst. 1, 2 písm. b) tr. zák., šíření toxikomanie dle § 188a odst. 1, 2 tr. zák. a ohrožování mravní výchovy mládeže dle § 217 odst. 1 písm. a) tr. zák., a odsoudil jej k nepodmíněnému trestu odnětí svobody ve výši dvou let. Odvolací soud konstatoval, že pachatel sám nezletilé drogu neopatřil ani nenabízěl, společenská nebezpečnost je tak nízká, že pokud by poškozená byla dospělá, nejednalo by se ani o trestný čin. Poškozená sama měla zkušenosti s konopnými drogami. Navíc u pachatele byla znalci zjištěna zmenšená přičetnost v době činu. Proto odvolací soud čin neposoudil jako trestný čin dle § 187 tr. zák., a skutečnost, že byl trestný čin šíření toxikomanie spáchán vůči osobě mladší osmnácti let, nevyhodnotil jako důvod pro použití vyšší trestní sazby, neboť tato okolnost svou závažností nezvýšila podstatně stupeň nebezpečnosti trestného činu pro společnost ve smyslu § 88 odst. 1 tr. zák. Napadený rozsudek z těchto důvodů zrušil a sám ve věci rozhodl tak, že obviněného uznal vinným z trestných činů šíření toxikomanie dle § 188a odst. 1 tr. zák. a ohrožování mravní výchovy mládeže dle § 217 odst. 1 písm. a) tr. zák., a odsoudil jej k nepodmíněnému trestu odnětí svobody ve výši 10 měsíců. Ostatně osobnost poškozené zohlednil při právní kvalifikaci činu již soud 1. stupně, když přes skutečnost, že se jednalo o osobu mladší 15 let, právě s odkazem na § 88 odst. 2 tr. zák. neposoudil skutek jako trestný čin dle § 187 odst. 1, 3 písm. b) tr. zák., ale jako trestný čin dle § 187 odst. 1, 2 písm. b) tr. zák.

Rozhodnutí ve věci

Ve všech případech ve vzorku byl obviněný odsouzen. S výjimkou výše popsaného případu, kdy byl pachateli uložen nepodmíněný trest odnětí svobody o výměře 10 měsíců, ukládaly soudy obviněným podmíněné tresty odnětí svobody. Výměra podmíněného trestu se pohybovala od 8 měsíců do dvou let a zkušební doba od 18 měsíců do 3 let. V jednom případě byl pachateli současně uložen dohled. Pachatel, odsouzený k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, byl pro výkon trestu zařazen do věznice s dozorem. Zároveň mu bylo uloženo ústavní protitoxikomanické ústavní léčení. Dalšímu z pachatelů bylo uloženo ochranné léčení ve formě ochranné výchovy.

III. Interpretace dotazníkového šetření

Se změnou společenského režimu v České republice začalo docházet nejdříve pozvolna, ale postupně razantněji i ke změnám na české drogové scéně v oblasti nelegální výroby a distribuce omamných a psychotropních látek. Nepříznivý trend konzumace drog nezůstal bez odezvy nejen u specialistů poskytujících péči uživatelům OPL, ale vynutil si i reakci represivních orgánů. Při realizaci výzkumného úkolu, zaměřeného na možnosti trestní justice v protidrogové politice, jsme se v empirické části snažili získat názory na zkoumaný problém od specialistů na drogovou problematiku z řad pracovníků vězeňské služby, pracovníků Národní protidrogové centrály SKPV PČR, soudců, státních zástupců a pracovníků celní správy.²⁴

Prezentované procentní údaje u jednotlivých variant odpovědí vyjadřují podíly z celkového počtu respondentů dané skupiny, včetně těch, kteří na příslušnou otázku neodpověděli. Podíly respondentů, kteří na otázky neodpověděli, přitom zpravidla neuvádíme, takže součty podílů jednotlivých variant odpovědí nemusejí vždy činit 100 %.

III.1. Hodnocení české drogové scény

Míra drogové kriminality

Míra registrované drogové kriminality a údaje související jsou uvedeny v oficiálních policejních a justičních statistikách.²⁵ Vzhledem k všeobecně předpokládané vysoké latenci tohoto druhu trestné činnosti se skutečný vývoj drogové kriminality může od oficiálních statistik významně lišit. Napovědět v tomto směru mohou odhady expertů. Vývoj celkového počtu drogových trestných činů včetně trestných činů neregistrovaných za posledních 10 let vnímají námi oslovení odborníci takto: všechny expertní skupiny sdílí názor, že počet drogových trestných činů za posledních 10 let roste. Tento odhad uvedlo nevíce expertů z vězeňské služby (76 %), dále 65 % policistů z NPC, 56 % státních zástupců a téměř shodný podíl celníků (54 %). Také 47% soudců tento názor sdílí, dalších 6 % považuje počet drogových trestných činů v tomto období za stejný a 4% soudců se domnívá, že počet těchto trestných činů mírně klesá.

Větší názorová diference se objevila při odhadu vývoje celkového počtu drogových deliktů za období posledních pěti let. Zde byla opět nejčtenější odpověď, že tyto trestné činy rostou. Nejvíce tento názor zastávají experti z NPC (75 %), experti z vězeňské služby jej sdíleli z 50 % a státní zástupci ve 44 %. Pouze mírný růst (v 37 %) jim přisoudili experti z řad soudců oproti 33 % soudců kteří uvedli předchozí názor (tj. zřetelný nárůst). To, že počet trestných činů spojených s nelegálním zacházením s těmito látkami je za posledních 5 let stejný uvedlo přibližně 5 % z každé skupiny expertů a dokonce 15 % soudců.

²⁴ Rozdílné roli jednotlivých skupin expertů v rámci trestní justice bylo nutno přizpůsobit koncepci dotazníku. Některé otázky nebyly vzhledem k jejich zaměření položeny všem profesním skupinám. V textu je vždy tato skutečnost u jednotlivých otázek zmíněna.

²⁵ Blíže viz Trávníčková, I., Zeman, P.: Možnosti trestní justice v protidrogové politice I. IKSP, Praha 2007, str. 61 a násl.

Latence drogové kriminality

Drogová kriminalita patří mezi trestné činy spojované s vysokou mírou latence. Experti ve svých odpovědích měli uvést tři důvody této latence s tím, že nejdůležitější z nich bude na prvním místě. Absolutní prvenství z hlediska frekvence i první pozice získalo u všech skupin odborníků vyjádření zdůrazňující specifikum trestné činnosti, spočívající zejména v tom, že uživatel drog se nevnímá jako oběť resp. poškozený, ale naopak kryje pachatele. Názor respondenti vyjadřovali např. slovy „drogová kriminalita je obětmi podporovaná a utajovaná“ (vězeňská služba), „nechť uživatelů drogy vypovídat proti dealerům, přičemž prodej drog se přesouvá na užší klientelu, dealer prodává většinou klientům, které dobře zná“ (státní zástupci), „uzavřená komunita pachatelů drogové kriminality a uživatelů drog“ (celníci), „nezájem poškozených, pokud jsou uživateli OPL, oznamovat trestnou činnost na nich páchanou, jejich jediným zájmem je obstarat si OPL“ (NPC), „skutečnost, že samotní konzumenti drog si jsou vědomi, že mohou být postihnuti za držení drog (§ 187a TZ), případně se nějakým způsobem podílejí na distribuci drog“ (soudci).

Na druhou pozici lze mezi důvody vysoké latence drogové kriminality podle vyjádření ze všech expertních skupin zařadit skutečnost, že se často jedná o aktivitu organizovaného zločinu, vyznačující se sofistikovaným způsobem páchaní kriminality včetně využívání moderní (zejména komunikační) techniky, vysokou konspirací a finančními zisky pachatelů, i snahou ovlivňovat politiku a další život ve společnosti.

Na třetím důvodu latence drogové kriminality se již všichni oslovení experti jednoznačně neshodli. Zaměříme se proto na jednotlivé skupiny expertů a jimi uváděné důvody podrobněji.

Značně širokou škálu těchto důvodů obsahovaly odpovědi expertů z vězeňské služby. Velký rozsah měly důvody, které lze označit jako „celospolečenskou situaci“ např. „mediální a společenská popularizace drog“, „nezaměstnanost a ekonomické problémy mladých lidí“, „nechť problém řešit ze strany politiků, neboť lepší je přece pouze kritizovat než řešit“, „lhostejnost, sociální nejistota, zmenšení sociální kontroly“, „orientace na materiální hodnoty“, „propad mezi společenskými vrstvami“, „rivalita, kult silnějšího“, „kriminalizace“, „opouštění životních hodnot, jako je rodina, morálka, soudržnost“. V této souvislosti byla některými experty zdůrazňována zejména nefunkční rodina jako životní styl, kdy rodiče jsou pracovně vytížení a výchovu nahrazují penězi.

Mezi dalšími důvody byla uváděna „slabá“ prevence, resp. špatná funkce systému a nízká informovanost mezi školou, rodinou, sociálními službami, zdravotnictvím, policií, a zejména „nesmyslné utajování tzv. osobních dat“, podceňování problému, odsuzování nebo případně nevšímavost veřejnosti. „Stále ještě dobře nefungují programy primární prevence ve školách, bohužel není vždy vytipována nezasažená populace, vrstevnické peer programy se neosvědčují tak, jak bylo původně míněno“. Více než polovina expertů z vězeňské služby zdůrazňovala také snadnou dostupnost a cenovou přijatelnost návykových látek. Také činnost a možnosti policie byly udávány jako důvody vysoké latence drogové kriminality a to např. „není možnost využít provokatérů“, „je nedostatek personálu policie na její odkrývání“, „laxnost policie“, „obtížná odhalitelnost této trestné činnosti v bytech“. Pestrý byl i výčet důvodů, které souvisí se současnou legislativou, např. „zmatečnost postupů legislativy“, „nedostatečné alternativní tresty jako důležité motivační faktory pro „malé ryby“ v síti mezinárodního organizovaného obchodu s drogami“, „legislativní podmínky umožňující neprůhledné finanční transakce v ČR“.

Experti z řad celníků označili jako další důvod latence drogové kriminality nejčastěji znalost forem a metod práce orgánů činných v trestním řízení, prezentovanou jako „rozkrýtí způsobu získávání důkazů orgány činnými v trestním řízení v oblasti objasňování drogové kriminality (odposlechy, sledované zásilky apod.) v médiích a tím i větší konspirativnost organizátorů“, „poučení a zkušenosti pachatelů z předchozích trestních řízení (odhalení použití telefonních odposlechů a dalších postupů používaných bezpečnostními orgány k objasnění trestné činnosti)“, Zmiňována byla také „neschopnost státu účinně zabránit přesunům zisků z prodeje OPL do legální sféry“, „nepružnost státu při vyšetřování takové kriminality, velká administrativa atd. - ztěžování práce státních orgánů z řad politiků, zhoršující se podmínky k takovéto práci“. Několikrát byla jako důvod latence uvedena „značná medializace užívání OPL u nás a ve světě“ a „neobjektivní a nedostatečná informovanost v médiích“. Mezi další důvody patřila hrozba sankcí a výše trestní sazby – „možnost postihu nutí pachatele ke skrývání svého kriminálního jednání“.

Policejní experti z Národní protidrogové centrály zdůrazňovali, že vyjma podstatně horší vybavenosti PČR (personální, technické, finanční) přispívá k latenci drogové kriminality i „odhalování operativně pátracích prostředků Policie ČR v médiích (předstíraný převod, odposlechy, technické sledování) a nezájem základních útvarů PČR aktivně se zapojovat do odhalování drogové trestné činnosti na tzv. „ulici““. Také tyto experti upozorňovali na skutečnost, že jedním z důvodů latence drogové kriminality je nefunkční prevence – „nedostatečná informovanost rodičů o vysoké nebezpečnosti užívání drog dětmi a dospívajícími, včetně projevů závislosti a možných následků nejen pro jedince drogy užívající, ale i pro celou rodinu“, „nedostatek informačních zdrojů“, i „neznalost skutečnosti, že distribuce (i zdarma) drog je trestná“. Mezi dalšími důvody latence drogové kriminality uvedli experti z NPC ještě liberální přistěhovaleckou politiku a společenskou toleranci k drogové problematice až jakousi benevolenci ve společnosti k OPL (zejména k marihuaně). „Doposud se celá společnost tváří, jakože se jí drogová kriminalita netýká“. Stejně jako u předchozích skupin expertů je i podle jejich názoru důvodem latence drogové kriminality také snadná dostupnost drog a zlehčování následků drogové závislosti.

Státní zástupci, zabývající se drogovou delikvencí, rozšířili dva hlavní shora uvedené důvody latence této trestné činnosti o následující. Nadpoloviční většina z nich vidí další důvody v legislativě a její aplikaci v praxi, zejména v komplikovaných procesních předpisech, které znesnadňují použití některých prostředků odhalování drogové kriminality: „náročnost zjišťování a dokazování nejzávažnější, zejména přeshraniční drogové kriminality, obtížné pronikání do zločineckých struktur a příliš náročné podmínky používání operativně pátracích prostředků, jdoucí nad rámec ochrany práv obviněných“, „komplikované procesní předpisy tr. řízení, které často znemožňují rychlé objasnění méně závažných tr. činů a které neobsahují motivaci zainteresovaných osob spolupracovat s orgány činnými v tr. řízení“, „pachatelé jsou v rámci trestního stíhání poučeni o metodách, jimiž je jejich trestná činnost prokazována a dávají si proto pozor na odposlechy, sledování a prodávají jen svým známým“. Další důvody latence se podle respondentů z řad státních zástupců týkají Policie ČR - „personální stav PČR a omezené zdroje vůbec – málo lidí, málo techniky“, „poté, co policie musí hradit operátorům odposlechy telefonů, provádí tento zpravidla nezbytný důkaz jen u závažnějších forem trestné činnosti“. Téměř třetina expertů zmínila důvody vztahující se k celospolečenské situaci s důrazem na rodinu, např. „tolerance drogové problematiky u velké části společnosti resp. společenské klima (např. u marihuany)“, „v širší společnosti nechut' se angažovat“, „sociální prostředí a životní podmínky (nezaměstnanost)“, „nezájem rodičů o chování dětí, o jejich způsob života, rodiče sami nezjistí, že jejich dítě je dlouhodobým uživatelem drog“.

Zajímavé je zjištění, že pouze jeden státní zástupce označil za důvod latence drogové delikvence snadnou dostupnost drog .

Také soudci posuzující drogovou delikvenci většinou zastávali názor, že jedním z hlavních důvodů latence spojené s touto trestnou činností jsou nedostatky v legislativě a obtížné dokazování v trestním řízení. Výslovně byly uváděny následující důvody: „náročnost odhalení této trestné činnosti“, „obtížnost obstarání důkazů pro odsouzení“, „trestní postih konzumace, resp. distribuce tzv. lehkých drog bez rozlišení od tzv. drog tvrdých“. Dále soudci spatřovali některé důvody latence v činnosti Policie ČR, která nemá zájem stíhat drogovou kriminalitu a v její práci jsou nedostatky při odhalování a vyšetřování této trestné činnosti. Častým důvodem byla podle mínění soudců také poměrně snadná dostupnost surovin, kterých je zapotřebí k výrobě drog. Velkou skupinu důvodů latence drogové kriminality tvořila podle jejich názorů opět „celospolečenská situace“. Jedná se o příčiny jako „společenské klima, které se snaží o utlumení dopadu užívání drog“, „změna morálních hodnot společnosti“, „nezájem o kvalitní využití volného času“, „nezaměstnanost“, „glorifikace a skrytá „reklama“ v hromadných sdělovacích prostředcích, že VIP osoby drogy užívají nebo užívaly, a to je obohatilo v jejich životě, tvorbě apod.“, „nevšímavost až obavy jednotlivce vůči tomu, co se děje v okolí“, „stigmatizování drogově závislých osob, globalizace“. Zároveň soudci upozorňovali na skutečnost, že důvodem latence drogové delikvence může být špatná funkce rodiny, tj. nedostatečná spolupráce rodiny, spíše snaha o zakrývání počínajících problémů zejména u mladistvých. Mezi dalšími důvody se objevila i nedostatečná prevence.

Shrneme-li uváděné důvody vysoké latence drogové kriminality lze konstatovat, že podle názoru respondentů souvisí především s jistými specifiky této trestné činnosti, tj., že se jedná o kriminalitu, která zdánlivě nemá oběť, resp. poškozeného, a zároveň jde o trestnou činnost úzce spojenou s organizovaným zločinem. Samozřejmě stejně jako u jiných druhů trestné činnosti jsou i zde významně zastoupeny nedostatky, případně problémy podmíněné stávající legislativou a její aplikací v praxi, a aktuální celospolečenskou situací, zejména nedostatečnou prevencí, špatnou funkcí rodiny, nevhodnou prezentací drogové problematiky v masmédiích atp.

Spotřeba jednotlivých druhů drog

Stejně jako u jiného druhu zboží má na rozšíření a prodej OPL značný vliv nabídka jednotlivých drog na nelegálním trhu. Navíc jsou novinky v drogovém sortimentu u většiny konzumentů oblíbeny. Experti měli uvést svůj odhad, zda v nejbližších letech vzroste či klesne spotřeba různých druhů drog, které jsou v současnosti naší populaci k dispozici. Získané odhady jednotlivých skupin odborníků ohledně vývoje spotřeby drog uvádíme pro lepší přehled v následujících tabulkách.²⁶ Je vhodné upozornit, že ani u látek, které označovali znaménkem (-), experti zpravidla podle vlastních komentářů nepředpokládali jednoznačný

²⁶ Čísla uváděná u jednotlivých druhů drog jsou součtem bodů získaných za pozici na prvním až pátém místě s tím, že droga na místě prvním získala 5 bodů, na místě druhém body 4 atp. Znaménkem plus označovali experti látky, u nichž předpokládají nárůst spotřeby, a znaménkem mínus látky, u nichž předpokládají, že se jejich odbyt sníží. Počet bodů, který dostaly různé druhy drog od jednotlivých skupin expertů, nelze vzájemně porovnávat, neboť v každé skupině odpovídal rozdílný počet respondentů. Určující je tedy pořadí drog, případně zda dostaly nějaké „minusové“ body..

pokles spotřeby, ale spíše uvedeným znaménkem vyjadřovali názor, že spotřeba takových látek bude v budoucnosti stagnovat.

Pracovníci vězeňské služby

Droga	+	-
Pervitin	120	0
Marihuana	102	0
Taneční drogy (extáze)	92	- 10
Kokain	42	- 18
Heroin	37	- 55
Subutex	20	0
LSD	18	- 7
Toluen	9	0
Hašiš	8	- 3
Speed	5	0
Stimulancia	3	0
Psychofarmaka	3	0
Psilocybin	2	- 4
Alkohol	2	0
Crack	1	- 3
Benzodiazepiny	1	0
Opium	0	- 10

Počet respondentů 37

Pracovníci Národní protidrogové centrály

Droga	+	-
Marihuana	91	0
Nové syntetické drogy (Extáze, taneční drogy, GHB)	91	0
Kokain	40	0
Pervitin	39	- 15
Heroin	22	- 50
Skunk	3	0
Léky – analgetika	2	0
Halucinogeny (LSD, trip)	0	- 4
Toluen	0	0
Subutex	0	0
Hašiš	0	0

Počet respondentů 32

Celníci

Droga	+	-
Marihuana	77	0
Extáze	51	0
Pervitin	50	- 5
Kokain	22	- 15
Heroin	13	- 38
Lysohlávky, durman	2	0
LSD	2	0
Hašiš	0	- 9

Počet respondentů 21

Soudci

Droga	+	-
Marihuana	127	- 10
Pervitin	109	- 34
Taneční drogy (extáze)	81	0
Heroin	28	- 48
Kokain	19	- 20
LSD	8	0
Toluen	4	- 3
Crack	2	0
Durman	0	- 2
Opium	0	- 1
Tvrdé drogy	0	- 10
Hašiš	0	- 4

Počet respondentů 40

Státní zástupci

Droga	+	-
Marihuana	88	0
Pervitin (syntetické drogy)	81	- 10
Extáze	50	0
Kokain	36	- 14
Heroin	24	- 19
LSD	5	0
Přírodní drogy (durman, lysohlávky)	4	- 10
Hašiš	0	- 10

Počet respondentů 21

Větší výkyvy v trendech spotřeby jednotlivých drog nelze zřejmě očekávat, i když se jejich vývojové preference mírně lišily podle specializace respondentů. Důvody předpokládaných trendů vývoje spotřeby jednotlivých druhů drog byly u respondentů ze všech profesních skupin velmi podobné, a proto je dále uvádíme souhrnně.²⁷

Pervitin – metamfetamin (stimulancia)

důvody +

Především snadná výroba z dostupných surovin z domácích zdrojů, jejíž postup je běžně přístupný na internetu. Pro přijatelnou cenu je jako česká specialita velmi rozšířen a oblíben i v Evropě. Je označován za tzv. syntetický kokain, vyvolávající aktivitu, komunikativnost atd. Dochází k rozšiřování výroby i do řad uživatelů a s nárůstem výrobců je ho dostatek. Výroba je snadná, laciná a výrobcům přináší velké zisky. V současnosti je užívání stimulantů preferováno zejména pro jejich účinky.

důvody -

Zhoršující se dostupnost efedrinu (základní substance pro výrobu této drogy), bude nutný jeho dovoz ze zahraničí, dojde ke zvýšení ceny a částečnému poklesu spotřeby, ale spíše to bude mít za následek snížení „kvality“ drogy, která se bude vyrábět z dostupných léčiv. Nyní je již pervitin velmi rozšířen, ale předpokládaná vyšší dostupnost kokainu v ČR částečně nahradí i tuto drogu.

Marihuana - THC- cannabis

důvody +

Stále bude drogou nejdostupnější a asi i nejlacinější vzhledem k možnosti vlastního vypěstování. Pro své uvolňující účinky je velmi oblíbená bez ohledu na věk konzumenta. V současnosti je značně módní. S tím je spojena i snaha zejména osob mladistvých a mladších 15 let ochutnat tzv. „zakázané ovoce“. Spolu s tabletami XTC vzrůstá její spotřeba na hudebních a tanečních akcích mladých lidí. Značná popularizace názorů, že její užívání není škodlivé a může být i zdraví prospěšné, obecně snižuje citlivost veřejnosti ke zneužívání této drogy. Přístup veřejnosti hraničí s tolerancí, přestává být vnímána jako droga a jsou patrné i snahy o její legalizaci.

důvody -

Ztratila se jedinečnost a neláká již tolik prvokonzumenty, většinou je zkoušena ze zvědavosti, postupně zájem opadne.

Hašiš

důvody +

Rituální droga, roste její obliba zejména u mladých.

důvody -

Mladiství a nezletilí zneuživatelé drog dávají přednost marihuaně, jejíž výroba či pořízení je jednodušší a levnější než u hašišu. Jedná se o drogu pouze určitých skupin osob.

²⁷ Pracovníci NPC a celní správy se vyjadřovali též k důvodům obliby jednotlivých druhů drog na současné drogové scéně.

Kokain

důvody +

Nadbytek kokainu v produkčních státech a dosud nízké zastoupení na drogové scéně v ČR, kdy je vnímán spíše jako měřítko společenského postavení (VIP, umělci, módní záležitost mezi podnikateli apod.). Se zvyšující se kupní silou občanů bude česká populace při jeho užívání následovat trend v EU.

důvody -

Vysoká cena, stabilní okruh konzumentů, setrvalý stav a obavy z rychle vznikající závislosti.

Halucinogeny, LSD

důvody +

Oblíbeny pro své účinky a poměrně snadnou cenovou dostupnost převážně u mládeže; módní trend jako tzv. techno – drogy; užívají se v kombinaci s extází, tedy spotřeba se bude zvyšovat v návaznosti na extázi

důvody -

„Na ulici“ obtížně dostupné.

Těkavé látky - toluen

důvody +

Velmi snadná dostupnost; velmi levná pro sociálně slabé vrstvy; narůstá oblíbenost převážně v romských komunitách.

důvody -

Příliš velké nebezpečí pro ty, kteří jsou závislí; nejvyšší zdravotní rizika; dostupnost ostatních „kvalitnějších“ látek.

Heroin

důvody +

Nadbytek opia v produkčních oblastech; příliv levného a kvalitního heroínu z Asie, pro který jsme cílovou zemí; při užívání dochází k rychlému návyku; nyní se přechází od nitrožilní aplikace k jiným, méně nebezpečným způsobům užívání.

důvody -

Závisí na situaci v oblastech produkce a dopravy přes nestabilní území; celoevropským trendem je pokles jeho užívání; jeho účinky neodpovídají současné situaci ve společnosti, která je velmi uspěchaná; nebezpečná droga, vyvolávající fyzickou závislost a bolestivé abstinenci příznaky; obecné povědomí, že s návykem na heroin a nitrožilní aplikaci jakékoliv drogy nastává rozpad osobnosti, opovržení okolí atd.; je tak finančně náročný, že mimo velká města si na něj jinak než trestnou činností nelze vydělat; na trhu jsou lacinější substituce; je nahrazován substitučními léčivými metadonem a subutexem; nastupující generace konzumentů drog je orientována na jiné druhy drog (marihuana, extáze).

Subutex

důvody +

Nová droga, na scéně dostupná v rámci substitučních programů; pro malou kontrolu preskripce a užívání je masivně rozšířena na černém trhu; funguje jako náhražka ve věznicích.

Opium

důvody –

Není módní a je hůře dostupná.

Extáze

důvody +

Módní trend pro širokou vrstvu mladých lidí; tzv. taneční droga; cenově dostupná každému; vzhledem k životnímu stylu mladé generace je oblíbená pro své stimulační účinky - společenská droga; odbourává komunikační bloky technické společnosti; bagatelizace s ní spojených problémů; podpora ze strany hudební kultury, zejména techno scény; po otevření státních hranic snadná dostupnost v Holandsku; syntetické drogy XTC se užívají v populární podobě tablet.

Alkohol

důvody +

Snadná dostupnost; často již dítě získává svou první sociální zkušenost s alkoholem v rodině (vcelku neutěšená situace v komunikaci rodin, jedná se o rodiny i s dobrým sociálním statutem – spěch, hledání způsobů obživy při stále rostoucích nákladech). Alkoholismus patří v ČR mezi nejzávažnější a nejrozšířenější formy návyku.

Benzodiazepiny

důvody +

Nárůst stresu ve společnosti.

Analgetika

důvody +

Velmi oblíbené v současné době v USA; jednoduchá dostupnost v domácích lékárnkách.

Lysohlávky

důvody +

Snadná dostupnost; nulové náklady.

Durman

důvody +

Snadná dostupnost a malá finanční nákladnost na pořízení.

důvody -

Je mezi mládeží méně znám.

Podle názoru respondentů se sjednocují trendy užívání drog v EU. U pervitinu lze podle jejich odhadu očekávat spíše stagnaci spotřeby a u těkavých látek spíše pokles, a to vlivem rostoucí životní úrovně a lepší úrovně poskytovaných služeb, nejen programů harm reduction. Nárůst spotřeby se dá se očekávat u drog syntetického původu. Roste zájem o nové druhy drog - amfetaminy a jejich deriváty (extáze, speed), a nové syntetické drogy, zvláště látky odvozené od fenyletylaminu a tryptaminu. Syntetické drogy mohou být vyrobeny na místě, odpadá náročný a nákladný transport a minimalizuje se nebezpečí odhalení při transportu.

Dostupnost drog

Spotřeba drog je významně ovlivněna dostupností dané látky na drogovém trhu. Hlavní důvody dostupnosti drog, které se samozřejmě vzájemně ovlivňují a podmiňují, na české drogové scéně lze podle názorů všech skupin expertů shrnout takto:

Aspekty společenské

Především je to strategicky výhodná geografická poloha České republiky v souvislosti se zvýšením propustnosti státních hranic v rámci EU, zvýšená migrace obyvatel a podstatně větší množství cizinců. Česká republika je na jedné z drogových tras, kudy se drogy přesouvají, ale i zde končí. Jejich množství snižuje cenu. Do České republiky přišlo know how a specialisté na výrobu a distribuci OPL. Vysoký zájem veřejnosti o drogy je dlouhodobě podporovaný nevhodnou medializací – lidé se o nich více dozvídají a chtějí je poznat. Větší ekonomické možnosti určité části obyvatel a s tím související ochota utracet za drogy dražší, nové či módní. Životní styl mládeže, který užívání drog považuje za projev svobody. Rozvoj informačních technologií a rozšiřující se možnosti internetové komunikace zprostředkují návody k výrobě i aktuální nabídku OPL. Nízká společenská citlivost vůči tomuto problému; tolerance drogové scény ze strany státních institucí a společnosti - věčné debatování o legalizaci určitého druhu drog, především marihuany, úvahy i o legalizaci XTC; společenské tolerování tohoto problému; zapojení známých osobností (vzorů pro mladé lidi) do drogových kauz; neuvážené projevy některých politiků a celková nevyhraněnost politiků, sportovců a umělců v drogové oblasti. Mediální a politický lobbying ústící v proliberalizační postoje ve společnosti a u části odborníků, zlehčování a podceňování zdravotních následků užívání drog veřejností. Rozpad tradičních hodnotových systémů; rozpad rodinného života – „*posun od být k mít*“; tvrdá orientace společnosti na úspěch (hlavně finanční) za jakoukoliv cenu a neschopnost zvládnout neúspěch. Finanční zabezpečení mládeže ze strany rodičů a nezájem, co s jejich penězi „podnikají“. Selhání rodinné péče, častá absence jednoho z rodičů u problémových uživatelů drog.

Změny na drogovém trhu.

Domácí výroba, vlastní česká síť výrobců a distributorů navazující na kvalitní chemický průmysl se změnila v otevřený trh a distribuční síť s evropským pohybem dealerů. Vznikla široká nabídka ze strany distributorů pro všechny skupiny konzumentů, ale i jistá forma samozásobitelství (marihuana, pervitin), která s sebou nese cenovou dostupnost.

Učenlivost domácích výrobců drog spolu s pozdní reakcí zákonodárců na změny (sociálně slabší vrstvy se naučily vařit pervitin z volně dostupných léků a nepotřebují jako výchozí prekursor efedrin). V návaznosti na substituční léčbu není známo, kolik ambulantních lékařů předepisuje Subutex. Malá pružnost reakce státních orgánů na vznik nových druhů látek a drog, které nejsou uvedeny na seznamu OPL. Trvá podceňování účinku, zlehčování problému, společenská tolerance a vnímaná přijatelnost užívání některých drog. Rozšiřuje se okruh osob zabývajících se výrobou a distribucí drog pro mimořádně ekonomickou výhodnost drogového obchodu. Dochází k nárůstu organizovaného zločinu, tj. kvalifikovaných způsobů páchaní trestné činnosti v oblasti organizace, výroby, dovozu a distribuce drog s dodržováním konspirace.

Prevence

Nedostatečná preventivní činnost či její zastaralé provádění a výchova mládeže jsou příčinou stále vysoké poptávky, a tím i zájmu drogových organizátorů a obchodníků o zisky z této činnosti. Nedostatečná práce s mladistvými, nezájem o využívání jejich volného času. Faktická absence účinných preventivních opatření v boji s drogami – např. bagatelizace účinků drog (především tzv. měkkých).

Legislativa a represe

Nejednotnost postupu státních orgánů a nedostatečná práce kontrolních orgánů. Chybí masivní, plošný, cílený, soustavný monitoring navazující na vyšetřování drogové kriminality. V současnosti jde pouze o jednotlivé akce, které nemají dostatečný efekt, protože drogovou scénu a činnost plošně neovlivní. Nekoordinovanost mezi jednotlivými republikovými útvary Policie ČR, nedostatečná proškolenost „specializovaných“ policistů pro tuto oblast i jejich nechuť. Nedostatečné výdaje státu vynaložené na boj s touto kriminalitou. *„Kritika počtu odposlechů je sice věc hezká, ale tím to pro poslance bohužel skončilo.“*

Narůstající poptávka a nízká objasněnost tohoto typu trestné činnosti mnohdy vyplývají z neschopnosti orgánů činných v trestním řízení, zejména v přípravném řízení, zajistit dostatek procesně účinných důkazů pro soudní řízení. Dostupnost drog podmiňují nedostatky v práci policie při odhalování a vyšetřování této trestné činnosti. Zejména nízká aktivita policejních složek na úrovni od NPC níže, tedy útvarů, které by měly tuto činnost – pouliční distribuci – potírat zejména. Nedůsledná práce policistů, kteří by měli provádět daleko důsledněji kontroly na místech, která jsou známá tím, že zde dochází k distribuci drog (např. Hlavní nádraží v Praze apod.), zadržet pachatele na místě tak, aby se případně mohlo konat zkrácené trestní řízení (čímž by se usnadnilo též dokazování dané trestné činnosti). Obtížnost odhalení a zadokumentování zvyšují regionální rozdíly při stíhání trestného činu dle § 187a tr. zák. a přispívají k nízké míře odhalování a usvědčování tzv. „velkododavatelů“.

Nedostatečná represe, projevující se mj. nedostatečně potíraným dealingem drog a především neúčinným zajišťováním majetku a výnosů z této trestné činnosti. Dostupnost drog na české drogové scéně nepochybně umožňuje zdlouhavé trestní řízení a zpravidla nízké tresty obchodníkům a výrobcům drog, čehož jsou si pachatelé často vědomi. Významnou roli hraje i zcela nedostatečná právní úprava týkající se prodeje léčiv, tím pádem snadná

dostupnost komponentů pro výrobu OPL, speciálně neregulovaný a volný prodej léků obsahujících pseudoefedrin, následně zneužívaných při výrobě pervitinu.

Záchyty drog

Nabídku jednotlivých druhů drog a jejich dostupnost se snaží mimo jiné ovlivnit represivní orgány záchytem drog na našem území. Zajímaly nás názory expertů z NPC a celníků, kteří tuto činnosti vykonávají, na faktory, které záchyty drog snižují.

Obě skupiny specialistů se shodly na tom, že nejvíce ohrožuje zachycení drog na našem území nekoncepční azylová politika ČR a změna, související se vstupem České republiky do Evropské unie. S nabytím účinnosti Schengenské dohody dochází ke zrušení celních kontrol na státní hranici, a tím k masivnímu odlivu zkušených a vyškolených pracovníků státní správy. Značným problémem je podle vyjádření celníků intenzivní vývoj a používání nových technologií v komunikační technice, nemožnost jejich monitorování (nové GSM technologie, VoIP²⁸ apod.) a kladení překážek při využívání operativních prostředků (platby telekomunikačním operátorům za odposlechy apod.). Významně ke snížení záchytu drog přispívají podle většiny těchto expertů také neopodstatněné výroky představitelů represivních složek o způsobu pátrání a způsobech získávání informací o prostředí (např. způsob fungování odposlechů, získávání informací o pohybu pachatelů z monitorování buněk mobilních operátorů), a tím větší informovanost podsvětí o způsobech práce represivních orgánů. Snížení záchytu drog podporují také stále kvalifikovanější způsoby páchaní drogové trestné činnosti a značná míra konspirace u pachatelů drogové trestné činnosti, větší přísun peněžních prostředků, provázanost pachatelů se státní správou (včetně korupce v řadách cizinecké policie a mezi státními úředníky a soudci odpovědnými v širokém spektru za potírání nelegálního obchodu s OPL). Problém je podle vyjádření expertů z celní správy neschopnost státu vytvořit účinné nástroje k potírání obchodu s OPL a drogové kriminality (např. absence právní úpravy institutu korunního svědka, který umožňuje snížení trestu členovi organizované skupiny páchající trestnou činností, pokud účinně přispěje k odhalení organizátorů), nejednotnost státních složek potírajících drogovou problematiku a postupné oklešťování prostředků na represii.

Z odpovědí expertů NPC vyplynulo, že nejpálčivější problémy přispívající ke snížení záchytu drog na území ČR jsou spojeny se získáním kvalitních informačních zdrojů a s nepropojeností informačních databází rozpracovaných případů mezi jednotlivými složkami Policie ČR a Generálním ředitelstvím cel („každý dělá na svém a nedej Bože, aby to objasnil někdo jiný“), vyplývající z roztržitosti, neboť „problematikou TOXI“ se zabývají odděleně NPC i se svými 6 expoziturami, krajské správy policie a okresní správy policie a dále Celní správa ČR. V současnosti se užívá mnohem více způsobů přepravy OPL, a převažuje trend častějšího převážení menších objemů OPL a využívání většího množství drobných kurýrů, čímž se snižují dopady při záchytech ze strany státních orgánů. Možnost odhalení nelegální manipulace s OPL významně snižuje vysoký podíl zapojení zahraničního prvku, v kombinaci s etnickým charakterem organizace a vysokou konspirativností jednání pachatelů. K dalším důvodům snížení záchytů drog na území ČR patří podle názorů expertů NPC technická zaostalost prostředků, které při své činnosti využívá PČR, značné finanční zázemí pachatelů, napomáhání advokátů a policistů při této trestné činnosti, komplikovaná právní úprava a složitá administrativa, dále jednoduchost výroby a snadná dostupnost surovin pro výrobu

²⁸ Voice over Internet Protocol – přenos hlasu prostřednictvím internetu.

metamfetaminu, a svou roli konečně hraje i podpora užívání především tzv. měkkých drog neziskovými organizacemi. Shodně s názory celníků uváděli také experti NPC vysokou organizovanost a technickou vybavenost pachatelů a únik informací o postupech policie prostřednictvím sdělovacích prostředků.

Pachatelé drogové kriminality

Další okruh otázek mapoval českou drogovou scénu z hlediska prvního kontaktu s potencionálními pachateli, a byl proto zadáván pouze expertům z NPC a z celní správy.

Všichni experti, kteří na otázku, zda existují některé specifické skupiny osob, jež se výrazně podílejí na obchodu s drogami (charakterizované např. věkem, etnicky či jinak) odpověděli, zvolili kladnou odpověď. Tyto skupiny lze podle jejich vyjádření blíže charakterizovat takto:

Jsou jimi obecně národnostní a etnická uskupení, tradičně inklinující ke kočovnému, zahálčivému a současně rozmařilému způsobu existence. Jedná se o skupiny cizinců působících na území ČR s povolením dlouhodobého pobytu, v případě občanů ČR se jedná zejména o mladší věkové skupiny. Čeští občané z regionů s velkou nezaměstnaností (severní Čechy, severní Morava apod.) velice často figurují jako kurýři a jsou k tomuto účelu cíleně vyhledáváni. Pro mladé lidi do 30 let je typické páchaní trestných činů v souvislosti s metamfetaminem a extází. Rozdílné etnické skupiny jsou zapojeny do organizované trestné činnosti v závislosti na druhu drogy, oblasti výroby, distribuce apod. Jsou to osoby pocházející z bývalé Jugoslávie (především etnikum kosovských Albánců, Srbové, Makedonci...), z Vietnamu a bývalého Sovětského svazu, arabské etnické menšiny, Turci, Kurdové, Afričané (především Liberijci), Poláci a také osoby ze SRN, které se dlouhodobě zdržují na našem území. Vše záleží na možnostech a stycích jednotlivých etnik ve zdrojových i cílových zemích a síle jejich komunity. V poslední době se do obchodu s drogami zapojili ve větší míře také občané ČR ze sociálně slabších vrstev a romská komunita. Věková hranice by se dala charakterizovat v rozmezí 16 až 40 let. Na obchodu s drogami se odhadem v 90 % podílejí muži a nejvíce se zapojují mladí lidé, jak do distribuce, tak i do „kurýrních“ služeb.

S tím, že jsou tyto skupiny pachatelů specializovány na určitou činnost v rámci obchodu s drogami souhlasilo 92 % celníků a 72 % policistů z NPC, a že se specializují i na určitý druh drogy se domnívá 79 % celníků a jen o 1 % méně policistů NPC. Pro upřesnění svých názorů experti uvedli mj. následující příklady.

Etničtí Albánci organizují obchod s heroinem na evropské úrovni jako vyšší a střední článek obchodu. U kosovsko-albánské komunity se jedná o tradiční dovoz heroinu s následnou distribucí skrze romské etnikum. Po ukončení výroby efedrinu v České republice se komunita zaměřuje i na dovozy tohoto prekursoru ze zemí bývalé Jugoslávie. V poslední době zajišťují i dovoz kokainu na naše území. Osoby ze států bývalé Jugoslávie se převážně zabývají dovozem OPL do ČR (většinou heroin a efedrin), který dále rozprodávají na území ČR.

Romské etnikum je zapojeno především do distribuce OPL jako střední a nižší dealeri. Skupiny osob romského původu distribuují drogy v rámci své komunity, a dále pak dalším uživatelům drog. Spolu s Vietnamci se Romové podílejí na pouličním prodeji heroinu a pervitinu. Romská populace využívá k finálnímu prodeji z důvodu nemožnosti trestního

postihu prodejců nezletilých osob, a snaží se o ovládnutí pouličního trhu s heroinem na našem území.

Vietnamci díky uzavřenosti své komunity účinně čelí pronikání do svých struktur ze strany orgánů činných v trestním řízení. Skupiny osob z Vietnamu organizují distribuci drog v rámci své komunity a specializují se na prodej heroinu a pervitinu v ČR a vývoz pervitinu do SRN. Fungují často jako finální distribuce heroinu a metamfetaminu v pouličním prodeji a na tržnicích.

Skupiny osob z bývalého Sovětského svazu se specializují na tzv. praní špinavých peněz pocházejících z drogové kriminality. Balkánské skupiny nebo skupiny z blízkého východu se orientují na dovoz, a to hlavně heroinu. Arabové se zaměřují především na tuzemský obchod, Afričani zajišťují i dovoz drog na naše území. Distribucí se zabývají mimo výše uvedených skupin také vyznavači techno a hip hop hudby, umělci, skupiny s nízkým sociálním zabezpečením a mladistvé osoby bez vyhraněných zájmů. U turecké komunity se jedná především o organizaci obchodu.

V souvislosti s českými občany zmiňovali experti dovoz extáze z Polska či dovoz hašiše ze Španělska. Český „underground“ pěstuje a vzájemně si (zdarma i za úplatu) poskytuje kanabis. Heroin je specifický především pro Turky, etnické Albánce, osoby z bývalé Jugoslávie. Afričané se specializují na kanabisové drogy a kokain. Kokain je i doménou Kolumbijců, extáze Holanďanů. Tablety extáze z Holandska dovážejí i prodávají také čeští občané.

Skupiny, specializující se na organizování dovozu, se většinou nezabývají distribucí ke koncovým uživatelům. Na samotný fyzický dovoz drog často využívají osob české státní příslušnosti. V současné době se jedná o prolínání činností, i když mírná výše uvedená specializace je obecně zažitá. Postupně se však vytrácí a zločinecké skupiny pracují s tím, co se naskytne a z čeho mají prospěch, výběr drogy není rozhodující, pružně reagují na trh a jsou schopni obchodovat s momentálně nejžádanější drogou.

Vzhledem k tomu, že drogová kriminalita patří mezi nejlukrativnější formy zločinu ve světě, zajímalo nás, u kterých skupin pachatelů lze podle názorů expertů z NPC a celní správy v nejbližší budoucnosti očekávat narůstající trend v jejich zapojení do obchodu s drogami a proč. Na tuto otázku neodpověděli tři experti celní správy a čtyři respondenti NPC. Dva specialisté NPC se domnívají, že nedojde k navýšení zapojení některé skupiny, protože drogový trh je rozdělen. Shrneme-li ostatní uváděné názory, lze podle nich očekávat následující změny a tendence.

K vyššímu zapojení shora uvedených skupin do obchodu s drogami mohou přispívat přitažlivost bezpracného rychlého finančního zisku, existence početné základny mezi mladistvými uživateli, zlehčování a podceňování zdravotních následků užívání drog veřejností, zvyšování rozdílů mezi chudou, střední a bohatou vrstvou obyvatel v České republice. Nárůst zapojení do obchodu s kanabisovými a tanečními drogami očekávají experti u osob české národnosti věkové skupiny 15 – 18 let z důvodu velké oblíbenosti těchto drog. Jedná se o osoby mladistvé, které užívání drog berou jako životní styl a prostředek k uvolnění, k čemuž přispívají i veřejně prezentované názory, že užívání tzv. měkkých drog není zdraví škodlivé a nemělo by být sankcionováno. Nejčastěji jde o mládež, pohybující se v oblasti tanečních párty. Nárůst lze předpokládat i u mladistvých, kteří se budou snažit společensky uplatnit, budou chtít získat postavení a důležitost ve společnosti, přičemž drogy nabízejí

značné finanční zisky. Pravděpodobně největší nárůst se dá očekávat u příslušníků sociálně slabých vrstev, kteří se tak budou snažit zabezpečit vyšší úroveň svého života jak po stránce materiální, tak sociální. Vesměs se bude jednat o tzv. „mladé dospělé“ bez zaměstnání a kvalifikace. Dále o muže české národnosti, kteří se zapojí do ilegální výroby metamfetaminu, následné distribuce na území ČR a jeho dalšího vývozu do SRN pod slangovým názvem „Krystal“. Důvodem je dostupnost pseudoefedrinu ve volně prodejných léčivech. Také to mohou být pachatelé trestné činnosti, kteří byli odsouzeni a vracejí se z výkonu trestu odnětí svobody, v minulosti vystupovali na nižší úrovni distribuce a nyní sami organizují výrobu a distribuci. Do obchodu s drogami se zapojují i osoby, které se pohybovaly na vyšším stupni sociálního žebříčku obyvatelstva ČR a díky neúspěchům v kariéře, v podnikání apod. a ztrátě své životní úrovně se zapojily do nelegálního obchodu s drogami. Lze předpokládat, že v budoucnosti bude tento trend také narůstat.

Další skupinou obyvatel, která může mít tendenci více se zapojit do obchodování s OPL, jsou Romové, neboť vzhledem k jejich neuplatnění se na trhu práce, resp. k nedostatku finančních prostředků (omezení sociálních dávek, neochota ke vzdělání a zapojení se do pracovního procesu) a k snadné migraci v rámci EU představují drogy pro romskou komunitu bezpracný, rychlý a značný přísun peněz. Postupně zvyšující se zapojení lze rozpoznat již v současné době v ČR i v Evropě u narůstající komunity Vietnamců. Těží z přirozené jazykové bariéry, uzavřenosti svojí komunity, vysoké organizovanosti a jsou ochotni (na tržnicích) prodávat cokoli, po čem je poptávka a co nese zisk. Dosud svou obchodní činnost zaměřovali na prodej nekolokovaných cigaret, falšovaného zboží a na prodej heroinu a pervitinu v rámci ČR a vývoz pervitinu do SRN. V důsledku intenzivních kontrol tržnic a jejich hromadného rušení v příhraničních oblastech lze očekávat ještě větší zapojení vietnamské a čínské komunity do obchodu s OPL. Vzhledem k dlouholetému nereserioznímu „podnikání“ v ČR jsou dostatečně finančně zajištěni. Obecně lze říct, že vietnamští bossové participují na všem, co „nese zisk“, a lze tedy předpokládat stále se zvyšující zapojení i do drogových aktivit. Dlouhodobě trvající aktivitu vykazují občané bývalé SFRJ (kosovští Albánci). Jedním z hlavních důvodů je zrušení celních kontrol mezi státy, kdy dnes stačí „překonat“ jednu celní kontrolu na vnější hranici EU a riziko záchytu je minimální. Etničtí Albánci disponují dobře organizovanou sítí pro nelegální obchodování heroinem, kterou z důvodu nedostatku efedrinu využívají též k dovozu efedrinu, výrobě a následné distribuci metamfetaminu. Pobídkou je neutěšená sociální a hospodářská situace v těchto zemích a vidina zisku.

Velmi liberální přístup evropských zemí k přistěhovalcům a ekonomickým uprchlíkům využívají Nigerijci a další etnika z Afriky. Afričané těží zejména z nárůstu poptávky a spotřeby kokainu. Zatím poměrně nízký podíl zapojenosti ruskojazyčných skupin násobí úsilí o ovládnutí drogového trhu v České republice. Předpokládá se vyšší nasazení zejména u kokainu a cracku. Očekávat lze větší aktivitu u mladistvých a mladých dospělých ze zemí bývalého SSSR, balkánských států a arabského světa. Důvodem je prohlubující se úpadek morální, snižující se ekonomická úroveň a vzrůstající agresivita. Turecké kriminální skupiny mají výhodu zejména přímého přístupu ke zdroji (obchod s heroinem), dostatek finančních zdrojů a jde o komunitu se silným zázemím v Evropě. V současné době je tato pozice budována i v České republice. Dostatek financí a velké zisky z obchodu s drogami umožňuje větší zapojení do obchodování s OPL v České republice izraelským kriminálním skupinám. Také občané židovského etnika mají silné finanční zázemí a mezinárodní kontakty v rámci komunity, které mohou velmi úspěšně použít při obchodování s drogami v naší zemi.

III.2. Hodnocení protidrogové legislativy a trestní justice

Protidrogová legislativa

S celkovým stavem současné české legislativy využitelné v boji s drogovou kriminalitou projeví největší spokojenost soudci, když za vyhovující ji označilo cca 63 % z nich, zatímco jako nevyhovující ji uvedlo cca 28 %. Podobný názor vyslovili pracovníci celní správy, z nichž současnou legislativu označilo za vyhovující 58 % a za nevyhovující 25 %. Přibližně na polovinu byly názorově rozděleny profesní skupiny příslušníků NPC (47 % vyhovující, 50 % nevyhovující) a státních zástupců (každou z možností uvedlo vždy 39 %), přičemž další 3 státní zástupci se vyjádřili tak, že označili obě varianty, což lze patrně interpretovat jako pouze částečnou spokojenost s danou legislativou. Pracovníci vězeňské služby byli nejkritičtější, když za vyhovující uvedlo současnou právní úpravu jen 26 % a za nevyhovující 58 %.

V rámci volných odpovědí soudci, kteří právní úpravu označili za vyhovující, nejčastěji jako argument pro svůj názor uváděli, že naše legislativa odpovídá evropským standardům. Výjimkou nebyl názor, že legislativa je vyhovující, je však třeba ji odpovídajícím způsobem a důsledně aplikovat, což v praxi bývá někdy problém. Tuto skutečnost zmiňovali též státní zástupci („*legislativa je dostatečná, ta ale nic nevyřeší, pokud nebude chuť se této oblasti věnovat. Základ je v perfektní policejní práci a práci dalších dotčených státních orgánů a institucí*“) a pracovníci NPC, kteří navíc oceňovali, že ČR postupně implementuje do právního řádu mezinárodní standardy boje proti drogové, potažmo organizované kriminalitě. Pracovníci celní správy, kromě poukazu na nutnost vyhovující legislativu také odpovídajícím způsobem aplikovat, odůvodňovali svůj kladný postoj názorem, že se právní úprava postupně přizpůsobuje novým trendům na úseku boje proti drogám. Pracovníci vězeňské služby, kteří současnou protidrogovou legislativu hodnotí jako vyhovující, rovněž připouštěli, že problémy bývají s její aplikací. Jako pozitivní aspekty uváděli harmonizaci celkové české protidrogové strategie s přístupem v rámci EU a ocenili též roli celních orgánů a NPC zejména ve vztahu k drogovým případům s mezinárodním prvkem.

Mezi nedostatky současné české legislativy využitelné v boji s drogovou kriminalitou zmiňovali respondenti z řad soudců nejčastěji absenci rozlišení drog pro účely trestního práva podle zdravotní a společenské nebezpečnosti, dále nízké trestní sazby, stanovené obecně na drogové trestné činy, vágnost pojmu „množství větší než malé“, či složitost trestněprocesních předpisů včetně problémů, které přináší nepoužitelnost výsledků některých úkonů z přípravného řízení, zachycených ve formě úředního záznamu, pro důkazní účely v řízení před soudem („*obviněného, podezřelého a svědky (ty bohužel na úřední záznam) stále někdo vyslychá a mají až do řízení před soudem prostor výpověď měnit a k původním výpovědím nelze přihlídnout, a tak nakonec všichni vědí, že trestný čin byl spáchán, ale k odsouzení z procesních důvodů nedojde*“). Státní zástupci nejčastěji vyjadřovali výhrady vůči předpisům trestního práva procesního, kladoucím podle jejich názoru formální překážky opatřování důkazů (právní úprava používání operativně pátracích prostředků, nepoužitelnost výsledků některých úkonů z přípravného řízení k důkazním účelům v řízení před soudem). Dále státní zástupci mezi nedostatky současné protidrogové legislativy zmiňovali nízké trestní sazby za závažné drogové trestné činy, absenci institutu typu korunního svědka, stále příliš komplikovanou a formalistickou legislativu v oblasti trestního řízení či neúčinnou úpravu

odčerpávání výnosů z drogové kriminality. Podle názoru jednoho z respondentů by „*trestnost zásadně měla být vázaná na množství obchodované drogy. To by bylo přínosem jak pro orgány činné v trestním řízení, tak z hlediska ochrany práv stíhaných i z hlediska transparentnosti justice a předvídatelnosti spravedlnosti*“.

Pracovníci NPC nejčastěji jako negativum současné protidrogové legislativy uváděli stále nízké trestní sazby za drogové trestné činy. Někteří z nich pak zmiňovali absenci institutu korunního svědka, nemožnost využívání agenta provokatéra či složitou úpravu dokazování v trestním řízení. Častou kritikou si od nich vysloužila úprava nakládání s návykovými látkami v zákoně č. 167/1998 Sb., o návykových látkách, v platném znění. Experti NPC vyjadřovali názor, že by seznamy OPL²⁹ v přílohách tohoto zákona měly být o nové substance na drogovém trhu doplňovány operativněji, že by měla být omezena volná dostupnost léčiv s obsahem pseudoefedrinu do 30 mg v jednotce lékové formy, jež jsou využívána při výrobě metamfetaminu, a že za optimální nepovažují ani právní regulaci nakládání s prekursory. Někteří z nich také navrhovali zavést určitou formu postihu samotného užívání OPL (příp. pokud souvisí s trestnou činností pachatele), ať již v oblasti trestněprávní či přestupkové. Pracovníci celní správy označovali za negativa současné protidrogové legislativy nejčastěji nedostatečný postih přechovávání OPL, kdy by podle nich měla být postihována jakákoliv držba drog. Často připomínali nedostatečné kompetence celních orgánů v trestním řízení při vyšetřování drogové kriminality, nízké trestní sazby za drogové delikty, jakož i absenci institutu korunního svědka v trestním řízení. Objevila se též stížnost na zpoplatňování informací požadovaných od telefonních operátorů pro účely trestního řízení, či obtíže spojené se získáváním informací důležitých pro trestní řízení od bank, obchodních společností apod. Několik pracovníků této složky také vyslovilo názor, že by v případě dovozu, vývozu a průvozu drogy mělo být stanoveno množství OPL, jehož dovoz, vývoz či průvoz by byl trestným činem (obdoba „množství většího než malého“ v ustanovení § 187a tr. zák.). Pracovníci vězeňské služby vnímali jako negativa protidrogové legislativy nejčastěji nízké sazby za drogové trestné činy, dále mj. volnou dostupnost léčiv používaných k výrobě drog, vágnost některých pojmů trestního práva („množství větší než malé“), nedostatek alternativ trestu odnětí svobody např. pro prvotrestané pachatele, či absenci postihu (nikoliv nutně trestněprávního charakteru) užívání OPL. Zazněl i požadavek na rozdělení drog podle společenské a zdravotní nebezpečnosti, zejména pro účely stanovení odlišných sankcí v případě přechovávání drog pro vlastní potřebu (u nebezpečnějších drog zpřísnění současných trestních sankcí, u méně nebezpečných kriminalizace až v případě přechovávání „většího množství“ takové látky, jinak posuzování takového činu jako přestupku). Doplněny by podle některých respondentů z této skupiny měly být také seznamy omamných a psychotropních látek, a to o nové substance, které se objevují na drogovém trhu.

Podobné výsledky se objevily v odpovědi na otázku, v níž jsme se respondentů dotazovali na jejich hodnocení změn trestněprávní úpravy, v oblasti potírání drogové kriminality, za posledních deset let (tato otázka nebyla položena pracovníkům vězeňské služby). Téměř 70 % soudců hodnotilo provedené změny pozitivně, a to jako spíše kladné, dalších 22 % z nich jako neutrální a jen tři respondenti jako spíše záporné. Mezi státními zástupci byly změny označeny za spíše kladné u cca 65 % respondentů, tedy poněkud méně než mezi soudci, ovšem žádný státní zástupce je neoznačil negativně (spíše nebo jednoznačně záporné), neboť zbylí 4 respondenti, kteří se vyjádřili, zhodnotili uvedené změny jako neutrální. Rovněž mezi pracovníky NPC a celní správy byly dotazované změny hodnoceny převážně příznivě, když 56 % pracovníků NPC a polovina pracovníků celní správy je označilo

²⁹ Srovnej blíže text na str. 57 – 58.

za spíše kladné a tři respondenti jako jednoznačně kladné (1 z NPC, dva z CS). Až na dva pracovníky z obou skupin, kteří zvolili variantu „spíše záporné“, pak zbytek respondentů změny pokládal za neutrální.

Celkově tedy přes 60 % respondentů ze všech profesních skupin hodnotilo příslušné změny trestněprávní úpravy pozitivně, více než 20 % neutrálně a jen přibližně 5 % negativně.

Soudci, kteří příslušné legislativní změny hodnotili kladně, svůj názor zdůvodňovali nejčastěji tím, že změny celkově přispěly k lepší ochraně společnosti před drogovou kriminalitou, přičemž zároveň umožnily důkladnější individualizaci jednotlivých případů a přístupu k jednotlivým pachatelům. Uváděli, že česká legislativa se v tomto směru přizpůsobuje realitě. Jiní soudci spatřovali pozitiva především ve zpřísnování trestních sazeb za drogové trestné činy a rozšiřování okruhu jednání, která jsou v rámci dispozice s OPL postižitelná trestním právem. Státní zástupci mezi pozitivy legislativních změn zmiňovali nejčastěji upřesnění skutkových podstat drogových trestných činů a změny trestních sazeb u trestných činů dle § 187 a § 188 tr. zák., které umožňují dostatečně individualizovat rozhodování v jednotlivých případech. Dále oceňovali zavedení některých procesních institutů, jako sledované zásilky, dočasného odložení trestního stíhání či zařazení úpravy operativně pátracích prostředků do trestního řádu.

Kladnou odezvu mezi pracovníky NPC získalo především zpřísnění trestních sazeb za drogové trestné činy. Pracovníci celní správy pozitivně hodnotili zařazení právní úpravy používání operativně pátracích prostředků do trestního řádu, poskytnutí určitých pravomocí v trestním řízení i celním orgánům, zpřesňování skutkových podstat drogových trestných činů, jakož i skutečnost, že změny legislativy postupně umožnily českým orgánům činným v trestním řízení více se zapojit do mezinárodních operací a stát se plnohodnotným partnerem zahraničních orgánů zabývajících se bojem proti drogové kriminalitě.

Mezi negativními aspekty legislativních změn respondenti z řad soudců uváděli skutečnost, že nevedly ke snížení drogové kriminality, že činí trestní řízení stále složitějším, že nevedou k propojení represe s aktivním působením na drogově závislé. Objevil se i názor, že ustanovení § 187a tr. zák. postihuje konzumenty, nikoliv distributory drog. Státní zástupci jako příklady změn, které mají na stíhání drogové kriminality spíše negativní vliv, označili ty úpravy trestního řádu, které vedly k omezení použitelnosti výsledků některých úkonů z přípravného řízení pro důkazní účely v řízení před soudem (zejména úkony, jejichž výsledky jsou zachyceny formou úředního záznamu).

Pracovníci NPC spatřovali negativní změny spíše v zavedení vágního pojmu „množství větší než malé“ do základní skutkové podstaty § 187a tr. zák., ve zrušení možnosti využití tzv. „policejního“ či „operativního“ odposlechu telekomunikačního provozu³⁰, či v až nadměrném posilování ochrany práv obviněného v trestním řízení.

Skutkové podstaty drogových trestných činů vymezují formy protiprávní dispozice s OPL, které zákonodárce pokládá za natolik závažné, že je třeba je postihovat prostředky trestního práva. Zajímá nás názor odborníků na to, zda současným trestním zákonem vymezený okruh různých typů jednání kriminalizuje skutečně ty formy protiprávního nakládání s drogou, které by měl stát trestně stíhat a trestat (tato otázka nebyla položena pracovníkům vězeňské služby).

³⁰ V rámci použití tzv. operativní techniky dle § 35 zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění do 31. 12. 2001.

Mezi respondenty panovala poměrně značná spokojenost s aktuální právní úpravou drogových trestných činů. Názor, že skutkové podstaty trestných činů dle § 187 - § 188a tr. zák. kriminalizují přesně ty typy jednání, které by měl stát trestně stíhat a trestat, vyjádřilo 90 % pracovníků NPC, téměř 90 % pracovníků celní správy (zbytek respondentů této skupiny se k otázce nevyjádřil), a přes 80 % státních zástupců i soudců. Ostatní varianty se v odpovědích vyskytly jen ojediněle. Čtyři soudci a jeden státní zástupce konstatovali, že tyto skutkové podstaty kriminalizují některé typy jednání, které by předmětem trestního stíhání být neměly, naproti tomu dva pracovníci NPC a po jednom státním zástupci a soudci se domnívají, že se dané skutkové podstaty nevztahují na některé typy jednání v souvislosti s OPL, které by kriminalizovány být měly. Celkem se zněním skutkových podstat drogových trestných činů, pokud jde o okruh forem nedovolené dispozice s OPL, které kriminalizují, projevil spokojenost cca 86 % respondentů ze všech profesních skupin.

Jako formy jednání, které by trestní právo postihovat nemělo, uváděli soudci přechovávání OPL pro vlastní potřebu v množství větším než malém příležitostnými konzumenty či naopak osobami závislými.

Pracovníci NPC, kteří pokládali výčet jednání, na něž dopadají skutkové podstaty drogových trestných činů, za nedostatečný, by jej rozšířili o užívání OPL a přechovávání OPL pro vlastní potřebu bez ohledu na množství.

S předchozími názory ne zcela korespondují výsledky, které jsme zjistili při dotazu na adekvátnost výčtu okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby v kvalifikovaných skutkových podstatách drogových trestných činů (tato otázka nebyla položena pracovníkům vězeňské služby). Tento výčet označilo za odpovídající cca 78 % respondentů ze všech profesních skupin, což je téměř o 10 % méně než těch, kteří před tím označili za odpovídající okruh forem nedovolené dispozice s OPL, které by měl stát trestně stíhat a trestat. Nejspokojenější skupinou byli soudci, z nichž výčet okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby považovalo za odpovídající 88 %, a pracovníci celní správy, mezi nimiž se tak vyjádřilo 83 % respondentů. Mezi pracovníky NPC a státními zástupci pokládalo uvedený výčet za odpovídající 65 % respondentů. Zúžení výčtu těchto okolností by měli za vhodné dva pracovníci NPC, zatímco více než 20 % jejich kolegů a státních zástupců by jej naopak rozšířilo (další 2 státní zástupci by některé okolnosti vypustili a jiné naopak doplnili) a tento názor sdíleli též dva pracovníci celní správy a dva soudci.

Soudci ve volných odpovědích navrhli, že by v rámci okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby měla být zohledněna skutečnost, že se pachatel dopustí drogového trestného činu výlučně pro zisk, přičemž sám drogy neužívá. Objevil se též názor, že by znak kvalifikované skutkové podstaty spočívající v získání určitého prospěchu měl být nahrazen znakem spočívajícím ve spáchání činu v určitém rozsahu, což byla nepochybně reakce na aktuální judikaturu Nejvyššího soudu ČR.³¹ Tuto připomínku vyjádřila drtivá většina státních zástupců, kteří se stávajícím výčtem okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby vyslovili určitou nespokojenost (*„V případě § 187, odstavců 3 a 4 by měla být provedena změna jejich znění tak, aby bylo přísněji kvalifikováno jednání, kdy je trestná činnost páčána*

³¹ Podle usnesení NS ČR sp. zn. 7 Tdo 207/2005 je třeba prospěch z trestného činu i v případě prospěchu z distribuce drog interpretovat jako čistý zisk. Znamená to, že při posuzování otázky, zda pachatel získal z takového trestného činu značný prospěch (či prospěch velkého rozsahu), musí soudy odečíst nákupní cenu drogy od částky, kterou pachatel získal jejím prodejem. Blíže viz Trávníčková, I., Zeman, P.: Možnosti trestní justice v protidrogové politice I. IKSP, Praha 2007, str. 36 a násled.

ve značném nebo velkém rozsahu a nikoli, že touto trestnou činností získá pachatel značný prospěch nebo prospěch velkého rozsahu, neboť tyto znaky prakticky není možno prokázat, pokud je třeba od ceny, za kterou pachatel drogy prodává, odečítat jeho náklady na trestnou činnost.“). Dále se mezi nimi objevily názory, že jako okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby by měla být zohledněna speciální recidiva pachatele, nebo že by mohly být vypuštěny znaky kvalifikovaných skutkových podstat trestných činů dle § 187 odst. 1, 3 písm. c) tr. zák. (činem způsobí těžkou újmu na zdraví) a § 187 odst. 1, 4 písm. a) tr. zák. (činem způsobí těžkou újmu na zdraví více osob nebo smrt), a to z důvodu, že způsob, jak poškozený s drogou získanou od pachatele naloží, je již mimo moc pachatele.

Rovněž mezi pracovníky NPC se objevil požadavek na nahrazení „prospěchu“, získaného pachatelem, ve výčtu okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby u trestného činu dle § 187 tr. zák. spíše „rozsahem“ spáchaného činu. Dále se pracovníci NPC vyslovili pro zařazení množství OPL, s nímž bylo protiprávně nakládáno, nebo speciální recidivy pachatele, mezi okolnosti podmiňujících použití vyšší trestní sazby. Pracovníci celní správy rovněž navrhovali zohlednit recidivu pachatele, a to ve formě systému „třikrát a dost“.

Poměrně často se ozývají návrhy doporučující u jednotlivých drogových deliktů zpřísnit, nebo naopak zmírnit stávající trestní sazby. Jak posuzují trestní sazby za drogové delikty naši experti ukazují podrobně následující tabulky. Případný rozdíl mezi součtem procentních podílů jednotlivých variant odpovědi a 100 % představuje podíl respondentů z dané profesní skupiny, kteří svou odpověď neuvedli.

Trestní sazby za drogové delikty - § 187 tr. zák.

	mírné	odpovídající	přísné
Vězeňská služba	53 %	42 %	0 %
Celníci	50 %	42 %	0 %
NPC	53 %	44 %	3 %
St. zástupci	22 %	61 %	9 %
Soudci	22 %	59 %	12 %

Trestní sazby za drogové delikty - § 187a tr. zák.

	mírné	odpovídající	přísné
Vězeňská služba	45 %	45 %	8 %
Celníci	42 %	50 %	8 %
NPC	44 %	56 %	0 %
St. zástupci	4 %	83 %	0 %
Soudci	20 %	65 %	0 %

Trestní sazby za drogové delikty - § 188 tr. zák.

	mírné	odpovídající	přísné
Vězeňská služba	58 %	37 %	0 %
Celníci	33 %	58 %	0 %
NPC	41 %	59 %	0 %
St. zástupci	9 %	65 %	13 %
Soudci	18 %	65 %	10 %

Trestní sazby za drogové delikty - § 188a tr. zák.

	Mírné	odpovídající	přísné
Vězeňská služba	71 %	24 %	3 %
Celníci	42 %	50 %	0 %
NPC	38 %	59 %	3 %
St. zástupci	22 %	65 %	0 %
Soudci	24 %	67 %	2 %

K otázce týkající se rozpětí trestních sazeb za drogové delikty experti téměř nevyužívali možnosti volné odpovědi. Expert z vězeňské služby hodnotí aktuální trestní sazby v případě § 187 a 188 tr. zák. jako neodpovídající z důvodu nedostatečné diferenciací skutkových podstat (nereflektuje různou mírou zdravotních a společenských rizik OPL). Podle experta z NPC lze trestní sazby za nezákonnou manipulaci s OPL obecně pokládat za odpovídající, horší je to s konkrétně ukládanými tresty, kde se nejčastěji ukládají tresty blízké dolní hranici. Podle názoru experta z řad soudců by nicméně v § 187 tr. zák. bylo vhodné vypustit spodní hranici jednoho roku (popř. ji snížit), aby bylo možno postihnout odpovídajícím způsobem společenskou nebezpečnost konkrétní trestné činnosti (vypěstování několika rostlin marihuany apod).

Právní úpravě je někdy vytýkána vágnost některých znaků skutkové podstaty trestných činů, která může vést k nejednotnému výkladu a k oslabení právní jistoty. Protože se znaky skutkové podstaty, jejichž výklad může působit určité obtíže, vyskytují i ve skutkových podstatách drogových trestných činů, zajímal nás názor expertů na to, do jaké míry by měl být takový výklad volný. Zaměřili jsme se přitom na kvantitativní znaky skutkové podstaty, týkající se rozsahu či množství a ptali jsme se, jakou formou by měly být kvantifikovány znaky skutkové podstaty drogových trestných činů „větší (značný, velký) rozsah“, resp. „množství větší než malé“. Tyto otázky nebyly položeny pracovníkům vězeňské služby.

Pokud jde o znak kvalifikované skutkové podstaty „větší (značný, velký) rozsah“, více než polovina všech respondentů uvedla, že by měl být kvantifikován přímo ve výkladovém ustanovení trestního zákona. Tento názor zastává zhruba třetina pracovníků celní správy (33 %) a státních zástupců (30 %), a nadpoloviční většina pracovníků NPC (67 %) a též soudců (59 %), u nichž by snad bylo možno očekávat určitou tendenci k ponechání většího prostoru pro vlastní uvážení soudce. Kvantifikaci formou podzákoného obecně závazného právního předpisu (nařízením vlády, vyhláškou) by upřednostnil stejný podíl státních zástupců jako v prvním případě (30 %), dále čtvrtina pracovníků celní správy a necelá pětina soudců (18 %) a pracovníků NPC (16 %). Přibližně stejně velký podíl respondentů ze všech profesních skupin (19 %) by výklad uvedeného znaku ponechal rozhodovací praxi orgánů

činných v trestním řízení. Tímto způsobem se vyslovila čtvrtina pracovníků celní správy, zhruba pětina soudců a státních zástupců (jeden státní zástupce navíc uvedl kombinaci možností kvantifikace přímo v trestním zákoně s možnou korekcí v rámci rozhodovací praxe), a cca 13 % pracovníků NPC. Jen výjimečně se objevily názory, podporující výklad formou interního předpisu v rámci struktury orgánů činných v trestním řízení, jako jsou pokyny Policejního prezidenta, obecně závazné pokyny nejvyššího státního zástupce či výkladové stanovisko Nejvyššího soudu (dva pracovníci celní správy, dva státní zástupci a po jednom pracovníkovi NPC a soudci).

U znaku skutkové podstaty „množství větší než malé“ byly výsledky podobné. S kvantifikací formou výkladového ustanovení trestního zákona souhlasilo zhruba stejné množství respondentů jako u kvantifikace „většího (značného, velkého) rozsahu“. U jednotlivých profesních skupin tento podíl činil 33 % u pracovníků celní správy, 63 % u pracovníků NPC, 39 % u státních zástupců a 51 % u soudců. Téměř čtvrtina všech respondentů by zvolila kvantifikaci formou podzákoného obecně závazného právního předpisu, konkrétně čtvrtina pracovníků celní správy a NPC, 39 % státních zástupců a 18 % soudců. Poněkud nižší podíl expertů, než tomu bylo u předchozího znaku skutkové podstaty, na který jsme se dotazovali, by upřednostnil ponechání výkladu rozhodovací praxi orgánů činných v trestním řízení (celkem 16 % respondentů, konkrétně 25 % pracovníků celní správy, 24 % soudců, dva pracovníci NPC a jeden státní zástupce s tím, že další státní zástupce označil kombinaci dvou možností, a sice interního předpisu a rozhodovací praxe). Opět pouze výjimečně byla uváděna možnost výkladu formou interního předpisu orgánů činných v trestním řízení (dva pracovníci celní správy, dva státní zástupci, dva soudci a jeden pracovník NPC).

Skutková podstata trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů dle § 187 tr. zák. je formulována tak, že zahrnuje širokou škálu různých jednání, mezi nimiž mohou být zjevně značné rozdíly co do závažnosti (komerční výroba a distribuce syntetických drog na jedné straně, či jednorázové bezplatné poskytnutí cigarety marihuany mezi kamarády v partě na straně druhé). U takto široce formulovaných skutkových podstat je často předmětem diskuse, zda trestní sazby stanovené na tyto trestné činy mají dostatečné rozpětí na to, aby soud při rozhodování o druhu a výši trestu mohl náležitě zohlednit konkrétní stupeň společenské nebezpečnosti činu. U trestného činu dle § 187 tr. zák. se taková diskuse může týkat především dolní hranice trestní sazby kvalifikovaných skutkových podstat uvedených ve druhém a třetím odstavci § 187 (2, resp. 8 let), a to ve vztahu k případům, kdy se pachatel dopustí trestného činu vůči osobě mladší než osmnáct let (§ 187 odst. 1, 2 písm. b)), resp. mladší než patnáct let (§ 187 odst. 1, 3 písm. b)). O potřebě zvýšené ochrany dětí a mladistvých před pachateli, nabízejícími jim drogy, lze sotva pochybovat, nicméně právě v některých, nikoliv ojedinělých případech nižší závažnosti, by důsledná aplikace stanovené trestní sazby mohla odporovat principu přiměřenosti trestu. Soudům pak nezbývá než využívat možnosti nepřihlédnout k okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby dle § 88 tr. zák. či mimořádného snížení trestu odnětí svobody. Respondenti se měli vyjádřit, zda by případně souhlasili se snížením dolní hranice trestní sazby u kvalifikovaných skutkových podstat trestného činu dle § 187 tr. zák.

Dotázaní odborníci tuto možnost poměrně jednoznačně odmítli, když se proti takové změně vyslovilo téměř 80 % z nich. Se snížením by souhlasilo 18 % respondentů všech skupin a zbytek se nevyjádřil. Zajímavé je rozdělení odpovědí podle jednotlivých profesí. S uvedenou změnou by nesouhlasil žádný z pracovníků celní správy ani NPC, kteří se k věci

vyjádřili. Mezi státními zástupci by s ní souhlasilo více než 20 % respondentů a mezi soudci jedna třetina.

Soudci, kteří by s uvedenou možností souhlasili, odůvodňovali svůj názor tím, že by tak měli větší možnost zohlednit okolnosti jednotlivých případů, jako jsou mj. druh a množství drogy či nebezpečnost daného jednání („zejména u § 187/2b), 3b) TZ – uplatňování stávající trestní sazby u bagatelních případů (cigareta marihuany poslaná dokolečka více osobám atp.) je přísné; vede k hledání cesty ukládání trestu pod dolní hranici či aplikaci § 88/1 TZ“). Díky tomu by soudci nemuseli při ukládání trestu v méně závažných případech hledat zákonné způsoby jak uložit trest pod dolní hranici trestní sazby (viz výše). Konkrétně respondenti zmiňovali případ trestného činu § 187 odst. 1, 4 písm. c) tr. zák., tedy případu, kdy pachatel spáchal čin uvedený v ustanovení § 187 odst. 1 ve spojení s organizovanou skupinou působící ve více státech. Poukazovali na skutečnost, že míra zapojení pachatele do činnosti takové skupiny bývá někdy poměrně malá, zejména v případech příhraničního styku, přičemž dolní hranice trestní sazby činí 10 let. Také státní zástupci, připouštějící tuto změnu, argumentovali možností náležité individualizace rozhodnutí v jednotlivých případech.

Soudci, kteří nabízenou možnost odmítli, zdůrazňovali především vysokou typovou nebezpečnost jednání, která kvalifikované skutkové podstaty § 187 tr. zák. postihují. Dále vyslovili názor, že by taková změna působila proti generální prevenci a vedla k nárůstu tohoto druhu kriminality. Řada z nich upozorňovala, že trestní zákon poskytuje dostatečné možnosti jak zohlednit případně nižší společenskou nebezpečnost trestného činu v konkrétním případě, a to aplikací ustanovení § 40 odst. 1 tr. zák., případně § 88 odst. 1 tr. zák. Stejně důvody uváděli při odmítnutí takové změny i státní zástupci. Podle některých z nich jsou navíc již v současnosti tresty v méně závažných případech ukládány při dolní hranici trestní sazby, a tato dolní hranice měla být spíše zvýšena. Zvýšení dolní hranice trestních sazeb u kvalifikovaných skutkových podstat trestného činu dle § 187 tr. zák. namísto jejího snížení by uvítala také většina respondentů z řad pracovníků NPC, kteří se k věci vyjádřili. Ti mezi svými argumenty proti nabízené možnosti uváděli společenskou nebezpečnost jednání, na něž dopadají uvedené skutkové podstaty, a stávající, dle jejich názoru dostatečně široké meze pro ukládání trestu za takové činy. Prakticky stejný postoj zastávali i respondenti z řad pracovníků celní správy, kteří se k věci vyjádřili.

Jedním z cílů zavedení institutu zločinného spolčení do našeho právního řádu³² bylo umožnit účinně postihovat mj. organizovaný obchod s drogami. Skutečností je, že ustanovení § 163a tr. zák. o trestném činu účasti na zločinném spolčení bylo zpočátku využíváno zcela minimálně a ani v současnosti není postih podle tohoto ustanovení příliš častý.³³ Současná právní úprava zločinného spolčení v trestním zákoně (včetně úpravy účinné lítosti a beztrestnosti agenta) je z hlediska použitelnosti při stíhání organizovaného obchodu s drogami podle všech skupin expertů s převahou hodnocena jako vyhovující, a to celníky v 67 %, NPC v 63 %, státními zástupci ve 41 % a soudci v 53 %. Jako spíše vyhovující je označena 27 % státních zástupců a 29 % soudců. Za nevyhovující ji považuje 17 % celníků, a shodně 9 % specialistů z NPC a státních zástupců. (otázka nebyla zadávána respondentům z vězeňské služby).

³² Novela trestního zákona č. 152/1995 Sb. s účinností od 1. 9. 1995.

³³ V roce 2006 bylo poprvé od zavedení tohoto trestného činu za něj odsouzeno více než 10 osob, a sice 21 (počty osob odsouzených za trestný čin dle § 163a tr. zák. v předchozích letech: 2005 – 9, 2004 – 10, 2003 – 5, 2002 – 0, 2001 – 2, 2000 – 0, 1999 – 1); viz Scheinost, M.: Úmluvy OSN a jejich ratifikace. In: Aktuální problémy rekodifikace trestního práva hmotného. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference konané dne 11. 5. 2007 v Praze. Karolinum, Praha 2007, str. 128 – 129.

Podle ustanovení § 88 odst. 4 tr. ř. má-li být záznam telekomunikačního provozu užit jako důkaz, je třeba k němu připojit protokol s uvedením údajů o místě, času, způsobu a obsahu provedeného záznamu, jakož i o osobě, která záznam pořídila. V praxi se někdy vyskytují nejasnosti, zda je nutné, popř. žádoucí v protokolu uvádět doslovný přepis záznamu.³⁴ Zajímalo nás, jak se na tuto otázku dívají experti z různých složek trestní justice. Pouze soudci preferují většinově (v 59 %) názor, že v trestním řízení o drogové kriminalitě by měl být vždy součástí protokolu doslovný přepis záznamu o telekomunikačním provozu. Státní zástupci ve 30 % uvádí, že je to nutné pouze v případech, kdy zaznamenaná osoba hovoří cizím jazykem, zatímco dalších 34 % státních zástupců se domnívá, že je to zbytečné. Tento názor sdílí i většina, tj. 54 % expertů z celní správy a 34 % policistů NPC (ani tato otázka nebyla zadávána expertům z vězeňské služby).

Mezi odborníky se vyskytují určité pochybnosti o tom, jaká je podle současné právní úpravy odpovídající právní kvalifikace jednání, spočívajícího v neoprávněném pěstování rostliny konopí, a to bez zjištěného úmyslu látku dále distribuovat.³⁵ V této otázce panovala mezi respondenty z dotázaných expertních skupin (otázka nebyla zadávána expertům z vězeňské služby a celníkům) výrazná shoda. Celkově převážil názor, že by se uvedené jednání mělo posuzovat jako výroba OPL ve smyslu § 187 tr. zák. (NPC 63 %, státní zástupci 35 %, soudci 41 %). Shodný podíl státních zástupců (35 %) se přiklonil k právní kvalifikaci uvedeného jednání jako přechovávání OPL nikoliv pro jiného v množství větším než malém dle § 187a tr. zák. Právní kvalifikaci podle § 188 tr. zák., tedy opatření si předmětu určeného k nedovolené výrobě OPL, uvedlo 13 % státních zástupců a 12 % soudců. Názor, že by měl být kanabis ze seznamu OPL vypuštěn, zastává 12 % soudců a 9 % státních zástupců („*vypustit marihuanu, neboť je maximálně stejně společensky nebezpečná jako legální alkohol, který také bývá tzv. „startovací drogou“ k jiným drogám, přičemž úmrtí způsobuje stejně jako legální tabák*“). Svě sdělení doplnili státní zástupci o upozornění, že již existují judikáty, které vše upřesňují, dále že v žádném případě nelze paušalizovat a je nutno důsledně přihlížet i ke stupni společenské nebezpečnosti činu. Konkrétně uváděli, že právní kvalifikace dle § 188 tr. zák. má být použita v případě vypěstování rostlin, aniž dojde ke sklizení a usušení, kvalifikace dle § 187 tr. zák. v případě usušení a zpracování vypěstovaných rostlin.

Jednotlivé skupiny expertů (mimo odborníků z vězeňské služby) hodnotili dále na pětistupňové škále, která z vyjmenovaných změn v oblasti trestního práva procesního v posledních zhruba deseti letech znamenala podle jejich zkušeností největší přínos pro odhalování a stíhání drogové kriminality. Mezi změnami, které jsme respondentům nabídli, bylo zavedení možnosti záměny zásilek (§ 87a tr. ř.), zavedení možnosti sledování zásilky (§ 87b tr. ř.), zavedení možnosti získání údajů o uskutečněném telekomunikačním provozu (§ 88a tr.ř.), zavedení možnosti využít záznamy získané při použití operativně pátracích prostředků jako důkaz v trestním řízení, a zavedení institutu dočasného odložení trestního stíhání. Pořadí jednotlivých procesněprávních změn určil nejvyšší součet hodnocení na stupni č. 1 pětibodové škály, získaných od všech expertních skupin. Za nejprínosnější změnu respondenti tímto způsobem označili zavedení možnosti využít záznamy získané při použití operativně pátracích prostředků jako důkaz v trestním řízení. Pouze celníci preferovali nejčastěji (v 67 %) zavedení možnosti sledování zásilky, a u soudců převážilo mírně (v 39 %)

³⁴ Viz např. Novotná, J.: Nad jedním rozhodnutím Vrchního soudu v Praze. Bulletin NPC, 4/2003, str. 3 – 4.

³⁵ Blíže viz např. Trávníčková, I., Zeman, P.: Možnosti trestní justice v protidrogové politice I. IKSP, Praha 2007, str. 35 a násl.

zavedení možnosti získání údajů o uskutečněném telekomunikačním provozu, zatímco zavedení možnosti využít záznamy získané při použití operativně pátracích prostředků jako důkaz v trestním řízení získalo mezi soudci nejvyšší hodnocení u 33 % respondentů. Jako nejméně přínosnou změnu uvedli soudci zavedení institutu dočasného odložení trestního stíhání (nejvyšší hodnocení stupněm č. 1 jí přidělilo 6 % z nich), zatímco zástupci ostatních skupin hodnotili jako nejméně úspěšné zavedení možnosti záměny zásilek (státní zástupci v 9 %, pracovníci NPC v 31 % a pracovníci celní správy v 17 %).

Jednou z významných změn, které do českého trestního práva přinesla tzv. velká novela trestního řádu, tj. zákon č. 265/2001 Sb., bylo zavedení zkráceného přípravného řízení a na něj navazujícího zjednodušeného řízení před samosoudcem jako nového typu trestního řízení, určeného pro projednání méně závažných a skutkově i důkazně jednoduchých trestních věcí.³⁶ Z drogových trestných činů připadá vzhledem k výši trestních sazeb³⁷ využití zkráceného řízení v úvahu pouze u trestných činů dle § 187a, příp. § 188a tr. zák., a to v základních skutkových podstatách. Ze statistických údajů ministerstva spravedlnosti vyplývá, že poměr počtu osob, jejichž věc byla projednávána ve zkráceném přípravném řízení a v přípravném řízení klasickém, se po zavedení velké novely postupně měnil, a to tak, že rostl podíl osob, vůči nimž bylo vedeno přípravné řízení zkrácené (16 % v roce 2002, 26 % v roce 2006).³⁸ Z drogových trestných činů však bylo od roku 2002 projednáno pouze 13 případů trestného činu dle § 187a odst. 1 tr. zák.³⁹ ve zkráceném přípravném řízení, tedy necelé jedno procento u všech případů, kdy bylo přípravné řízení ve věci tohoto trestného činu v daném období vedeno. Zeptali jsme se respondentů, čím je podle jejich názoru způsobena skutečnost, že o případech trestného činu dle § 187a tr. zák. bývá zkrácené přípravné řízení konáno výrazně méně často, než je tomu obecně u celkové trestné činnosti. Přitom jsme jim nabídli několik možností, ale také ponechali prostor pro vyjádření jiného názoru. Tato otázka nebyla položena pracovníkům vězeňské služby.

Významný podíl respondentů všech profesních skupin se přiklonil k variantě A, že v případě těchto trestných činů nebývají splněny zákonné podmínky konání zkráceného přípravného řízení (29 % pracovníků celní správy, 31 % pracovníků NPC, 30 % státních zástupců, 49 % soudců). Často volenou variantou odpovědi (varianta B) byla též skutečnost, že pachatelé těchto trestných činů nejsou ani ve skutkově jednoduchých případech motivováni k rychlému uzavření případu a řízení komplikují (33 % pracovníků celní správy, 16 % pracovníků NPC, 2 státní zástupci, 5 soudců). Naopak méně často se objevil názor (varianta C), že orgány činné v trestním řízení nejsou v těchto případech příliš ochotny vyřizovat věc ve zkráceném řízení. Tuto variantu označilo pouze 5 soudců a dva pracovníci celní správy, tedy orgánů, které o typu řízení, které bude ve věci konáno, nerozhodují.

³⁶ Tzv. zkrácené řízení bylo jedním ze čtyř hlavních předmětů výzkumu, ukončeného v IKSP v roce 2007; viz Zeman, P. a kol.: Vliv vybraných ustanovení velké novely trestního řádu na průběh trestního řízení. IKSP, Praha 2008.

³⁷ Zkrácené přípravné řízení se koná o trestných činech, o nichž přísluší konat řízení v prvním stupni okresnímu soudu a na které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje tři léta, jestliže podezřelý byl přistižen při činu nebo bezprostředně poté, nebo v průběhu prověřování trestního oznámení nebo jiného podnětu k trestnímu stíhání byly zjištěny skutečnosti, jinak odůvodňující zahájení trestního stíhání a lze očekávat, že podezřelého bude možné ve lhůtě dvou týdnů postavit před soud (§ 179a odst. 1 tr. ř.).

³⁸ Zeman, P. a kol.: Vliv vybraných ustanovení velké novely trestního řádu na průběh trestního řízení. IKSP, Praha 2008, str. 14 a násl.

³⁹ Statistická ročenka kriminality za příslušný rok. Ministerstvo spravedlnosti, Praha.

O tom, že patrně nelze určit jednu konkrétní příčinu menšího využívání zkráceného řízení v případech drogové kriminality, svědčí skutečnost, že řada respondentů označila více než jednu variantu. Celá čtvrtina pracovníků NPC zvolila kombinaci variant A a B, stejně jako 13 % pracovníků celní správy a 16 % soudců. Jeden soudce označil společně varianty B a C, a další soudce, stejně jako tři pracovníci NPC, označil dokonce všechny tři nabízené varianty.

Možnosti zvolit jinou příčinu, než jaké nabízely jednotlivé varianty, využili dva soudci a jeden pracovník celní správy, ale také celých 40 % státních zástupců. Respondenti se shodli, že tyto případy nejsou k projednání ve zkráceném řízení vhodné proto, že ve lhůtách stanovených k provedení zkráceného přípravného řízení nelze získat potřebná odborná vyjádření, příp. znalecké posudky, o složení a množství zajištěné látky a o duševním stavu pachatele – uživatele drog.

Specifickým problémem je drogová kriminalita páchaná mladistvými pachateli. V této souvislosti jsme se respondentů zeptali na jejich názory ohledně vlivu přijetí zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, a jeho aplikace, a to na stíhání drogové kriminality páchané mladistvými a na nápravu mladistvých pachatelů drogové kriminality. Stejně tak jako další otázky ze zvláštní části dotazníku, zabývající se hlouběji právními aspekty, byly i tyto otázky položeny pouze státním zástupcům a soudcům.

Respondenti obou profesních skupin se převážně shodovali na tom, že na průběh a účinnost stíhání uvedených trestných činů nemá tento zákon podstatný vliv (70 % státních zástupců, 69 % soudců). Pouze jeden zástupce z každé skupiny uvedl, že tento zákon stíhání zmíněných trestných činů oproti dřívějšímu usnadňuje, zatímco 2 státní zástupci a 6 soudců se vyjádřilo v tom smyslu, že zákon naopak jejich stíhání oproti dřívějšímu komplikuje.

Mezi pozitivy, která zákon č. 218/2003 Sb. přinesl pro průběh stíhání drogové kriminality, zmínili soudci nezveřejňování totožnosti mladistvého pachatele a širší okruh možných alternativních přístupů k němu.

Komplikace, které zákon účinnému stíhání drogové kriminality mladistvých způsobil, spatřovali soudci především v tom, že složitější procesní postupy ztěžují práci policejního orgánu.

Pokud jde o vliv na nápravu mladistvých pachatelů drogových trestných činů, opět většina respondentů uvedla, že tato možnost se přijetím a aplikací uvedeného zákona oproti dřívějšímu nezměnila (61 % státních zástupců, 63 % soudců). Přeci jen více respondentů (5 státních zástupců a 6 soudců) připustilo, že zákon č. 218/2003 Sb. je z hlediska nápravy mladistvých pachatelů přínosem, zatímco pouze 4 soudci uvedli, že naopak nápravu uvedených pachatelů oproti dřívějšímu ztěžuje.

Soudci konstatovali, že zákon č. 218/2003 Sb. poskytuje širší škálu možných postupů a opatření, jež by měla nápravě mladistvého pachatele přispět. Jeho možný pozitivní vliv je však podle nich zároveň eliminován jeho složitostí, nedostatečnou provázaností s trestním zákonem a trestním řádem, jakož i tím, že v praxi neexistuje dostatek nápravných či resocializačních programů mimo oblast trestní justice, do nichž by bylo možno mladistvého pachatele zapojit. Větší možnosti, jak na mladistvého pachatele výchovně působit, přinesl zákon rovněž podle názoru některých státních zástupců.

Série dalších tří otázek měla zjistit názory expertů na platnou právní úpravu některých klíčových trestněprocesních institutů z oblasti právního styku s cizinou v trestním řízení, a to samozřejmě s ohledem na stíhání drogové kriminality. Kvalitní právní úprava právního styku s cizinou, odpovídající mezinárodním úmluvám, je základním předpokladem účinné mezinárodní spolupráce při stíhání kriminality s mezinárodním prvkem, jejímž je drogová kriminalita (resp. její příslušná část) klasickým příkladem. Soustředili jsme se na instituty vyžádání obviněného z ciziny, předávání osob na základě Evropského zatýkacího rozkazu a dožádání.

Hodnocení respondentů bylo u všech tří institutů velmi pozitivní. Nejlépe byla respondenty obou skupin hodnocena právní úprava dožádání. Jako vyhovující či spíše vyhovující ji označilo 78 % státních zástupců a 86 % soudců. Právní úprava vyžádání obviněného z ciziny si takové hodnocení vysloužila u 61 % státních zástupců a 84 % soudců, a právní úprava předávání osob na základě tzv. Eurozatykače u stejného podílu státních zástupců a mírně nižšího (77 %) podílu soudců.

Stejně dobrým vysvědčením, jako je vysoký podíl spokojených respondentů, je pro právní úpravu zmíněných institutů skutečnost, že za nevyhovující či spíše nevyhovující ji označilo jen několik jednotlivých respondentů, a sice u vyžádání obviněného z ciziny se tak vyslovil jediný státní zástupce a dva soudci, u předávání osob na základě Eurozatykače jeden státní zástupce a 5 soudců, a u dožádání 4 soudci. Ostatní respondenti se s uvedenými instituty v praxi neshledali nebo se k věci nevyjádřili.

Respondenti všech profesních skupin se nicméně shodli, že paušalizovat je obtížné a že zkušenosti s různými státy jsou rozdílné. K problémům s využíváním institutu dožádání patří občasná komplikovanost a zdlouhavost celého procesu. Nejlepší zkušenosti panují s dožádáním na základě dvoustranných mezistátních smluv. Rovněž průběh vyžádání obviněného z ciziny označila řada respondentů za často zdlouhavý proces. Využívání Evropského zatýkacího rozkazu podle respondentů všech skupin významně ztěžuje skutečnost, že jej lze použít pouze pro případy trestných činů, spáchaných až po účinnosti novely, která jej do trestního řádu zavedla.⁴⁰ Jeden ze soudců to vyjádřil slovy: „*Omezení v podobě data spáchaného trestného činu až po 1. 11. 2004 činí EZR naprosto bezzubým vůči předchozí trestné činnosti – státy nechtějí mezinárodní zatýkací rozkaz uznávat a EZR vydat nemůžeme – výhrada ČR je naprosto kontraproduktivní*“.

Seznam OPL

V souladu se závazky obsaženými v tzv. mezinárodních protidrogových úmluvách⁴¹ je v České republice doplňován seznam látek označovaných jako omamné či psychotropní látky uvedený v přílohách 1 – 7 zákona č. 167/1998 Sb., o návykových látkách,

⁴⁰ Zákon č. 539/2004 Sb., který účinnosti nabyl dne 1. 11. 2004.

⁴¹ Jednotná úmluva o omamných látkách z roku 1961 (vyhláška ministra zahraničních věcí č. 47/1965 Sb.) ve znění Protokolu o změnách Jednotné úmluvy o omamných látkách z roku 1972 (sdělení ministerstva zahraničních věcí č. 458/1991 Sb.) Úmluva o psychotropních látkách z roku 1971 (vyhláška ministra zahraničních věcí č. 62/1989 Sb.) Úmluva OSN proti nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropními látkami z roku 1988 (sdělení ministerstva zahraničních věcí č. 462/1991 Sb.)

přičemž uvedený seznam také vymezuje OPL pro účely trestního zákona.⁴² Okruh látek, které se v praxi jako drogy zneužívají, se však stále rozšiřuje. Zajímalo nás, zda aktualizace seznamu OPL odpovídá potřebám praxe respondentů, a to jak z časového (rychlost aktualizace), tak i z obsahového (okruh v seznamu vyjmenovaných látek) hlediska. Jak hodnotili aktuálnost seznamu drog z časového hlediska naši experti ukazuje následující tabulka. Případný rozdíl mezi součtem procentních podílů jednotlivých variant odpovědi a 100 % představuje podíl respondentů z dané profesní skupiny, kteří svou odpověď neuvadli.

Aktualizace seznamu OPL - z časového hlediska (údaje jsou uváděny v %)

	včas	s mírným zpožděním	se zpožděním	nevím
Pracovníci VS	21	29	18	21
Pracovníci CS	54	13	4	21
Pracovníci NPC	9	28	28	28
St. zástupci	26	30	0	30
Soudci	47	18	2	29

S převažujícím kladným hodnocením rychlosti, s jakou drogové novinky podléhají legislativní úpravě, koresponduje zjištění, že 60 % všech expertů se domnívá, že také z obsahového hlediska odpovídá tento seznam potřebám praxe. S tímto hodnocením souhlasí 80 % soudců a téměř stejný podíl celníků (79 %), jakož i 61 % státních zástupců, avšak pouze 42 % expertů vězeňské služby a ještě méně (37 %) policistů z NPC.

Právě policisté NPC preferují názor (41 %), že je nezbytné „Seznam OPL“ doplnit o některé látky. Jedná se především o Ketamin, používaný ve veterinářství jako silné analgetikum, a o nové látky, prekursory, které se využívají v Holandsku k výrobě tablet XTC a které v současné době nejsou na seznamu zakázaných látek. Navrhují doplnit mCPP (meta-chlor-phenyl-piperazin) pro stejné účinky jako MDMA⁴³, také GBL - gammabutyrolacton, prekursor pro výrobu GHB. GBL je tekuté, užívá se namísto GHB smíchané s tekutinami, jeho účinky jsou totožné jako u uvedené psychotropní drogy. GBL je volně prodejné v České republice a kontrolou u odběratelů je téměř nemožné prokázat jeho nelegální užití. Do zákona o návykových látkách by měla být podle názorů pracovníků NPC zařazena volně prodejná léčiva Modafen, Paralen Plus, Nurofen Stopgrip. Tato léčiva by měla být vydávána pouze na lékařský předpis, což by se příp. mohlo týkat obecně všech léčiv s obsahem efedrinu a pseudoefedrinu. Důvodem je zneužívání těchto léčiv pro nelegální výrobu metamfetaminu (pervitinu), a to v masovém měřítku. Při stávající legislativní úpravě nelze tomuto jevu účinnými prostředky zabránit.

Z řad státních zástupců zazněl názor, že by bylo vhodné stávající seznam OPL doplnit o „*Subutex (buprenorfin) a Metadon, neboť jsou signály, že tyto léky používané při léčení drogové závislosti jsou dlouhodobě mezi narkomany získávány za účelem obchodu*“

⁴² Prekursory jsou v současnosti vymezeny přímo použitelnými předpisy ES, kterými jsou nařízení Evropského Parlamentu a Rady (ES) č. 273/2004 ze dne 11. února 2004 o prekursorech drog, a nařízení Rady (ES) č. 1111/2005 ze dne 22. prosince 2004, kterým se stanoví pravidla pro sledování obchodu s prekursory drog mezi Společenstvím a třetími státy.

⁴³ Nedávno byly zachyceny tablety extáze s příměsí mCPP, což je kombinace způsobila vyvolat velmi nepříznivé vedlejší účinky (bolesti hlavy, ledvin, záchvaty křečí). Výskyt byl potvrzen i v rámci evropského Systému včasného varování, který koordinuje Evropské monitorovací centrum pro drogy a drogové závislosti a Europol, viz Europol-EMCDDA Joint Report on a new psychoactive substance: 1-(3-chlorophenyl)piperazine (mCPP), www.emcdda.europa.eu

a obchodovány“. Mezi experty z vězeňské služby se objevil návrh současnou legislativu „doplnit o obecnou formulaci „látky jako drogy zneužívané“, viz např. zneužívání tzv. substitučních drog (Subutex)“. Pouze jeden z expertů – soudce navrhl seznam OPL zúžit o marihuanu „vypustit marihuanu, neboť je maximálně stejně společensky nebezpečná jako alkohol, který také bývá tzv. „startovací drogou k jiným drogám“

Kategorizace drog pro trestněprávní účely

Mezi odborníky probíhá dlouhodobá diskuse o možnosti legislativně rozdělit drogy pro trestněprávní účely do několika skupin, a to podle míry zdravotní a společenské nebezpečnosti spojené s jejich užíváním.⁴⁴ Odpovědi respondentů na otázku, zda takové legislativní dělení pokládají za žádoucí, vyzněly u 71 % všech dotázaných v neprospěch kategorizace. Téměř absolutně (tj. v 91 %) ji odmítali policisté NPC, z 83 % státní zástupci a v 71 % celníci. Mírně nadpoloviční většinou sdílí tento názor experti z vězeňské služby (58 %) a ještě méně (53 %) soudci.

Pokud soudci doplňovali svůj názor na kategorizaci jednotlivých druhů drog, jednalo se převážně o argumenty schvalující kategorizaci s tím, že je nutno podle nebezpečnosti účinků drog na organismus upravit trestní sazbu. Pouze jeden soudce zároveň poznamenal, že „přílišná kazuičnost může škodit“. Názorovou jednotu v tomto směru narušil ojedinělý úsudek, že „droga je droga“. Také někteří experti z vězeňské služby navrhovali rozdělit drogy dle zdravotního a sociálního dopadu. Zároveň zaznělo i nemálo výhrad např. „*Ne – v souvislosti s praktickými zkušenostmi a poznatky u drogové problematiky v oblasti výkonu trestu odnětí svobody lze případně legislativní rozdělení drog pro trestněprávní účely do několika kategorií, a případně i pro jiné účely, např. účely kázeňské odpovědnosti a mimo jiné i účely výkonu trestu odnětí svobody, považovat za nežádoucí a nepřijatelné.*“ Státní zástupci většinou upozorňovali, že už současná úprava umožňuje, jak pokud jde o posouzení společenské nebezpečnosti, tak pokud jde o uložení konkrétního trestu, na druh drogy reagovat. Mezi experty z NPC a celníky se objevily názory připouštějící rozdělení drog na „měkké“ a „tvrdé“ pouze výjimečně.

Využívání alternativních trestů a opatření

Alternativní tresty nespojené s výkonem trestu odnětí svobody mimo jiné obecně umožňují více diferencovat sankce podle okolností spáchaného trestného činu a osobnosti

⁴⁴ Vláda ČR dne 14. listopadu 2001 usnesením č. 1177/01 přijala v souvislosti s drogovou problematikou soubor opatření, jejichž realizaci uložila příslušným ministrům. Jednalo se mimo jiné o požadavek, aby byly drogy legislativně rozděleny do 2, respektive 3 kategorií podle míry jejich zdravotní a společenské nebezpečnosti, tj. podle negativních zdravotních a společenských dopadů v důsledku jejich zneužívání. Expertní skupina ministerstva zdravotnictví v březnu 2003 připravila rozdělení omamných a psychotropních látek do tří kategorií, a to s ohledem na jejich somatické, psychologické, sociální a epidemiologické aspekty. V pořadí od nejméně rizikových po nejrizikovější podle uvedených aspektů se jednalo zhruba o tyto kategorie: 1) konopné látky (produkty obsahující THC), 2) extáze a její deriváty, psychedelika/halucinogeny, 3) drogy amfetaminového typu, heroin a další opioidy, kokainové drogy, deriváty fenylethylaminu (tzv. „nepravá extáze“); viz např. Sekretariát Rady vlády pro koordinaci protidrogové politiky: Kategorizace ilegálních drog. Tisková zpráva, 2003, www.vlada.cz

jeho pachatele, a tím zvýšit naději na nápravu a resocializaci pachatele.⁴⁵ Uplatnění nacházejí v méně závažných případech, kdy vzhledem k nebezpečnosti činu a stupni narušení pachatele není na něj nutno působit nepodmíněným trestem odnětí svobody. Vzhledem k typové nebezpečnosti trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů dle § 187a tr. zák., k povaze jednání, které toto ustanovení postihuje a z toho vyplývajícího okruhu jeho obvyklých pachatelů, se alternativní tresty (jakož i alternativní postupy v trestním řízení obecně) nabízejí jako způsob, jak se pokusit omezit zapojení těchto pachatelů do dalších nezákonných aktivit a kriminálního prostředí vůbec.

Respondentů (s výjimkou pracovníků NPC a celní správy) jsme se dotazovali, jak jsou podle jejich názoru využívány alternativní tresty při ukládání trestu za trestný čin dle § 187a tr. zák (držení OPL pro vlastní potřebu). Hodnocení frekvence ukládání alternativních trestů těmto pachatelům je značně nerovnoměrné. Zatímco státní zástupci v 74 % a soudci v 71 % hodnotili frekvenci ukládání těchto trestů jako přiměřenou, případně dalších 14 % soudců jako vysokou, specialisté vězeňské služby považují frekvenci ukládání alternativních trestů v těchto případech za přiměřenou pouze ve 26 % , za nízkou (21 %), a v 18 % dokonce za příliš nízkou.

Nejčastěji komentovali využívání alternativních trestů v těchto případech experti z vězeňské služby, a to negativně, neboť podle jejich zkušeností nemají u těchto pachatelů smysl a neplní svůj účel a zpravidla jsou proměněny na nepodmíněný trest odnětí svobody. Zároveň považují kontrolu výkonu alternativních trestů za svízelnou. Smysl má dle jejich názoru podmíněný trest a nařízená protitoxikomanická léčba ústavní či ambulantní. U prvotrestaných uživatelů „tvrdých“ drog pokládají někteří z nich za vhodnější uložení ochranného léčení s následným probačním programem. Každopádně tresty obecně prospěšných prací bývají podle jejich zkušeností ukládány zcela nevhodně („*např. osobě, která dlouhodobě pravidelně užívá návykové látky a s výjimkou brigád nikdy nepracovala*“). Státní zástupce zabývající se drogovou kriminalitou uvedl, že vyšetřování policejním orgánem se v naprosté většině případů zaměřuje na výrobu nebo neoprávněné předávání či prodej drog k užití dalším osobám, trestní stíhání dle § 187a TZ je jen ojedinělé. Další státní zástupce se domnívá, že drogové trestné činy zásadně nejsou takovým druhem kriminality, který by byl vhodný pro ukládání trestů nespojených s odnětím svobody. Soudci se k této otázce blíže nevyjádřili.

Zajímaly nás zkušenosti respondentů (kromě pracovníků NPC a celní správy) s účinností některých opatření, která může pachateli trestného činu uložit soud, v případech pachatele – toxikomana či pravidelného uživatele OPL. Jednotlivá opatření, která jsme jim nabídli, byla všemi experty z vězeňské služby, státními zástupci a soudci na pětibodové škále nejčastěji hodnocena jako průměrně úspěšná, tj. stupněm č. 3, jehož podíl v odpovědích většinou osciloval kolem 22 %. Dále uvádíme vždy konkrétní opatření s tím, že označíme také skupinu expertů, kteří je podle svých zkušeností hodnotili nejlépe (tj. podíl těch, kteří je označili stupněm č. 1, byl nejvyšší ze všech profesních skupin), a také ty experty, kteří s ním mají zkušenosti nehorší (tj. podíl těch, kteří je označili stupněm č. 5, byl nejvyšší ze všech profesních skupin).

⁴⁵ Viz např. Rozum, J., Háková, L., Kotulan, P.: Ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a jeho alternativ. In: Vybrané problémy sankční politiky. IKSP, Praha 2005, str. 9 – 122.

Dohled probačního úředníka	č. 1 - vězeňská služba - 13 % č. 5 - státní zástupci – 22 %
Povinnost podrobit se vhodnému programu sociálního výcviku a převýchovy	č. 1 - vězeňská služba – 8 % č. 5 - soudci – 14 %
Povinnost podrobit se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením	č. 1 - soudci – 18 %; státní zástupci – 17 % č. 5 - soudci – 8 %
Povinnost podrobit se vhodným programům psychologického poradenství	č. 1 - vězeňská služba – 13 % č. 5 - soudci – 12 %
Povinnost zdržet se návštěv nevhodného prostředí a styku s určitými osobami	č. 1 - vězeňská služba – 24 % č. 5 - soudci – 33 %

Pokud jde o povinnost podrobit se vhodnému programu sociálního výcviku a převýchovy, povinnost podrobit se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením, a povinnost podrobit se vhodným programům psychologického poradenství, jednotliví experti z vězeňské služby a státního zastupitelství konstatovali, že nejsou v praxi aplikována. Podle vyjádření soudců v naprosté většině případů chybí pozitivní motivace pachatele, která je dle znalců nezbytná pro realizaci jakéhokoliv opatření, a dále uváděli, že ze sdělení Probační a mediační služby (PMS) je zřejmé, že veškerá opatření narážejí na nedostatek finančních prostředků, kterými PMS disponuje.

Zvolení správného postupu vůči pachateli trestného činu, kombinujícího ve vhodném poměru aspekty represivní, preventivní i nápravné, je obecně velmi obtížným úkolem. Užívání drog lze nepochybně pokládat za jeden z kriminogenních faktorů. Jednou ze strategických otázek při hledání optimálního přístupu k drogové kriminalitě je, zda by v případě pachatele trestného činu spáchaného pod vlivem OPL nebo v souvislosti s jejich užíváním neměl převážít zájem na změně jeho kriminogenního životního stylu, resp. zbavení návyku užívat OPL, nad zájmem na jeho potrestání za aktuálně spáchaný trestný čin. Více než polovina námi oslovených respondentů (51 %) ze všech profesních skupin s touto tezí souhlasila, ovšem jen pro případy trestných činů menší závažnosti. Podíl jednoznačně souhlasných (14 %) i jednoznačně nesouhlasných (15 %) odpovědí mezi všemi experty se lišil jen nepatrně, názory jednotlivých profesních skupin specialistů na obě krajní varianty však byly dosti rozdílné:

Ano: vězeňská služba – 24 %, celníci ---, NPC – 13 %, státní zástupci – 9 %, soudci – 14 %
Ne: vězeňská služba – 13 %, celníci – 33 %, NPC – 13 %, státní zástupci – 9 %, soudci – 10 %

Z doplňujících vyjádření respondentů mj. vyplynulo, že z pohledu pracovníků ve vězeňství nelze vyjádřit jednoznačné stanovisko. Vždy by měl být sledován zájem směřující k potrestání za aktuálně spáchaný trestný čin, ale současně musí být vždy sledován i zájem na změně kriminogenního životního stylu a zbavení se návyku užívat OPL. Svůj souhlas podmiňovali někteří experti z vězeňské služby tím, že pachatel uhradí, nahradí či napraví spáchané škody, a dostane pouze jednu šanci. Závisí na závažnosti trestného činu, drogové a kriminální narušenosti pachatele. Pokud by při spáchání trestného činu došlo k jakémukoliv násilí, tak od trestu upustit nelze. Obdobné upřesnění uvedli také státní zástupci. Represi a strach z trestu je třeba kombinovat s prevencí. Společnost žádá trest i prevenci. Jde o

záležitost, jejíž řešení není jednoduché. V případě nadřazení možnosti zbavení pachatele návyku užívat OPL nad zájem na jeho potrestání by musely být dány zákonné podmínky, které by zejména bránily pachateli pouze předstírat ochotu se léčit, aby se tak vyhnul případnému výkonu trestu. Takový postup by byl podle některých respondentů vhodný v případě pachatelů trestných činů dle §187a tr. zák., nikoli dealerů či výrobců drogy. Soudci poukazovali na to, že sankci je nutno posuzovat vždy ve vztahu ke konkrétnímu případu a poměr složky výchovné a represivní při ukládání trestu či ochranných opatření záleží na možnostech nápravy pachatele (jak dlouho je uživatelem drog, zda byl již odsouzen a za jakou trestnou činnost, zda se v minulosti podrobil ochranné léčbě či jinému opatření apod.) a závažnosti jeho činu, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu způsobu života. „*Uživatelé OPL by neměli být privilegováni jinak by se to mohlo vztahovat na všechny pachatele s tímto životním stylem.*“

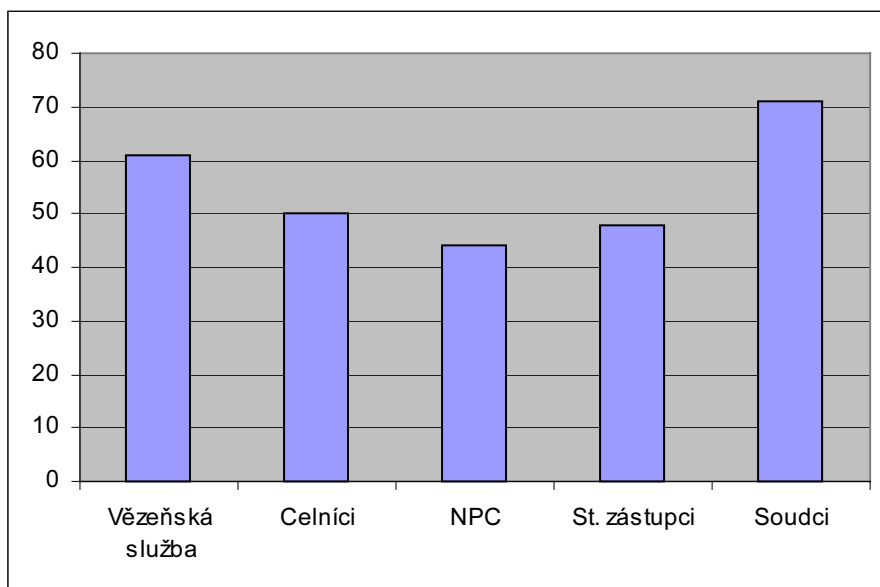
Problematika ochranného léčení protitoxikomanického

Se zvláštnostmi přístupu k pachatelům drogové kriminality, spočívajícími v tom, že se v řadě případů jedná zároveň o uživatele OPL či přímo o osoby závislé na OPL, souvisel i okruh otázek, zabývající se problematikou ochranného léčení.

Míru, v níž experti z jednotlivých profesních skupin souhlasili s možností, aby v případě odsouzení za méně závažný trestný čin mohl pachatel závislý na OPL na vlastní žádost nejprve nastoupit výkon protitoxikomanického ochranného léčení s tím, že v případě jeho úspěšného absolvování by bylo od výkonu uloženého nepodmíněného trestu odnětí svobody upuštěno, ukazuje následující graf

Míra tolerance

Pracovníci vězeňské služby	61 %
Celníci	50 %
Pracovníci NPC	44 %
Státní zástupci	48 %
Soudci	71 %

Pokud experti své stanovisko k odpovědi na uvedenou možnost vyjádřili, vyzněla většinou záporně u státních zástupců, kteří se obávají jejího zneužití („*Je nutno zvážit případnou přetvářku pachatele a jeho ochotu se léčit, aby se vyhnul výkonu trestu odnětí svobody*“). Přestože se experti z řad soudců vyznačovali nejvyšší tolerancí, názory těch z nich, kteří k odpovědi připojili odůvodnění, vyznívaly v nadpoloviční většině negativně. Uváděli, že v závislosti na kapacitě věznic může pachatel vykonávat ochranné protitoxikomanické léčení zároveň s nepodmíněným trestem ve věznici, nebo lze v takových případech využít uložení podmíněného trestu odnětí svobody se zkušební dobou a na tu jako přiměřené omezení uložit povinnost ochranného léčení s tím, že v případě jeho neabsolvování lze pak trest přeměnit na nepodmíněný trest odnětí svobody. Pokud soudci uvedenou možnost připustili, „*pak pouze při upuštění od výkonu trestu odnětí svobody do určité výše, např. do 1 roku a pokud byl trestný čin spáchán v souvislosti se závislostí pachatele, případně u prvopachatelů*“.

Také u expertů z řad NPC převažovalo odmítavé stanovisko, které bylo narušeno pouze dvěma experty podmiňujícími svůj souhlas tím, že by se taková možnost uplatnila jedině u prvotrestaných pachatelů a za současného splnění dalších přísných podmínek (např. dodatečná náhrada nákladů na léčení, podstatná kumulace trestu při jakékoli další trestné činnosti spojené s OPL apod.). Experti z vězeňské služby, kteří s danou možností souhlasili, požadovali pro takový případ současné uložení dohledu a doplňovali, že tuto možnost by měl mít pachatel pouze jedenkrát. Celníci vyjadřovali ve svých doplňujících odpovědích s uvedenou možností souhlas, při splnění některých podmínek, jako že léčba bude mít dlouhodobý dopad (nebezpečí účelových „vyléčení“), nebo že by existovala možnost změny na podmíněný trest.

V případech drogové kriminality zpravidla vyvstává otázka možného vlivu užití OPL na jednání pachatele. Toto jednání, mající znaky skutkové podstaty drogového trestného činu, nemusí být OPL ovlivněno vůbec, v jiném případě však může vliv OPL dosáhnout takové míry, že pachatel není za čin trestně odpovědný z důvodu nepřičetnosti. Posouzení duševního stavu pachatele, vlivu OPL na jeho osobnost a jednání, míru zachovalosti jeho ovládacích a rozpoznávacích schopností, vhodnost uložení ochranného léčení, jakož i další podobné otázky, přísluší v trestním řízení soudnímu znalci. Experti (s výjimkou pracovníků celní správy) se měli vyjádřit k otázce, za jakých okolností by měly být vyžadovány znalecké

posudky o duševním stavu pachatele, pokud se jedná o pachatele drogové kriminality či kriminality spáchané pod vlivem OPL či v souvislosti s jejich zneužíváním. K dispozici měli několik možností s tím, že mohli uvést i jiný názor.

Většina všech odborníků se přiklonila k názoru, že znalecké vyšetření duševního stavu by v podobných případech nemělo být vyžadováno automaticky, ale ad hoc podle okolností konkrétního případu (pracovníci vězeňské služby 42 %, pracovníci NPC 53 %, státní zástupci 70 %, soudci 57 %). Další experti napříč jednotlivými specializacemi pokládají za nutné znalecké vyšetření duševního stavu u pachatelů kriminality spáchané pod vlivem OPL či v souvislosti s jejich užíváním (pracovníci vězeňské služby 34 %, pracovníci NPC 25 %, státní zástupci 26 %, soudci 43 %). Možnost upřesnit svou odpověď na tuto otázku zůstala téměř nevyužita. Dva soudci a státní zástupci sdělili, že záleží na druhu drogy, kterou pachatel užívá, a že tyto otázky byly již řešeny judikaturou, zejména Nejvyššího soudu. Státní zástupce upřesnil, že u pachatelů závislých na OPL považuje za zbytečné znalecky zkoumat osoby užívající marihuanu, hašiš, extázi. Expert z vězeňské služby se domnívá, že v současné praxi je zjevné nadužívání znaleckých posudků u osob, které uvedly, že užívají OPL, leč v naprosté většině (více než 90%) nemá toto užívání vliv na ovládací a rozpoznávací schopnosti.

Současné podmínky pro výkon ochranného léčení hodnotili experti ze všech skupin nejčastěji jako průměrné (ani jako vyhovující, ani jako nevyhovující). O ochranném léčení ambulantní formou se tak vyslovilo 29 % všech respondentů, o ochranném léčení ve speciálním lůžkovém zařízení 43 % a o ochranném léčení při výkonu trestu odnětí svobody 38 % všech expertů. Jako spíše či zcela vyhovující byly podmínky ochranného léčení v jednotlivých formách označeny zhruba čtvrtinou všech respondentů, zatímco ambulantní formy léčení dosáhly tohoto hodnocení pouze u pětiny všech dotázaných.

Při pohledu na hodnocení podle jednotlivých profesních skupin zaujme poměrně optimistický pohled soudců na podmínky léčení ve speciálním lůžkovém oddělení zdravotnického zařízení (30 % zcela či spíše vyhovující, 8 % zcela či spíše nevyhovující) oproti jejich skepsi vůči léčení při výkonu trestu odnětí svobody (24 % zcela či spíše nevyhovující). Naopak pracovníci vězeňské služby hodnotili nejlépe podmínky léčení právě při výkonu trestu odnětí svobody (34 % zcela či spíše vyhovující) a nejhůře podmínky léčení ambulantní formou (55 % zcela či spíše nevyhovující). Otázky týkající se ochranného léčení nebyly zadávány expertům z NPC a celníkům. Podrobnější údaje uvádějí následující tabulky. Případný rozdíl mezi součtem procentních podílů jednotlivých variant odpovědi a 100 % představuje podíl respondentů z dané profesní skupiny, kteří svou odpověď neuvedli.

Podmínky pro výkon ochranného léčení

a) ambulantní formou (v %)

	++	+	0	-	--
Vězeňská služba	3	11	26	18	37
Státní zástupci	9	13	2	13	13
Soudci	16	12	39	14	12

Podmínky pro výkon ochranného léčení

b) ve speciálním lůžkovém odd. zdravotnického zařízení (v %)

	++	+	0	-	--
Vězeňská služba	11	13	55	8	5
Státní zástupci	4	22	22	9	4
Soudci	12	18	51	0	8

Podmínky pro výkon ochranného léčení

c) při výkonu trestu odnětí svobody (v %)

	++	+	0	-	--
Vězeňská služba	26	8	47	11	5
Státní zástupci	9	13	26	13	4
Soudci	4	14	41	16	8

Komentáře odborníků byly prakticky shodné. Aktuální podmínky pro výkon ochranného léčení ambulantní formou jsou nevyhovující, neboť vážně zpětná součinnost soudů a lékařů, lékař nemůže ochranné léčení vynucovat, dochází ke zneužívání a častému nedodržování ochranného léčení ze strany pachatelů. Klienti mnohdy pokračují v abúzu paralelně s léčbou. Léčba je mnohdy pouze formální a omezuje se pouze na předepsání medikace a test na OPL. Neexistuje důsledná kontrola dodržování léčebného režimu. Velký problém je zcela nedostatečná kapacita, resp. malé množství specializovaných pracovišť, jež jsou ochotna se tomuto druhu léčby věnovat, a nezájem soukromých specialistů o pacienty s ochranou léčbou. Lékaři nechtějí ochranné léčení vykonávat, protože jde o časově a finančně náročné výkony. Největší problém nastává u odsouzených, kteří nemají zdravotní pojištění.

Obdobné připomínky se týkaly i ochranného léčení realizovaného ve speciálním lůžkovém oddělení zdravotnického zařízení. Nemocnice nevěnují drogové problematice potřebnou pozornost, mají jen malý počet oddělení i personálu. Nedostatečná je i kapacita lůžek ve specializovaných zdravotnických zařízeních. Pro malý počet míst v léčebnách je dlouhá čekací doba na tento typ ochranné léčby. K odsouzenému je přístupováno jako k pacientovi. Prvek donucení příliš nefunguje, pachatel není dostatečně motivován k vlastní účasti na léčbě, narušuje léčebnou kúru dalších pacientů, často opouští zdravotnické zařízení nedovoleně. Pro léčebny je ochranné léčení zátěží, nepopulárním opatřením, snaží se

obtížného pacienta rychle zbavit. Také poslední varianta ochranného léčení, realizovaná při výkonu trestu odnětí svobody ve vězení se potýká s uvedenými problémy⁴⁶, tj. ne každá věznice je schopna daný program realizovat. „Existuje příliš málo věznic, které mají specializovaná oddělení, kde lze vykonávat ochranné léčení v průběhu výkonu trestu odnětí svobody a jsou omezené kapacitní možnosti odborných pracovníků“.

Další návrhy expertů vycházely z malé efektivity současného způsobu léčby:

- „u odsouzených, kteří absolvovali před výkonem trestu léčbu a došlo k „úniku“, by léčba měla probíhat na uzavřeném oddělení bez kontaktu s „civilním prostředím“
- „jestliže ze znaleckých posudků v trestních věcech vyplývá, že další léčení znalec nenavrhuje proto, že předchozí ambulantní i ústavní léčení nevedla ke změně, odsouzený by měl vykonat trest a teprve poté ochranné léčení“
- „je třeba zřídit specializované věznice a detenční ústavy a ne roztroušená nízkokapacitní oddělení“
- „je vhodné zřídit detenční ústavy s návazností na další sledování a pomoc drogově závislým“.

Soudci, státní zástupci a pracovníci vězeňské služby také hodnotili, jak často je u pachatelů užívajících drogy ochranné léčení v jednotlivých formách ukládáno. Většina dotázaných expertů označila frekvenci ukládání ochranného léčení v praxi jako přiměřenou, přičemž o ukládání ochranného léčení ambulantní formou se tak vyslovilo 59 % ze všech respondentů, o léčbě ve speciálních lůžkových zdravotnických zařízeních 53 %, a o ukládání ochranného léčení při výkonu trestu odnětí svobody ve vězení 37 %. Respondenti uváděli, že se při ukládání této sankce zpravidla vychází ze závěrů znalců z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, přičemž bývá respektována zásada, že nemá-li pachatel zájem se léčit, není důvodu nařizovat mu ochranné léčení. Hrozí-li podle závěrů znalců nebezpečné jednání pachatele na svobodě, je v takových případech navrhována ochranná léčba ústavní formou.

V současné době je výkon ochranného léčení (nikoliv pouze protitoxikomanického) ve stávajících zdravotnických zařízeních nezdědka označován jako problematický, neboť útoky těchto pacientů i napadení zdravotnického personálu či ostatních pacientů jsou poměrně běžné⁴⁷ a výkon ochranného léčení v tomto prostředí je často spojen i s dalšími negativními projevy. Jedním z řešení tohoto problému by mohl být výkon ochranného protitoxikomanického léčení uživatelů drog pouze ve zvláštním zařízení (příp. zvláštním oddělení) s přísnějším režimem a vyšším stupněm zabezpečení, než je tomu v běžných zařízeních. Experti měli uvést svůj názor na takovou možnost (také tato otázka nebyla zadávána celníkům).

Většina ze všech skupin expertů s touto alternativou souhlasila (56 %), nejčastěji se jednalo o experty z NPC (69 %) a vězeňské služby (63 %), a naopak nesouhlasilo 17 % státních zástupců a 13 % pracovníků vězeňské služby. Dalších 17 % státních zástupců a také 24 % soudců zvolilo jako odpověď nevíím. Svůj souhlas s navrhovanou možností doplnili někteří z respondentů takto: „U prvotrestaných je zbytečný zvláštní režim, naproti tomu u recidivistů nebo osob, které pod vlivem drog páchají násilnou trestnou činností, by byl přísnější režim namístě.“ „V zařízení musí být přísnější režim v tom směru, aby se do něj nedostaly OPL.“ „Zda se má uživatel drogy dostat do speciálního či zvláštního zařízení nebo

⁴⁶ Blíže viz : Marešová A., Nečada V., Sluková K., Sochůrek J., Zeman P.: Drogy a česká vězeňská populace v kontextu drogové scény a trestněprávní legislativy, IKSP Praha 2003 str. 125-126.

⁴⁷ Blíže viz např. Zeman, P., Přesličková, H., Tomášek, J.: Institut zabezpečovací detence. In: Vybrané problémy sankční politiky. IKSP, Praha 2005, str. 123 – 198.

zvolit léčbu v běžném zařízení je nutno zvažovat případ od případu.“ „Specializované zařízení lépe odpovídá narušení osoby a zohledňuje, že se jedná o pachatele trestného činu a současně disponuje režimem, který zabraňuje útěkům a narušení léčebného režimu.“ „V případě útěku „pacienta“ léčebné zařízení nemá žádné prostředky (vyjma spolupráce s PČR) ani příliš zájmu v léčbě pokračovat.“ „Toxikoman může být dlouhodoběji podroben náročnému režimu s těžištěm na pracovním zatížení společně se speciálními výchovnými postupy.“ „U nemotivovaných pachatelů léčba nepomůže, ochranné léčení jim však může být uloženo. Pro tyto pachatele pak je vhodné zvláštní oddělení či detence. Nutno však upozornit na úskalí, že v takovémto zařízení jsou nakumulovány osoby, které vytvoří skupinu s nedostatečnou motivací, vytrácí se pozitivní efekt, který mohou v obecné skupině přinést osoby, které procházejí léčbou nikoli z donucení na základě ochranné léčby.“

V souladu s terciární prevencí by měla na výkon ochranného léčení navazovat další opatření, umožňující lepší začlenění osoby, která zneužívala drogy, zpět do majoritní společnosti. Toho se týkala doplňující otázka, kterou jsme položili pouze pracovníkům vězeňské služby. Jako příklady navazujících opatření jsme jim nabídli resocializační pobyt (např. v domě na půli cesty) a několikaletý kontakt s ambulantním zdravotnickým zařízením. Obě navrhovaná opatření získala podporu 74 % expertů z vězeňské služby s tím, že dalších 16 % z nich podmínilo svůj souhlas splněním některých podmínek, jako

- „diferencovat pacienty s kladnou prognózou a s vysokou pravděpodobností relapsu“
- „ano, ale pouze za podmínku, že pacientovi chybí sociální zázemí“
- „ano, ale pouze za podmínku, že je zde vysoké riziko recidivy“
- „ano, ale pouze když bude dostatek financí na tento druh resocializace“
- „ano, ale podmínky by měl určit výhradně lékař či znalec s praxí v ochranném léčení“
- „ano, umožnit provádět léčby v komunitních zařízeních a následné doléčování“
- „myslím, že není třeba zdravotnického zařízení, ale spíš akreditovaného zařízení psychosociálních služeb úzce spolupracujícího např. s AT ordinací“.

Drogy a vězeňství

Světová zdravotnická organizace vydala již na konci 80. let doporučení obsahující výčet kroků, které by měly doprovázet zavádění strategie harm reduction ve věznicích.⁴⁸ Cílem je předcházet negativním zdravotním dopadům souvisejícím s určitým typem chování (např. s injekční aplikací drog), s pobytem ve vězení a s přeplněností věznic, a popřípadě tyto dopady snižovat. Jednou ze současných možností, jak zajistit lepší podmínky pro uživatele opiátů, je realizovat substituční léčbu. V období od května 2006 do května 2007 probíhal ve Vazebních věznicích Praha - Pankrác a Příbram pilotní projekt substituční léčby problémových uživatelů opiátů. Výsledky hodnotí vězeňská služba jako pozitivní a přínosné pro práci s uživateli drog ve vězení. V důsledku toho se předpokládá pokračování a zvýšení dostupnosti programů substituční léčby ve věznicích.⁴⁹ V této souvislosti nás zajímalo, jak naši experti z vězeňské služby hodnotí zavádění substituční léčby v prostředí výkonu trestu. Výrazná většina z nich (66 %) se domnívá, že substituční léčba by měla být vykonávána pouze ve speciálních zdravotnických zařízeních. Dalších 16 % expertů souhlasí s tím, že by mohla být realizována při výkonu trestu odnětí svobody ve vtypovaných věznicích a za

⁴⁸ Zaostrěno na drogy 4/2006, ročník čtvrtý, Úřad vlády ČR Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti, str. 4.

⁴⁹ Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v české republice v roce 2006. Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti, Praha 2007, str. 67.

určených podmínek. K doplnění získaných odpovědí byla prezentována mj. následující upozornění:

- „ve věznicích jsou odsouzení i po dlouhodobější vazbě, kdy abstinenční příznaky odeznívají, potom tato léčba ztrácí smysl“
- „substituční léčba by měla být využívána pouze v ojedinělých případech a to krátkodobě pro zachování života vážně nemocného jedince, případně při přechodu k abstinenci“
- „ve vazbě je možné podávání Subutexu ke snížení abstinenčních příznaků s postupným snižováním dávek směrem k abstinenci. Odsouzený ve vazbě odabstínuje a pak ho dostaneme do těžké závislosti na metadonu?“
- „jen velmi zřídka, závislost na metadonu je horší než na drogách“.

Údaje o užívání drog ve věznicích se zjišťují obtížně a jsou relativně nepřesné. Část uživatelů drog ve vězení sice užívání drog omezí, případně je i zcela přeruší, ale mnoho vězňů v užívání drog pokračuje, a někteří vězni je zde užívat začnou, anebo začnou s jejich nitrožilní aplikací. Požádali jsme experty (s výjimkou pracovníků NPC a celní správy) o procentuální odhad promořenosti našich věznic drogami, tj. kolik procent vězňů OPL užívá. Získané údaje od expertů vězeňské služby lze porovnat s údaji od státních zástupců a soudců. Každý z expertů mohl uvést tři souhrnné údaje (v %) týkající se odhadu míry užívání drog ve věznicích pro mladistvé, ve věznicích pro ženy a ve věznicích pro muže. Rozdíly v jednotlivých údajích byly značné nejen mezi jednotlivými skupinami odborníků, ale i mezi experty téže specializace, jak blíže ukazují tabulky znázorňující počty expertů, kteří uvedli stejné procentní odhady

Míra užívání drog ve věznicích pro mladistvé

Vězeňská služba		Státní zástupci		Soudci	
experti	%	experti	%	experti	%
2	2	2	20	1	0,2
1	5	1	20-30	5	5
6	10	5	30	7	10
1	20	2	40	1	15
1	29	2	50	6	20
1	20	1	60	1	25
7	30			4	30
1	35			1	40
2	40			2	50
1	50-65				
1	60				
1	60-70				
1	75				
1	80				
1	90				

Míra užívání drog ve věznicích pro ženy

Vězeňská služba		Státní zástupci		Soudci	
experti	%	experti	%	experti	%
1	1	2	5	1	4
1	3	3	10	5	5
1	4	2	20	1	7,2
7	5	1	20-30	10	10
1	9	3	30	2	15
1	15	1	40	8	20
2	20	1	50	1	25
1	20-30			1	30
1	25				
1	25-30				
5	30				
2	40				
1	50				
1	80				

Míra užívání drog ve věznicích pro muže

Vězeňská služba		Státní zástupci		Soudci	
experti	%	experti	%	experti	%
1	2-10	1	10	5	10
4	5	2	30	2	15
1	10	1	35	3	20
3	15	1	40	1	25
1	19	3	50	1	28
2	20	2	50-60	3	30
1	25	2	60	5	40
2	30	1	60-70	2	45
1	30-40	2	100	4	50
1	35			3	70
6	40			1	80
1	40-50				
3	50				
2	50-60				
1	55				
1	60				
1	70				
1	80				
2	90				

Uvedené tři skupiny odborníků měly určit nejužívanější drogy ve vězeních tak, že každé droze přisoudili určitý stupeň oblíbenosti, resp. rozšířenosti s tím, že nejrozšířenější droga byla na místě prvním. Konkrétní výsledky uvádíme dále.

Pracovníci vězeňské služby - nejčastěji užívané drogy ve věznicích

a/ pro mladistvé: 1. pervitin 2. marihuana 3. heroin, extáze 4. léčiva (Rohypnol)

b/ pro ženy: 1. pervitin 2. marihuana 3. heroin 4. léčiva (Benzodiazepiny, Rohypnol)

c/ pro muže: 1. pervitin 2. marihuana 3. heroin 4. léčiva (Benzodiazepiny, Rohypnol)

Státní zástupci – nejčastěji užívané drogy ve věznicích

a/ pro mladistvé: 1. pervitin 2. marihuana 3. heroin 4. extáze

b/ pro ženy: 1. pervitin 2. marihuana 3. heroin 4. extáze

c/ pro muže: 1. pervitin 2. marihuana 3. heroin 4. léčiva (Rohypnol)

Soudci - nejčastěji užívané drogy ve věznicích

a/ pro mladistvé: 1. marihuana 2. pervitin 3. heroin, extáze 4. kokain, toluen, léčiva

b/ pro ženy: 1. pervitin, marihuana 2. heroin 3. kokain 4. extáze

c/ pro muže: 1. pervitin 2. heroin 3. marihuana 4. kokain, extáze

Nejednotný názor panuje mezi speciality z vězeňské služby na koncepti umístování pachatelů do bezdrogových zón⁵⁰ v jednotlivých věznicích, neboť 29 % respondentů ji považuje za spíše odpovídající, ale 24 % expertů ji vnímá jako spíše neodpovídající. Ani jedna krajní poloha hodnocení (jednoznačně odpovídající nebo jednoznačně neodpovídající) nepřesáhla hladinu 8 %. Zhruba čtvrtina (26 %) respondentů zvolila hodnocení neutrální.

Podle vyjádření respondentů nelze koncepci bezdrogových zón ve věznicích považovat za zcela vyhovující. Každá věznice přistupuje k pojetí, organizaci a smyslu této zóny jinak. V mnoha věznicích jde podle názoru expertů pouze o formalitu, aby bylo splněno nařízení. Věznice mají velké problémy s nedostatkem prostoru, proto se někdy jako bezdrogová zóna vyčlení jedno oddělení. Zařazení do bezdrogových zón závisí na údajích poskytnutých často pouze odsouzenými, bez možnosti objektivně ověřit skutečný stav. Protože je většinou bezdrogová zóna lépe vybavena než zbytek věznice, umístění na tomto oddělení je vnímáno jako „za odměnu“ a odsouzení se hlásí do tohoto oddělení velmi účelově. Nejsou dostatečně vnitřně motivováni, aby přehodnotili svůj vztah k droze. Nežádka je výběr podřízen tomu, aby s chovanci nebyly problémy. Dochází zde ke koncentraci osob, majících zkušenosti s drogou, takže se vzájemně učí a získávají další zkušenosti s drogami. Výjimkou zde údajně není, podle vyjádření několika respondentů, ani nedostatečně vyškolený personál.

Stávající možnosti kontroly testováním moči u odsouzených na přítomnost drog považuje 26 % specialistů vězeňské služby za nedostatečné a dalších 18 % za téměř nedostatečné (tj. dohromady 44 %), zatímco kladné hodnocení vyjádřené jako vyhovující (8 %) či téměř vyhovující (také 8 %) získalo nejnižší zastoupení. Zhruba 40 % respondentů zvolilo hodnocení neutrální. Stávající systém monitoringu a testování moči odsouzených se některým respondentům z jejich zkušenosti jeví jako zcela nedostatečný (kontroly nejsou časté, pouze nepravidelné, zpravidla u osob, kde je podezření na užití drogy, nebo jen namátkové u ostatních osob) a směřuje pouze k orientačnímu zjištění bez možnosti adekvátního řešení a opatření. Na další postupy směřující ke zcela průkaznému zjištění

⁵⁰ Souhrnnou tabulku bezdrogových zón viz blíže: Marešová A., Nečada V., Sluková K., Sochůrek J., Zeman P.: Drogy a česká vězeňská populace v kontextu drogové scény a trestněprávní legislativy, IKSP Praha 2003 str. 123.

a prokázání drog v organismu odsouzeného (některé drogy nelze testováním moči zjistit – Subutex, Benzodiazepiny) nejsou odpovídající podmínky, a s ohledem na ekonomickou náročnost ani finanční prostředky. Kontroly by měly být častější. Pokud je orientační test pozitivní a odsouzený požití drogy nadále popírá, je to třeba ověřit na odborném pracovišti. Zazněl též návrh, aby v případě, že bude test pozitivní, odsouzený vyšetření moči hradil. Testování by podle dalšího z návrhů mělo probíhat po víkendu, kdy se drogy ve věznici berou nejvíce, přičemž v moči vydrží jen 1-3 dny. Při výběru odsouzených na testy moči chybí podle jiných expertů spolupráce s vychovateli, pedagogy a psychology. „*Vyšetření odsouzeného podezřelého ze zneužití psychotropních látek je spojeno s velkým množstvím administrativy, je nepružné a zdlouhavé, ale na problémy akutní*“.

Užívání drog vede mnohdy až k asociálnímu chování, zvýšené agresivitě a s tím spojené další trestné činnosti, zejména násilné. A v žádném případě to nepřispívá k resocializaci odsouzených. Konzistentní názory projevili všichni dotázaní v tom, jak zabránit, resp. omezit průnik drog do vězení (otázka nebyla zadávána celníkům a expertům z NPC). Experti zdůrazňovali důslednost při dodržování všech služebních povinností a odolnost vůči korupci u vězeňského personálu a zároveň zvýšení efektivity kontrolní činnosti. Dále respondenti zmiňovali zpřísnění režimu ve věznicích v rámci denního programu; důraz na výchovné programy pro odsouzené; častější a důslednější kontroly odsouzených (např. po návratu z vnějších pracovišť, nebo namátkově v době, kdy to nejméně očekávají); kontroly cel, pracovišť; přísnější kontrolu odsouzených též v souvislosti s mobilními telefony (vč. rušení signálu či zamezení přístupu k elektrickým zásuvkám a rozvodům, v nichž si mobilní telefony vězni nabíjejí); vnitřní kontroly mezi příslušníky vězeňské služby; kontroly zásobujících a obslužných vozidel a zaměstnanců; kontroly obhájců a co nejdůslednější kontroly návštěv. Pomoci by podle nich mohly pečlivější kontroly korespondence, balíků příp. zákaz některých druhů potravin (čaj, káva), které jsou obsahem balíčků. Častější využití psů vycvičených pro odhalování OPL, a to zejména při návštěvních dnech. Každá věznice by měla mít zvláště vycvičeného psa pouze na drogy (nyní si tyto psy půjčují na jednotlivé akce od Policie ČR). Speciálně cvičení psi odhalí drogy posílané i přímo vyráběné ve věznici. Experti navrhli rozšířit využití technických prostředků – detektory OPL, lepší technické vybavení věznic a důsledné vyhodnocování záznamů kamerových systémů. Kontrolní namátkové odběry krve a moči, lékařská vyšetření a v případě zjištění výskytu drogy v těle odsouzeného zahájit trestní řízení pro trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí. Testovat vězně častěji a ne pouze zdravotním personálem. Drogové závislosti jednotlivců také řešit a léčit. Přitom důsledně a často kontrolovat léky podávané zdravotním střediskem vězňům. Objevil se i návrh na zavedení vyšší trestní sazby za pašování návykových látek do věznic.

Důležitý je podle respondentů kvalifikovaný výběr vězeňského personálu, odborné proškolení pracovníků vězeňské služby a motivační systém předcházející (bránící) rozmáhající se „zkorumpovanosti“. S tím souvisí možnost střídání personálu na jednotlivých odděleních, zvýšení pravomocí vězeňské služby, větší podíl terapeutických aktivit – vyšší podíl specialistů. Vyšší platy pracovníků vězeňské služby a tvorba lepšího sociálního zázemí (např. služební byty) by podle některých názorů zmenšily ochotu riskovat ztrátu zaměstnání. Rovněž by někteří experti pokládali za vhodné finanční i morální ocenění pro zaměstnance věznic, kteří konkrétním činem přispějí k odhalení drogy ve vězení nebo prokazatelně zabrání jejich průniku. Na druhou stranu se vyskytly návrhy na zvýšení osobní odpovědnosti dozorců - razantní postihy při zjištění porušování povinností zaměstnanců věznic, kteří jak nedbalým, tak vědomým postupem umožní zneužívání drog ve výkonu trestu, resp. ve věznicích. Při opakovaných a dlouhodobých problémech s drogami v určité věznici navrhli respondenti

vyvodit osobní odpovědnost vedení věznice. Z dalších návrhů lze zmínit důsledné oddělování vězňů s drogovou minulostí od ostatních a umisťování odsouzených do věznic mimo region bydliště, což by mohlo napomoci rozbití vazeb na drogovou komunitu, jakož i zpretrhání místních vazeb a kontaktů, aby se zamezilo riziku, že mezi odsouzenými a pracovníky vězeňské služby jsou vazby z civilu, popřípadě riziku, že odsouzení budou vyhrožovat pracovníkům vězeňské služby do budoucna.

Mezinárodní spolupráce při odhalování a stíhání drogové kriminality

Patří-li nelegální výroba a prodej drog mezi hlavní priority organizovaného zločinu na celém světě, je nezbytně nutná mezinárodní spolupráce orgánů činných v trestním řízení. Nejvyšší hodnocení stávající situace v oblasti mezinárodní spolupráce orgánů činných v trestním řízení v boji proti drogám nedosáhlo v jednotlivých skupinách expertů více než 9 %. Státní zástupci a pracovníci vězeňské služby uvedli toto hodnocení pouze v necelých 3 %. Situace v oblasti mezinárodní spolupráce byla nejčastěji hodnocena jako dobrá - soudci v 33 % a pracovníky vězeňské služby v 32 %. U ostatních skupin expertů převažovalo hodnocení průměrné, a to u celníků v 46 %, u policistů NPC v 63 % a u státních zástupců v 27 %. Přibližně 31 % expertů z každé skupiny (mimo policistů NPC) uvedlo, že nemá v této oblasti zkušenosti.

Všechny skupiny expertů se shodly na tom, že k zlepšení mezinárodní spolupráce orgánů činných v trestním řízení je nutná rychlejší výměna informací s pružnější reakcí kompetentních orgánů, sjednocení legislativy v rámci EU a stanovení jasně daných priorit s tím, že mezinárodní případy by měly dostat přednost před čistě národními. Podle expertů z vězeňské služby by dále pomohlo legislativně zjednodušit přímý styk orgánů činných v trestním řízení na základní úrovni, především policie. Experti z celní správy uváděli, že ke zlepšení mezinárodní spolupráce chybí v ČR jazyková vybavenost a zároveň podle jejich zkušeností obzvláště vážně právní pomoc s Holandskem, Španělskem a Itálií. Obtížná je komunikace s mimoevropskými zeměmi. Poukazovali na to, že vznikají administrativní centra, jako Europol, Interpol atd., ale v případě dohodnutí konkrétní spolupráce jsou tyto složky prakticky nepoužitelné („*spolupráce s Holandskem je přímo katastrofa*“). Dále upozorňovali na problémy s nejednotnou legislativou v jednotlivých státech a na zdlouhavou administrativu při vyřizování zahraniční spolupráce. Oceňovali navazování osobních kontaktů a spolupráci jednotlivých pracovníků, a stáží k prohloubení znalostí o způsobu práce zahraničního partnera. Domnívají se, že by bylo vhodné mít styčné důstojníky v zahraničí, propojit a zefektivnit mezinárodní a národní informační systémy, a tím snadněji získávat informace o působení mezinárodních organizovaných skupin na území jednotlivých států. Experti z Národní protidrogové centrály navrhovali zjednodušit právní styk s cizinou, zejména z hlediska administrativy, zlepšit a zpružnit fungování Europolu. Je podle nich zapotřebí zvyšovat kvalitu komunikace všech zahraničních policejních sborů podílejících se na konkrétní akci („*všem zúčastněným by mělo jít hlavně o to trestnou činnost podezřelým osobám prokázat a ne za každou cenu zadržet drogu na vlastním území*“ „*Ve většině případů chtějí pouze informace, ale spolupráce z jejich strany vážně*“). Nulovou spolupráci zaznamenali při kontaktech s balkánskými státy, Ruskem, resp. zeměmi bývalého SSSR. K zlepšení spolupráce by přispělo i postupné lepší zapojování ČR do evropských struktur a odbourávání jazykové bariéry. Zdůrazňovali, že „*rozdílnost právních systémů někdy neumožňuje úplně rozkrývání této trestné činnosti a některé státy jako by si řešily jen vlastní problémy bez ohledu na dopad v zahraničí*.“

Státní zástupci konstatovali, že „v oblasti vyřizování dožádání o úkony prováděné cestou mezinárodní právní pomoci by bylo třeba zlepšit situaci zejména pokud jde o spolupráci s Holandskem a Itálií, neboť tyto státy vyřizují dožádání liknavě a se značnými průtahy, někdy je problém dosáhnout toho, aby vůbec žádosti vyřízeny byly. Nebylo by marné také uspořádat mezinárodní semináře, na nichž by si odborníci navzájem vysvětlili své možnosti a postupy v rámci jejich právních systémů.“ Hlavní překážkou je podle jejich mínění rozdílnost právních úprav v jednotlivých státech, zejména práva procesního, které stanoví různé podmínky pro spolupráci. Zkvalitnit mezinárodní spolupráci lze odstraněním nadbytečných formalit provázejících mezinárodní styk justičních orgánů, nastavením přímého styku mezi justičními orgány, počínaje nejnižšími články soustavy, upevněním osobních kontaktů (vzájemné semináře, stáže, vzájemné podávání informací o právních úpravách jednotlivých států), jakož i zlepšením jazykové vybavenosti všech orgánů činných v trestním řízení. Soudci uváděli, že pro flexibilní možnost spolupráce je vhodný těsnější kontakt mezinárodních orgánů, dále propojení počítačových databází, aby prvotní údaje z terénu byly obratem využitelné u všech složek, které o nich údaje potřebují. Zmiňovali význam přijetí European Evidence Warrant (tedy tzv. Evropského důkazního příkazu⁵¹). Objevil se též návrh na propojení jednotlivých represivních orgánů EU v jednotný orgán s nadnárodním velením.

Nezbytná mezinárodní spolupráce při odhalování, monitorování a stíhání drogové kriminality má v praxi řadu forem. Za tradiční lze pokládat spolupráci prostřednictvím Interpolu, jejíž určitou obdobou by v rámci Evropské unie měla být činnost Europolu. Orgány činné v trestním řízení z různých zemí dále méně formálně spolupracují na základě přímých styků se zahraničními partnery či prostřednictvím styčných důstojníků, působících v cizích státech a vykonávajících tuto funkci buď jen ve vztahu ke své (vysílající) zemi, nebo i k více zemím současně. Úroveň jednotlivých forem spolupráce a jejich využitelnost v praxi bývá předmětem diskusí. Respondentů s výjimkou pracovníků vězeňské služby jsme se dotázali, který způsob mezinárodní spolupráce pokládají na základě svých osobních zkušeností za nejúčinnější.

Odpovědi se poměrně zřetelně lišily podle příslušnosti respondentů ke složce justiční či policejní, přičemž zvláště odpovědi soudců byly odlišné oproti ostatním profesním skupinám. To je pochopitelné vzhledem k tomu, v jaké fázi řízení každá ze složek systému trestní justice s mezinárodní spoluprací orgánů činných v trestním řízení přichází do styku.

Soudci uváděli nejčastěji jako nejúčinnější spolupráci prostřednictvím Interpolu, a to z důvodu, že se jedná o zaběhnutý a nekomplikovaný systém se spolehlivým partnerem. Dále oceňovali spolupráci na základě přímých styků se zahraničními partnery. Státní zástupci preferovali spolupráci formou přímého styku se zahraničními partnery („řízení je rychlé, operativní, bez zkreslujících informací, partneři si při tomto druhu spolupráce maximálně vycházejí vstříc“), příp. prostřednictvím styčných důstojníků („tyto osoby ovládají výborně jazyk cizího státu, orientují se v předpisech cizího státu, mají dobré osobní kontakty, pracují velmi efektivně“). Rovněž se pochvalně vyjadřovali o roli Eurojustu. Řada státních zástupců zdůrazňovala, že nezbytností je současná účinná spolupráce policejních orgánů zúčastněných zemí. Pracovníci NPC zcela jednoznačně upřednostňovali spolupráci formou přímých styků se zahraničními kolegy a prostřednictvím styčných důstojníků. Naopak, vůči roli Interpolu

⁵¹ Proposal for a Council Framework Decision on the European Evidence Warrant for obtaining objects, documents and data for use in proceedings in criminal matters - 2003/0270/CNS – Interinstitutional File – Brussels, 6. 4. 2005.

a zejména Europolu se vyjadřovali značně skepticky. Uváděli, že „při zainteresování Interpolu a Europolu vchází do komunikace další prvek, který nemusí být dostatečně seznámen s podstatou problému a zároveň prodlužuje dobu komunikace“, ale v případě přímých styků „se spolu baví operativci a ne úředníci“. Jeden z respondentů připojil názor, že „je nutné rozlišovat mezi policejní a justiční spoluprací. Existuje jednoznačná tendence upřednostňovat zejména v oblasti policejní spolupráce přímé kontakty, využití osobních známostí atd., ovšem z hlediska systémovosti to určitě postupně přeroste v lepší využívání Europolu. Ovšem nic nezmění skutečnost, že po využití systémových kanálů pro zjištění konkrétního partnera na druhé straně osobní známost vždy urychlí a zjednoduší další spolupráci“. Pracovníci celní správy jako nejúčinnější formy mezinárodní spolupráce hodnotili pouze přímé styky se zahraničními partnery či kontakty prostřednictvím styčných důstojníků, jako způsoby nejrychlejší, operativní a důvěryhodné: „čím větší je počet úředníků, přes které je ta která žádost posílána, tím větší je nebezpečí její deformace („tichá pošta“) a nebezpečí z prodlení“, „Interpol s celníky nekomunikuje“.

Činnost trestní justice

Všech respondentů jsme se zeptali na názor, zda jednotlivé orgány činné v trestním řízení využívají v oblasti potírání drogové kriminality dostatečně možnosti dané trestním právem. Podle procenta kladných odpovědí u jednotlivých orgánů se v hodnocení všech expertů na prvním místě umístili státní zástupci s 66 % kladných odpovědí, druzí byli policisté NPC s 62 %, těsně za nimi celníci s 61 % a soudci s 60 %. Pro upřesnění uvádíme u každé skupiny odborníků nejlepší a nejhorší hodnocení a jejich zdroj.

Celní správa:	ano – 72 % - pracovníci NPC ne – 21 % - pracovníci vězeňské služby
Policie:	ano – 65 % - státní zástupci ne – 28 % - soudci
Státní zástupci:	ano – 75 % - soudci ne – 25 % - pracovníci NPC
Soudci:	ano – 74 % - státní zástupci ne – 41 % - pracovníci NPC

Někteří z expertů doplnili své hodnocení o vlastní zkušenost. Státní zástupci konstatovali, že soudci někdy podceňují nebezpečnost drogové trestné činnosti a ukládají nízké tresty. V odůvodněných případech by měli více ukládat majetkové tresty. Zazněla i kritika vlastní práce, neboť státní zástupci by měli vést příslušné útvary policie k šetření o majetkovém stavu stíhaných osob včetně výnosů ze zločinu a praní špinavých peněz, a v odůvodněných případech navrhopat více uložení majetkových trestů. Ne vždy jsou státní zástupci ochotni navrhopat, resp. povolovat nasazení operativně pátracích prostředků. Často nebývá v přípravném řízení zohledňován individuální přístup k osobám, které se samy oddávají zneužívání návykových látek či se dopustily drogového trestného činu poprvé (využití odklonu – podmíněného zastavení trestního stíhání s uložení povinností, na které může dohlížet probační úředník). Policie podle názoru státních zástupců používá velice málo operativně pátrací prostředky při objasňování trestných činů na okresních úrovních. Nemá k dispozici dostatek pracovníků, kteří by tyto prostředky mohli účinně používat. Také někteří experti z vězeňské služby se domnívají, že nezávislost soudců vede k uplatňování rozdílných sazeb při posuzování stejných trestných činů. Jsou postihovány převážně koncové články kriminální scény, nebo jen uživatelé, pro které je mnohdy páchaní trestné činnosti důsledkem

závislosti. Práce soudů je pomalá, tresty přicházejí až s velkým časovým odstupem a nemístná benevolence soudů, zejména vyšších (odvolacích) stupňů, ústí v nízké tresty pro obchodníky a distributory drog. Policii vytykají experti vězeňské služby nedostatečné kontroly a malou objasněnost majetkových deliktů typických pro toxikomany (tj. drobné krádeže). Policisté jsou podle jejich zkušeností hodnoceni podle počtu odhalených případů, nikoli podle jejich závažnosti. „*Proto je jednodušší odhalit např. dealera marihuany ve škole, než pervitinu na ulici. Zaměření činnosti policistů tomu odpovídá*“.

Celníci uvedli mimo jiné tyto výhrady. Policie přehlíží pouliční distribuci drog. Výborně pracuje NPC, ostatní útvary PČR se drogovou problematikou zabývají okrajově s odvoláním, že od toho je NPC, která je jediným útvarem oprávněným vyšetřovat mezinárodní drogovou kriminalitu. Část soudců není dostatečně obeznámena se specifiky drogové kriminality, zejména mezinárodní. Občas reagují dosti nepružně a časově zdlouhavě na požadavky orgánů vedoucích vyšetřování drogové kriminality. Někteří soudci v případech výrobců OPL zcela opomíjí skutečnou společenskou nebezpečnost a ukládají nepřiměřeně nízké tresty za spáchané trestné činy. Při hodnocení vlastní činnosti uvádějí experti, že řadu úkonů umožněných trestním řádem nelze v rámci celní správy provést díky všeobecným škrtům buď vůbec (předstíraný převod), nebo v nedostatečném rozsahu (sledování, znalecké posudky, a do budoucna též odposlechy). Například sledování osob a věcí naráží na malou personální kapacitu sledovacího útvaru celní správy, který je jediný pro celou ČR.

Soudci hodnotili činnost ostatních orgánů činných v trestním řízení v oblasti potírání drogové kriminality následovně. Na činnost celní správy by měl být větší důraz. Tyto orgány by měly být lépe technicky vybaveny pro odhalování drogy. Policie není dostatečně personálně zajištěna a nedostatečně vykonává kontrolu na různých akcích, kde dochází k protiprávnímu jednání. Z trestních spisů někdy vyplývá, že policejní orgán důsledně nestíhá všechny podezřelé, ale jen některé, což je zejména u mládeže nevhodné. Nejsou stíhány hlavy organizovaného zločinu, ale jen pěšáci, chybí prevence. V řadě případů je policejní orgán neschopen dostatečně zadokumentovat trestnou činnost, měly by být více a důsledně využívány operativně pátrací prostředky, a především by měly být prováděny příslušnou procesní formou, aby tyto důkazy nebyly zmařeny. Státní zástupci nedávají podněty policii k jednotlivým zásahům, i když jsou jim příslušné skutečnosti nasvědčující páchání trestné činnosti známy. V řadě případů dochází k nekritickému prezírání závěrů policie. Dva rozdílné názory hodnotí vlastní práci soudců. „*Soud již těžko může ovlivnit důkazní situaci, rozpětí trestných sazeb je dostatečně široké a trestní hranice tr. sazeb dostatečná*“ „*Soudci jsou vázáni současnou právní formou, která neumožňuje dostatečný postih dealerů a ústí v ukládání nízkých trestů*“.

Nejvíce výhrad zaznělo v názorech expertů z NPC. Uváděli, že se zrušením kontrol na státních hranicích souvisí i nízký počet celníků, kteří se drogovou problematikou zabývají. Problém experti NPC vidí v neustále se měnící legislativě, nedostatečných pravomocích Policie ČR, přebujelé byrokracii a korupci. Na okresních a krajských úrovních policie ČR jsou nastaveny jiné priority, přetrvává tzv. čárkový systém charakteristický snahou o urychlené ukončení případů i za cenu rezignace na prokázání organizovaného charakteru trestné činnosti, neprokazováním sekundární drogové kriminality v souběhu s drogovými trestnými činy, a nízkým podílem případů s návrhem na zabavení či propadnutí věci, popř. majetku. Nedostatek specialistů je především na okresních ředitelstvích SKPV PČR, kde často tuto problematiku zajišťuje pouze jeden policista. Velkým nedostatkem je zaostalost technických prostředků spolu s finančními problémy. Státní zástupci se vesměs snaží vycházet policistům vstříc. Zápory v činnosti státních zástupců spojují experti NPC

především s přebujelou byrokracií a velkou pracovní vytížeností státních zástupců, kteří se nemohou každému případu věnovat s plným nasazením. Na druhé straně řada státních zástupců není dostatečně obeznámena s aspekty při vyšetřování drogové kriminality („malá popř. žádná snaha být při vyšetřování této trestné činnosti ihned od začátku a ne až po podání obžaloby“). Státní zástupci často pouze reagují na podněty PČR („nezájem, nevědí ani co spisový materiál obsahuje, o tom že by se měli na trestním řízení nějak podílet ani nemluvě“), dochází k podceňování závažnosti drogových deliktů, zejména u trestné činnosti páchané organizovaně za účelem zisku, a u mezinárodních kauz. „Časté jsou spory o příslušnost, neexistuje partner na národní úrovni napříč místní příslušností. Jedná se o specifickou a velmi závažnou trestnou činnost a z tohoto důvodu by měli být školeni státní zástupci, kteří by stíhali pouze tento druh trestné činnosti. Buď by měl být takový specialista na každém státním zastupitelství, nebo by mělo být vytvořeno specializované „protidrogové“ státní zastupitelství jako logické pokračování protidrogové policie.“ Také soudci se vesměs snaží vycházet policistům vstříc. Problémy vidí experti z NPC v nejednotnosti soudní praxe, byrokracii, korupci, nezájmu o sebevzdělávání. Soudci často této problematice nerozumí, nejsou seznámeni s metodami páchaní trestné činnosti a se složitostí jejího odhalování („nezájem o důkazy, odposlechy, zajištěné OPL atd. - nejlépe vyslechnout policisty a dát co nejmenší tresty“). Soudci někdy nejsou schopni pochopit fungování nasazených technických prostředků. Rozdílnost názorů při hodnocení důkazů vede k průtahům v trestním řízení, k banalizování drogových kauz, k nevyužívání možnosti ukládání peněžitých trestů a trestů propadnutí majetku, k tomu, že do vazby nejsou bráni ani pachatelé závažných drogových trestných činů. Obecně nejsou využívána celá spektra trestních sazeb u jednotlivých trestných činů a dále soudci dávají nadměrný prostor obhajobě („v případě sporných bodů, jako jsou předstírané převody, nejsou schopni odmítnout námitky obhajoby, že policie něco vyprovokovala, aniž by se zabývali spíše otázkou, že někdo drogu, byť v jakémkoli množství opatřil a prodal, tj. problematika uměle vytvořeného dojmů policejní provokace apod.“).

Pro efektivní stíhání drogové kriminality je nezbytná úzká spolupráce jednotlivých složek systému trestní justice. Zajímalo nás, jaké mají experti (s výjimkou pracovníků vězeňské služby) zkušenosti se vzájemnou spoluprací. Na škále od 1 do 5 měli respondenti zhodnotit úroveň spolupráce s těmito složkami – NPC, Útvarem zvláštních činností SKPV PČR, útvary SKPV PČR s územně vymezenou působností, celními orgány jako „jinými policejními orgány“ ve smyslu § 12 odst. 2 tr. ř., státními zastupitelstvími a soudy. Hodnota 1 přitom představovala nejlepší spolupráci a hodnota 5 spolupráci nejhorší. Respondenti se samozřejmě nevyjadřovali ke spolupráci se složkou, jejímiž příslušníky byli sami, ani ke složkám, s nimiž ve své praxi nespolečně pracovali. Průměrné hodnoty spolupráce, které jednotlivým složkám respondenti z ostatních profesních skupin přidělili, uvádí následující tabulka.

Respondenti	Pracovníci NPC	Pracovníci CS	Státní zástupci	Soudci
Hodnocená složka				
NPC SKPV PČR	-	2,27	1,54	1,89*
ÚZČ SKPV PČR	2,23	1,86	1,94	1,61*
Územní útvary SKPV PČR	2,63	2,45	2,00	1,79
Celní orgány	2,67	-	1,78*	2,21**
Státní zastupitelství	1,87	1,32	-	1,91
Soudy	2,50	2,24	1,81	-

* - Názor vyjádřila méně než polovina respondentů dané profesní skupiny.

** - Názor vyjádřila méně než třetina respondentů dané profesní skupiny.

Tabulka znázorňuje hodnocení vzájemné spolupráce poměrně přehledně, přesto stojí za zdůraznění několik aspektů. Jako nejkritičtější skupina se ukázali pracovníci NPC, kteří průměrnou hodnotou nižší než 2 ocenili pouze spolupráci se státními zástupci, zatímco jejich hodnocení spolupráce s ostatními složkami se pohybuje v blízkosti průměrné hodnoty 3. Vzájemné spokojenosti se spoluprací Národní protidrogové centrály a státních zástupců nasvědčuje i skutečnost, že také státní zástupci hodnotili spolupráci s NPC nejlépe. Úroveň spolupráce se státními zástupci byla také celkově všemi ostatními respondenty hodnocena nejvýše. Spolupráce se soudy získala nejnižší hodnocení od pracovníků NPC, což může souviset s pocitem určité marnosti v případech, kdy jimi dlouhodobě a obtížně rozpracovávaná věc z různých důvodů nekončí u soudu pravomocným odsouzením pachatele, popř. s názorem, že soudy v řízení „chrání“ obviněného na úkor pracovníků NPC, tj. že trvají na důsledném zachování procesních formalit i za cenu ohrožení osoby příslušníka NPC v důsledku vyzrazení jeho totožnosti apod.

Výrazně pozitivním zjištěním je skutečnost, že v žádném ze sledovaných případů nebyla vzájemná spolupráce jednotlivých složek systému trestní justice při odhalování a stíhání drogové kriminality na pětibodové škále hodnocena hůře než je průměrná hodnota 3, tj. že s úrovní této spolupráce panuje mezi respondenty v zásadě spokojenost.

Pokud respondenti uváděli konkrétní nedostatky či problémy, s nimiž se u ostatních složek ve své praxi setkávají, zmiňovali soudci skutečnost, že výsledky přípravného řízení často získávají v poněkud sporé podobě, že návrhy na nařízení odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu nebo domovní prohlídky často neobsahují dostatek potřebných informací, a že vystupování státních zástupců v řízení před soudem by mohlo být aktivnější. Zdůrazňovali však, že *„soud projednává obžalobu, je arbitrem za současného respektování rovnosti stran, nemůže mít zájem na výsledku řízení“*. Státní zástupci mezi překážky lepší spolupráce řadí skutečnost, že u některých soudů nejsou soudci – specialisté na drogovou problematiku, a nedostatečné personální obsazení různých složek trestní justice obecně (*„Na soudech je třeba zavést specializaci a soudci by se měli více zabývat drogovým slangem tak, aby pochopili konspirativnost v telefonních hovorech a státní zástupce nemusel tuto část dokazování tak velmi pracně provádět, aby bojoval o každé slovo, které má mít v drogovém slangu určitý význam, což je zřejmé pro ty, kteří v této oblasti pracují po delší dobu, ale nikoliv pro ty, kteří takovýto případ dostanou k rozhodnutí jednou za rok.“*). Policejním orgánům vytykali někdy nedostatečné podklady pro podání návrhu na nařízení odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu, nízkou aktivitu (u pracovníků útvarů SKPV PČR s územně vymezenou působností) a někdy ne zcela optimální znalost trestněprocesních předpisů.

Pracovníci NPC zmínili mezi překážkami lepší spolupráce s územními útvary SKPV PČR tzv. čárkový systém hodnocení práce, a ve vztahu k servisním složkám policie (ÚZČ) někdy nezájem o podstatu případu jako celku, ale jen o vyřešení konkrétního technického problému. Vůči státním zastupitelstvím a soudům zazněl názor: *„Nízké hodnocení u státních zastupitelství a soudů považují za vyjádření dlouhodobého postoje těchto institucí, odmítajících zavést specializaci svých pracovníků po linii drog a z toho plynoucí povrchnost, v některých případech dokonce nekompetentnost při rozhodování v „drogových“ případech. U soudu tento postoj vede v některých případech nejen k soudcovské nezávislosti na výkonné moci, ale hraničí s rozhodováním nezávislém na zákonech této země. A to právě v důsledku neexistence specializace. Soudy s policií až na případy vydávání příkazů k provedení některých úkonů nespolupracují.“* Pracovníci celní správy ke spolupráci s Útvarem zvláštních činností SKPV PČR uvedli, že tento útvar často vnímá celní orgány i v rámci řízení

o drogových trestných činech nikoliv jako partnera, ale jako „něco navíc“, ve vztahu k územním útvarům SKPV PČR pokládají za překážku lepší spolupráce tzv. čárkový systém, a u státních zastupitelství a soudů se někdy setkávají s nejednotným postupem a výkladem právních předpisů, jakož i s nerespektováním kompetencí celních orgánů.

Značný rozdíl v názorech specialistů se objevil při hodnocení současných kompetencí celní správy v trestním řízení o drogových trestných činech (tato otázka nebyla zadána pracovníkům vězeňské služby). Zatímco u odborníků z řad celníků zvítězil názor, zastávaný 33 % dotázaných, že tyto kompetence jsou nevyhovující, u ostatních specialistů převážil názor hodnotící je jako vyhovující (NPC 53 %, státní zástupci 39 %, soudci 28 %), případně průměrné, tedy ani vyhovující, ani nevyhovující (10 % až 16 % z ostatních specialistů). Nedostatky v kompetencích celní správy vnímají její pracovníci především v oblasti vyšetřování drogových trestných činů. Pravomoci vyplývající z § 12 odst. 2 tr. ř. jsou podle nich v praxi pojímány příliš úzce. „*Při předávání policii dochází k průtahům, vyšetřovatel PČR nezná případ a stejně na případu dále pracují celníci, vyšetřovatel často jen do informací zpracovaných celní správou uvádí hlavičku PČR.*“ Podle názoru celníků se katastrofální dlouhodobá absence vyšetřovacích pravomocí celních orgánů následně odráží ve zbytečné zahlcenosti policistů, zabývajících se vyšetřováním trestných činů v případech, kdy mají postavení policejního orgánu i pověřené celní orgány.

Součinnost mezi celní správou a policií hodnotili dotazovaní odborníci z obou zainteresovaných skupin převážně jako vyhovující (celníci v 50 % případů, NPC v 41 % případů). Podle 31 % státních zástupců je tato spolupráce průměrná a zároveň vysoké procento těchto odborníků (35 %) a 67 % soudců zvolilo variantu odpovědi „nevím“. Tato otázka nebyla položena pracovníkům vězeňské služby. Celníci i pracovníci NPC uváděli ve svých komentářích shodné nedostatky, týkající se vzájemné součinnosti. Spolupráce mezi celní správou a policií na úrovni okresních ředitelství je velmi dobrá, ale spolupráce se speciálními útvary PČR je nedostačující. Komunikace není dostatečně pružná, chybí společná koncepce a společné evidence. Systém vzájemné informovanosti je otázkou osobních vztahů a v obecné rovině příliš nefunguje. Součinnost podle expertů z celní správy narušuje skutečnost, že celní správa nemá vlastní vyšetřovatele a z toho důvodu dochází k časovým prodlevám (ve fázi předávání spisu, seznamování s dosud zjištěnými skutečnostmi apod.). Bylo by vhodné odstranit v řadě případů duplicity a především na obou stranách tzv. čárkový systém, a vytvářet společné pracovní skupiny s cílem maximálního využití všech dostupných prostředků. Sloučení služby kriminální policie a úřadu vyšetřování v rámci Policie ČR bylo provedeno za účelem zkvalitnění přípravného řízení, zlepšení v oblasti dokazování apod. Tato změna se však podle respondentů neprojevila v činnosti celních orgánů, pověřených k výkonu činnosti policejních orgánů: „*K zahájení spolupráce mezi policejními orgány celní správy a policejním orgánem policie, který bude konat vyšetřování ve věci prověřované celním orgánem, dochází často pozdě, na poslední chvíli před sdělením obvinění konkrétní osobě, úkony se tak musí provádět často opakovaně, dochází někdy k dvojkolejnosti tedy souběžnému rozpracování stejného pachatele nebo skupiny pachatelů celními i policejními orgány.*“

IV. Souhrn empirické části

Postupy orgánů činných v trestním řízení, včetně aplikace trestní legislativy v konkrétních případech, se odrážejí v trestních spisech. **Analýza spisového materiálu** přispěla k získání podrobnějších poznatků o praktickém postupu orgánů činných v trestním řízení při stíhání drogové kriminality, jakož i o charakteru trestných činů, které byly ve zkoumaných případech projednávány, a o jejich pachatelích. Je však třeba přiznat, že řada zajímavých informací ke sledované problematice se v trestních spisech z různých, leckdy zcela pochopitelných důvodů nevyskytuje. Týká se to údajů o postupu orgánů činných v trestním řízení v tzv. předpolí zločinu (zejména operativní činnost policie), ale i některých bližších informací o roli, kterou hrály drogy v životě pachatele, či o tom, zda a jaký vliv měly na jeho předchozí kriminální kariéru.

Trestní spisy, tvořící analyzovaný vzorek, se týkaly věcí, v nichž příslušné meritorní rozhodnutí nabylo právní moci v jednom ze tří let - 1999, 2002 nebo 2004. Až na výjimky (nárůst podílu pachatelů – uživatelů OPL, kteří užívali více druhů drog) nebyly mezi vzorky z jednotlivých let patrné rozdíly, které by naznačovaly určitý trend – na to byly ostatně vzorky příliš malé. Výrazná většina spisů se pochopitelně týkala zdaleka nejpočetnějšího drogového trestného činu, tedy trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů dle § 187 tr. zák.

Trestná činnost v analyzovaných spisech spočívala především v distribuci OPL či jejich sdílení mezi uživateli. Jednalo se o nelegální dispozici zejména s pervitinem, konopnými drogami a heroinem. Ve vzorku se objevily případy *modu operandi*, na který v této souvislosti upozorňují policejní a celní orgány, jako je zaslání drog na vlastní či cizí adresu pachatelem ze zahraničí, využívání leteckých linek z Jižní Ameriky k pašování kokainu, příp. dopravy drogy do ČR v telních dutinách.

Pachatelé byli především nezaměstnané osoby s nízkým stupněm dosaženého vzdělání. Poměrně vysoký podíl z nich již byl v minulosti trestán, byť se převážně jednalo o recidivu nestejnorodou. Tři čtvrtiny pachatelů bylo možno pokládat za uživatele drog a zhruba 20 % z nich znalci označili za osoby závislé na OPL. Pouze asi čtvrtina pachatelů užívajících drogy měla zkušenost s nějakou formou léčby či péče o toxikomany. Z dalších podkladů k hodnocení osobnosti pachatele obsahovaly některé zajímavé informace posudky ze zaměstnání či školy, nicméně vypovídací hodnota těchto zdrojů vždy závisí na zodpovědnosti, ochotě a schopnostech jejich zpracovatelů. Potvrdila se prakticky mizivá informační hodnota pravidelně vyžadovaných zpráv o pověsti z místa bydliště.

Pokud byly ve sledovaných případech využity zajišťovací úkony ve formě domovní prohlídky, popř. prohlídky jiných prostor a pozemků, nebyly zjištěny žádné poznatky, zpochybňující jejich důvodnost či řádný průběh. Rozdíly byly pouze ve vymezení účelu prohlídky v návrzích na vydání příkazu k prohlídce a v příkazech samotných, tj. v míře konkrétnosti, s jakou byly uvedeny věci, které měly být v rámci prohlídky nalezeny, popř. skutečnosti, které měly být prohlídkou zjištěny. Totéž platí obdobně pro využití odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu, resp. pro zjišťování údajů o uskutečněném telekomunikačním provozu.

Konečná rozhodnutí soudů zpravidla nevzbuzovala závažnější pochybnosti o vině či uloženém trestu a byla pečlivě odůvodněna. Přesto však způsob rozhodování v některých

případech drobné drogové kriminality nasvědčoval možnosti praxe určité „cesty nejmenšího odporu“. Zejména v případech drobné pouliční distribuce OPL využívaly soudy často trestního příkazu, kterým ukládaly poměrně dosti mírné podmíněné tresty, a to i tehdy, jednalo-li se např. o opakovanou trestnou činnost téhož druhu téhož pachatele, který za ni již byl v minulosti podobným způsobem (podmíněným trestem) opakovaně postižen. Obvinění proti takovým trestním příkazům nepodávali odpor a řízení bylo poměrně rychle ukončeno. Rozdíly byly též ve způsobu, jakým se soudy v odůvodnění vypořádávaly s obsahem znaleckého posudku či výpovědi znalce o duševním stavu pachatele. Některé soudy důkladně popsaly, jaké informace z názoru znalce vzaly při hodnocení možnosti nápravy pachatele v úvahu, a uvedly je do souvislostí s důkazy dalšími, jiné se bohužel omezily jen na doslovnou citaci znaleckého posudku či odkaz na něj, aniž by jeho obsah jako důkaz hodnotily. A konečně určitá nejednotnost se projevovala v rozhodnutích o další dispozici s OPL, zabavenými v rámci trestního řízení, kdy některé soudy ohledně nich ukládaly trest propadnutí věci, jiné ochranné opatření zabránění věci a v některých případech o zajištěných látkách rozhodly až na upozornění státního zástupce.

V rámci řízení o opravných prostředcích odvolací soudy poměrně často nahrazovaly napadený rozsudek rozsudkem vlastním, přičemž ovšem docházelo pouze ke změně výměry trestu nebo dokonce jen k formální úpravě formulace výroku rozsudku soudu prvního stupně. V případech, kdy bylo podáno dovolání k Nejvyššímu soudu, se i ve zkoumaném vzorku spisů projevil častý jev dovolacího řízení, a sice že byl Nejvyšší soud nucen většinu dovolání odmítnout proto, že bylo podáno z jiného důvodu, než připouští zákon.

Trestní spisy ve věcech trestného činu dle § 187a tr. zák. se týkaly převážně méně závažných deliktů spočívajících v přechovávání drogy v množství, jež bylo shledáno větším než malým. V některých případech skutkové okolnosti nasvědčovaly možnosti, že pachatel OPL nepřechovává výlučně pro vlastní potřebu, nicméně orgány činné v trestním řízení tuto eventualitu v rámci daného trestního řízení dále neprověřovaly. Jen velmi malá část pachatelů – uživatelů drog – byla v kontaktu s některým ze subjektů poskytujících léčbu či péči o toxikomany. To v zásadě platí i o pachatelích ze zkoumaného vzorku spisů ve věcech trestných činů dle § 188 a § 188a tr. zák.

První část dotazníkového šetření mezi experty systému trestní justice, zabývajícími se drogovou problematikou, byla zaměřena na **vývoj a hodnocení české drogové scény**.

Experti vyjadřovali své zkušenosti a názory na míru trestných činů registrovaných i neregistrovaných za období posledních 10 a 5 let s tím, že většina z nich se domnívá, že drogová kriminalita stále roste, byť podle převažujícího názoru soudců za posledních pět let pouze mírně. Jednou z charakteristik této trestné činnosti je i latence, která je ve velké míře s drogovou kriminalitou spojena. Jako hlavní důvody, které jsou s latencí spojeny, uváděli experti zejména skutečnost, že uživatel drog se nevnímá jako oběť, resp. poškozený, ale naopak kryje pachatele. Zároveň se často jedná o aktivitu organizovaného zločinu, vyznačující se sofistikovaným způsobem páchaní kriminality. V této souvislosti měli experti uvést svůj odhad, týkající se prognózy spotřeby jednotlivých druhů drog i důvody jejich konzumace. Experti nepředpokládají ani do budoucna větší výkyvy v trendech spotřeby jednotlivých druhů drog, neboť očekávají spíše sjednocení trendů užívání drog v EU. Jednotně a poměrně rozsáhle komentovali všechny skupiny expertů důvody vedoucí k dostupnosti drog v České republice, a to jak z hlediska společenského, změn na drogovém trhu, prevence, tak samozřejmě i s ohledem na možnosti legislativy a represe při postihu drogové kriminality.

Okruh látek zneužívaných jako drogy se neustále rozšiřuje, proto je nutné aktualizovat jejich seznam, který je pro účely trestního zákona uveden v přílohách 1-7 zákona č. 167/1998 Sb. Všechny skupiny expertů hodnotily aktualizaci seznamu z časového hlediska převážně kladně. Nadpoloviční většina všech expertů uvedla, že také z obsahového hlediska odpovídá seznam OPL potřebám praxe. Nejkritičtější byli experti z NPC, kteří z 41 % preferovali názor, že je nezbytné „Seznam OPL“ doplnit o látky a prekursory, jež lze použít k výrobě tablet XTC a jejich modifikacím, a zejména pak o volně prodejná léčiva využívaná v masovém měřítku k výrobě pervitinu.

Specialisté z NPC a celníci popisovali téměř shodně problémy spojené se záchytem drog na území České republiky, neboť právě zde došlo v poslední době k značným změnám. Od stejných skupin expertů jsme získali zajímavé informace o pachatelích drogové kriminality působících na území České republiky v současné době, i o předpokládaném vývoji do budoucna. Znepokojujícím zjištěním je názor expertů, kteří se domnívají, že dojde k nárůstu pachatelů u mladistvých a mladých dospělých osob české národnosti. Pravděpodobně největší nárůst se z jejich pohledu dá očekávat mezi příslušníky sociálně slabých vrstev a jedinci z rómského etnika. Zvyšující se zapojení do výroby, distribuce a obchodování s OPL předpokládají tito experti také u cizích státních příslušníků, kteří se dosud v této trestné činnosti angažovali, a zároveň nevyklučují, že dojde i k posílení podílu pachatelů z ruskojazyčných skupin (kteří se dosud specializovali převážně na tzv. „praní špinavých peněz“), Turků, kteří mají přímý přístup ke zdroji heroinu, a dále také občanů Izraele a osob ze židovského etnika, majících silné finanční zázemí.

Spokojenost respondentů se stavem české protidrogové legislativy se mezi jednotlivými profesními skupinami lišila, když celkově nejpříznivější hodnocení vyjadřovali soudci, zatímco pracovníci NPC a vězeňské služby byli zpravidla nejkritičtější. Mezi uváděnými nedostatky právní úpravy se objevovaly jak aspekty týkající se specificky drogové kriminality (mírné trestní sazby stanovené na drogové delikty...), tak i obecné problémy našeho trestního práva (komplikované procesní předpisy, nepoužitelnost výsledků některých úkonů z přípravného řízení k důkazním účelům v řízení před soudem apod.). Z odpovědí vyplynulo, že si respondenti zřetelně uvědomují neoddelitelnost kvalitní legislativy a její adekvátní aplikace.

Vývoj trestního práva z hlediska podmínek pro odhalování a stíhání drogové kriminality hodnotili respondenti převážně pozitivně. Oceňovali, že náš právní řád i v této oblasti postupně zavádí mezinárodně osvědčené standardy a instituty. Spokojenost vyslovovali se zněním skutkových podstat drogových trestných činů, přičemž však jako problém jednoznačně vnímají aktuální interpretaci znaku kvalifikované skutkové podstaty spočívajícího v získání určitého prospěchu. Za nejvhodnější formu vymezení kvantitativních znaků skutkových podstat drogových deliktů, týkající se rozsahu či množství, by pokládali jejich kvantifikaci přímo ve výkladovém ustanovení trestního zákona. Trestní sazby stanovené na drogové trestné činy označovali respondenti napříč profesními skupinami jako odpovídající či mírné. Potvrdilo se, že přes nesporný vliv judikatury Nejvyššího soudu stále přetrvávají určité výkladové nejasnosti, spojené s právní kvalifikací pěstování rostliny konopí bez zjištěného úmyslu látku dále distribuovat. Spíše záporně se respondenti vyjádřili k případné kategorizaci drog pro trestněprávní účely podle míry zdravotní a společenské nebezpečnosti spojené s jejich užíváním, přičemž výrazný nesouhlas zazněl od pracovníků NPC, státních zástupců a pracovníků celní správy.

Určité profesní rozdíly se projeví u některých jednotlivých aspektů právní úpravy, kdy různé varianty řešení kladou na jednotlivé profesní skupiny rozdílné nároky, jako tomu bylo u názoru na potřebu uvádět v protokolu o záznamu telekomunikačního provozu doslovný přepis tohoto záznamu, kde se pro obligatornost takového postupu vyslovili (vcelku pochopitelně) pouze soudci. Výrazně pozitivně hodnotili respondenti nové trestněprocesní instituty z oblasti právního styku s cizinou.

Využívání alternativních trestů při ukládání trestu za trestný čin dle § 187a tr. zák., tedy za drogový delikt, který je typově patrně nejvhodnější pro použití tohoto způsobu působení na pachatele, označili respondenti z řad justičních orgánů (soudci a státní zástupci) převážně za přiměřené, zatímco respondenti, působící v prostředí výkonu trestu odnětí svobody (pracovníci vězeňské služby), uvedli názor, že jsou alternativní tresty v podobných případech využívány málo. Respondenti obecně vyjadřovali skepsi ohledně možností účinného působení alternativních trestů na pachatele, užívající drogy, a to z důvodu nedostatečné motivace samotných pachatelů k nápravě, resp. ke změně svého kriminogenního způsobu života.

Výrazně optimisticky nevyznívaly ani názory respondentů na aktuální možnosti, podmínky a výsledky ochranného léčení protitoxikomanického. Respondenti hodnotili podmínky pro výkon ochranného léčení protitoxikomanického v ČR víceméně neutrálně, tedy ani výrazně pozitivně, ani výrazně negativně. Z odpovědí vyplynulo, že jsou si dobře vědomi častých omezení tohoto ochranného opatření, a to jak na straně poskytovatelů léčby (nedostatečná kapacita a vnitřní vybavení příslušných institucí apod.), tak i na straně pachatelů (nedostatek motivace a ochoty skutečně se léčení podrobit, narušování režimu léčebných zařízení atd.). V případě určitých typů pachatelů užívajících drogy (recidivisté, nebezpeční pachatelé), kterým znalci doporučí uložit ústavní ochranné léčení, by přivítali jeho výkon ve zvláštním zařízení (příp. zvláštním oddělení) s přísnějším režimem a vyšším stupněm zabezpečení.

Pozornost byla věnována také drogové problematice ve věznicích. Experti z řad vězeňské služby, státních zástupců a soudců odhadovali promořenost, resp. míru zneužívání drog ve věznicích pro mladistvé, pro ženy a pro muže, i oblibu a rozšířenost jednotlivých OPL v nich. Stejně skupiny expertů také navrhovaly opatření k omezení průniku drog do vězení. Experti z vězeňské služby posuzovali stávající programy, resp. podmínky a možnosti, které mohou odsouzení v rámci výkonu trestu odnětí svobody využít k potlačení návyku na drogy. Jejich hodnocení se týkalo koncepce umístování pachatelů do tzv. bezdrogových zón, stávajících kontrol prostřednictvím testování moči odsouzených a případného zavádění substituční léčby uživatelů heroinu (resp. opiátů) v prostředí výkonu trestu. Zatímco na koncepci umístování vězňů do bezdrogové zóny neměli respondenti příliš jednotný názor, k zavádění substituční léčby v prostředí výkonu trestu bylo jejich stanovisko převážně (v 66 %) odmítavé.

Situaci v oblasti mezinárodní spolupráce orgánů činných v trestním řízení v boji proti drogám hodnotili respondenti jako vcelku uspokojivou. Pro udržení či zvýšení její úrovně však uváděli jako nezbytné úsilí o větší pružnost mezinárodního právního styku v trestních věcech, zejména mezi justičními orgány. V názorech respondentů se v této oblasti výrazně projevovaly rozdíly v osobních zkušenostech jednotlivých respondentů i ve zkušenostech různých profesních skupin s jednotlivými formami mezinárodní spolupráce. Zatímco soudci a částečně státní zástupci hodnotili výrazně pozitivně institucionální spolupráci po linii Interpolu či Eurojustu, pracovníci NPC a celní správy označovali tuto institucionální

spolupráci za formalistickou a jednoznačně upřednostňovali spolupráci na základě přímých styků či s využitím styčných důstojníků.

Převážně kladně se vybrané profesní skupiny navzájem hodnotily pokud jde o činnost jednotlivých orgánů systému trestní justice v oblasti potírání drogové kriminality. Přesto respondenti nacházeli na práci ostatních složek některé nedostatky, a to jak systémové (nedostatek personálu a materiálních prostředků apod.), tak i v rovině práce jednotlivých osob (podceňování závažnosti drogového problému, nedůslednost při objasňování všech okolností trestné činnosti atd.). V rámci hodnocení spolupráce jednotlivých složek systému trestní justice při odhalování a stíhání drogové kriminality je pozitivní skutečnost, že ve všech sledovaných případech bylo toto hodnocení příznivější než průměrné, tj. že s úrovní této spolupráce panovala mezi respondenty v zásadě spokojenost. Zřejmě pochopitelné rozdíly panovaly v názorech na kompetence celních orgánů v trestním řízení o drogových trestných činech, které pouze celníci označili za nevyhovující, a sice zbytečně omezené oproti pravomocím policie. Součinnost mezi celními orgány a policií při odhalování a vyšetřování drogové kriminality nicméně hodnotili respondenti z obou profesních skupin kladně.

V. Závěry (I. a II. fáze výzkumu)

Od roku 1990 prošla drogová scéna v ČR vývojem, který měl své zřetelné rysy a trendy. Obdobně svůj vývoj měla i reakce trestní justice na drogový problém, ať již v rovině institucionální, legislativní či aplikační, a to v širším rámci národní protidrogové politiky, která se vytváří a realizuje v evropském, resp. globálním kontextu. Náš výzkum si nekladal za cíl zjišťovat přesně míru vlivu, který mají či mohou mít jednotlivé prvky systému trestní justice na drogovou scénu. Taková snaha by, mimo jiné i vzhledem ke značnému množství zásadních faktorů ležících mimo oblast trestní justice, stěžejí mohla přinést relevantní a spolehlivé výsledky. Naším cílem bylo shromáždit poznatky z různých zdrojů, jejichž analýza umožní zevrubný pohled na působení systému trestní justice v rámci protidrogové politiky a kvalifikovaný odhad, zda tento systém reaguje na skutečný vývoj drogové scény a zda jeho činnost má potenciál určité patrné změny na drogové scéně vyvolat.

Pro tyto účely připojujeme také stručný přehled vývoje užívání jednotlivých druhů OPL, registrované drogové kriminality a souvisejících zásadních opatření z oblasti trestní justice ve sledovaném období v České republice.

Signifikantní údaje o české drogové scéně,⁵² zejména o preferenci užívání jednotlivých druhů OPL a souvisejících aspektech, jsou shromažďovány převážně v rámci drogového informačního systému zpracovávaného čtvrtletně Hygienickou stanicí hl. města Prahy⁵³ a ve výročních zprávách o stavu ve věcech drog, které každoročně (od r. 2002) publikuje Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti⁵⁴. Dále prezentovaná data mapují drogovou scénu na základě informací uživatelů drog, kteří vyhledali pomoc v některém státním či nestátním léčebném nebo kontaktním centru (L/K).

Stručná charakteristika drogové scény od r. 1995:

Poznámky

- uživatelé často nezůstávají u jedné drogy, ale spíše je kombinují
- pořadí jednotlivých drog, tak jak je uvádíme dále, určují počty všech osob v tom kterém roce, které danou látku uvedly jako svou základní či sekundární drogu
- každý klient je v evidenci L/K centra vykazován pouze jedenkrát, bez ohledu na počet jeho návštěv v příslušném zařízení či návštěvy ve více z těchto zařízení

⁵² Blíže viz Trávníčková, I., Zeman, P.: Možnosti trestní justice v protidrogové politice I. IKSP, Praha 2007, str. 44 - 60

⁵³ Usnesení vlády ČR č. 446/1993 určilo jako Národního koordinátora drogové epidemiologie a primární prevence centrální pracoviště Hygienické stanice hl.m. Prahy. Drogový informační systém svým zaměřením i obsahem respektuje doporučení Evropského monitorovacího střediska pro drogy a užívání drog v Lisabonu (EMCDDA) a shromažďuje čtvrtletně informace o počtech uživatelů drog, kteří žádají o léčebnou, poradenskou či sociální službu v některém z tzv. léčebně/kontaktních center, což jsou zdravotnická i nezdravotnická zařízení, poskytující tyto služby.

Usnesení vlády ČR č. 296/2003 svěřilo koordinaci drogového informačního systému Národnímu monitorovacímu středisku pro drogy a drogové závislosti.

⁵⁴ Bylo zřízeno v r. 2002 na základě usnesení vlády ČR č. 643/2002.

- 1995 - databáze 226 léčebně kontaktních center (L/K)
 - OPL : 1. pervitin a ostatní stimulancia
 2. kanabinoidy
 3. heroin a ostatní opiáty
 - postupný nárůst podílu injekčních uživatelů drog na 54,3 %
 - poměr mužů a žen 2,4 : 1
- 1996 - databáze 252 L/K
 - OPL : 1. pervitin a ostatní stimulancia
 2. heroin a ostatní opiáty
 3. kanabinoidy
 4. toluen a jiná rozpustidla
 - podstatný vzestup byl zaznamenán i u nově evidovaných gamblerů
 - poměr mužů a žen 1,9 : 1
 - injekční aplikace - 56,5 %
- 1997 - databáze 269 L/K
 - OPL : 1. pervitin a ostatní stimulancia - zvýšení absolutního počtu uživatelů
 2. marihuana a heroin – počty uživatelů heroinu nepatrně poklesly
 - nárůst počtu uživatelů LSD
 - nejčastější způsob užívání zůstává injekční aplikace - 55,0 %
 - vyrovnává se poměr mužů a žen 1,7: 1
- 1998 - databáze 237 L/K
 - OPL : 1. pervitin a ostatní stimulancia – narůstající skupina
 2. heroin a ostatní opiáty – mírný pokles
 3. marihuana
 - poměr mužů a žen 1,9 : 1
 - nárůst incidence⁵⁵ ve srovnání s r. 1997 o 28 %
 - injekční uživatelé drog - 61,8% (absolutně nejvyšší počty injekčních uživatelů jsou ve věkové skupině 15-19 letých 57 %)
- 1999 - databáze 259 L/K
 - OPL : 1. pervitin a ostatní stimulancia
 2. heroin a ostatní opiáty – vzestup uživatelů heroinu (o 5,3 %)
 3. marihuana
 4. rozpustidla
 - poměr mužů a žen 1,9 : 1
 - vzestup injekčních uživatelů na 64 % (na rozdíl od EU, kde převažují „taneční drogy“)
 - nejvyšší incidence od zahájení sledování problémových uživatelů v celostátním informačním systému od r. 1995

⁵⁵ Incidence léčených uživatelů drog – všichni nově evidovaní uživatelé drog – žadatelé o první léčbu v životě

- 2000
- databáze 287 L/K
 - OPL :
 1. pervitin a ostatní stimulancia
 2. heroin a ostatní opiáty
 3. marihuana
 - poměr mužů a žen 1,9 : 1
 - injekční aplikace - 62,3 % problémových uživatelů
 - u incidence uživatel pervitinu byl v posledních třech letech zaznamenán mírný pokles, u uživatelů heroinu je tomu naopak, a také mírný nárůst uživatelů kanabinoidů (marihuany)
 - halucinogeny nedosahovaly ani 1 % ze všech evidovaných uživatelů OPL
 - 23 uživatelů extáze vyhledalo pomoc v L/K centru
- 2001
- databáze 234 L/K (databáze byla kategorizována podle původních požadavků EMCDDA)
 - OPL :
 1. pervitin a ostatní stimulancia
 2. heroin a ostatní opiáty
 3. marihuana a ostatní kanabinoidy
 4. rozpustidla
 - poměr mužů a žen 1,9 : 1
 - injekční aplikace - 64,8 %
 - poměrně vysoký počet 50 osob udalo při návštěvě L/K centra jako základní drogu extázi
- 2002
- databáze 293 L/K
 - OPL :
 1. pervitin a ostatní stimulancia
 2. heroin a ostatní opiáty
 3. marihuana a ostatní kanabinoidy
 4. toluen a ostatní rozpustidla
 - poměr mužů a žen 2,1 : 1 (v nejmladších věkových skupinách mezi léčenými uživateli pervitinu převládají ženy (0,8 : 0,9 -1))
 - injekční aplikace - 67,4 %
 - s mezinárodními geopolitickými změnami, včetně boje proti terorizmu, nápadně koreluje nedostatek heroinu v nabídce drog a jeho nahrazování stále dostupným pervitinem
- 2003
- databáze 289 L/K
 - OPL :
 1. pervitin a ostatní stimulancia
 2. heroin a ostatní opiáty
 3. marihuana a ostatní kanabinoidy
 - poměr mužů a žen 2,2 : 1
 - injekční aplikace - 69,9 %
 - mezi nově evidovanými je výrazně vyšší podíl uživatelů kanabinoidů o více než 7 %
 - poměrně nízké zastoupení mají uživatelé extáze

- 2004
- databáze 278 L/K center
 - OPL :
 1. pervitin a ostatní stimulancia
 2. heroin a ostatní opiáty
 3. marihuana a ostatní kanabinoidy
 4. toluen a ostatní rozpustidla
 - poměr mužů a žen 2,3 : 1
 - injekční aplikace - 71,9 %
 - výrazně se mezi prvožadateli o léčbu zvýšil počet uživatelů Subutexu⁵⁶
 - značný pokles mají ve srovnání s r. 2002 uživatelé extáze
- 2005
- databáze 253 L/K center
 - OPL :
 1. pervitin a ostatní stimulancia
 2. heroin a ostatní opiáty
 3. marihuana a ostatní kanabinoidy
 - poměr mužů a žen 2,3 : 1
 - injekční aplikace - 71,8 %
 - opět se výrazně mezi prvožadateli o léčbu zvýšil počet uživatelů Subutexu
 - stejně jako v předchozích letech u věkové skupiny 15 – 19 let převládají mezi uživateli pervitinu ženy
- 2006
- databáze 245 L/K center
 - OPL :
 1. pervitin a ostatní stimulancia
 2. heroin a ostatní opiáty
 3. marihuana a ostatní kanabinoidy
 - poměr mužů a žen 2,1 : 1
 - injekční aplikace - 72,4 %
 - věk uživatelů pervitinu je o zhruba 3 roky nižší než u uživatelů heroinu
 - významně se oproti předchozím rokům ještě více zvýšil počet léčených uživatelů Subutexu

Podle posledních údajů lze období 1995 – 2006 krátce shrnout takto: mezi všemi léčenými uživateli drog je nejčastěji užívanou drogou pervitin, počet jeho uživatelů každoročně narůstá a zvětšuje se podíl pervitinu jako sekundární drogy, kterou užívají především uživatelé heroinu. Druhou nejčastěji užívanou drogou je marihuana. Mezi uživateli heroinu se mírně v posledním roce zvýšil počet osob, které ho užívají jako drogu sekundární. Také LSD a extáze jsou častěji užívány jako drogy sekundární. Počet uživatelů rozpustidel jako základní drogy má sestupnou tendenci, ale narůstá počet uživatelů rozpustidel jako drogy sekundární, zejména u uživatelů heroinu, pervitinu, ale i marihuany. Mimořádný je vzestup počtu uživatelů Subutexu, který je zhruba v polovině případů užíván jako droga sekundární, a většina těchto evidovaných osob ji užívá nesubstitučně.⁵⁷

⁵⁶ Subutex je preparát předepisovaný lékařem při substituční léčbě uživatelů heroinu.

⁵⁷ Blíže viz Incidence, prevalence, zdravotní dopady a trendy léčených uživatelů drog, výroční zpráva ČR 2006, Národní koordinátor drogové epidemiologie pro resort zdravotnictví Hygienická stanice hl. m. Prahy, Praha 2007.

Vývoj registrované drogové kriminality ve sledovaném období⁵⁸ lze zjednodušeně shrnout do konstatování, že po období trvalého a poměrně výrazného nárůstu všech základních ukazatelů v devadesátých letech se na přelomu století tento trend zabrzdil a počty zjištěných drogových trestných činů v posledních letech spíše klesají, a u počtů osob stíhaných, obžalovaných a odsouzených lze hovořit o stagnaci. Dále jsou uvedeny nejvýraznější změny ve vývoji drogové kriminality, jež byly zaznamenány v jednotlivých letech sledovaného období:

- 1996 - nárůst počtu osob stíhaných a obžalovaných za všechny drogové trestné činy
- nárůst počtu zjištěných trestných činů dle § 188a tr. zák.
- 1997 - nárůst počtu zjištěných trestných činů dle § 187 tr. zák.
- 1998 - nárůst počtu všech zjištěných drogových trestných činů
- nárůst počtu osob stíhaných a obžalovaných za všechny drogové trestné činy
- nárůst počtu osob odsouzených za všechny drogové trestné činy
- 1999 - nárůst počtu všech zjištěných drogových trestných činů
- 2000 - pokles počtu všech zjištěných drogových trestných činů (způsobený však do značné míry změnou metodiky vykazování trestných činů dle § 187 tr. zák.)⁵⁹
- nárůst počtu osob stíhaných a obžalovaných za všechny drogové trestné činy
- nárůst počtu osob odsouzených za trestný čin dle § 187a tr. zák.
- 2001 - nárůst počtu osob odsouzených za trestný čin dle § 188 tr. zák.
- 2003 - nárůst počtu osob stíhaných a obžalovaných za všechny drogové trestné činy
- pokles počtu zjištěných trestných činů dle § 187 tr. zák.
- 2004 - pokles počtu zjištěných trestných činů dle § 187 tr. zák.
- 2005 - pokles počtu osob stíhaných a obžalovaných za všechny drogové trestné činy

⁵⁸ Blíže viz Trávníčková, I., Zeman, P.: Možnosti trestní justice v protidrogové politice I. IKSP, Praha 2007, kapitola IV.2.1.

⁵⁹ Blíže viz Trávníčková, I., Zeman, P.: Možnosti trestní justice v protidrogové politice I. IKSP, Praha 2007, str. 62, 65.

V průběhu výzkumu jsme identifikovali hlavní opatření z oblasti trestní justice ve sledovaném období, jež se měla či mohla projevit na vývoji drogové scény.⁶⁰ Následuje jejich stručný přehled s uvedením roku jejich realizace:

- 1990 - zpřesnění skutkových podstat drogových trestných činů
 - zpřísnění trestních sazeb stanovených na drogové trestné činy
 - dekriminlizace přechovávání OPL pro vlastní potřebu
 - zařazení právní úpravy odposlechu telefonních hovorů do trestního řádu
 - zařazení právní úpravy převzetí trestní věci z ciziny a odevzdání trestní věci do ciziny do trestního řádu
- 1991 - zřízení Protidrogové brigády Federálního policejního sboru⁶¹
- 1993 - zřízení Odboru drog v rámci Útvaru organizovaného zločinu Ústředny kriminální policie PČR
- 1994 - zpřesnění podmínek provádění odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu
 - účinnost zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby
- 1995 - zřízení Národní protidrogové centrály Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu Služby kriminální policie PČR
 - zařazení právní úpravy zločinného spolčení do trestního zákona
 - přiznání postavení policejního orgánu v řízení o trestném činu dle § 187 tr. zák., spáchaném v souvislosti s dovozem, vývozem nebo průvozem OPL, i celním úřadům
 - zařazení právní úpravy dočasného odložení trestního stíhání do trestního řádu
 - zařazení právní úpravy použití agenta a předstíraného převodu věci do zákona o Policii ČR
 - zařazení právní úpravy trestu obecně prospěšných prací do trestního zákona
- 1998 - zavedení výslovné úpravy prvků probace do trestního zákona
 - zpřísnění trestních sazeb stanovených na drogové trestné činy
 - zpřesnění skutkových podstat drogových trestných činů
- 1999 - kriminalizace přechovávání OPL v množství větším než malém i pro vlastní potřebu (zařazení trestného činu dle § 187a tr. zák. do trestního zákona)
 - účinnost zákona č. 167/1998 Sb., o návykových látkách
- 2000 - účinnost zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody
- 2001 - účinnost zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě
 - osamostatnění Národní protidrogové centrály v rámci SKP PČR
 - úprava zřizování a činnosti poraden drogové prevence ve věznicích a vazebních věznicích interním předpisem VS ČR
 - úprava zřizování a činnosti bezdrogových zón ve věznicích a vazebních věznicích interním předpisem VS ČR

⁶⁰ Blíže viz Trávníčková, I., Zeman, P.: Možnosti trestní justice v protidrogové politice I. IKSP, Praha 2007, zejména kapitoly II., III. a IV.3.

⁶¹ K vývoji NPC viz <http://www.mvcr.cz/policie/prezentace/npdc.html>

- 2002 - zařazení právní úpravy operativně pátracích prostředků do trestního řádu
 - zařazení právní úpravy o působnosti úředníka PMS do trestního řádu
 - zjednodušení podmínek použití institutů zadržení, otevření a záměny zásilky
 - zařazení právní úpravy sledované zásilky do trestního řádu
 - zavedení institutu zkráceného přípravného řízení a zjednodušeného řízení před samosoudcem
 - zařazení právní úpravy zjišťování údajů o uskutečněném telekomunikačním provozu do trestního řádu
 - zpřesnění a doplnění právní úpravy právního styku s cizinou v trestních věcech
 - zrušení samostatných úřadů vyšetřování v rámci Policie ČR a vytvoření jednotné Služby kriminální policie a vyšetřování PČR (mj. i společné služby kriminální policie a vyšetřování Národní protidrogové centrály)
 - vznik expozitur Národní protidrogové centrály
- 2003 – zřízení „Registru uživatelů drog – žadatelů o léčbu“ ve VS ČR a úprava způsobu poskytování informací z „Registru vězňených osob – uživatelů drog“ vnitřních předpisem VS ČR
- 2004 - účinnost zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže
 - účinnost nové právní úpravy právního styku s cizinou v trestních věcech včetně implementaci nové evropské legislativy a mezinárodních smluv v této oblasti
 - vnitřní reorganizace centrálních výkonných pracovišť Národní protidrogové centrály SKPV PČR

Současný globální přístup k drogové problematice, založený na mezinárodních protidrogových úmluvách OSN⁶², bývá označován jako prohibiční⁶³, neboť zjednodušeně řečeno vychází ze zákazu určitých forem nakládání s vymezeným okruhem látek, a tento zákaz vynucuje hrozbou různých sankcí, včetně trestních, a jejich ukládáním. Třebaže jednotlivé smluvní státy těchto úmluv formulují cíle své protidrogové politiky rozdílně a přístup k drogovému problému se mezi nimi často diametrálně liší, představují protidrogové úmluvy základní rámec, v němž se jednotlivé signatářské země musejí pohybovat, mají-li dostát svým mezinárodněprávním závazkům. V takovém kontextu je zákonná represe⁶⁴ přirozenou součástí protidrogové politiky a systém trestní justice se svými orgány její přirozenou složkou. Konkrétní forma a míra zapojení systému trestní justice do realizace protidrogové politiky je však předmětem diskusí mezi odborníky, politiky i laiky a v každé zemi závisí na celé řadě faktorů, jako jsou politická a ekonomická situace země, právní

⁶² Jednotná úmluva o omamných látkách z roku 1961 (vyhláška ministra zahraničních věcí č. 47/1965 Sb.) ve znění Protokolu o změnách Jednotné úmluvy o omamných látkách z roku 1972 (sdělení ministerstva zahraničních věcí č. 458/1991 Sb.); Úmluva o psychotropních látkách z roku 1971 (vyhláška ministra zahraničních věcí č. 62/1989 Sb.); Úmluva OSN proti nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropními látkami z roku 1988 (sdělení ministerstva zahraničních věcí č. 462/1991 Sb.).

⁶³ Viz např. Cohen, P.: Re-thinking drug control policy: Historical perspectives and conceptual tools. Příspěvek přednesený na sympóziu „The crisis of social development in 1990's“, pořádaném Výzkumným ústavem OSN pro sociální rozvoj (UNRISD) v Ženevě, 7.-8. 7. 1993; k dispozici na adrese <http://www.cedro-va.org/lib/cohen.rethinking.html#noot1>

⁶⁴ Byť v současnosti se v oficiálních koncepčních dokumentech namísto represe hovoří spíše o „potlačování nabídky“ či „snížení dostupnosti“ OPL; viz např. Národní strategie protidrogové politiky na období 2005 – 2009. Úřad vlády ČR, Praha 2005.

tradice a kultura, citlivost obyvatelstva na problémy související s užíváním drog a mnoho dalších. Z téhož důvodu nelze usilovat o určení „jedině správné“ či „nejlepší“ formy působení trestní justice v protidrogové politice, neboť okolnosti její činnosti, tak jako okolnosti celé protidrogové politiky, se v různých zemích liší.

Při vymezování role trestní justice v protidrogové politice je třeba si vyjasnit dva okruhy otázek. Především čeho lze prostředky, kterými trestní justice disponuje, dosáhnout, co jimi lze ovlivnit. Budeme-li přijímat opatření v oblasti trestní justice s představou, že vyřeší problém ležící mimo sféru jejího vlivu, budeme permanentně zklamáni. Dále je pak nutno se rozhodnout, kterých výsledků, jichž lze prostřednictvím činnosti trestní justice dosáhnout, skutečně dosáhnout chceme. Nejde jen o to, který výsledek je žádoucí a který nikoliv, ale též zda je použití opatření tohoto charakteru k jeho dosažení účelné a přiměřené. Je třeba zohlednit aspekty ekonomické a jako zásadní kritérium respektovat princip subsidiarity trestní represe.⁶⁵ Náš výzkum, jak ostatně napovídá i jeho název, si kladl za cíl rozšířit poznatkovou základnu nezbytnou k řešení prvního z uvedených okruhů otázek, tedy ke zjištění možností a mezí systému trestní justice v rámci protidrogové politiky.

Úkolem policejních orgánů v rámci systému trestní justice je odhalovat trestné činy a zjišťovat jejich pachatele, jakož i konat vyšetřování o trestných činech.⁶⁶ Státní zastupitelství je orgánem veřejné žaloby v trestním řízení a plní další úkoly vyplývající z trestního řádu.⁶⁷ Soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy.⁶⁸ Uvedené orgány činné v trestním řízení postupují z úřední povinnosti, jestliže trestní řád nestanoví něco jiného.⁶⁹ Z toho vyplývá, že se při své činnosti zákonem stanoveným způsobem zabývají jednáním, které platné trestní právo označuje za trestný čin, a tím je jejich role podstatně limitována, což platí i pro oblast protidrogové politiky. Jinými slovy, aby řádně plnily své povinnosti, odhalují, stíhají a sankcionují ta jednání, která jako drogové trestné činy včlenil do trestního zákona zákonodárce, přičemž jim nepřísluší při této činnosti hodnotit, zda je vhodné určitý typ jednání postihovat prostředky trestního práva. Posuzování materiálního znaku trestného činu, tedy existence dostatečného stupně nebezpečnosti činu pro společnost⁷⁰, se týká jen konkrétního případu s ohledem na všechny jeho okolnosti, neboť typová nebezpečnost určitého jednání je vyjádřena již tím, že je popsáno ve skutkové podstatě příslušného trestného činu.⁷¹ V rámci expertního dotazníkového šetření, které bylo součástí našeho výzkumu, dostali respondenti možnost formou volné odpovědi uvést svůj názor na to, jakou hlavní roli má mít trestní justice v národní protidrogové politice.⁷² Někteří respondenti zastupující orgány činné v trestním řízení v odpovědi odkazovali na ustanovení § 1 odst. 1 tr. ř., kde je vymezen účel trestního řízení⁷³ s tím, že touto zákonnou úpravou je role trestní justice obecně a jednoznačně stanovena.

⁶⁵ Novotný, O. a kol.: Trestní právo hmotné – I. Obecná část. Aspi Publishing, Praha 2003, str. 17 - 19.

⁶⁶ Srov. § 2 odst. 1 písm. d), e) zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, v platném znění.

⁶⁷ Srov. § 4 odst. 1 písm. a) zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, v platném znění., čl. 80 odst. 1 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR, v platném znění.

⁶⁸ Srov. čl. 90 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR, v platném znění.

⁶⁹ Srov. § 2 odst. 4 tr. ř.; k zásadě oficiality viz dále např. Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P.: Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 2. přepracované vydání. C.H.Beck, Praha 2003, str. 119 – 122.

⁷⁰ Srov. § 3 odst. 2, § 294 tr. zák., § 6 odst. 2 zákona č. 218/2003 Sb., v platném znění.

⁷¹ Novotný, O. a kol.: Trestní právo hmotné – I. Obecná část. Aspi Publishing, Praha 2003, str. 69 a násl.

⁷² K dotazníkovému šetření viz kapitolu III.

⁷³ „Účelem trestního řádu je upravit postup orgánů činných v trestním řízení tak, aby trestné činy byly náležitě zjištěny a jejich pachatelé podle zákona spravedlivě potrestáni. Řízení přitom musí působit k upevnování zákonnosti, k předcházení a zamezování trestné činnosti, k výchově občanů v duchu důsledného zachovávání zákonů a pravidel občanského soužití i čestného plnění povinností ke státu a společnosti.“ (§ 1 odst. 1 tr. ř.)

Je zřejmé, že i v oblasti protidrogové politiky může být role trestní justice stěží spatřována jinde, než především v odhalování drogových trestných činů (vymezených trestním právem) a ve stíhání a sankcionování jejich pachatelů, a to vše za podmínek stanovených zákonem. Způsob, jakým trestní justice drogovou problematiku ve skutečnosti ovlivňuje, vychází jednak z toho, jak je vymezen právní rámec její působnosti, a dále z toho, jak jednotlivé orgány systému trestní justice v daném právním rámci pracují. Kupříkladu počet odsouzených pachatelů drogové kriminality ovlivňuje jak právní úprava skutkových podstat drogových trestných činů, tak i činnost orgánů činných v trestním řízení při jejich odhalování a stíhání.

Na základě výše uvedeného lze tedy dojít k závěru, že systém trestní justice obecně může v rámci protidrogové politiky postihovat pachatele drogové kriminality, odčerpávat drogy z drogové scény a případně působit i preventivně.

Odhalování drogové kriminality, zjišťování a **sankcionování jejích pachatelů** může situaci v oblasti drogové problematiky ovlivňovat několika způsoby. Jednak může pachatele dočasně odstranit z drogové scény tím, že pachatel po odsouzení k trestu odnětí svobody nastoupí jeho výkon. Zároveň se tím mohou oslabit jeho vazby na drogovou a kriminální subkulturu v místě jeho působení. Uznává se, že trest odnětí svobody má být ukládán jen tehdy, jestliže k dosažení účelu trestu⁷⁴ nestačí některý z trestů, které se vykonávají na svobodě.⁷⁵ Měl by tedy přicházet v úvahu zejména u závažných forem drogové kriminality, kdy stupeň narušení pachatele vyžaduje již intervenci nepodmíněným trestem odnětí svobody. Provedená analýza statistických údajů o drogové kriminalitě⁷⁶ naznačuje, že si soudy v průběhu devadesátých let začaly více uvědomovat závažnost problému, který představuje především organizovaný obchod s OPL, a došlo k určitému posunu při stanovování druhu trestu za tyto trestné činy a jeho výměry. Poznatky z expertního dotazníkového šetření nicméně nasvědčují tomu, že mezi pracovníky ostatních orgánů činných v trestním řízení patrně ani v současnosti není ojedinělý názor, že soudy za závažné drogové trestné činy ukládají často tresty příliš mírné, resp. že mezi tresty ukládanými za závažnější a za méně závažné formy drogové trestné činnosti nebývají odpovídající rozdíly. Při uvádění názoru na hlavní roli trestní justice v protidrogové politice také řada respondentů ze všech dotázaných profesních skupin zmínila domněnku, že by se trestní justice měla soustředit především na závažné organizované formy drogové kriminality, včetně těch s mezinárodním prvkem. Pro ilustraci lze uvést jeden z takových názorů (státní zástupce):

„Ač to může znít zvláště, považuji trestní represi za jednu z důležitých složek prevence užívání drog, neboť například vždy, když se policii podaří zátah na skupinu výrobců drog, klesnou v našem městě počty jejich uživatelů, byť bohužel vždy jen dočasně. Trestní postih výrobců a distributorů by měl být, a v současné době také je, hlavním úkolem trestní represe, přičemž by měly být ukládány výrazně vyšší tresty osobám, které jsou v tomto směru recidivisty, což se vždy neděje. Faktem také je, že některé soudy přistupují velmi formálně k rozhodování o podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, takže se výrobci drog, kterým zdejší soud uložil přísné tresty, příliš brzy vrací na svobodu a znovu se do

⁷⁴ „Účelem trestu je chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páčání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti.“ (§ 23 odst. 1 tr. zák.)

⁷⁵ Novotný, O. a kol.: Trestní právo hmotné – I. Obecná část. Aspi Publishing, Praha 2003, str. 311.

⁷⁶ Trávníčková, I., Zeman, P.: Možnosti trestní justice v protidrogové politice I. IKSP, Praha 2007, kapitola IV.2.1.

výroby drog zapojují. Problémy pouhých uživatelů drog by měly být řešeny jinými způsoby (např. terapie v protidrogových centrech).“

Zároveň respondenti ve svých odpovědích varovali před bagatelizací drobné drogové kriminality, zčásti proto, že typová nebezpečnost všech drogových trestných činů je vzhledem k jejich charakteru a možným důsledkům poměrně vysoká, a zčásti proto, aby se veškeré represivní prostředky nesoustředily na mezinárodní obchod s OPL a drobná pouliční distribuce drog nezůstala zcela bez kontroly. Řada respondentů rovněž uváděla názor, že trestní justice nejlépe prospěje protidrogové politice tím, když zajistí rychlý a důsledný postih drogových trestných činů. Je obecně přijímanou tezí, že rychlost, s jakou je pachatel trestného činu odhalen a potrestán, je významným faktorem účinnosti trestního řízení a následného trestu, když neodvratnost trestu bývá pro hodnocení účinnosti trestu pokládána za významnější prvek než jeho přísnost.⁷⁷

Další možností ovlivnění drogové problematiky prostřednictvím trestní justice je resocializace pachatele. Možnosti nápravy pachatele, resp. výchovného působení na něj prostředky trestního práva (nejen trestem), jsou předmětem poměrně intenzivních diskusí. Obecně jde zejména o překonání kriminogenních deformací spočívajících v osobnosti pachatele a v jeho společenských svazcích. Defekty pachatelovy osobnosti stěžejí možno ve většině případů trvale negovat pouhým represivním působením. Často by mohly být překonány rozvojem pozitivních prvků pachatelovy osobnosti a jeho sociálně užitečných svazků, posilováním jeho pozitivních vlastností a návyků.⁷⁸ U pachatelů z řad uživatelů drog situaci komplikuje též další kriminogenní faktor, spočívající v konzumaci OPL.

Jakkoliv na pachatele může pozitivně působit již samotné absolvování trestního řízení, hlavním nástrojem trestní justice v tomto směru jsou tresty a ochranná opatření, příp. další opatření, jako jsou dohled probačního úředníka, přiměřená omezení a povinnosti, uložené v souvislosti s trestem, při podmíněném upuštění od potrestání či při podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Poměrně problematické je výchovné působení na pachatele v prostředí výkonu trestu odnětí svobody, přičemž o působení na odsouzené toxikomany to platí dvojnásob. Výzkumné poznatky z oblasti drogové problematiky ve věznicích⁷⁹ naznačují, že prostředí výkonu trestu odnětí svobody (totéž platí o výkonu vazby) obecně nepřispívá k pozitivní změně chování a postojů odsouzených ve vztahu k drogám a trestné činnosti. Řada opatření, přijímaných v českých věznicích, umožňuje udržovat tamní drogový problém pod kontrolou, ovšem na jeho alespoň částečné řešení již nestačí.

Možnosti, které nabízejí alternativní tresty a opatření, jsou na první pohled slibné. Nepochybně mají větší potenciál působit ve směru změny kriminogenního způsobu života pachatele. Otázkou však je, jak je tento potenciál využíván. České trestní právo nabízí relativně širokou škálu možných postupů. Statistiky vypovídají o tom, že míra využívání alternativních trestů a opatření při postihu drogové kriminality je poměrně nízká. Z vyjádření expertů, kteří o jejich ukládání rozhodují či je navrhuji (soudci, státní zástupci) lze vysledovat, že důvodem, proč nejsou využívány ve vyšší míře, je slabá důvěra v jejich účinnost, založená na zkušenostech těchto odborníků, neboť spolehlivá hodnocení účinnosti takových opatření nejsou k dispozici. Poznatky zahraničních odborných studií na toto téma naznačují, že trestní sankce mohou být účinné ve smyslu alespoň částečné eliminace

⁷⁷ Novotný, O. a kol.: Trestní právo hmotné – I. Obecná část. Aspi Publishing, Praha 2003, str. 275.

⁷⁸ Novotný, O. a kol.: Trestní právo hmotné – I. Obecná část. Aspi Publishing, Praha 2003, str. 272.

⁷⁹ Trávníčková, I., Zeman, P.: Možnosti trestní justice v protidrogové politice I. IKSP, Praha 2007, kapitola IV.3.; srov. též příslušnou pasáž kapitoly III této zprávy o výsledcích dotazníkového šetření.

kriminogenních návyků pachatele především tehdy, jsou-li součástí širšího programu zacházení s pachatelem, na jehož realizaci se nepodílí pouze orgány systému trestní justice, ale též instituce z oblasti školství, zdravotnictví, sociální péče, jakož i rodina a blízké sociální okolí pachatele.⁸⁰

Samostatnou kapitolou je působení na pachatele prostřednictvím ochranného léčení. Léčba závislostí na OPL má v ČR dlouhou tradici a věnuje se jí řada odborníků. Přesto jsou možnosti a výsledky ochranného léčení protitoxikomanického experty pokládány za velmi problematické. Důvodem je jednak sporná možnost léčby nemotivovaného pachatele, který ji absolvuje z donucení v důsledku rozhodnutí soudu. Nezanedbatelné potíže přináší v praxi též absence zákona o výkonu ochranného léčení. Pachatelé jsou tedy formou trestní sankce nuceni k léčbě, aniž by zákon upravoval rozsah jejich práv a povinností, což samozřejmě vede k nejistotě o míře přípustných zásahů do nich. Zejména v souvislosti s výkonem ochranného léčení ve výkonu trestu odnětí svobody jsou někteří experti vězeňské služby a lékaři, kteří se jím zabývají, poměrně skeptičtí a hovoří spíše o vytváření náhledu na léčení u odsouzených, resp. o jejich přípravě k výkonu ochranného léčení po ukončení výkonu trestu odnětí svobody.⁸¹

V rámci postihu pachatelů drogové kriminality může trestní justice ovlivňovat situaci na drogové scéně tím, že bude odčerpávat zisky z této trestné činnosti. Uznává se, že zbavení pachatele zisku z trestné činnosti představuje zásadní nástroj trestní justice, neboť zisk je hlavním motivem většiny trestných činů.⁸² Českou republiku k tomu zavazují i mezinárodněprávní dokumenty.⁸³ Úmluva OSN proti nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropními látkami z roku 1988 obsahuje závazky smluvních států v oblasti konfiskace výnosů z drogové kriminality ve svém článku V. V uplynulých letech byla v ČR v tomto směru přijata řada legislativních opatření⁸⁴, přesto v praxi zřejmě není takový postup uplatňován příliš často a dohledání majetku pachatele, identifikace jeho původu v trestné činnosti a jeho následná konfiskace formou trestu propadnutí majetku, propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, příp. formou zabavení věci, je patrně věnována větší pozornost v politických proklamacích než v samotném trestním řízení. Třebaže i zde je nezbytná součinnost subjektů mimo systém trestní justice (finanční úřady, katastr nemovitostí apod.), potenciál trestní justice je v tomto směru velký, ovšem rezervy v jeho využívání také.

Orgány systému trestní justice mohou situaci na drogové scéně ovlivňovat **zachycováním OPL** a jejich stahováním z drogové scény. Tato možnost je reálná a nepochybná, údaje o množství a druzích zachycených drog jsou pravidelně publikovány ve výročních zprávách Národní protidrogové centrály SKPV PČR⁸⁵ a v posledních letech též ve Výročních zprávách o stavu ve věcech drog v ČR, které zpracovává Národní monitorovací

⁸⁰ Viz např. Goldblatt, P., Lewis, Ch. (eds): Reducing offending: an assessment of research evidence on ways of dealing with offending behaviour. Home Office Research Study 187, London 1998, str. 83 a násl.

⁸¹ Zeman, P., Přesličková, H., Tomášek, J.: Institut zabezpečovací detence. In: Vybrané problémy sankční politiky. IKSP, Praha 1995, str. 154.

⁸² Srov. 11. kongres OSN o prevenci kriminality a trestní justici, Bangkok 18. – 25. dubna 2005. Základní dokumenty předložené delegátům. IKSP, Praha 2006, str. 66.

⁸³ Zejména Úmluva Rady Evropy o praní, vyhledávání, zadržování a konfiskaci výnosů ze zločinu z r. 1990 (sdělení MZV č. 33/1997 Sb.), či Rámcové rozhodnutí Rady 2001/500/JVV, o praní špinavých peněz, identifikaci, vysledování, zmrazení, zajištění a propadnutí prostředků a výnosů z trestné činnosti.

⁸⁴ Trávníčková, I., Zeman, P.: Možnosti trestní justice v protidrogové politice I. IKSP, Praha 2007, kapitola III.1.3.

⁸⁵ Viz <http://www.mvcr.cz/policie/prezentace/npdc.html>

středisko pro drogy a drogové závislosti a vydává Úřad vlády ČR⁸⁶. Je však zřejmé, že stejně jako jinde ve světě je podíl zachycených drog na celkovém objemu OPL, které se na naše území dostanou, poměrně nízký, přičemž odhady tohoto podílu se mezi odborníky z řad policistů a příslušníků jiných profesí někdy značně liší.⁸⁷ Navíc zkušenosti z ČR i ze zahraničí dokazují, že drogový trh má zpravidla značnou flexibilitu a schopnost v poměrně krátkém čase výpadky dodávek drog nahrazovat z jiných zdrojů. Odhalováním a zabavováním OPL, jakož i likvidací míst, kde se vyrábějí, tedy může trestní justice reálně přispívat ke snížení nabídky drog mezi obyvatelstvem, je však třeba mít na paměti, že se vždy bude jednat o korekci částečnou a dočasnou.

Třebaže hlavní poslání systému trestní justice leží v oblasti represe, uznává se též jeho **preventivní role**⁸⁸, a to jak pokud jde o prevenci generální, tak i individuální. Vyjádřeno je to ostatně mj. i v ustanoveních trestního řádu o účelu trestního řízení a trestu.⁸⁹ Hrozbou trestněprávních sankcí, ale především výše zmíněným rychlým a důsledným postihem trestné činnosti a případně zabavováním výnosů z kriminality může trestní justice působit odstrašujícím způsobem na potenciální pachatele i odrazovat od recidivy osoby, které se již trestného činu dopustily. Vysoká latence drogové trestné činnosti a určitá nedůslednost při využívání všech v úvahu připadajících prostředků vůči zjištěným pachatelům přispívají k tomu, že odstrašující vliv není zjevně příliš silný. Výchovný účinek může mít činnost systému trestní justice tím, že upozorní občany na nebezpečnost a zavrženíhodnost určitého jednání.⁹⁰ Orgány systému trestní justice, zejména policejní orgány, se také podílejí na tvorbě a realizaci opatření situační prevence, která ztěžují páchání určitého druhu trestné činnosti na určitých místech či v určitých situacích. Rovněž tento typ intervence trestní justice má svá omezení a nevýhody, které byly v odborné literatuře již popsány (možný přesun kriminality, nákladnost, dočasnost apod.).⁹¹ Preventivní účinek může mít i „osvětová“ činnost orgánů systému trestní justice ve vztahu k médiím, široké veřejnosti, dětem a jiným ohroženým skupinám apod. Určitým nebezpečím je v tomto směru možnost, že se takové působení, byť i v dobrém úmyslu, zvrhne v jednostranné zastrašování či mentorování, popř. v překrucování skutečnosti, což může nejen eliminovat preventivní účinek, ale naopak i vyvolat účinky negativní. Tvorba příslušných preventivních opatření tohoto typu by měla být především úkolem odborníků na danou cílovou skupinu, nikoliv pracovníků orgánů systému trestní justice, jejichž hlavní poslání, jak bylo uvedeno výše, spočívá v jiné oblasti.

Mezi názory expertů na roli trestní justice v protidrogové politice byla v rámci provedeného dotazníkového šetření prevence zmiňována často, ovšem nikoliv v jednotném duchu. Někteří respondenti pokládají preventivní roli trestní justice za iluzorní, jiní na ni kladli důraz, zatímco další ji připouštěli v součinnosti s ostatními subjekty působícími v rámci protidrogové politiky. Pro ilustraci uvádíme názory dvou respondentů – státních zástupců:

„Justice má fakticky pouze represivní roli, generální i speciální prevence je podle mých zkušeností jen velmi problematická. Pokud se veřejnosti prezentuje něco jiného, neodpovídá to skutečnosti a vytváří to zkreslený obraz o možnostech justice.“

⁸⁶ Viz http://www.drogy-info.cz/index.php/publikace/vyrocní_zpravy

⁸⁷ Viz např. Komorous: Většina drog se dostane na trh. ČTK, 1. 3. 2005, 14:01.

⁸⁸ Viz např. Novotný, O., Zapletal, J. a kol.: Kriminologie. Eurolex Bohemia, Praha 2001, str. 157 a násl.

⁸⁹ Viz poznámky pod čarou 73 a 74.

⁹⁰ Novotný, O. a kol.: Trestní právo hmotné – I. Obecná část. Aspi Publishing, Praha 2003, str. 273.

⁹¹ Srov. např. Goldblatt, P., Lewis, Ch. (eds): Reducing offending: an assessment of research evidence on ways of dealing with offending behaviour. Home Office Research Study 187, London 1998, str. 36 a násl.

„Měla by (trestní justice) hrát vyváženou roli s prevencí. Tyto dvě roviny je třeba propojovat a oběma přikládat rovnocenný význam. Trestní justice nesmí být pouze okrajovým fenoménem, tak jako není možno zatlačovat na úkor represe prevenci. Výstupům trestní justice by měla být přikládána větší váha při hodnocení účinnosti preventivních aktivit.“

Z poznatků, které jsme v rámci našeho výzkumu shromáždili, lze učinit závěr, že systém trestní justice disponuje prostředky, kterými může reálně ovlivňovat drogovou problematiku, a to nejen v oblasti drogové kriminality, ale i drogové scény jako celku. Jeho činnost je tedy právem pokládána za nedílnou složku protidrogové politiky. Možnosti trestní justice však mají svá citelná omezení a snaha přeceňovat její roli a řešit jejími nástroji i problémy, jež jsou ovlivnitelné jinými složkami protidrogové politiky, může být kontraproduktivní z hlediska výsledků a sporná z hlediska základních zásad trestního práva⁹². Pokud lze v oblasti protidrogové politiky hovořit o úspěších či účinnosti některých opatření, pak se téměř vždy jedná o opatření multiinstitucionální povahy, využívající možností a předností jednotlivých složek. Z posledních národních strategií protidrogové politiky lze usuzovat, že si jejich tvůrci jsou uvedených skutečností vědomi. Otázkou však je, nakolik se tyto koncepční myšlenky promítají do jednotlivých navrhovaných a realizovaných opatření, ať již v oblasti trestní justice či jinde. Pozitivní nepochybně je, že podobný názor zastávala i převážná část respondentů našeho dotazníkového šetření, kteří se drogovou problematikou v rámci systému trestní justice v praxi zabývají. Jako doklad této skutečnosti lze citovat názor jednoho z nich (pracovník vězeňské služby):

„Prioritou trestní justice v rámci protidrogové politiky musí být především postih drogové kriminality v souladu s platným právním řádem. Kromě této priority lze očekávat i podíl trestní justice v oblasti preventivního působení na ostatní občany. Trestní justice musí svoji roli v uvedené problematice plnit v komplexu strukturovaného přístupu, kde mají jednotlivé složky protidrogové politiky, a tedy i trestní politiky, nezastupitelnou a rovnocennou roli, která musí vycházet z analýzy současného stavu se stanovením potřeb a priorit vycházejících z ověřených faktů a dat. Je všeobecně známo, že změny v dosavadním nepříznivém vývoji nelze dosáhnout dílčími a izolovanými opatřeními, ale v komplexu opatření a společných postupů. Hlavním úkolem a hlavní rolí trestní justice v uvedené problematice zůstává potírání zejména zločinu zapojeného do nezákonného nakládání s drogami a vymáhání dodržování zákonů.“

⁹² Jak uvedl jeden z respondentů dotazníkového šetření (soudce): „Jedná se o situačně účelový zájem politiků o tuto podceňovanou problematiku a tendenci dlouhodobě podceňovaný problém vyřešit trestními normami a trestním postihem“.

Literatura a prameny

Bodláková, I., Němec, J., Nečas, S.: Výsledky z výzkumu evidovaných toxikomanů – pachatelů trestných činů nacházejících se v NVU ministerstva spravedlnosti ČR. Kriminologický sborník, 2/1993

Borovička, A., Šejvl, J.: Vývoj drogové kriminality po roce 1989. Dílčí studie pro účely výzkumu IKSP „Možnosti trestní justice v protidrogové politice“, 35 stran, nepublikováno.

Budina, Z.: Problematika právní úpravy nedovoleného obchodu s omamnými a psychotropními látkami. Kriminologika, 1/1995

Cohen, P.: Re-thinking drug control policy: Historical perspectives and conceptual tools. Příspěvek přednesený na sympóziu „The crisis of social development in 1990's“, pořádaném Výzkumným ústavem OSN pro sociální rozvoj (UNRISD) v Ženevě, 7.-8. 7. 1993; <http://www.cedro-uva.org/lib/cohen.rethinking.html#noot1>

Cotič, D.: Drogy a trest, IKSP Praha 1991

Černíková, V.: Drogová scéna v českých věznicích. České vězeňství, 3-4/98

Doležal, J. X.: Gumák. Reflex, 4. 4. 2002

Drtil J., : Drogová scéna a její vývoj, Alkoholismus a drogové závislosti 5/1996,

Europol–EMCDDA Joint Report on a new psychoactive substance: 1-(3-chlorophenyl)piperazine (mCPP), http://www.unodc.org/unodc/press_release_2006_10_05.html

Fastner, J.: Ještě k trestnému činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187a tr.z.. Trestní právo, 11/1999 Juráková, I.: Několik poznámek ke kriminalizaci držení drog pro vlastní potřebu. Právní rozhledy, 1/1999

Goldblatt, P., Lewis, Ch. (eds.): Reducing offending: an assessment of research evidence on ways of dealing with offending behaviour. Home Office Research Study 187, London 1998 Kalina, K a kol.: Drogy a drogové závislosti – mezioborový přístup. 1.a 2. díl, Úřad vlády ČR, Praha 2003

Kloučková, S.: Hodnocení znaků skutkové podstaty trestného činu přechovávání drog pro vlastní potřebu podle § 187a tr.z.. Právní rozhledy, 6/2000

Komorous J.: Současná situace v oblasti nedovolené výroby, dovozu, převozu, vývozu, obchodu a šíření OPL na území České republiky, Bulletin NPC, 1/1995

Mravčík, V. a kol.: Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2005.

Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P.: Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 2. přepracované vydání. C.H.Beck, Praha 2003

- Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti, Úřad vlády ČR, Praha 2006
- Nedbálková, I., Šejvl, J.: Dvě usnesení Nejvyššího soudu. Bulletin NPC, 3/2005
- Novotná, J.: Můžeme trestně stíhat pachatele nelegální manipulace s rostlinou durmanu obecného ? Bulletin NPC, 3/2004
- Novotný, O. a kol.: Trestní právo hmotné - I. obecná část. CODEX, Praha 1997
- Novotný, O. a kol.: Trestní právo hmotné - I. obecná část. Aspi Publishing, Praha 2003,
- Novotný, O., Dolenský, A., Jelínek, J., Vanduchová, M.: Trestní právo hmotné I. Obecná část. ASPI Publishing, Praha 2003
- Novotný, O., Zapletal, J. a kol.: Kriminologie. Eurolex Bohemia, Praha 2001
- Nožina M., Svět drog v Čechách, Koniasch Latin Press, Praha 1997
- Presl, J.: Jednoduchá řešení. Trestní právo, 4/1996
- Proposal for a Council Framework Decision on the European Evidence Warrant for obtaining objects, documents and data for use in proceedings in criminal matters – 2003/0270/CNS – Interinstitutional File – Brussels, 6. 4. 2005
- Prosecution of drug users in Europe. EMCDDA insights series, number 5. EMCDDA, Luxembourg, 2002
- Púry, F.: Souhrn aktuální judikatury – III. drogové trestné činy. Trestněprávní revue, 5/2006
Redakční rada : Situace v oblasti nelegálního obchodu a zneužívání nejnámější drogy domácího původu – pervitinu, Bulletin NPC 2/97
- Rizman, S.: Trestní zákon. Komentář. II. díl. 6., doplněné a přepracované vydání. C.H.Beck, Praha 2004
- Růžička, M.: K problematice trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek nebo jedů podle ustanovení § 187a trestního zákona. Trestní právo, 6/1999
- Sotolář, A. a kol.: Trestná činnost spojená se zneužíváním drog a formy jejího řešení. Příručky MS ČR, svazek 65, Institut vzdělávání MS ČR, Praha 2002
- Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář. I. díl. 4. vydání. C.H.Beck, Praha 2002,
- Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.: Trestní zákon. Komentář. II. díl. 6., doplněné a přepracované vydání. C.H.Beck, Praha 2004,
- Teryngel, J.: K lidoveckým návrhům novel trestního zákona. Trestní právo, 4/1996,
Zábranský, T. a kol.: Projekt analýzy dopadů novelizace drogové legislativy (PAD) - souhrnná závěrečná zpráva. ResAd, Praha 2001

Jednotná úmluva o omamných látkách z roku 1961 (vyhláška ministra zahraničních věcí č. 47/1965 Sb.) ve znění Protokolu o změnách Jednotné úmluvy o omamných látkách z roku 1972 (sdělení ministerstva zahraničních věcí č. 458/1991 Sb.)

Úmluva o psychotropních látkách z roku 1971 (vyhláška ministra zahraničních věcí č. 62/1989 Sb.)

Úmluva OSN proti nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropními látkami z roku 1988 (sdělení ministerstva zahraničních věcí č. 462/1991 sb.)

Koncepce a program protidrogové politiky na období 1998 –2000, usnesení vlády ČR č. 111 ze dne 23. 2. 1998

Národní strategie protidrogové politiky na období 2001 – 2004, usnesení vlády ČR č. 1045 ze dne 23. 10. 2000

Národní strategie protidrogové politiky na období 2005 až 2009, usnesení vlády ČR č. 1305 ze dne 22. 12. 2004

Akční plán realizace Národní strategie protidrogové politiky na období 2005 - 2006, usnesení vlády ČR č. 886 ze dne 13. 7. 2005

Bulletin NS ČSR, 1/1985, Nejvyšší soud ČSR

Drogové služby ve vězení. Zaostřeno na drogy 4/2006, Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti, Úřad vlády ČR, Praha 2006

Incidence problémových uživatelů drog, ČR – 1995, Hygienická stanice hl. m. Prahy, 1996
Epidemiologie drogových závislostí Česká republika 1996, 1997, 1998, Hygienická stanice hl. m. Prahy

Epidemiologie drog a uživatelů drog Česká republika 1999, 2000, 2001, Hygienická stanice hl. m. Prahy

Výroční zpráva ČR – Incidence, prevalence, zdravotní dopady a trendy léčených uživatelů drog 2002, 2003, 2004, 2005, Hygienická stanice hl. m. Prahy

Výroční zpráva Národní protidrogové centrály za roky 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005
Zvláštní zpráva o závažných poznatcích k trestným činům spáchaným v souvislosti s výrobou, držením, přechováváním a prodejem drog. Nejvyšší státní zastupitelství, Brno, 1997

Zpráva Nejvyššího státního zastupitelství o činnosti státního zastupitelství za roky 2001, 2002, 2003, 2004, 2005

Stanovisko ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k možné trestní odpovědnosti při testování drogy „extáze“ nestátními organizacemi, zabývajícími se preventivní činností v boji proti drogám. Nejvyšší státní zastupitelství ze dne 17. 10. 2002, poř. č. 26/2002

Kapesní ročenka kriminality v ČR za roky 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, Policejní prezidium ČR;

Plán činnosti Vězeňské služby ČR v protidrogové politice na období 2005 – 2006. Generální ředitelství VS ČR, 23. 11. 2005

Policejní prezidium ČR: Statistická sestava 26 – skutky spáchané pod vlivem, za roky 2003, 2005

Sdělení konzulárního odboru MZV ČR č.j. 307067/2006-KO/2, ze dne 22. 11. 2006;
Statistické údaje o kriminalitě na území České republiky za roky 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, Policejní prezidium ČR

Statistická ročenka kriminality za roky 1991, 1992, 1993, 1994, 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, Ministerstvo spravedlnosti ČR;

Zpráva o situaci v oblasti veřejného pořádku a veřejné bezpečnosti na území ČR v roce 2004, MV ČR, Praha 2005

<http://www.czso.cz>

<http://www.drogy-info.cz/index.php/publikace/vyrocnizpravy>

<http://www.emcdda.europa.eu>

<http://www.mvcr.cz/casopisy/policista/>

<http://www.mvcr.cz/policie/prezentace/npdc.html>

<http://www.mvcr.cz/statistiky/kriminalita.html>

<http://portal.justice.cz/ms/>

<http://www.psp.cz>

<http://www.senat.cz>

<http://www.vlada.cz>

Studie a výzkumy pracovníků IKSP k drogové problematice:

Cejp, M. a kol.: Pravděpodobný vývoj vybraných druhů kriminality. IKSP 268, Praha 2001 (viz www.kriminologie.cz)

Marešová, A. a kol.: Drogová problematika ve věznicích ČR a některých zahraničních věznicích. IKSP 259, Praha 2000 (viz www.kriminologie.cz)

Marešová, A. a kol.: Drogy a česká vězeňská populace v kontextu drogové scény a trestně právní legislativy. IKSP 294, Praha 2003 (viz www.kriminologie.cz)

Trávníčková, I.: Legalizace drog ano či ne? Sborník referátů ze semináře, Praha 24. 10. 1991, IKSP 117, Praha 1992

Trávníčková, I., Gawlik, L., Kotulan, P.: Právní úprava drogové problematiky. IKSP 141, Praha 1992

Trávníčková, I. Gawlik, L., Kotulan, P.: Společenská kontrola a postih dopingu ve sportu v ČR. IKSP 145, Praha 1993

Trávníčková, I.: Názory odborníků na možnosti společenské kontroly a postih drog v ČR. IKSP 153, Praha 1993

Trávníčková, I.: Hazardní hry a drogy jako potencionální zdroj organizovaného zločinu. IKSP 195, Praha 1996

Trávníčková, I.: Alkohol a drogová závislost u dětí a mládeže: Tolerovat, léčit nebo postihovat? IKSP 215, Praha 1997

Trávníčková, I.: Sociálně patologické aspekty zneužívání drog u pražské mládeže. IKSP 235, Praha 1999

Trávníčková, I.: Specifické aspekty zneužívání drog u žen. IKSP 267, Praha 2001 (viz www.kriminologie.cz)

Trávníčková, I., Zeman, P.: Možnosti trestní justice v protidrogové politice I. IKSP 334, Praha 2007 (viz www.kriminologie.cz)

Vůjtěch, J. a kol.: Účinky transformace trestního zákonodárství na stav kriminality a zvyšování efektivnosti justice ve vztahu k bezpečnosti občanů ČR v horizontu r. 2000. IKSP 261, Praha 2001 (viz www.kriminologie.cz)

Zeman, P. a kol.: Vliv vybraných ustanovení velké novely trestního řádu na průběh trestního řízení. IKSP, Praha 2008 (viz www.kriminologie.cz)

Zeman, P. a kol.: Institut zabezpečovací detence. IKSP 317, Praha 2005 (viz www.kriminologie.cz)

Resumé

Předkládaná studie je pokračováním výzkumného úkolu „Možnosti trestní justice v protidrogové politice“, jejíž prvá část – teoretický vstup do problematiky – byla publikována v edici IKSP v r. 2007.

Předmět

Předmětem realizovaného výzkumu jsou:

- a) *prostředky trestního práva (a souvisejících právních oborů) využívané po r. 1989 při postihu drogové kriminality*
- b) *vývoj drogové kriminality a drogové scény v ČR po r. 1989.*

Cílem této studie bylo získat obecnější pohled na aktuální možnosti trestní justice v rámci protidrogové politiky, jakož i některé specifické informace týkající se sledované problematiky, a to nejen z hlediska příslušných právních norem, ale zejména při jejich aplikaci v praxi.

Metodika výzkumu

V první části studie spočívalo metodologické těžiště v analýze právních předpisů a dostupné odborné literatury, dále v analýze dokumentů relevantních státních orgánů a statistických údajů Policie ČR a Ministerstva spravedlnosti ČR k drogové problematice. Druhá empirická část studie prezentuje poznatky získané z vytypovaných trestních spisů a z dotazníkového šetření mezi experty zabývajícími se drogovou problematikou v orgánech systému trestní justice České republiky. Česká republika disponuje v současné době specializovaným policejním útvarům s celostátní působností (Národní protidrogová centrála SKPV PČR), a i v dalších orgánech působících v rámci systému trestní justice jsou často vyčleněni odborníci, kteří jsou zaměřeni na ochranu a prosazení zákona v oblasti drog.

Vlastní empirické šetření mělo dvě základní fáze: 1. analýzu vytypovaných trestních spisů, 2. anonymní dotazníkové šetření mezi různými skupinami expertů specializovanými na drogovou problematiku. Abychom omezili možnost mylné interpretace některých zjištěných skutečností, absolvovali jsme ve fázi vyhodnocování výsledků doplňující konzultace se zástupci jednotlivých orgánů činných v trestním řízení, kteří se uvedenou problematikou dlouhodobě zabývají.

Cílem analýzy trestních spisů bylo získat poznatky o praktickém postupu orgánů činných v trestním řízení při stíhání drogové kriminality, jakož i o charakteru trestných činů, které byly ve zkoumaných případech projednávány, a jejich pachatelích. Zaměřili jsme se na vybrané trestněprávní instituty a na míru a způsob jejich uplatnění v jednotlivých případech.

Při výběru vzorku trestních spisů jsme vycházeli ze statistických údajů o struktuře a územním rozložení drogové trestné činnosti a technicko organizačních možností výzkumu. Pro zachycení delšího časového úseku jsme se rozhodli vyžádat spisy ve věcech, které byly pravomocně ukončeny v letech 1999, 2002 a 2004. Oslovili jsme vybraných 15 okresních soudů (vč. Městského soudu v Brně) a 4 krajské soudy (vč. Městského soudu v Praze) se

žádostí, aby nám umožnily nahlédnout do určeného počtu trestních spisů o jednotlivých drogových trestných činech v případech, kdy právní moc nastala v uvedených třech letech. Zejména u statisticky méně frekventovaných trestných činů dle § 188 a § 188a tr. zák. bylo obtížné se k příslušným trestním spisům dostat, neboť údaje k jednotlivým trestným činům jsou v běžně dostupných justičních statistikách uváděny v územním členění podle obvodů jednotlivých krajských soudů, tedy bez možnosti určit, které okresní soudy v obvodu daného krajského soudu řízení o sledovaném trestném činu vedly.

Dotazníkové šetření jako jedna z hlavních metod empirického šetření bylo realizováno na vzorku 168 respondentů, který tvořili specialisté z těchto profesních skupin: pracovníků celní správy, policistů z NPC, státních zástupců, soudců a pracovníků vězeňské služby.

Přestože hlavním cílem byla názorová komparace jednotlivých skupin expertů na možnosti trestní justice v protidrogové politice, bylo při tvorbě dotazníku nutno přihlédnout k rozdílné roli respondentů v rámci systému trestní justice. Proto byly zpracovány čtyři druhy dotazníku, obsahující otázky obecnější povahy vhodné pro komparaci názorů jednotlivých skupin expertů, a další otázky byly diferencovány podle jednotlivých profesí respondentů. Důvodem bylo získat co nejkonkrétnější a nejužitečnější souhrn názorů té které profese na vývoj drogové problematiky a možnosti trestní justice při postihu drogové kriminality. Prakticky každou odpověď na kteroukoli otázku mohli experti doplnit o vlastní názor nebo zkušenost. To samozřejmě přispělo k upřesnění jednotlivých odpovědí, a často docházelo i ke shodě v doplňovaných informacích napříč jednotlivými expertními skupinami. Vysoká návratnost dotazníků v jednotlivých skupinách respondentů i obsáhlost některých sdělení potvrdila značný zájem nejen o drogovou problematiku, ale i realizovaný výzkum.

Výběru respondentů pro terénní šetření bylo nutno věnovat zvýšenou pozornost, neboť se sledovanou problematikou v jednotlivých profesních skupinách (s výjimkou pracovníků NPC) intenzivně zabývá pouze omezený okruh odborníků. Pro účely našeho výzkumu jsme se rozhodli získat vhodné respondenty z následujících orgánů systému trestní justice – soudy, státní zastupitelství, Národní protidrogová centrála SKPV PČR, Celní správa ČR, Vězeňská služba ČR. Základním kritériem pro výběr respondentů z jednotlivých skupin odborníků byla pouze jejich erudovanost v drogové problematice. Další charakteristiky respondentů (např. jejich věk či pohlaví, postavení pracoviště, na němž respondenti působí, v soustavě příslušného orgánu trestní justice) ani další sociodemografické ukazatele (např. týkající se území, spadajícího do oblasti místní příslušnosti orgánu, v němž působí) jsme nepovažovali z hlediska zjišťovaných informací za rozhodující.

Získané údaje byly zpracovány speciálním počítačovým programem pro statistickou analýzu dat SPSS a informace kvalitativního charakteru bylo nutno interpretovat pomocí obsahové analýzy.

Souhrn empirické části

Postupy orgánů činných v trestním řízení, včetně aplikace trestní legislativy v konkrétních případech, se odrážejí v trestních spisech. **Analýza spisového materiálu** přispěla k získání podrobnějších poznatků o praktickém postupu orgánů činných v trestním řízení při stíhání drogové kriminality, jakož i o charakteru trestných činů, které byly ve zkoumaných případech projednávány, a o jejich pachatelích. Je však třeba přiznat, že řada

zajímavých informací ke sledované problematice se v trestních spisech z různých, leckdy zcela pochopitelných důvodů nevyskytuje. Týká se to údajů o postupu orgánů činných v trestním řízení v tzv. předpolí zločinu (zejména operativní činnost policie), ale i některých bližších informací o roli, kterou hrály drogy v životě pachatele či o tom, zda a jaký vliv měly na jeho předchozí kriminální kariéru.

Trestní spisy, tvořící analyzovaný vzorek, se týkaly věcí, v nichž příslušné meritorní rozhodnutí nabylo právní moci v jednom ze tří let - 1999, 2002 nebo 2004. Až na výjimky (nárůst podílu pachatelů – uživatelů OPL, kteří užívali více druhů drog) nebyly mezi vzorky z jednotlivých let patrné rozdíly, které by naznačovaly určitý trend – na to byly ostatně vzorky příliš malé. Výrazná většina spisů se pochopitelně týkala zdaleka nejpočetnějšího drogového trestného činu, tedy trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů dle § 187 tr. zák.

Trestná činnost v analyzovaných spisech spočívala především v distribuci OPL či jejich sdílení mezi uživateli. Jednalo se o nelegální dispozici zejména s pervitinem, konopnými drogami a heroinem. Ve vzorku se objevily případy *modu operandi*, na který v této souvislosti upozorňují policejní a celní orgány, jako je zaslání drog na vlastní či cizí adresu pachatelem ze zahraničí, využívání leteckých linek z Jižní Ameriky k pašování kokainu, příp. dopravy drogy do ČR v telních dutinách.

Trestní spisy ve věcech trestného činu dle § 187a tr. zák. se týkaly převážně méně závažných deliktů spočívajících v přechovávání drogy v množství, jež bylo shledáno větším než malým. V některých případech skutkové okolnosti nasvědčovaly možnosti, že pachatel OPL nepřechovává výlučně pro vlastní potřebu, nicméně orgány činné v trestním řízení tuto eventualitu v rámci daného trestního řízení dále neprověřovaly. Jen velmi malá část pachatelů – uživatelů drog – byla v kontaktu s některým ze subjektů poskytujících léčbu či péči o toxikomany. To v zásadě platí i o pachatelích ze zkoumaného vzorku spisů ve věcech trestných činů dle § 188 a § 188a tr. zák.

První část dotazníkového šetření mezi experty systému trestní justice zabývajícími se drogovou problematikou byla zaměřena na **vývoj a hodnocení české drogové scény**.

Expertí vyjadřovali své zkušenosti a názory na míru trestných činů registrovaných i neregistrovaných za období posledních 10 a 5 let s tím, že většina z nich se domnívá, že drogová kriminalita stále roste, byť podle převažujícího názoru soudců za posledních pět let pouze mírně. Jednou z charakteristik této trestné činnosti je i latence, která je ve velké míře s drogovou kriminalitou spojena. Jako hlavní důvody, které jsou s latencí spojeny, uváděli experti zejména skutečnost, že uživatel drog se nevnímá jako oběť resp. poškozený, ale naopak kryje pachatele. Zároveň se často jedná o aktivitu organizovaného zločinu, vyznačující se sofistikovaným způsobem páchání kriminality. V této souvislosti měli experti uvést svůj odhad, týkající se prognózy spotřeby jednotlivých druhů drog i důvody jejich konzumace. Experti nepředpokládají ani do budoucna větší výkyvy v trendech spotřeby jednotlivých druhů drog, neboť očekávají spíše sjednocení trendů užívání drog v EU. Jednotně a poměrně rozsáhle komentovali všechny skupiny expertů důvody vedoucí k dostupnosti drog v České republice, a to jak z hlediska společenského, změn na drogovém trhu, prevence, tak samozřejmě i s ohledem na možnosti legislativy a represe při postihu drogové kriminality.

Specialisté z NPC a celníci popisovali téměř shodně problémy spojené se záchytem drog na území České republiky, neboť právě zde došlo v poslední době k značným změnám.

Od stejných skupin expertů jsem získali zajímavé informace o pachatelích drogové kriminality působících na území České republiky v současné době, i o předpokládaném vývoji do budoucna. Znepokojujícím zjištěním je názor expertů, kteří se domnívají, že dojde k nárůstu pachatelů u mladistvých a mladých dospělých osob české národnosti. Pravděpodobně největší nárůst se z jejich pohledu dá očekávat mezi příslušníky sociálně slabých vrstev a jedinci z rómského etnika. Zvyšující se zapojení do výroby, distribuce a obchodování s OPL předpokládají tito experti také u cizích státních příslušníků, kteří se dosud v této trestné činnosti angažovali a zároveň nevyklučují, že dojde i k posílení podílu pachatelů z ruskojazyčných skupin (kteří se dosud specializovali převážně na tzv. „praní špinavých peněz“), Turků, kteří mají přímý přístup ke zdroji heroinu, a dále také občanů Izraele a osob ze židovského etnika, majících silné finanční zázemí.

Spokojenost respondentů se stavem české protidrogové legislativy se mezi jednotlivými profesními skupinami lišila, když celkově nejpříznivější hodnocení vyjadřovali soudci, zatímco pracovníci NPC a vězeňské služby byli zpravidla nejkritičtější. Mezi uváděnými nedostatky právní úpravy se objevovaly jak aspekty týkající se specificky drogové kriminality (mírné trestní sazby stanovené na drogové delikty...), tak i obecné problémy našeho trestního práva (komplikované procesní předpisy, nepoužitelnost výsledků některých úkonů z přípravného řízení k důkazním účelům v řízení před soudem apod.). Z odpovědí vyplynulo, že si respondenti zřetelně uvědomují neoddelitelnost kvalitní legislativy a její adekvátní aplikace.

Vývoj trestního práva z hlediska podmínek pro odhalování a stíhání drogové kriminality hodnotili respondenti převážně pozitivně. Oceňovali, že náš právní řád i v této oblasti postupně zavádí mezinárodně osvědčené standardy a instituty. Spokojenost vyslovovali se zněním skutkových podstat drogových trestných činů, přičemž však jako problém jednoznačně vnímají aktuální interpretaci znaku kvalifikované skutkové podstaty spočívajícího v získání určitého prospěchu. Za nejvhodnější formu vymezení kvantitativních znaků skutkových podstat drogových deliktů, týkající se rozsahu či množství, by pokládali jejich kvantifikaci přímo ve výkladovém ustanovení trestního zákona. Trestní sazby stanovené na drogové trestné činy označovali respondenti napříč profesními skupinami jako odpovídající či mírné. Potvrdilo se, že přes nesporný vliv judikatury Nejvyššího soudu stále přetrvávají určité výkladové nejasnosti, spojené s právní kvalifikací pěstování rostliny konopí bez zjištěného úmyslu látku dále distribuovat. Spíše záporně se respondenti vyjádřili k případné kategorizaci drog pro trestněprávní účely podle míry zdravotní a společenské nebezpečnosti spojené s jejich užíváním, přičemž výrazný nesouhlas zazněl od pracovníků NPC, státních zástupců a pracovníků celní správy.

Určité profesní rozdíly se projevily u některých jednotlivých aspektů právní úpravy, kdy různé varianty řešení kladou na jednotlivé profesní skupiny rozdílné nároky, jako tomu bylo u názoru na potřebu uvádět v protokolu o záznamu telekomunikačního provozu doslovný přepis tohoto záznamu, kde se pro obligatornost takového postupu vyslovili (vcelku pochopitelně) pouze soudci. Výrazně pozitivně hodnotili respondenti nové trestněprocesní instituty z oblasti právního styku s cizinou.

Pozornost byla věnována také drogové problematice ve věznicích. Experti z řad vězeňské služby, státních zástupců a soudců odhadovali promořenost resp. míru zneužívání drog ve věznicích pro mladistvé, pro ženy a pro muže, i oblibu a rozšířenost jednotlivých OPL v nich. Stejně skupiny expertů také navrhovaly opatření k omezení průniku drog do vězení. Experti z vězeňské služby posuzovali stávající programy, resp. podmínky a možnosti, které

mohou odsouzení v rámci výkonu trestu odnětí svobody využít k potlačení návyku na drogy. Jejich hodnocení se týkalo koncepce umístování pachatelů do tzv. bezdrogových zón, stávajících kontrol prostřednictvím testování moči odsouzených a případného zavádění substituční léčby uživatelů heroinu (resp. opiátů) v prostředí výkonu trestu. Zatímco na koncepci umístování vězňů do bezdrogové zóny neměli respondenti příliš jednotný názor, k zavádění substituční léčby v prostředí výkonu trestu bylo jejich stanovisko převážně (v 66%) odmítavé.

Převážně kladně se vybrané profesní skupiny navzájem hodnotily pokud jde o činnost jednotlivých orgánů systému trestní justice v oblasti potírání drogové kriminality. Přesto respondenti nacházeli na práci ostatních složek některé nedostatky, a to jak systémové (nedostatek personálu a materiálních prostředků apod.), tak i v rovině práce jednotlivých osob (podceňování závažnosti drogového problému, nedůslednost při objasňování všech okolností trestné činnosti atd.). V rámci hodnocení spolupráce jednotlivých složek systému trestní justice při odhalování a stíhání drogové kriminality je pozitivní skutečnost, že ve všech sledovaných případech bylo toto hodnocení příznivější než průměrné, tj. že s úrovní této spolupráce panovala mezi respondenty v zásadě spokojenost. Zřejmě pochopitelné rozdíly panovaly v názorech na kompetence celních orgánů v trestním řízení o drogových trestných činech, které pouze celníci označili za nevyhovující, a sice zbytečně omezené oproti pravomocím policie. Součinnost mezi celními orgány a policií při odhalování a vyšetřování drogové kriminality nicméně hodnotili respondenti z obou profesních skupin kladně.

Summary

Trávníčková, Ivana – Zeman, Petr: Criminal Justice Opportunities in Drug-Prevention Policy II. (Empirical Part)

The submitted study is a continuation of the research task “Possibilities of Criminal Justice in Drug Policy”, the first part of which (theoretical introduction to the subject) was published in an ICSP edition in 2007.

Subject matter

The subject matter of the performed research comprises:

- a) *means of criminal law (and related areas of law) applied after 1989 to prosecute drug-related crime*
- b) *development of drug-related crime and the drug scene in the Czech Republic after 1989.*

The **aim** of this study was to obtain a broader perspective on current criminal justice options in drug policy, as well as specific information on the monitored issue. It sought to do so not only with regard to the relevant legal norms but also (and more importantly) by looking at their application in practice.

Research methodology

The empirical part of the study presents findings from selected criminal files and from questionnaire research among experts in Czech criminal justice system bodies who were actively involved in the drug issue. The Czech Republic currently has a specialised police unit with nationwide powers (National Drug Squad of the Czech Police Criminal and Investigation Service), and other bodies operating within the criminal justice system often have earmarked experts who focus on the protection and enforcement of the law with regard to drugs.

The empirical research consisted of two basic phases: 1. an analysis of the selected criminal files, 2. anonymous questionnaire research among various groups of experts specialising in the drug issue. In order to limit the possibility of wrongly interpreting certain facts obtained, we had additional consultation at the stage of assessing the results with representatives of individual law enforcement and judicial bodies who have been involved in the drug issue in the long term.

The aim of the analysis of criminal files was to obtain information on the practical approach of law enforcement and judicial bodies when prosecuting drug-related crime, as well as on the characteristics of crimes that were dealt with in the investigated cases, and on their perpetrators. We concentrated on selected provisions of criminal law and the degree and form in which they were applied in individual cases.

When selecting the sample of criminal files we proceeded from statistical data on the structure and territorial distribution of drug-related crime⁹³ and the technical-organisational feasibility of the research. In order to obtain a longer temporal background we decided to request files in cases that were completed upon a final judgement in 1999, 2002 and 2004. We contacted fifteen district courts (incl. the Municipal Court in Brno) and four regional courts (incl. the Municipal Court in Prague) with a request that they allow us to examine a specified number of criminal files on individual drug-related crimes in cases where the judgement became final in the said three years. For statistically less frequent offences pursuant to Section 188 and Section 188a of the Criminal Code⁹⁴ it proved difficult to acquire the relevant criminal files as in normally accessible judicial statistics the data on individual crimes are given by territory according to the jurisdictions of the individual regional courts, i.e. with no possibility to determine which district courts in the relevant regional court jurisdiction actually conducted the proceedings on the monitored crime.

The questionnaire research, which formed one of the main methods of empirical research, was performed on a sample of 168 respondents comprising specialists from the following professional groups: staff from customs administration, police officers from the National Drug Squad, public prosecutors, judges and employees of the prison service.

Although the main goal was to compare opinions of individual groups of experts on criminal justice options in drug policy, the questionnaire's formulation made it necessary to take into account the different roles of respondents within the criminal justice system. As a result, four types of questionnaire were prepared, containing questions of a more general nature suitable to compare the views of individual groups of experts, while other questions were differentiated according to the individual professions of respondents.⁹⁵ The aim was to obtain the most concrete and realistic aggregate of opinions in the relevant professions on the development of the drug issue and the possibilities available to criminal justice in tackling drug crime. Experts could add their own opinion or experience to practically every answer to any question. This obviously helped to make the individual answers more specific and often also resulted in a coherence in the supplementary information across the individual expert groups. The number of questionnaires returned in the individual groups and the comprehensiveness of some of the information testified to a significant interest not only in the drug issue but also the research performed.⁹⁶

Increased attention had to be paid to the selection of respondents for field research, as only a limited range of experts are involved closely in the monitored issue within the individual professional groups (with the exception of the National Drug Squad officers). For the purposes of our research we decided to approach suitable respondents from the following criminal justice system bodies: the courts, the public prosecutor's offices, the National Drug Squad of the Czech Police Criminal and Investigation Service⁹⁷, the Czech Customs

⁹³ The source was the Statistical Year-Book of Crime for the relevant year. Ministry of Justice of the Czech Republic.

⁹⁴ These crimes nevertheless appear quite often in drug-related crime, mostly in conjunction with the offence pursuant to Section 187 of the Criminal Code. In judicial statistics the offender, prosecuted, charged and convicted for several drug-related offences, committed in a single-act or multiple-act concurrence, is recorded only once, namely for the most serious of the concurrent crimes, which is usually an offence pursuant to Section 187 of the Criminal Code, at the expense of other drug offences.

⁹⁵ An identical questionnaire was intended only for experts from the ranks of public prosecutors and judges.

⁹⁶ The relevant versions of the questionnaire are given in an annex to this report.

⁹⁷ The National Drug Squad is a unit of the Czech Police Criminal and Investigation Service with powers in the whole of the Czech Republic; it specialises in the detection and documentation of drug-related crime (mainly

Administration⁹⁸, the Czech Prison Service⁹⁹. The basic criterion for choosing respondents from the individual groups of experts was only their expertise in the drug issue. Other characteristics of respondents (e.g. their age or gender, the status of the workplace in which respondents worked within the structure of the relevant criminal justice body) and other socio-demographic indicators (e.g. relating to the territory that falls within the local competence of the body in which the person works) were not considered decisive with regard to the information we sought to obtain.

The collected data were processed on the SPSS special software for statistical analysis, and information of a qualitative character had to be interpreted through a content analysis.

Summary of the empirical part

The procedures followed by law enforcement and judicial bodies, including the application of criminal legislation in specific cases, are reflected in criminal files. An **analysis of the files** produced more detailed information on the practical approach of law enforcement bodies in prosecuting drug-related crime, as well as on the characteristics of crimes that were handled in the investigated cases, and on their perpetrators. However, it should be pointed out that, for various, at times wholly understandable reasons, much interesting information on the monitored issue does not appear in the criminal files. This concerns data on the procedures followed by law enforcement bodies in what is termed the forefield of crime (especially the police's operative activity), as well as more detailed information on the role that drugs have played in the life of an offender, or on whether they influenced his/her previous criminal career, and if so, how.

The criminal files that made up the analysed sample related to cases in which the judgement based on the relevant merits of the case became final in one of the three years – 1999, 2002 or 2004. With some exceptions (increase in the proportion of offenders using narcotic and psychotropic substances (NPS) who also used other types of drugs) there were no evident differences between the samples from the various years that would indicate a definite trend (the samples were too small for this). The great majority of files predictably concerned by far the most numerous drug-related crime, i.e. the offence of the illegal production and possession of narcotic and psychotropic substances and poisons pursuant to Section 187 of the Criminal Code.

The criminality in the analysed files chiefly consisted in the distribution of NPS or their sharing among users. This mainly involved the illegal disposal of pervitin (metamphetamine), cannabis and heroin. The sample revealed cases of a *modus operandi* referred to in this respect by police and customs bodies, such as the dispatch of drugs from

organised). We are aware that street drug crime in particular is also dealt with by units of the Czech Police with territorially limited powers. Nevertheless, the National Drug Squad cooperates with these units as part of its activity and processes data received from them. Its employees may therefore be presumed to have a sufficiently comprehensive overview of the monitored issue from the perspective of a police body.

⁹⁸ Under legally-stipulated conditions, the relevant customs authorities have the status of a police body (Section 12 paragraph 2 of the Code of Criminal Procedure), inter alia in proceedings on crimes consisting of the import, export or transit of narcotic and psychotropic substances.

⁹⁹ Staff from the Czech Probation and Mediation Service were not included among respondents due to the hitherto almost negligible proportion of cases concerning drug-related crime or “crime perpetrated for the purpose of obtaining a drug” in all cases solved by the Probation and Mediation Service – for more on this see Trávníčková I., Zeman P.: Possibilities of Criminal Justice in Drug Policy I. IKSP, Prague 2007 p. 9.

abroad to the offender's own or another address, the use of flights from South America to smuggle cocaine, or the transport of drugs into the Czech Republic in body cavities.

The criminal files relating to the offence pursuant to Section 187a of the Criminal Code predominantly concerned less serious offences consisting in the possession of drugs in an amount that was found to be larger than small. In some cases, the facts suggested that the offenders did not possess NPS solely for their own needs; the law enforcement and judicial bodies nevertheless did not investigate this possibility further in criminal proceedings. Only a very small part of offenders - drug users - had been in contact with any of the organisations providing treatment or care for addicts. This also applies basically for offenders from the analysed sample of files in cases relating to crimes pursuant to Section 188 and Section 188a of the Criminal Code.

The first part of the questionnaire research among experts from the criminal justice system involved in the drug issue focused on the development and assessment of the Czech drug scene.

Experts presented their experience and opinions regarding the rate of drug-related crime registered and not registered over the last 10 and 5 years, with most of them believing that drug-related crime is still growing, albeit only slightly in recent years, according to the prevailing view of judges. One of the characteristics of this crime is latency, which is an important factor in drug-related crime. Experts counted among the main reasons relating to latency the fact that drug-users do not see themselves as victims, or injured parties, but on the contrary cover up for the offender. It is also often an activity of organised crime, which is characterised by the sophisticated fashion in which crime is perpetrated. In this respect, experts were asked to give a prognosis for the consumption of individual types of drugs and the reasons for their consumption. Experts do not expect any major fluctuations in future trends of consumption for individual types of drugs as they foresee rather a consolidation of trends in drug use in the EU. All groups of experts were consistent and relatively thorough in their comments on the reasons for the accessibility of drugs in the Czech Republic, both from a societal perspective (changes in the drug market, prevention) and obviously with regard to the possibilities offered by legislation and criminal sanctions in prosecuting drug-related crime.

Specialists from the National Drug Squad and customs officials were almost unanimous in their description of the problems involved in seizing drugs in the Czech Republic due to the important recent changes that have particularly affected this area. From the same groups of experts we obtained interesting information on the perpetrators of drug-related crime currently operating in the Czech Republic, as well as on projected future developments. A disconcerting finding is the view of experts who believe that there will be an increase in the number of offenders among juveniles and young adults of Czech nationality. In their opinion, the greatest increase can probably be expected among members of socially more vulnerable strata and individuals of Roma ethnicity. These experts also expect increased involvement in the production, distribution and trafficking of NPS among foreign nationals who have been engaged in this form of crime hitherto, and also do not rule out the increased involvement of Russian-speaking offenders (who until now have mainly specialised in what is termed "money laundering"), Turks, who have direct access to heroin sources, and also citizens from Israel and the Jewish ethnic group who have a strong financial background.

The satisfaction of respondents with the state of Czech anti-drug legislation differed among the individual professional groups, with judges providing generally the most favourable assessment, whereas employees of the National Drug Squad and the prison service were as a rule the most critical. The mentioned shortcomings in legislation included aspects relating specifically to drug-related crime (lenient sentences for drug offences...), as well as general problems in our criminal law (complicated procedural regulations, the inapplicability of results of certain acts from pre-trial proceedings for purposes of evidence in proceedings before the court etc.). From their answers it was apparent that respondents clearly recognise the indivisibility of good quality legislation and its adequate application.

Respondents were generally positive in their appraisal of the development of criminal law as it pertains to the detection and prosecution of drug-related crime. They appreciated that in this area our legal system is also gradually introducing internationally-acknowledged and proven standards and provisions. They expressed their satisfaction with the wording of the definitions of drug-related offences, although they see a definite problem in the current interpretation of the element of drug-related crime resting in obtaining a particular benefit. They would consider the most appropriate form for defining the quantitative elements of the facts of drug-related offences relating to their extent or size to be their direct quantification in an interpreting provision to the Criminal Code. Respondents across the professional groups considered the severity of sentencing for drug-related crimes to be appropriate or lenient. It was confirmed that, despite the undoubted influence of the Supreme Court's case law, certain interpretational ambiguities still persist in the legal qualification of cultivating cannabis plants without an ascertained intention to distribute the substance further. Respondents were more negative in their attitude to any categorisation of drugs for purposes of criminal law according to the degree of risk to health and society connected with their use; National Drug Squad officers, public prosecutors and customs administration staff were particularly strong in their opposition.

Certain professional differences were apparent for some individual aspects of legislation where various solutions present different demands on individual professional groups. An example was the reaction to the need to provide a precise transcription of conversation in an official report on the recording of telecommunications traffic, with only judges wanting this to be mandatory (entirely understandably). Respondents were extremely supportive of the new criminal procedural provisions affecting mutual legal assistance with foreign countries.

The issue of drugs in prisons was also covered. Experts from the prison service, public prosecutors and judges estimated the rate of drug abuse in prisons for juveniles, women and men, and the popularity and scale of penetration of individual NPS in them. The same groups of experts also proposed measures to restrict the penetration of drugs into prisons. Experts from the prison service assessed existing programs, or the conditions and possibilities that prisoners can make use of during their imprisonment to fight drug addiction. They assessed the idea of placing offenders in what is termed drug-free zones, existing tests of convicts' urine and the possible introduction of substitute treatments for heroin (or opiate) users while they serve their sentence. Respondents had not yet reached a uniform opinion on the idea of placing prisoners in a drug-free zone; the majority (66%) rejected the introduction of substitute treatment during the prison sentence.

The selected professional groups were generally positive in their assessment of each other when it came to the activity of individual criminal justice system bodies with regard to tackling drug-related crime. Respondents nevertheless found certain shortcomings in the work

of other branches, both of a systemic nature (lack of personnel and material resources etc.) and in the level of work performed by individual persons (underestimating the gravity of the drug problem, lack of consistency in clarifying all the circumstances of criminal activity etc.). It is encouraging to note that in all monitored cases the assessment of cooperation between the various branches of the criminal justice system in detecting and prosecuting drug-related crime was more favourable than average, i.e. that respondents were generally satisfied with the degree of cooperation. There were understandable differences in views on the competences of customs authorities in criminal proceedings on drug-related crime, which customs officials themselves indicated as being unsatisfactory, indeed pointlessly limited compared with the powers of the police. Nevertheless, respondents from both professional groups assessed positively the cooperation between customs authorities and the police in detecting and investigating drug-related crime.

Translated by: Marvel s.r.o.

Příloha 1. - Dotazník pro experty celní správy

Institut pro kriminologii a sociální prevenci

DOTAZNÍK pro experty

Vážená paní, vážený pane

Obracíme se na Vás jako na experta zabývajícího se *drogovou problematikou*. Rádi bychom získali informace o vzájemném vlivu vývoje právní úpravy a vývoje drogové kriminality a drogové scény v České republice po roce 1989. V rámci výzkumu chceme zjistit jaké jsou podle názorů našich odborníků možnosti trestní justice v protidrogové politice..

V této fázi se neobejdeme bez pomoci odborníků, kteří se mohou k problematice kvalifikovaně vyjádřit. To je důvod proč se na Vás v rámci tohoto šetření obracíme a žádáme Vás o zodpovězení následujících otázek.

Písemnou formu jsme zvolili proto, abychom Vám umožnili dotazník si v klidu pročíst a odpovědi si důkladně rozmyslet, neboť většinou po Vás budeme chtít vyjádření vlastního názoru, vlastních zkušeností.

U každé otázky zatrhněte odpověď, která nejvíce odpovídá Vašemu názoru. U otázek, které se Vás nebudou týkat, nebo nebude-li Vám žádná z variant odpovědí vyhovovat, nechte otázku bez odpovědi. Na volný list doplňte - případně i s označením čísla otázky - s čím nesouhlasíte a proč, příkladně jiné podněty. Získané údaje budou zpracovány souhrnně a použity jako jedna z informací v závěrečné zprávě z výzkumu.

Pokud budete mít zájem o celkové informace, budou dostupné prostřednictvím publikované závěrečné zprávy v knihovně IKSP a na www.kriminologie.cz koncem roku 2007.

Vyplněný dotazník vraťte prosím v příložené obálce na adresu IKSP do

„**Drogou**“ pro účely tohoto dotazníku rozumíme omamnou či psychotropní látku, uvedenou v některé z Příloh 1 – 7 zákona č. 167/1998 Sb., o návykových látkách, v platném znění.

„**Drogovou kriminalitou**“ pro účely tohoto dotazníku rozumíme trestné činy nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187, § 187a, § 188 trestního zákona a trestný čin šíření toxikomanie podle § 188a trestního zákona.

1. Odhadněte, zda počty drogových trestných činů (včetně neregistrovaných) v ČR za posledních

10 let	5 let
- rostou	- rostou
- mírně rostou	- mírně rostou
- jsou stejné	- jsou stejné
- mírně klesají	- mírně klesají
- klesají	- klesají

2. Co je podle Vás hlavní příčinou latence drogové kriminality? (uved'te maximálně tři důvody s tím, že nejdůležitější bude na prvním místě)

- 1/.....
.....
2/.....
.....
3/.....
.....

3. Které faktory podle Vás snižují záchyty drog na našem území? (uved'te maximálně tři faktory s tím, že nejdůležitější bude na prvním místě)

- 1/.....
.....
2/.....
.....
3/.....
.....

4. Existují některé specifické skupiny osob, které se výrazně podílejí na obchodu s drogami (charakterizované např. věkem, etnický...)

- ne
- nevím
- ano

uved'te prosím příklad

.....

.....

5. Jsou podle Vašeho názoru takové skupiny specializovány na :

- a/ určitou činnost v rámci obchodu s drogami ne
..... nevím
..... ano

uved'te prosím příklad
.....
.....

- b/ určitý druh drogy ne
..... nevím
..... ano

uved'te prosím příklad
.....
.....

6. Uved'te u kterých skupin pachatelů lze v nejbližší budoucnosti očekávat narůstající trend v jejich zapojení do obchodu s drogami a proč ?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

7. Uved'te alespoň pět druhů drog v současnosti užívaných v ČR s tím, že na prvním místě bude droga nejužívanější a pokuste se uvést důvody proč tomu tak podle Vašeho názoru je

- 1.droga.....důvod.....
.....
2.droga.....důvod.....
.....
3.droga.....důvod.....
.....
4.droga.....důvod.....
.....
5.droga.....důvod.....
.....
6.droga.....důvod.....
.....
7.droga.....důvod.....
.....

8. Uved'te prosím u kterých drog se podle Vašeho názoru dá v nejbližší budoucnosti očekávat nárůst jejich spotřeby a u kterých spíše pokles spotřeby a proč? (jednotlivé drogy u kterých očekáváte nárůst spotřeby označte znaménkem +, ty, u kterých očekáváte pokles označte -)

- 1.droga.....důvod.....
.....
2.droga.....důvod.....
.....
3.droga.....důvod.....
.....
4.droga.....důvod.....
.....
5.droga.....důvod.....
.....
6.droga.....důvod.....
.....
7.droga.....důvod.....
.....

9. Uved'te, co nejvíce zvyšuje dostupnost drog na české drogové scéně a proč

-
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

10. Považujete stávající situaci v oblasti mezinárodní spolupráce orgánů činných v trestním řízení v boji proti drogám za :

- velmi dobrou
- dobrou
- průměrnou
- špatnou
- velmi špatnou
- nemám v této oblasti zkušenosti

V čem je možno spolupráci zlepšit

-
.....
.....
.....
.....

11. Který způsob mezinárodní spolupráce považujete na základě osobních zkušeností za nejúčinnější (prostřednictvím Interpolu, prostřednictvím Europolu, na základě přímých styků se zahraničním partnerem, přes styčné důstojníky, jiný a jaký) a proč

.....
.....
.....
.....
.....
.....

- nemám v této oblasti zkušenosti

12. Považujete současný stav české legislativy využitelné v boji s drogovou kriminalitou za :

- *vyhovující* (uveďte argumenty pro své stanovisko)

.....
.....
.....

- *nevyhovující* (které zásadní legislativní změny v českém právu byste v oblasti potírání drogové kriminality doporučoval a z jakých důvodů)

.....
.....
.....

13. Která z legislativních norem vztahujících se k drogové problematice by podle Vašeho názoru měla být :

a/zrušena.....

b/doplněna – jak

.....

c/ přepracována - jak.....

.....

d/ nemám dostatečný přehled o právní úpravě

14. Považujete změny, které byly provedeny za posledních deset let v trestně právní úpravě, ovlivňující zásadně oblast potírání drogové kriminality za :

- jednoznačně kladné,
 - spíše kladné
 - neutrální
 - spíše záporné
 - jednoznačně záporné
- z jakého důvodu

.....
.....
.....

15. Je seznam látek podléhajících zákonné úpravě (omamné a psychotropní látky v přílohách 1 – 7 zákona č. 167/1998 Sb.) aktualizován v souladu s potřebami Vaší praxe?:

a/ z časového hlediska

- včas
- mírně zpožděně
- zpožděně
- nevím

b/ z obsahového hlediska

- odpovídá potřebám praxe
- doplnit (uveďte o které látky a proč)

.....
.....
.....
.....
.....

- vypustit (uveďte které látky a proč)

.....
.....
.....
.....
.....

- nevím

16. Domníváte se, že je žádoucí legislativně rozdělit drogy pro trestněprávní účely do několika kategorií?

- ano (jakých a z jakého důvodu)

.....
.....
.....
.....
.....

- ne
- nevím

17. Domníváte se, že orgány činné v trestním řízení v oblasti potírání drogové kriminality využívají možnosti dané trestním právem dostatečně?

celní správa

- ano
- ne (uveďte příklady a důvody neuspokojivého stavu)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

policie

- ano
- ne (uveďte příklady a důvody neuspokojivého stavu)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

státní zástupci

- ano
- ne (uveďte příklady a důvody neuspokojivého stavu)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

soudci

- ano
- ne (uveďte příklady a důvody neuspokojivého stavu)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

18. Trestní sazby za drogové delikty jsou podle Vašeho názoru :

§ 187	§ 187a	§ 188	§ 188a
mírné	mírné	mírné	mírné
odpovídající	odpovídající	odpovídající	odpovídající
přísné	přísné	přísné	přísné

19. Souhlasil/a byste s možností, aby v případě odsouzení za méně závažný trestný čin, mohl pachatel závislý na OPL na vlastní žádost nejprve nastoupit výkon protitoxikomanického ochranného léčení s tím, že v případě jeho úspěšného absolvování by bylo od výkonu uloženého nepodmíněného trestu odnětí svobody upuštěno ?

- ano
- ne
- nevím

20. Souhlasíte s názorem, že skutečnost, že pachatel užíval drogy, by měla být „archivována“ v oficiálním registru alespoň 5 let s tím, že by tato informace byla k dispozici pro případ dalšího výkonu trestu ano/proč/

.....
.....
.....
.....

ne/proč/

.....
.....
.....
.....

21. Jsou podle Vašeho názoru současné kompetence celní správy v trestním řízení o drogových trestních činech

- a/ vyhovující
- b/ přiměřené
- c/ nevyhovující
- d/ nevím

(v případě, že jste zvolili variantu b – c / uveďte stručné zdůvodnění)

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

22. Lze součinnost mezi celní správou a policií při odhalování a vyšetřování drogové kriminality hodnotit jako

a/ vyhovující

b/ přiměřenou

c/ nevyhovující

d/ nevím

(v případě, že jste zvolili variantu b – c / uveďte stručné zdůvodnění)

.....
.....
.....
.....
.....
.....

23. Jakou hlavní roli má podle Vašeho názoru mít trestní justice v rámci národní protidrogové politiky (např. ..měla by se soustředit výhradně na postih organizovaného obchodu s OPL, ...vzhledem k důsledkům užívání OPL by měla být absolutní prioritou,.. atp.)

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

24. Jaký je Váš názor na typy jednání, které kriminalizují stávající skutkové podstaty drogových trestných činů / § 187 – 188 tr. zák./ ?

a/ uvedené skutkové podstaty kriminalizují přesně ty typy jednání, které by měl stát trestně stíhat a trestat

b/ uvedené skutkové podstaty kriminalizují některé typy jednání, které by předmětem trestního stíhání být neměly / které a proč/

.....
.....

c/ uvedené skutkové podstaty se nevztahují na některé typy jednání v souvislosti s OPL, které by kriminalizovány být měly / které a proč/

.....
.....
.....

25. Jaký je Váš názor na výčet okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby v kvalifikovaných skutkových podstatách drogových trestných činů ?

a/ jejich výčet je odpovídající

b/ jejich výčet by měl být zúžen / o které a proč/

.....

.....

c/ jejich výčet by měl být rozšířen / o které a proč/

.....

.....

.....

26. Domníváte se, že znak kvalifikované skutkové podstaty „větší (značný, velký) rozsah“ by v případě drogových trestných činů měl být kvantifikován :

a/ přímo ve výkladovém ustanovení trestního zákona

b/ podzákoným obecně závazným právním předpisem / nařízení vlády, vyhláška/

c/ interním předpisem v rámci struktury orgánů činných v trestním řízení / pokyn Policejního prezidenta, obecně závazný pokyn NSZ, stanovisko NS/

d/ jeho výklad by měl být ponechán rozhodovací praxi orgánů činných v trestním řízení

27. Domníváte se, že znak skutkové podstaty „množství větší než malé“ by v případě drogových trestných činů měl být kvantifikován :

a/ přímo ve výkladovém ustanovení trestního zákona

b/ podzákoným obecně závazným právním předpisem / nařízení vlády, vyhláška/

c/ interním předpisem v rámci struktury orgánů činných v trestním řízení / pokyn Policejního prezidenta, obecně závazný pokyn NSZ, stanovisko NS/

d/ jeho výklad by měl být ponechán rozhodovací praxi orgánů činných v trestním řízení

28. Souhlasil/a byste se změnou - snížením dolní hranice trestní sazby u kvalifikovaných skutkových podstat trestného činu podle § 187 tr. zák. ?

a/ ano –

proč.....

.....

.....

.....

.....

b/ ne -

proč.....

.....

.....

.....

.....

29. Jak hodnotíte úroveň Vaší spolupráce s ostatními orgány při odhalování a stíhání drogové kriminality (vyznačte na škále od 1 do 5, přičemž hodnota 1 představuje nejlepší spolupráci a hodnota 5 spolupráci nejhorší, 0 zvolte v případě, že s tímto orgánem nespolupracujete, u orgánu činného v trestním řízení, jehož jste členem, hodnotu nevyznačujte)

- a/ Národní protidrogová centrála SKPVPČR
 0 1 2 3 4 5
- b/ Útvar zvláštních činností SKPV PČR
 0 1 2 3 4 5
- c/ Útvary SKPV PČR s územně vymezenou působností
 0 1 2 3 4 5
- d/ Celní orgány (jako „jiné policejní orgány dle § 12 odst. 2 tr.ř.)
 0 1 2 3 4 5
- e/ Státní zastupitelství
 0 1 2 3 4 5
- d/ Soud
 0 1 2 3 4 5

Uveďte prosím případný komentář zejména ke slabinám spolupráce:

.....

.....

.....

.....

.....

30. Domníváte se, že v trestním řízení o drogové kriminalitě by měl být součástí protokolu doslovný přepis záznamu o telekomunikačním provozu?

- a/ ano, vždy
- b/ pouze v případech, kdy zaznamenaná osoba hovoří cizím jazykem
- c/ ne, je to zbytečné
- d/ jiný názor (jaký)
-
-
-

31. Ze statistických údajů MSp.ČR vyplývá, že o případech trestného činu podle § 187a odst. 1 tr. zák. bývá konáno zkrácené přípravné řízení dle § 179a tr.ř a násl. (a navazující zjednodušené řízení před soudem) méně často, než je tomu obecně u celkové trestné činnosti. Čím je to podle Vašeho názoru způsobeno?

- a/ v případě těchto trestných činů nebývají splněny zákonné podmínky konání zkráceného přípravného řízení
- b/ pachatelé těchto trestných činů nejsou ani ve skutkově jednoduchých případech motivováni k rychlému uzavření případu a řízení komplikují
- c/ orgány činné v trestním řízení nejsou v těchto případech příliš ochotny vyřizovat věc ve zkráceném řízení
- d/ jiný názor (jaký)

32. Souhlasíte s názorem, že v případě pachatele trestného činu spáchaného pod vlivem OPL nebo v souvislosti s jejich užíváním by měl převážet zájem na změně jeho kriminogenního životního stylu resp. zbavení návyku užívat OPL, nad zájmem na jeho potrestání za aktuálně spáchaný trestný čin?

- a/ ano
- b/ jen v případě trestných činů menší závažnosti
- c/ ne
- d/ jiný názor (jaký).....
.....
.....

33. Pokládáte pro účely stíhání organizovaného obchodu s OPL za vyhovující současnou právní úpravu zločinného spolčení v trestním zákoně (včetně úpravy účinné lítosti a beztrestnosti agenta)?

- a/ ano
- b/ spíše ano
- c/ spíše ne
- d/ ne

(v případě, že jste zvolili variantu b – c/ uveďte stručné zdůvodnění)

.....
.....

34. Které z následujících procesních změn byly v posledních cca 10 letech podle Vašeho názoru největším přínosem pro oblast odhalování a stíhání drogové kriminality (na škále od 1 do 5 vyznačte příslušnou hodnotu, přičemž hodnota 1 znamená největší přínos a hodnota 5 přínos nejmenší):

a/ zavedení možnosti záměny zásilek (§ 87a tr.ř.)

1 2 3 4 5

b/ zavedení možnosti sledování zásilky (§ 87b tr.ř.)

1 2 3 4 5

c/ zavedení možnosti získání údajů o uskutečněném telekomunikačním provozu (§ 88a tr.ř.)

1 2 3 4 5

d/ zavedení možnosti využít záznamy získané při použití operativně pátracích prostředků jako důkaz v trestním řízení

1 2 3 4 5

e/ zavedení institutu dočasného odložení trestního stíhání

1 2 3 4 5

f/ jiná legislativní změna (jaká)

.....

.....

.....

35. Považujete za významné při stíhání drogové kriminality ještě jiné skutečnosti, na které jste nebyli v dotazníku tázáni ? (uved'te jaké)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Místo pro Vaše připomínky
uvítáme, když zde uvedete příp. upřesníte některé problémy týkající se drogové problematiky v ČR, kterým nebyla v rámci našeho dotazníku věnována patřičná pozornost

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Zde prosím uveďte svou profesi
a délku praxe

Děkujeme za Váš čas a názory
pracovníci týmu IKSP

Příloha 2. – dotazník pro NPC

Institut pro kriminologii a sociální prevenci

DOTAZNÍK pro experty

Vážená paní, vážený pane

Obracíme se na Vás jako na experta zabývajícího se *drogovou problematikou*. Rádi bychom získali informace o vzájemném vlivu vývoje právní úpravy a vývoje drogové kriminality a drogové scény v České republice po roce 1989. V rámci výzkumu chceme zjistit jaké jsou podle názorů našich odborníků možnosti trestní justice v protidrogové politice..

V této fázi se neobejdeme bez pomoci odborníků, kteří se mohou k problematice kvalifikovaně vyjádřit. To je důvod proč se na Vás v rámci tohoto šetření obracíme a žádáme Vás o zodpovězení následujících otázek.

Písemnou formu jsme zvolili proto, abychom Vám umožnili dotazník si v klidu pročíst a odpovědi si důkladně rozmyslet, neboť většinou po Vás budeme chtít vyjádření vlastního názoru, vlastních zkušeností.

U každé otázky zatrhněte odpověď, která nejvíce odpovídá Vašemu názoru. U otázek, které se Vás nebudou týkat, nebo nebude-li Vám žádná z variant odpovědí vyhovovat, nechte otázku bez odpovědi. Na volný list doplňte - případně i s označením čísla otázky - s čím nesouhlasíte a proč, příkladně jiné podněty. Získané údaje budou zpracovány souhrnně a použity jako jedna z informací v závěrečné zprávě z výzkumu.

Pokud budete mít zájem o celkové informace, budou dostupné prostřednictvím publikované závěrečné zprávy v knihovně IKSP a na www.kriminologie.cz koncem roku 2007.

Vyplněný dotazník vraťte prosím v přiložené obálce na adresu IKSP do

„**Drogou**“ pro účely tohoto dotazníku rozumíme omamnou či psychotropní látku, uvedenou v některé z Příloh 1 – 7 zákona č. 167/1998 Sb., o návykových látkách, v platném znění.

„**Drogovou kriminalitou**“ pro účely tohoto dotazníku rozumíme trestné činy nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187, § 187a, § 188 trestního zákona a trestný čin šíření toxikomanie podle § 188a trestního zákona.

1. Odhadněte, zda počty drogových trestných činů (včetně neregistrovaných) v ČR za posledních 10 let **5 let**

- rostou	- rostou
- mírně rostou	- mírně rostou
- jsou stejné	- jsou stejné
- mírně klesají	- mírně klesají
- klesají	- klesají

2. Co je podle Vás hlavní příčinou latence drogové kriminality? (uved'te maximálně tři důvody s tím, že nejdůležitější bude na prvním místě)

- 1/.....
.....
2/.....
.....
3/.....
.....

3. Které faktory podle Vás snižují záchyty drog na našem území? (uved'te maximálně tři faktory s tím, že nejdůležitější bude na prvním místě)

- 1/.....
.....
2/.....
.....
3/.....
.....

4. Existují některé specifické skupiny osob, které se výrazně podílejí na obchodu s drogami (charakterizované např. věkem, etnický...)

- ne
- nevím
- ano

uved'te prosím příklad
.....
.....

5. Jsou podle Vašeho názoru takové skupiny specializovány na :

a/ určitou činnost v rámci obchodu s drogami ne
..... nevím
..... ano

uved'te prosím příklad
.....
.....

b/ určitý druh drogy ne
..... nevím
..... ano

uved'te prosím příklad
.....
.....

6. Uved'te u kterých skupin pachatelů lze v nejbližší budoucnosti očekávat narůstající trend v jejich zapojení do obchodu s drogami a proč ?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

7. Uved'te alespoň pět druhů drog v současnosti užívaných v ČR s tím, že na prvním místě bude droga nejužívanější a pokuste se uvést důvody proč tomu tak podle Vašeho názoru je

1.droga.....důvod.....
.....
2.droga.....důvod.....
.....
3.droga.....důvod.....
.....
4.droga.....důvod.....
.....
5.droga.....důvod.....
.....
6.droga.....důvod.....
.....
7.droga.....důvod.....
.....

8. Uved'te prosím u kterých drog se podle Vašeho názoru dá v nejbližší budoucnosti očekávat nárůst jejich spotřeby a u kterých spíše pokles spotřeby a proč

(jednotlivé drogy u kterých očekáváte nárůst spotřeby označte znaménkem +, ty, u kterých očekáváte pokles označte -)

- 1.droga.....důvod.....
.....
2.droga.....důvod.....
.....
3.droga.....důvod.....
.....
4.droga.....důvod.....
.....
5.droga.....důvod.....
.....
6.droga.....důvod.....
.....
7.droga.....důvod.....
.....

9. Uved'te, co nejvíce zvyšuje dostupnost drog na české drogové scéně a proč

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

10. Považujete stávající situaci v oblasti mezinárodní spolupráce orgánů činných v trestním řízení v boji proti drogám za :

- velmi dobrou
- dobrou
- průměrnou
- špatnou
- velmi špatnou
- nemám v této oblasti zkušenosti

V čem je možno spolupráci zlepšit

.....
.....
.....
.....

11. Který způsob mezinárodní spolupráce považujete na základě osobních zkušeností za nejúčinnější (prostřednictvím Interpolu, prostřednictvím Europolu, na základě přímých styků se zahraničním partnerem, přes styčné důstojníky, jiný a jaký) a proč

.....
.....
.....
.....
.....
.....

- nemám v této oblasti zkušenosti

12. Považujete současný stav české legislativy využitelné v boji s drogovou kriminalitou za :

- *vyhovující* (uveďte argumenty pro své stanovisko)

.....
.....

- *nevyhovující* (které zásadní legislativní změny v českém právu byste v oblasti potírání drogové kriminality doporučoval a z jakých důvodů)

.....
.....
.....

13. Která z legislativních norem vztahujících se k drogové problematice by podle Vašeho názoru měla být :

a/zrušena.....

b/doplněna – jak

.....
.....

c/ přepracována - jak.....

.....
.....

d/ nemám dostatečný přehled o právní úpravě

14. Považujete změny, které byly provedeny za posledních deset let v trestně právní úpravě, ovlivňující zásadně oblast potírání drogové kriminality za :

- jednoznačně kladné,
 - spíše kladné
 - neutrální
 - spíše záporné
 - jednoznačně záporné
- z jakého důvodu

.....
.....
.....

15. Je seznam látek podléhajících zákonné úpravě (omamné a psychotropní látky v přílohách 1 – 7 zákona č. 167/1998 Sb.) aktualizován v souladu s potřebami Vaší praxe?:

a/ z časového hlediska

- včas
- mírně zpožděně
- zpožděně
- nevím

b/ z obsahového hlediska

- odpovídá potřebám praxe
- doplnit (uveďte o které látky a proč)

-
.....
.....
.....
.....

- vypustit (uveďte které látky a proč)

.....
.....
.....
.....
.....

- nevím

16. Domníváte se, že je žádoucí legislativně rozdělit drogy pro trestněprávní účely do několika kategorií?

- ano (jakých a z jakého důvodu)
.....
.....
.....
.....
.....
.....

- ne
- nevím

17. Domníváte se, že orgány činné v trestním řízení v oblasti potírání drogové kriminality využívají možnosti dané trestním právem dostatečně?

celní správa

- ano
- ne (uveďte příklady a důvody neuspokojivého stavu)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

policie

- ano
- ne (uveďte příklady a důvody neuspokojivého stavu)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

státní zástupci

- ano
- ne (uveďte příklady a důvody neuspokojivého stavu)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

soudci

- ano
- ne (uveďte příklady a důvody neuspokojivého stavu)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

18. Trestní sazby za drogové delikty jsou podle Vašeho názoru :

§ 187	§ 187a	§ 188	§ 188a
mírné	mírné	mírné	mírné
odpovídající	odpovídající	odpovídající	odpovídající
přísné	přísné	přísné	přísné

19. Souhlasil/a byste s možností, aby v případě odsouzení za méně závažný trestný čin, mohl pachatel závislý na OPL na vlastní žádost nejprve nastoupit výkon protitoxikomanického ochranného léčení s tím, že v případě jeho úspěšného absolvování by bylo od výkonu uloženého nepodmíněného trestu odnětí svobody upuštěno ?

- ano
- ne
- nevím

20. Jaký je Váš názor na vyžadování znaleckých posudků o duševním stavu pachatele (§ 116 a § 117 tr. ř.), pokud se jedná o pachatele drogové kriminality či kriminality spáchané pod vlivem OPL či v souvislosti s jejich zneužíváním? (můžete označit více možností)

- a) v takových případech je třeba vyšetřit duševní stav pachatele znalcem vždy
- b) znalecké vyšetření duševního stavu pokládám za nezbytné u pachatelů drogové kriminality
- c) znalecké vyšetření duševního stavu pokládám za nezbytné u pachatelů kriminality spáchané pod vlivem OPL či v souvislosti s jejich zneužíváním
- d) znalecké vyšetření duševního stavu pokládám za nezbytné u pachatelů, kteří uvádějí, že užívají OPL
- e) znalecké vyšetření duševního stavu by v podobných případech nemělo být vyžadováno automaticky, ale ad hoc podle okolností konkrétního případu
- f) jiný názor - uveďte

.....
.....

21. Do jaké míry souhlasíte s názorem, že ochranné protitoxikomanické léčení uživatelů drog by mělo být vykonáváno pouze ve zvláštním zařízení (příp.zvláštním oddělení) pro výkon ochranného léčení s přísnějším režimem a vyšším stupněm zabezpečení než je tomu v běžných zařízeních pro výkon ochranného léčení?

a/ souhlasím

b/ částečně souhlasím, částečně nesouhlasím

c/ nesouhlasím

d/ nevím

(zvolíte-li alternativu b nebo c napište stručné zdůvodnění)

.....
.....
.....
.....

22. Odhadněte v procentech (v rozmezí 0 – 100%) míru „promořenosti“ užívání drog ve věznicích

- a/ pro mladistvé
- b/ pro ženy
- c/ pro muže

23. Souhlasíte s názorem, že skutečnost, že pachatel užíval drogy, by měla být „archivována“ v oficiálním registru alespoň 5 let s tím, že by tato informace byla k dispozici pro případ dalšího výkonu trestu

- ano/proč/
-
-
-
- ne/proč/
-
-
-

24. Jsou podle Vašeho názoru současné kompetence celní správy v trestním řízení o drogových trestních činech

- a/ vyhovující
 - b/ přiměřené
 - c/ nevyhovující
 - d/ nevím
- (v případě, že jste zvolili variantu b – c / uveďte stručné zdůvodnění)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

25. Lze součinnost mezi celní správou a policií při odhalování a vyšetřování drogové kriminality hodnotit jako

- a/ vyhovující
 - b/ přiměřenou
 - c/ nevyhovující
 - d/ nevím
- (v případě, že jste zvolili variantu b – c / uveďte stručné zdůvodnění)

.....

.....

.....

.....

.....

26. Jakou hlavní roli má podle Vašeho názoru mít trestní justice v rámci národní protidrogové politiky (např. ..měla by se soustředit výhradně na postih organizovaného obchodu s OPL, .vzhledem k důsledkům užívání OPL by měla být absolutní prioritou,.. atp.)

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

27. Jaký je Váš názor na typy jednání, které kriminalizují stávající skutkové podstaty drogových trestných činů / § 187 – 188 tr. zák./ ?

a/ uvedené skutkové podstaty kriminalizují přesně ty typy jednání, které by měl stát trestně stíhat a trestat

b/ uvedené skutkové podstaty kriminalizují některé typy jednání, které by předmětem trestního stíhání být neměly / které a proč/

.....
.....

c/ uvedené skutkové podstaty se nevztahují na některé typy jednání v souvislosti s OPL, které by kriminalizovány být měly / které a proč/

.....
.....

28. Jaký je Váš názor na výčet okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby v kvalifikovaných skutkových podstatách drogových trestných činů ?

a/ jejich výčet je odpovídající

b/ jejich výčet by měl být zúžen / o které a proč/

.....
.....

c/ jejich výčet by měl být rozšířen / o které a proč/

.....
.....

29. Jaká je podle Vašeho názoru za současné právní úpravy odpovídající právní kvalifikace jednání, spočívajícího v neoprávněném pěstování rostliny konopí / bez zjištěného úmyslu látku dále distribuovat/?

a/ § 187 tr. zák. /výroba OPL/

b/ § 187a tr. zák. /přechovávání OPL pro sebe/

c/ §188 tr. zák. /opatření si předmětu určeného k nedovolené výrobě OPL/

d/ měla by být ze seznamu OPL vypuštěna

e/ jiný názor – uveďte

.....
.....
.....
.....

30. Domníváte se, že znak kvalifikované skutkové podstaty „větší (značný, velký) rozsah“ by v případě drogových trestných činů měl být kvantifikován :

a/ přímo ve výkladovém ustanovení trestního zákona

b/ podzákoným obecně závazným právním předpisem / nařízení vlády, vyhláška/

c/ interním předpisem v rámci struktury orgánů činných v trestním řízení / pokyn Policejního prezidenta, obecně závazný pokyn NSZ, stanovisko NS/

d/ jeho výklad by měl být ponechán rozhodovací praxi orgánů činných v trestním řízení

31. Domníváte se, že znak skutkové podstaty „množství větší než malé“ by v případě drogových trestných činů měl být kvantifikován :

a/ přímo ve výkladovém ustanovení trestního zákona

b/ podzákoným obecně závazným právním předpisem / nařízení vlády, vyhláška/

c/ interním předpisem v rámci struktury orgánů činných v trestním řízení / pokyn Policejního prezidenta, obecně závazný pokyn NSZ, stanovisko NS/

d/ jeho výklad by měl být ponechán rozhodovací praxi orgánů činných v trestním řízení

32. Souhlasil/a byste se změnou - snížením dolní hranice trestní sazby u kvalifikovaných skutkových podstat trestného činu podle § 187 tr. zák. ?

a/ ano –

proč.....

.....
.....
.....

b/ ne -

proč.....

.....
.....
.....

33. Jak hodnotíte úroveň Vaší spolupráce s ostatními orgány při odhalování a stíhání drogové kriminality (vyznačte na škále od 1 do 5, přičemž hodnota 1 představuje nejlepší spolupráci a hodnota 5 spolupráci nejhorší, 0 zvolte v případě, že s tímto orgánem nespolupracujete, u orgánu činného v trestním řízení, jehož jste členem, hodnotu nevyznačujete)

- a/ Národní protidrogová centrála SKPVPČR
 0 1 2 3 4 5
- b/ Útvar zvláštních činností SKPV PČR
 0 1 2 3 4 5
- c/ Útvary SKPV PČR s územně vymezenou působností
 0 1 2 3 4 5
- d/ Celní orgány (jako „jiné policejní orgány dle § 12 odst. 2 tr.ř.)
 0 1 2 3 4 5
- e/ Státní zastupitelství
 0 1 2 3 4 5
- d/ Soud
 0 1 2 3 4 5

Uveďte prosím případný komentář zejména ke slabinám spolupráce:

.....

34. Domníváte se, že v trestním řízení o drogové kriminalitě by měl být součástí protokolu doslovný přepis záznamu o telekomunikačním provozu?

- a/ ano, vždy
 b/ pouze v případech, kdy zaznamenaná osoba hovoří cizím jazykem
 c/ ne, je to zbytečné
 d/ jiný názor (jaký)
-

35. Ze statistických údajů MSp.ČR vyplývá, že o případech trestného činu podle § 187a odst. 1 tr. zák. bývá konáno zkrácené přípravné řízení dle § 179a tr.ř a násl. (a navazující zjednodušené řízení před soudem) méně často, než je tomu obecně u celkové trestné činnosti. Čím je to podle Vašeho názoru způsobeno?

a/ v případě těchto trestných činů nebývají splněny zákonné podmínky konání zkráceného přípravného řízení

b/ pachatelé těchto trestných činů nejsou ani ve skutkově jednoduchých případech motivováni k rychlému uzavření případu a řízení komplikují

c/ orgány činné v trestním řízení nejsou v těchto případech příliš ochotny vyřizovat věc ve zkráceném řízení

d/ jiný názor (jaký)

.....

.....

36. Souhlasíte s názorem, že v případě pachatele trestného činu spáchaného pod vlivem OPL nebo v souvislosti s jejich užíváním by měl převážít zájem na změně jeho kriminogenního životního stylu resp. zbavení návyku užívat OPL, nad zájmem na jeho potrestání za aktuálně spáchaný trestný čin?

a/ ano

b/ jen v případě trestných činů menší závažnosti

c/ ne

d / jiný názor (jaký).....

.....

.....

37. Pokládáte pro účely stíhání organizovaného obchodu s OPL za vyhovující současnou právní úpravu zločinného spolčení v trestním zákoně (včetně úpravy účinné lítosti a beztrestnosti agenta)?

a/ ano

b/ spíše ano

c/ spíše ne

d/ ne

(v případě, že jste zvolili variantu b – c/ uveďte stručné zdůvodnění)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

38. Které z následujících procesních změn byly v posledních cca 10 letech podle Vašeho názoru největším přínosem pro oblast odhalování a stíhání drogové kriminality (na škále od 1 do 5 vyznačte příslušnou hodnotu, přičemž hodnota 1 znamená největší přínos a hodnota 5 přínos nejmenší):

a/ zavedení možnosti záměny zásilek (§ 87a tr.ř.)

1 2 3 4 5

b/ zavedení možnosti sledování zásilky (§ 87b tr.ř.)

1 2 3 4 5

c/ zavedení možnosti získání údajů o uskutečněném telekomunikačním provozu (§ 88a tr.ř.)

1 2 3 4 5

d/ zavedení možnosti využít záznamy získané při použití operativně pátracích prostředků jako důkaz v trestním řízení

1 2 3 4 5

e/ zavedení institutu dočasného odložení trestního stíhání

1 2 3 4 5

f/ jiná legislativní změna (jaká)

.....
.....

39. Považujete za významné při stíhání drogové kriminality ještě jiné skutečnosti, na které jste nebyli v dotazníku tázáni ? (uveďte jaké)

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Místo pro Vaše připomínky

uvítáme, když zde uvedete příp. upřesníte některé problémy týkající se drogové problematiky v ČR, kterým nebyla v rámci našeho dotazníku věnována patřičná pozornost

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Zde prosím uveďte svou profesi
a délku praxe

Děkujeme za Váš čas a názory
pracovníci týmu IKSP

Příloha 3. – dotazníky pro experty vězeňské služby

Institut pro kriminologii a sociální prevenci

DOTAZNÍK pro experty

Vážená paní, vážený pane

Obracíme se na Vás jako na experta zabývajícího se *drogovou problematikou*. Rádi bychom získali informace o vzájemném vlivu vývoje právní úpravy a vývoje drogové kriminality a drogové scény v České republice po roce 1989. V rámci výzkumu chceme zjistit jaké jsou podle názorů našich odborníků možnosti trestní justice v protidrogové politice..

V této fázi se neobejdeme bez pomoci odborníků, kteří se mohou k problematice kvalifikovaně vyjádřit. To je důvod proč se na Vás v rámci tohoto šetření obracíme a žádáme Vás o zodpovězení následujících otázek.

Písemnou formu jsme zvolili proto, abychom Vám umožnili dotazník si v klidu pročíst a odpovědi si důkladně rozmyslet, neboť většinou po Vás budeme chtít vyjádření vlastního názoru, vlastních zkušeností.

U každé otázky zatrhněte odpověď, která nejvíce odpovídá Vašemu názoru. U otázek, které se Vás nebudou týkat, nebo nebude-li Vám žádná z variant odpovědí vyhovovat, nechte otázku bez odpovědi. Na volný list doplňte - případně i s označením čísla otázky - s čím nesouhlasíte a proč, příkladně jiné podněty. Získané údaje budou zpracovány souhrnně a použity jako jedna z informací v závěrečné zprávě z výzkumu.

Pokud budete mít zájem o celkové informace, budou dostupné prostřednictvím publikované závěrečné zprávy v knihovně IKSP a na www.kriminologie.cz koncem roku 2007.

Vyplněný dotazník vraťte prosím do **30. 1. 2006**.....

„**Drogou**“ pro účely tohoto dotazníku rozumíme omamnou či psychotropní látku, uvedenou v některé z Příloh 1 – 7 zákona č. 167/1998 Sb., o návykových látkách, v platném znění.

„**Drogovou kriminalitou**“ pro účely tohoto dotazníku rozumíme trestné činy nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187, § 187a, § 188 trestního zákona a trestný čin šíření toxikomanie podle § 188a trestního zákona.

1. Odhadněte, zda počty drogových trestných činů (včetně neregistrovaných) v ČR za posledních

10 let	5 let
- rostou	- rostou
- mírně rostou	- mírně rostou
- jsou stejné	- jsou stejné
- mírně klesají	- mírně klesají
- klesají	- klesají

2. Co je podle Vás hlavní příčinou latence drogové kriminality? (uved'te maximálně tři důvody s tím, že nejdůležitější bude na prvním místě)

- 1/.....
.....
.....
.....
- 2/.....
.....
.....
.....
- 3/.....
.....
.....
.....

3. Uved'te prosím u kterých drog se podle Vašeho názoru dá v nejbližší budoucnosti očekávat nárůst jejich spotřeby a u kterých spíše pokles spotřeby a proč

(jednotlivé drogy u kterých očekáváte nárůst spotřeby označte znaménkem +, ty, u kterých očekáváte pokles označte -)

- 1.droga.....důvod.....
.....
- 2.droga.....důvod.....
.....
- 3.droga.....důvod.....
.....
- 4.droga.....důvod.....
.....
- 5.droga.....důvod.....
.....
- 6.droga.....důvod.....
.....
- 7.droga.....důvod.....
.....

4. Uved'te, co nejvíce zvyšuje dostupnost drog na české drogové scéně a proč

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

5. Považujete stávající situaci v oblasti mezinárodní spolupráce orgánů činných v trestním řízení v boji proti drogám za :

- velmi dobrou
- dobrou
- průměrnou
- špatnou
- velmi špatnou
- nemám v této oblasti zkušenosti

V čem je možno spolupráci zlepšit

.....
.....
.....
.....
.....

6. Považujete současný stav české legislativy využitelné v boji s drogovou kriminalitou za :

- *vyhovující* (uved'te argumenty pro své stanovisko)

.....
.....
.....

- *nevyhovující* (které zásadní legislativní změny v českém právu byste v oblasti potírání drogové kriminality doporučoval a z jakých důvodů)

.....
.....
.....

7. Která z legislativních norem vztahujících se k drogové problematice by podle Vašeho názoru měla být :

- a/zrušena.....
- b/doplněna – jak
-
-
- c/ přepracována - jak.....
-
-
- d/ nemám dostatečný přehled o právní úpravě

8. Je seznam látek podléhajících zákonné úpravě (omamné a psychotropní látky v přílohách 1 – 7 zákona č. 167/1998 Sb.) aktualizován v souladu s potřebami Vaší praxe? :

a/ z časového hlediska

- včas
- mírně zpožděně
- zpožděně
- nevím

b/ z obsahového hlediska

- odpovídá potřebám praxe
- doplnit (uveďte o které látky a proč)

.....

.....

.....

.....

- vypustit (uveďte které látky a proč)

.....

.....

.....

.....

- nevím

9. Domníváte se, že je žádoucí legislativně rozdělit drogy pro trestněprávní účely do několika kategorií?

- ano (jakých a z jakého důvodu)
-
-
-
-
-
-
-
- ne
- nevím

10. Domníváte se, že orgány činné v trestním řízení v oblasti potírání drogové kriminality využívají možnosti dané trestním právem dostatečně?

celní správa

- ano
- ne (uveďte příklady a důvody neuspokojivého stavu)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

policie

- ano
- ne (uveďte příklady a důvody neuspokojivého stavu)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

státní zástupci

- ano
- ne (uveďte příklady a důvody neuspokojivého stavu)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

soudci

- ano
- ne (uveďte příklady a důvody neuspokojivého stavu)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

11. Jsou podle Vašeho názoru při ukládání trestu za trestný čin nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů dle § 187a tr. zák. (držení OPL pro vlastní potřebu) využívány alternativní tresty nespojené s odnětím svobody pachatele?

- příliš málo
- málo
- přiměřeně
- často
- příliš často
- jiný názor – uveďte
-
-
-
-
-
-
- nevím

12. Trestní sazby za drogové delikty jsou podle Vašeho názoru :

§ 187	§ 187a	§ 188	§ 188a
mírné	mírné	mírné	mírné
odpovídající	odpovídající	odpovídající	odpovídající
přísné	přísné	přísné	přísné

13. Souhlasil/a byste s možností, aby v případě odsouzení za méně závažný trestný čin, mohl pachatel závislý na OPL na vlastní žádost nejprve nastoupit výkon protitoxikomanického ochranného léčení s tím, že v případě jeho úspěšného absolvování by bylo od výkonu uloženého nepodmíněného trestu odnětí svobody upuštěno ?

- ano
- ne
- nevím

14. Jaký je Váš názor na vyžadování znaleckých posudků o duševním stavu pachatele (§ 116 a § 117 tr. ř.), pokud se jedná o pachatele drogové kriminality či kriminality spáchané pod vlivem OPL či v souvislosti s jejich zneužíváním? (můžete označit více možností)

- g) v takových případech je třeba vyšetřit duševní stav pachatele znalcem vždy
- h) znalecké vyšetření duševního stavu pokládám za nezbytné u pachatelů drogové kriminality
- i) znalecké vyšetření duševního stavu pokládám za nezbytné u pachatelů kriminality spáchané pod vlivem OPL či v souvislosti s jejich zneužíváním
- j) znalecké vyšetření duševního stavu pokládám za nezbytné u pachatelů, kteří uvádějí, že užívají OPL
- k) znalecké vyšetření duševního stavu by v podobných případech nemělo být vyžadováno automaticky, ale ad hoc podle okolností konkrétního případu
- l) jiný názor - uveďte

.....
.....

**15. Podmínky pro výkon ochranného léčení v současnosti považujete za
a/ ambulantní formou**

- vyhovující
- spíše vyhovující
- přiměřené
- spíše nevhovující
- nevhovující

(zvolíte-li alternativu spíše nevhovující, nebo nevhovující uveďte prosím proč).....

.....

.....

.....

b /ve speciálním lůžkovém odd. zdravotnického zařízení

- vyhovující
- spíše vyhovující
- přiměřené
- spíše nevhovující
- nevhovující

(zvolíte-li alternativu spíše nevhovující, nebo nevhovující uveďte prosím proč).....

.....

.....

.....

c/ při výkonu trestu odnětí svobody ve vězení

- vyhovující
- spíše vyhovující
- přiměřené
- spíše nevhovující
- nevhovující

(zvolíte-li alternativu spíše nevhovující, nebo nevhovující uveďte prosím proč).....

.....

.....

.....

**16. Domníváte se, že v současné době je ochranné léčení – ukládáno
a /ambulantní formou**

- *příliš málo*
- *málo*
- *přiměřeně*
- *často*
- *příliš často*

b /ve speciálním lůžkovém odd. zdravotnického zařízení

- *příliš málo*
- *málo*
- *přiměřeně*
- *často*
- *příliš často*

**c/ při výkonu trestu odnětí svobody
ve vězení**

- *příliš málo*
- *málo*
- *přiměřeně*
- *často*
- *příliš často*

**17. Do jaké míry souhlasíte s názorem, že ochranné protitoxikomanické léčení uživatelů
drog by mělo být vykonáváno pouze ve zvláštním zařízení (příp.zvláštním oddělení) pro
výkon ochranného léčení s přísnějším režimem a vyšším stupněm zabezpečení než je
tomu v běžných zařízeních pro výkon ochranného léčení?**

a/ souhlasím

b/ částečně souhlasím, částečně nesouhlasím

c/ nesouhlasím

d/ nevím

(zvolíte-li alternativu b nebo c napište stručné zdůvodnění)

.....
.....
.....
.....

18. Souhlasíte s názorem, že na ukončení ochranného léčení by měl navazovat a/ resocializační pobyt (např. dům na půl cesty)

- ne
- ano
- ano, ale pouze se pouze za těchto podmínek

.....

.....

.....

.....

b/ po dobu 3 let kontakt s ambulantním zdravotnickým zařízením

- ne
- ano
- ano, ale pouze za těchto podmínek

.....

.....

.....

c/ jiný názor uveďte

.....

.....

19. Domníváte se, že substituční (např. metadonová) léčba by měla být vykonávána

a/ pouze ve speciálních zdravotnických zařízeních

b/ při výkonu trestu odnětí svobody ve vytypovaných věznicích za určených podmínek

c/ jiný názor - uveďte

.....

.....

.....

20. Odhadněte v procentech (v rozmezí 0 – 100%) míru „promořenosti“ užívání drog ve věznicích

- a/ pro mladistvé
- b/ pro ženy
- c/ pro muže

21. Uveďte pět nejčastěji užívaných drog (s tím, že nejoblíbenější bude na místě prvé)
ve věznicích

- a/ pro mladistvé
- b/ pro ženy
- c/ pro muže

22. Domníváte se, že v současnosti lze koncepci umístování osob do „bezdrogových zón“ ve věznicích považovat za

- a/ neodpovídající
- b/ spíše neodpovídající
- c/ přiměřenou
- d/ spíše odpovídající
- e/ odpovídající
- f/ nevím

(v případě, že jste zvolili variantu a – c/ uveďte stručné zdůvodnění)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

23. Považujete stávající možnosti kontroly testování moči u odsouzených na přítomnost drog za

- a/ nedostatečné
- b/ téměř nedostatečné
- c/ přiměřené
- d/ téměř vyhovující
- e/ vyhovující
- f/ nevím

(v případě, že jste zvolili variantu a – b/ uveďte stručné zdůvodnění)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

24 . Jaká omezení navrhuje k zamezení průniku drog do vězení a proč ?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

25. Souhlasíte s názorem, že skutečnost, že pachatel užíval drogy, by měla být „archivována“ v oficiálním registru alespoň 5 let s tím, že by tato informace byla k dispozici pro případ dalšího výkonu trestu

ano/proč/

.....
.....
.....
.....
.....

ne/proč/

.....
.....
.....
.....
.....

26. Uveďte, jaká opatření, která může (kromě ochranného léčení) pachateli uložit soud, se dle Vaší praxe nejlépe osvědčují v případě pachatele – toxikomana/pravidelného uživatele OPL (na škále od 1 do 5 vyznačte příslušnou hodnotu, přičemž hodnota 1 znamená nejlepší zkušenost a hodnota 5 zkušenost nejhorší):

a/ dohled probačního úředníka

1 2 3 4 5

b/ povinnost podrobit se vhodnému programu sociálního výcviku a převýchovy

1 2 3 4 5

c/ povinnost podrobit se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením

1 2 3 4 5

d/ povinnost podrobit se vhodným programům psychologického poradenství

1 2 3 4 5

e/ povinnost zdržet se návštěv nevhodného prostředí a styku s určitými osobami

1 2 3 4 5

f/ jiné opatření (jaké).....

.....

27. Souhlasíte s názorem, že v případě pachatele trestného činu spáchaného pod vlivem OPL nebo v souvislosti s jejich užíváním by měl převážít zájem na změně jeho kriminogenního životního stylu resp. zbavení návyku užívat OPL, nad zájmem na jeho potrestání za aktuálně spáchaný trestný čin?

a/ ano

b/ jen v případě trestných činů menší závažnosti

c/ ne

d / jiný názor (jaký).....
.....
.....

28. Jakou hlavní roli má podle Vašeho názoru mít trestní justice v rámci národní protidrogové politiky (např. ..měla by se soustředit výhradně na postih organizovaného obchodu s OPL, ...vzhledem k důsledkům užívání OPL by měla být absolutní prioritou,.. atp.)

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Příloha 4. – dotazník pro soudce a státní zástupce

Institut pro kriminologii a sociální prevenci

DOTAZNÍK pro experty

Vážená paní, vážený pane

Obracíme se na Vás jako na experta zabývajícího se *drogovou problematikou*. Rádi bychom získali informace o vzájemném vlivu vývoje právní úpravy a vývoje drogové kriminality a drogové scény v České republice po roce 1989. V rámci výzkumu chceme zjistit jaké jsou podle názorů našich odborníků možnosti trestní justice v protidrogové politice..

V této fázi se neobejdeme bez pomoci odborníků, kteří se mohou k problematice kvalifikovaně vyjádřit. To je důvod proč se na Vás v rámci tohoto šetření obracíme a žádáme Vás o zodpovězení následujících otázek.

Písemnou formu jsme zvolili proto, abychom Vám umožnili dotazník si v klidu pročíst a odpovědi si důkladně rozmyslet, neboť většinou po Vás budeme chtít vyjádření vlastního názoru, vlastních zkušeností.

U každé otázky zatrhněte odpověď, která nejvíce odpovídá Vašemu názoru. U otázek, které se Vás nebudou týkat, nebo nebude-li Vám žádná z variant odpovědí vyhovovat, nechte otázku bez odpovědi. Na volný list doplňte - případně i s označením čísla otázky - s čím nesouhlasíte a proč, příkladně jiné podněty. Získané údaje budou zpracovány souhrnně a použity jako jedna z informací v závěrečné zprávě z výzkumu.

Pokud budete mít zájem o celkové informace, budou dostupné prostřednictvím publikované závěrečné zprávy v knihovně IKSP a na www.kriminologie.cz koncem roku 2007.

Vyplněný dotazník vraťte prosím v přiložené obálce na adresu IKSP do 10. 3. 2006 „**Drogou**“ pro účely tohoto dotazníku rozumíme omamnou či psychotropní látku, uvedenou v některé z Příloh 1 – 7 zákona č. 167/1998 Sb., o návykových látkách, v platném znění.

„**Drogovou kriminalitou**“ pro účely tohoto dotazníku rozumíme trestné činy nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187, § 187a, § 188 trestního zákona a trestný čin šíření toxikomanie podle § 188a trestního zákona.

1. Odhadněte, zda počty drogových trestných činů (včetně neregistrovaných) v ČR za posledních

10 let	5 let
- rostou	- rostou
- mírně rostou	- mírně rostou
- jsou stejné	- jsou stejné
- mírně klesají	- mírně klesají
- klesají	- klesají

2. Co je podle Vás hlavní příčinou latence drogové kriminality? (uved'te maximálně tři důvody s tím, že nejdůležitější bude na prvním místě)

- 1/
- 2/
- 3/

3. Uved'te prosím u kterých drog se podle Vašeho názoru dá v nejbližší budoucnosti očekávat nárůst jejich spotřeby a u kterých spíše pokles spotřeby a proč

(jednotlivé drogy u kterých očekáváte nárůst spotřeby označte znaménkem +, ty, u kterých očekáváte pokles označte -)

- 1.droga.....důvod.....
- 2.droga.....důvod.....
- 3.droga.....důvod.....
- 4.droga.....důvod.....
- 5.droga.....důvod.....
- 6.droga.....důvod.....
- 7.droga.....důvod.....

4. Uved'te, co nejvíce zvyšuje dostupnost drog na české drogové scéně a proč

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

5. Považujete stávající situaci v oblasti mezinárodní spolupráce orgánů činných v trestním řízení v boji proti drogám za :

- velmi dobrou
- dobrou
- průměrnou
- špatnou
- velmi špatnou
- nemám v této oblasti zkušenosti

V čem je možno spolupráci zlepšit

.....
.....
.....
.....
.....
.....

6. Který způsob mezinárodní spolupráce považujete na základě osobních zkušeností za nejúčinnější (prostřednictvím Interpolu, prostřednictvím Europolu, na základě přímých styků se zahraničním partnerem, přes styčné důstojníky, jiný a jaký) a proč

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

- nemám v této oblasti zkušenosti

7. Považujete současný stav české legislativy využitelné v boji s drogovou kriminalitou za :

- *vyhovující* (uveďte argumenty pro své stanovisko).....
- *nevyhovující* (které zásadní legislativní změny v českém právu byste v oblasti potírání drogové kriminality doporučoval a z jakých důvodů)

8. Považujete změny, které byly provedeny za posledních deset let v trestně právní úpravě, ovlivňující zásadně oblast potírání drogové kriminality za :

- jednoznačně kladné,
 - spíše kladné
 - neutrální
 - spíše záporné
 - jednoznačně záporné
- z jakého důvodu

9. Je seznam látek podléhajících zákonné úpravě (omamné a psychotropní látky v přílohách 1 – 7 zákona č. 167/1998 Sb.) aktualizován v souladu s potřebami Vaší praxe?:

a/ z časového hlediska

- včas
- mírně zpožděně
- zpožděně
- nevím

b/ z obsahového hlediska

- odpovídá potřebám praxe
- doplnit (uveďte o které látky a proč)

.....
.....
.....
.....
.....

- vypustit (uveďte které látky a proč)

.....
.....
.....
.....
.....

- nevím

10. Domníváte se, že je žádoucí legislativně rozdělit drogy pro trestněprávní účely do několika kategorií?

- ano (jakých a z jakého důvodu)
-
.....
.....
.....
.....
.....

- ne
- nevím

11. Domníváte se, že orgány činné v trestním řízení v oblasti potírání drogové kriminality využívají možnosti dané trestním právem dostatečně?

celní správa

- ano
- ne (uveďte příklady a důvody neuspokojivého stavu)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

policie

- ano
- ne (uveďte příklady a důvody neuspokojivého stavu)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

státní zástupci

- ano
- ne (uveďte příklady a důvody neuspokojivého stavu)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

soudci

- ano
- ne (uveďte příklady a důvody neuspokojivého stavu)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

12. Jsou podle Vašeho názoru při ukládání trestu za trestný čin nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů dle § 187a tr. zák. (držení OPL pro vlastní potřebu) využívány alternativní tresty nespojené s odnětím svobody pachatele?

- příliš málo
- málo
- přiměřeně
- často
- příliš často
- jiný názor – uveďte
-
-
-
-
-
- nevím

13. Trestní sazby za drogové delikty jsou podle Vašeho názoru :

§ 187	§ 187a	§ 188	§ 188a
mírné	mírné	mírné	mírné
odpovídající	odpovídající	odpovídající	odpovídající
přísné	přísné	přísné	přísné

14. Souhlasil/a byste s možností, aby v případě odsouzení za méně závažný trestný čin, mohl pachatel závislý na OPL na vlastní žádost nejprve nastoupit výkon protitoxikomanického ochranného léčení s tím, že v případě jeho úspěšného absolvování by bylo od výkonu uloženého nepodmíněného trestu odnětí svobody upuštěno ?

- ano
- ne
- nevím

15. Jaký je Váš názor na vyžadování znaleckých posudků o duševním stavu pachatele (§ 116 a § 117 tr. ř.), pokud se jedná o pachatele drogové kriminality či kriminality spáchané pod vlivem OPL či v souvislosti s jejich zneužíváním? (můžete označit více možností)

- a) v takových případech je třeba vyšetřit duševní stav pachatele znalcem vždy
- b) znalecké vyšetření duševního stavu pokládám za nezbytné u pachatelů drogové kriminality
- c) znalecké vyšetření duševního stavu pokládám za nezbytné u pachatelů kriminality spáchané pod vlivem OPL či v souvislosti s jejich zneužíváním
- d) znalecké vyšetření duševního stavu pokládám za nezbytné u pachatelů, kteří uvádějí, že užívají OPL
- e) znalecké vyšetření duševního stavu by v podobných případech nemělo být vyžadováno automaticky, ale ad hoc podle okolností konkrétního případu
- f) jiný názor - uveďte

.....
.....

16. Podmínky pro výkon ochranného léčení v současnosti považujete za

a/ ambulantní formou

- vyhovující
- spíše vyhovující
- přiměřené
- spíše nevyhovující
- nevyhovující

(zvolíte-li alternativu spíše nevyhovující, nebo nevyhovující uveďte prosím proč).....

.....

.....

.....

b /ve speciálním lůžkovém odd. zdravotnického zařízení

- vyhovující
- spíše vyhovující
- přiměřené
- spíše nevyhovující
- nevyhovující

(zvolíte-li alternativu spíše nevyhovující, nebo nevyhovující uveďte prosím proč).....

.....

.....

.....

c/ při výkonu trestu odnětí svobody

ve vězení

- vyhovující
- spíše vyhovující
- přiměřené
- spíše nevyhovující
- nevyhovující

(zvolíte-li alternativu spíše nevyhovující, nebo nevyhovující uveďte prosím proč).....

.....

.....

.....

17. Domníváte se, že v současné době je ochranné léčení – ukládáno

a /ambulantní formou

- příliš málo
- málo
- přiměřeně
- často
- příliš často

b /ve speciálním lůžkovém odd. zdravotnického zařízení

- příliš málo
- málo
- přiměřeně
- často
- příliš často

**c/ při výkonu trestu odnětí svobody
ve vězení**

- příliš málo
- málo
- přiměřeně
- často
- příliš často

18. Do jaké míry souhlasíte s názorem, že ochranné protitoxikomanické léčení uživatelů drog by mělo být vykonáváno pouze ve zvláštním zařízení (příp.zvláštním oddělení) pro výkon ochranného léčení s přísnějším režimem a vyšším stupněm zabezpečení než je tomu v běžných zařízeních pro výkon ochranného léčení?

a/ souhlasím

b/ částečně souhlasím, částečně nesouhlasím

c/nesouhlasím

d/nevím

(zvolíte-li alternativu b nebo c napište stručné zdůvodnění)

.....
.....
.....
.....

19. Odhadněte v procentech (v rozmezí 0 – 100%) míru „promořenosti“ užívání drog ve věznicích

a/ pro mladistvé

b/ pro ženy

c/ pro muže

20. Uved'te pět nejčastěji užívaných drog (s tím, že nejoblíbenější bude na místě prvém) ve věznicích

- a/ pro mladistvé
- b/ pro ženy
- c/ pro muže

21 . Jaká omezení navrhuje k zamezení průniku drog do vězení a proč ?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

22. Souhlasíte s názorem, že skutečnost, že pachatel užíval drogy, by měla být „archivována“ v oficiálním registru alespoň 5 let s tím, že by tato informace byla k dispozici pro případ dalšího výkonu trestu

ano/proč/

.....
.....
.....
.....
.....

ne/proč/

.....
.....
.....
.....
.....

23. Jsou podle Vašeho názoru současné kompetence celní správy v trestním řízení o drogových trestních činech

- a/ vyhovující
- b/ přiměřené
- c/ nevyhovující
- d/ nevím

(v případě, že jste zvolili variantu b – c / uveďte stručné zdůvodnění)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

24. Lze součinnost mezi celní správou a policií při odhalování a vyšetřování drogové kriminality hodnotit jako

- a/ vyhovující
- b/ přiměřenou
- c/ nevyhovující
- d/ nevím

(v případě, že jste zvolili variantu b – c / uveďte stručné zdůvodnění)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

25. Jakou hlavní roli má podle Vašeho názoru mít trestní justice v rámci národní protidrogové politiky (např. ..měla by se soustředit výhradně na postih organizovaného obchodu s OPL, ...vzhledem k důsledkům užívání OPL by měla být absolutní prioritou,.. atp.)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Nyní následuje několik otázek týkajících se právních prostředků odhalování a stíhání drogové kriminality. Na rozdíl od předchozí části dotazníku, která bude předložena též odborníkům na drogovou problematiku působícím mimo oblast trestní justice, se s touto druhou částí obracíme výhradně na experty, kteří se zabývají odhalováním a stíháním drogové kriminality. Tomu odpovídá i charakter otázek, které jsou na danou problematiku zaměřeny podrobněji a odpovědi na ně vyžadují zvláštní znalosti a zkušenosti. Doufáme proto, že jim věnujete ještě trochu svého času.

26. Jaký je Váš názor na typy jednání, které kriminalizují stávající skutkové podstaty drogových trestných činů / § 187 – 188 tr. zák./ ?

a/ uvedené skutkové podstaty kriminalizují přesně ty typy jednání, které by měl stát trestně stíhat a trestat

b/ uvedené skutkové podstaty kriminalizují některé typy jednání, které by předmětem trestního stíhání být neměly / které a proč/

c/ uvedené skutkové podstaty se nevztahují na některé typy jednání v souvislosti s OPL, které by kriminalizovány být měly / které a proč/

27. Jaký je Váš názor na výčet okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby v kvalifikovaných skutkových podstatách drogových trestných činů ?

a/ jejich výčet je odpovídající

b/ jejich výčet by měl být zúžen / o které a proč/

c/ jejich výčet by měl být rozšířen / o které a proč/

28. Jaká je podle Vašeho názoru za současné právní úpravy odpovídající právní kvalifikace jednání, spočívajícího v neoprávněném pěstování rostliny konopí / bez zjištěného úmyslu látku dále distribuovat/?

a/ § 187 tr. zák. /výroba OPL/

b/ § 187a tr. zák. /přechovávání OPL pro sebe/

c/ §188 tr. zák. /opatření si předmětu určeného k nedovolené výrobě OPL/

d/ měla by být ze seznamu OPL vypuštěna

e/ jiný názor – uveďte

.....
.....
.....
.....

29. Domníváte se, že znak kvalifikované skutkové podstaty „větší (značný, velký) rozsah“ by v případě drogových trestných činů měl být kvantifikován :

a/ přímo ve výkladovém ustanovení trestního zákona

b/ podzákoným obecně závazným právním předpisem / nařízení vlády, vyhláška/

c/ interním předpisem v rámci struktury orgánů činných v trestním řízení / pokyn Policejního prezidenta, obecně závazný pokyn NSZ, stanovisko NS/

d/ jeho výklad by měl být ponechán rozhodovací praxi orgánů činných v trestním řízení

30. Domníváte se, že znak skutkové podstaty „množství větší než malé“ by v případě drogových trestných činů měl být kvantifikován :

a/ přímo ve výkladovém ustanovení trestního zákona

b/ podzákoným obecně závazným právním předpisem / nařízení vlády, vyhláška/

c/ interním předpisem v rámci struktury orgánů činných v trestním řízení / pokyn Policejního prezidenta, obecně závazný pokyn NSZ, stanovisko NS/

d/ jeho výklad by měl být ponechán rozhodovací praxi orgánů činných v trestním řízení

31. Souhlasil/a byste se změnou - snížením dolní hranice trestní sazby u kvalifikovaných skutkových podstat trestného činu podle § 187 tr. zák. ?

a/ ano –

proč.....

.....
.....
.....

b/ ne -

proč.....

.....
.....
.....

32. Jak hodnotíte úroveň Vaší spolupráce s ostatními orgány při odhalování a stíhání drogové kriminality (vyznačte na škále od 1 do 5, přičemž hodnota 1 představuje nejlepší spolupráci a hodnota 5 spolupráci nejhorší, 0 zvolte v případě, že s tímto orgánem nespolupracujete, u orgánu činného v trestním řízení, jehož jste členem, hodnotu nevyznačujte)

- a/ Národní protidrogová centrála SKPVPČR
 0 1 2 3 4 5
- b/ Útvar zvláštních činností SKPV PČR
 0 1 2 3 4 5
- c/ Útvary SKPV PČR s územně vymezenou působností
 0 1 2 3 4 5
- d/ Celní orgány (jako „jiné policejní orgány dle § 12 odst. 2 tr.ř.)
 0 1 2 3 4 5
- e/ Státní zastupitelství
 0 1 2 3 4 5
- d/ Soud
 0 1 2 3 4 5

Uveďte prosím případný komentář zejména ke slabinám spolupráce:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

33. Domníváte se, že v trestním řízení o drogové kriminalitě by měl být součástí protokolu doslovný přepis záznamu o telekomunikačním provozu?

- a/ ano, vždy
- b/ pouze v případech, kdy zaznamenaná osoba hovoří cizím jazykem
- c/ ne, je to zbytečné
- d/ jiný názor (jaký)
-
-
-

34. Ze statistických údajů MSp.ČR vyplývá, že o případech trestného činu podle § 187a odst. 1 tr. zák. bývá konáno zkrácené přípravné řízení dle § 179a tr.ř a násl. (a navazující zjednodušené řízení před soudem) méně často, než je tomu obecně u celkové trestné činnosti. Čím je to podle Vašeho názoru způsobeno?

a/ v případě těchto trestných činů nebyvají splněny zákonné podmínky konání zkráceného přípravného řízení

b/ pachatelé těchto trestných činů nejsou ani ve skutkově jednoduchých případech motivováni k rychlému uzavření případu a řízení komplikují

c/ orgány činné v trestním řízení nejsou v těchto případech příliš ochotny vyřizovat věc ve zkráceném řízení

d/ jiný názor (jaký)

.....
.....
.....

35. Uveďte, jaká opatření, která může (kromě ochranného léčení) pachateli uložit soud, se dle Vaší praxe nejlépe osvědčují v případě pachatele – toxikomana/pravidelného uživatele OPL (na škále od 1 do 5 vyznačte příslušnou hodnotu, přičemž hodnota 1 znamená nejlepší zkušenost a hodnota 5 zkušenost nejhorší):

a/ dohled probačního úředníka

1 2 3 4 5

b/ povinnost podrobit se vhodnému programu sociálního výcviku a převýchovy

1 2 3 4 5

c/ povinnost podrobit se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením

1 2 3 4 5

d/ povinnost podrobit se vhodným programům psychologického poradenství

1 2 3 4 5

e/ povinnost zdržet se návštěv nevhodného prostředí a styku s určitými osobami

1 2 3 4 5

f/ jiné opatření (jaké).....

.....
.....
.....

36. Souhlasíte s názorem, že v případě pachatele trestného činu spáchaného pod vlivem OPL nebo v souvislosti s jejich užíváním by měl převážit zájem na změně jeho kriminogenního životního stylu resp. zbavení návyku užívat OPL, nad zájmem na jeho potrestání za aktuálně spáchaný trestný čin?

a/ ano

b/ jen v případě trestných činů menší závažnosti

c/ ne

d/ jiný názor (jaký).....

.....
.....
.....

37. Pokládáte pro účely stíhání organizovaného obchodu s OPL za vyhovující současnou právní úpravu zločinného spolčení v trestním zákoně (včetně úpravy účinné lítosti a beztrestnosti agenta)?

a/ ano

b/ spíše ano

c/ spíše ne

d/ ne

(v případě, že jste zvolili variantu b – c/ uveďte stručné zdůvodnění)

.....
.....
.....

38. Které z následujících procesních změn byly v posledních cca 10 letech podle Vašeho názoru největším přínosem pro oblast odhalování a stíhání drogové kriminality (na škále od 1 do 5 vyznačte příslušnou hodnotu, přičemž hodnota 1 znamená největší přínos a hodnota 5 přínos nejmenší):

a/ zavedení možnosti záměny zásilek (§ 87a tr.ř.)

1 2 3 4 5

b/ zavedení možnosti sledování zásilky (§ 87b tr.ř.)

1 2 3 4 5

c/ zavedení možnosti získání údajů o uskutečněném telekomunikačním provozu (§ 88a tr.ř.)

1 2 3 4 5

d/ zavedení možnosti využít záznamy získané při použití operativně pátracích prostředků jako důkaz v trestním řízení

1 2 3 4 5

e/ zavedení institutu dočasného odložení trestního stíhání

1 2 3 4 5

f/ jiná legislativní změna (jaká)

.....
.....

39. Pokuste se na základě poznatků z Vaší praxe určit, jaký vliv mělo přijetí zákona č. 218/2003 Sb. (o soudnictví ve věcech mládeže) a jeho aplikace na stíhání drogové kriminality páchané mladistvými pachateli:

a/ tento zákon stíhání uvedených trestných činů oproti dřívějšímu usnadňuje (jak)

b/ tento zákon stíhání uvedených trestných činů oproti dřívějšímu komplikuje (jak)

c/ na průběh a účinnost stíhání uvedených trestných činů nemá tento zákon podstatný vliv

40. Pokuste se na základě poznatků z Vaší praxe určit, jaký vliv mělo přijetí zákona č. 218/2003 Sb. (o soudnictví ve věcech mládeže) a jeho aplikace na nápravu mladistvých pachatelů drogové kriminality:

a/ tento zákon je z hlediska nápravy uvedených pachatelů přínosem (proč)

b/ tento zákon nápravu uvedených pachatelů oproti dřívějšímu ztěžuje (jak)

c/ možnosti nápravy uvedených pachatelů se přijetím a aplikací tohoto zákona oproti dřívějšímu nezměnily

41. Pokládáte, s ohledem na stíhání drogové kriminality, současnou právní úpravu institutu vyžádání obviněného z ciziny v trestním řádu za vyhovující?

a/ ano

b/ spíše ano

c/ spíše ne

d/ ne

(v případě, že jste zvolili variantu c – d/ uveďte stručné zdůvodnění)

.....
.....
.....
.....
.....

42. Pokládáte, s ohledem na stíhání drogové kriminality, současnou právní úpravu předávání osob na základě Evropského zatýkacího rozkazu v trestním řádu za vyhovující ?

a/ ano

b/ spíše ano

c/ spíše ne

d/ ne

(v případě, že jste zvolili variantu c – d/ uveďte stručné zdůvodnění)

.....
.....
.....
.....
.....

43. Pokládáte současnou právní úpravu institutu dožádání v trestním řádu, s ohledem na stíhání drogové kriminality, za vyhovující?

a/ ano

b/ spíše ano

c/ spíše ne

d/ ne

(v případě, že jste zvolili variantu c – d/ uveďte stručné zdůvodnění)

.....
.....
.....
.....
.....
.....

44. Uved'te, jak se podle Vašich zkušeností při stíhání drogové kriminality osvědčují následující zvláštní druhy dožadání (na škále od 1 do 5 vyznačte příslušnou hodnotu, přičemž hodnota 1 znamená největší přínos a hodnota 5 přínos nejmenší):

a/ přeshraniční pronásledování (§ 435 tr.ř.)

1 2 3 4 5

b/ přeshraniční sledování (§ 436 tr.ř.)

1 2 3 4 5

c/ skryté vyšetřování (§ 437 tr.ř.)

1 2 3 4 5

d/ zajištění a odevzdání věcí a majetku (§ 441 tr.ř.)

1 2 3 4 5

e/ společný vyšetřovací tým

1 2 3 4 5

f/ jiný druh dožadání (uveďte jaký)

.....
.....
.....
.....

45. Považujete za významné při stíhání drogové kriminality ještě jiné skutečnosti, na které jste nebyli v dotazníku tázáni ? (uveďte jaké)

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Možnosti trestní justice v protidrogové politice II. (empirická část)

Autoři: PhDr. Ivana Trávníčková, CSc.
JUDr. Petr Zeman, Ph.D.
Vydavatel: Institut pro kriminologii a sociální prevenci
Nám. 14. října 12, 150 21 Praha 5
Určeno: Pro odbornou veřejnost
Tiskárna: Vydavatelství KUFR s.r.o.
Naskové 3, Praha 5
Dáno do tisku: březen 2008
Vydání: první
Náklad: 180 výtisků

www.kriminologie.cz

ISBN 978-80-7338-072-4